

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΑΓΡΟΝΟΜΩΝ ΤΟΠΟΓΡΑΦΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ - ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΓΕΩΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ**

ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΒΙΩΣΙΜΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΠΑΦΟΥ**

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΑΡΠΑΣ

Επιβλέπουσα

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΣΤΡΑΤΗΓΕΑ, Καθηγ. Ε.Μ.Π.

**ΑΘΗΝΑ
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2022**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	6
PREFACE.....	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - ΤΑΣΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	13
1.1.....Μεγέθη Παγκόσμιας Τουριστικής Αγοράς - Η Συνεισφορά του Τουρισμού στην Παγκόσμια Οικονομία.....	15
1.2 Τουριστική Προσφορά, Τουριστικό Προϊόν και Διαμόρφωση Τουριστικών Προορισμών σε Παγκόσμιο Επίπεδο.....	19
1.3 Τουριστική Ζήτηση και Ανάλυση των Τουριστικών Ροών στις Διάφορες Τουριστικές Περιοχές.....	23
1.4 Η Εννοια της Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης – Στόχοι Ηνωμένων Εθνών – Η Ατζέντα 2030.....	27
1.6 Κλιματική Αλλαγή και οι Επιπτώσεις της στον Τομέα του Τουρισμού στην Κύπρο 38	
1.7 Συμπεράσματα.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Η ΚΥΠΡΟΣ ΩΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	41
2.1. Γεωγραφική Θέση.....	41
2.2. Κλίμα.....	43
2.3. Πολιτικό Σύστημα της Κύπρου.....	44
2.4. Γλώσσα.....	45
2.5. Θρήσκευμα.....	45
2.6. Σύστημα Υγείας.....	45
2.7. Νόμισμα και Νομισματική Πολιτική.....	46
2.8. Πληθυσμός.....	46
2.9. Η Οικονομία της Κύπρου.....	47
2.10. Απασχόληση-Τομείς Παραγωγής.....	49
2.10 Ανεργία.....	51
2.11. Μορφωτικό Επίπεδο.....	52
2.12. Μορφολογία Εδάφους.....	53
2.13. Χλωρίδα – Πανίδα.....	54
2.14. Το Δίκτυο Natura 2000 στην Κύπρο.....	55
2.15. Πολιτιστικοί Πόροι.....	56
2.15.1 Λευκωσία.....	57
2.15.2 Η Πόλη της Λάρνακας.....	66

2.15.3 Η Πόλη της Λεμεσού.....	73
2.16.4 Αμμόχωστος.....	79
2.16. Αναπτυξιακά Έργα / Επενδύσεις.....	84
2.17. Νησιωτικός Χαρακτήρας – Προβλήματα / Προοπτικές στην Κύπρο.....	93
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ.....	95
3.1 Η θέση της Κύπρου στην Παγκόσμια Τουριστική Αγορά.....	95
3.2 Πολιτικές Ανάπτυξης του Τουρισμού στην Κύπρο.....	96
3.2.1. Το στρατηγικό σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης 2000-2010.....	97
3.2.2. Το στρατηγικό σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης 2020-2030.....	100
3.3 Ο Ρόλος του Τομέα του Τουρισμού στην Κυπριακή Οικονομία.....	101
3.3.1 Διαχρονική Εξέλιξη.....	101
3.3.2 Οικονομία και τουρισμός εν καιρό πανδημίας.....	104
3.4 Ζήτηση και ανάλυση δεδομένων τουριστικής πελατείας και αγορών τουριστικού προϊόντος Κύπρου.....	106
3.4.1 Τουριστικές αφίξεις και εισπράξεις.....	107
3.4.2 Διανυκτερεύσεις τουριστών και πληρότητας ανά περιοχή.....	109
3.4.3 Τουριστικές Αφίξεις κατά Εθνικότητα.....	110
3.4.4 Τουριστικές Αφίξεις ανά Περιοχή.....	112
3.5 Προβλήματα & Προοπτικές του Τουριστικού Τομέα στην Κύπρο - Κλιματική Αλλαγή	
114	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΠΑΦΟΥ.....	118
4.1 Υπάρχουσα Κατάσταση Επαρχίας της Πάφου.....	118
4.1.1 Ιστορία της επαρχίας της Πάφου.....	118
4.1.2 Έκταση - Γεωγραφική θέση επαρχίας της Πάφου.....	119
4.1.3 Κλίμα.....	120
4.1.4 Χλωρίδα και πανίδα.....	121
4.1.5 Περιοχές περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος.....	122
4.1.6 Υδρολογικό δίκτυο.....	123
4.1.7 Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά επαρχίας και πόλης Πάφου.....	125
4.1.8 Τομείς παραγωγής - Απασχόληση.....	126
4.2 Τουριστικό προϊόν Πάφου.....	128
4.2.1 Διαμονή.....	129
4.2.2 Γαστρονομία.....	130
4.2.3 Υποδομές.....	131
4.2.4 Εμπόριο.....	135

4.2.5 Ασφάλεια.....	136
4.2.6 Κέντρα πληροφόρησης.....	136
4.2.7 Περιβάλλον- Πολιτιστικοί και φυσικοί πόροι.....	137
4.3 Χωροταξική μελέτη του Δ. Πάφου - Τοπικό σχέδιο.....	155
4.3.1 Εισαγωγή.....	155
4.3.2 Ιστορική Αναδρομή.....	157
4.3.3 Βασικοί στόχοι του τοπικού σχεδίου και γενική στρατηγική ανάπτυξης.....	159
4.4 Ο Τομέας του Τουρισμού στην Επαρχία Πάφου.....	162
4.4.1 Τουριστική κίνηση Επαρχίας Πάφου.....	162
4.4.2 Κίνητρα και Γεωγραφικές Αγορές.....	165
4.4.3 Εσωτερικός τουρισμός.....	168
4.6 Πρότυπα περιβαλλοντικής διαχείρισης υποδομών φιλοξενίας Δ. Πάφου.....	169
4.6.1 Γενικές πληροφορίες ξενοδοχειακών επιχειρήσεων.....	171
4.6.2 Υιοθέτηση διεθνών προτύπων πιστοποίησης ξενοδοχειακών υποδομών Πάφου.....	173
4.6.3 Δεύτερο σκέλος ερωτηματολογίου - Ο τουρισμός στην Πάφο.....	174
4.7 Συμπεράσματα.....	175
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ Δ. ΠΑΦΟΥ.....	177
5.1 Εισαγωγή.....	177
5.2 Ανάλυση SWOT – Πλεονεκτήματα/Μειονεκτήματα της τουριστικής ανάπτυξης και οι Ευκαιρίες/Απειλές του Δ. Πάφου.....	177
5.2.1 Η Ανάλυση SWOT.....	177
5.3 Πρόταση και Στρατηγικές Μελλοντικής Εξέλιξης Τουριστικού Τομέα στην Επαρχία Πάφου.....	193
5.3.1 Στοχευόμενες γεωγραφικές αγορές.....	195
5.3.2 Πρόταση και στρατηγικές ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού.....	196
5.3.2.1 Αγροτουρισμός- Τουρισμός Υπαίθρου.....	197
5.3.2.2 Αθλητικός Τουρισμός.....	209
5.3.2.3 Πολιτιστικός Τουρισμός.....	219
5.3.2.4 Συνεδριακός Τουρισμός.....	228
6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	236
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	238
Ξενόγλωσση.....	238
Ελληνική.....	240
Διαδικτυακοί σύνδεσμοι.....	242

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	245
Ερωτηματολόγιο.....	245

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στον Τομέα Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού, της Σχολής Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (Ε.Μ.Π.), από τον τελειόφοιτο φοιτητή Χρήστο Χάρπα κατά το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022, με επιβλέπουσα την κυρία Αναστασία Στρατηγέα, Καθηγήτρια του Ε.Μ.Π., και ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 2022.

Η περιοχή μελέτης της διπλωματικής εργασίας είναι η επαρχία της Πάφου, μια από τις 6 επαρχίες της Κύπρου. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει ένας σημαντικός προβληματισμός για την πορεία ανάπτυξης του τουριστικού τομέα στο νησί της Κύπρου, τόσο ανάμεσα στους τοπικούς φορείς όσο και στις τουριστικές επιχειρήσεις, καθώς ο τουριστικός τομέας αποτελεί σημαντικό πυλώνα της οικονομίας της περιοχής, στηρίζοντας την τοπική απασχόληση και το εισόδημα των κατοίκων της. Το μαζικό πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης, που προωθείται εδώ και δεκαετίες, εξαντλεί τους φυσικούς πόρους και έχει επιπτώσεις στην κοινωνική και οικονομική συνοχή και ανάπτυξη της περιοχής.

Στόχος της παρούσα διπλωματικής εργασίας είναι η **βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της επαρχίας Πάφου**. Η επίτευξη του στόχου επιδιώκεται μέσα από τη διερεύνηση της παρούσας κατάστασης και των προοπτικών που εμφανίζονται σε:

- **Μακρο-επίπεδο** με σκοπό τη δημιουργία ενός διευρυμένου, περιβαλλοντικά υπεύθυνου, τουριστικού προϊόντος, ισόρροπα κατανεμημένου στην περιοχή μελέτης· αλλά και την κατάλληλη προβολή του και τη στροφή προς την ποιότητα και προσέλκυση αντίστοιχων τουριστικών ροών μέσα από την προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- **Μικρο-επίπεδο**, το επίπεδο δηλαδή της τουριστικής επιχείρησης, μέσα από την προσπάθεια προώθησης συστημάτων διαχείρισης που συμβάλλουν στην ανάπτυξη μιας περιβαλλοντικά υπεύθυνης τουριστικής μονάδας, σε ανταπόκριση και των προκλήσεων λόγω και της κλιματικής αλλαγής που επηρεάζουν και την περιοχή μελέτης.

Για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω την κα. Αναστασία Στρατηγέα, Καθηγήτρια του Ε.Μ.Π., για την ευκαιρία που μου έδωσε να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο θέμα, καθώς και για τη συνεχή καθοδήγηση και εποπτεία της. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους τους διδάσκοντες της Σ.Α.Τ.Μ. για τη συνεισφορά τους στην αρτιότερη επιστημονική μου κατάρτιση κατά τη διάρκεια των σπουδών μου. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την οικογένειά μου για τη στήριξή της, καθώς και τους φίλους μου για την υποστήριξη και ενθάρρυνσή τους.

Αθήνα

Οκτώβριος 2022

PREFACE

This diploma thesis was prepared at the Department of Geography and Regional Planning, School of Rural, Surveying and Geoinformatics Engineering (SATM), National Technical University of Athens (NTUA), by the graduating student Christos Harpas during the academic year 2021-2022, under the supervision of Mrs. Anastasia Stratigea, Professor at NTUA, and was completed in October 2022.

The study area of the dissertation is the district of Paphos, one of the 6 districts of Cyprus. In recent years there has been a significant concern about the development of the tourism sector across the island of Cyprus, both among local bodies and tourism businesses, since the tourism sector is an important pillar of the region's economy, supporting local employment and income. The massive model of tourism development, promoted for decades, depletes natural resources and has an impact on the social and economic cohesion and development of the region.

The aim of this Diploma Thesis is the sustainable tourism development of the District of Paphos. The achievement of this goal is pursued through the exploration of the current state and perspectives/interventions at the:

- **Macro-level** aiming at the creation of an expanded, environmentally responsible, tourist product, evenly distributed throughout the study area; and its appropriate promotion for shifting towards a more qualitative tourism profile of the study region and the attraction of all year round tourist flows through alternative forms of tourism.
- **Micro-level**, that is the level of the tourism business, through the effort to promote management systems that contribute to the development of an environmentally-responsible tourist management model that is capable of coping with contemporary challenges due to climate change, largely affecting the study area.

For the completion of this work, I would like to thank Anastasia Stratigea, Professor at NTUA for the opportunity she gave me to deal with this issue, as well as for her continuous guidance and supervision. I would also like to warmly thank all teaching staff of the SATM for their contribution to my best scientific training during

Προς Ένα Βιώσιμο Πρότυπο Ανάπτυξης του Τουριστικού Τομέα της Επαρχίας Πάφου

my studies. Finally, for their support and encouragement I would like to particularly thank my family as well as my friends.

Athens

October 2022

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στον Τομέα Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού της Σχολής Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικών - Μηχανικών Γεωπληροφορικής (ΣΑΤΜ-ΜΓ) του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ).

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονείται για την περιοχή της επαρχίας Πάφου στην Κύπρο. Η Επαρχία Πάφου καλύπτει περίπου το 15% της έκτασης του νησιού και ελέγχεται εξ' ολοκλήρου από την Κυπριακή Δημοκρατία. Σε αυτήν υπάρχουν τέσσερις Δήμοι: Πάφος, Γεροσκήπου, Πέγεια, Πόλις Χρυσοχούς και εκατόν μία κοινότητες. Το κλίμα της περιοχής έχει κατά μέσο όρο 300 μέρες ηλιοφάνεια τον χρόνο, ήπιους χειμώνες και μεγάλης διάρκειας καλό κλίμα, που ευνοεί την ανάπτυξη του τουρισμού. Οι τομείς του τουρισμού και της ανάπτυξης γης αποτελούν σήμερα τις βασικότερες οικονομικές δραστηριότητες της Πάφου. Η Επαρχία Πάφου προσελκύει περίπου το 33% των τουριστών που επισκέπτονται την Κύπρο κάθε χρόνο, διαθέτει 28.000 κλίνες, από τις οποίες το 40% εντάσσονται στις κατηγορίες των 4 και 5 αστέρων. Την Πάφο επισκέπτονται κάθε χρόνο περίπου ένα εκατομμύριο τουρίστες.

Ο συνδυασμός του ορεινού περιβάλλοντος με τις πανέμορφες παραλίες και τα γαλαζοπράσινα νερά της Μεσογείου, η αφθονία των αξιόλογων πολιτιστικών πόρων που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερόντων, καθώς και οι φυσικοί πόροι καθιστούν την περιοχή μελέτης έναν ιδιαιτέρως ελκυστικό προορισμό και υποδοχέα σημαντικού αριθμού τουριστών, τόσο από το εσωτερικό της χώρας όσο και από το εξωτερικό.

Στόχος αυτής της εργασίας είναι η **βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη στην περιοχή της Πάφου**. Στο πλαίσιο αυτό, επιχειρεί την ορθολογική και φιλική προς το περιβάλλον τουριστική αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής μελέτης στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης, δηλαδή προσπαθεί να διερευνήσει την εξισορρόπηση περιβαλλοντικών-οικονομικών-κοινωνικών αναπτυξιακών στόχων. Για την επίτευξη των στόχων της, η παρούσα εργασία

εστιάζει τα ενδιαφέροντά της σε **μακροεπίπεδο** (πεδίο έρευνας) και **μικροεπίπεδο** (επίπεδο τουριστικής επιχείρησης).

Η εργασία αποτελείται από **πέντε κεφάλαια** και έχει την ακόλουθη δομή:

Στο **πρώτο κεφάλαιο** αναλύεται ο τομέας του τουρισμού στην παγκόσμια πραγματικότητα και η συνεισφορά του στην παγκόσμια οικονομία. Επίσης αναλύονται οι σύγχρονες τάσεις εξέλιξης του τουρισμού – προσφορά και ζήτηση – και οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον τομέα του τουρισμού.

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** γίνεται εμβάθυνση στην υπάρχουσα κατάσταση της Κύπρου και αναλύονται διάφορα χαρακτηριστικά της, όπως πληθυσμιακά στοιχεία, κοινωνία, οικονομία και φυσικό περιβάλλον.

Στο **τρίτο κεφάλαιο** γίνεται εμβάθυνση στον τομέα του τουρισμού στην Κύπρο. Αναλύεται η θέση της Κύπρου σε παγκόσμιο επίπεδο, οι πολιτικές ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο και η διαχρονική εξέλιξη της οικονομίας της Κύπρου καθώς και η θέση του τουρισμού σε αυτή. Τέλος αναλύονται τα προβλήματα και οι προοπτικές του τουριστικού τομέα στην Κύπρο.

Το **τέταρτο κεφάλαιο** επικεντρώνεται στην περιοχή μελέτης – την Πάφο. Γίνεται αρχικά παρουσίαση των πολιτιστικών πόρων της επαρχίας Πάφου, οι οποίοι την καθιστούν σημείο αναφοράς στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη. Επίσης γίνεται ανάλυση της προσφοράς (ξενοδοχειακές μονάδες) και της ζήτησης (τουριστικές ροές) της επαρχίας αυτής. Η ενότητα ολοκληρώνεται με τη διερεύνηση της διείσδυσης των συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης στο επίπεδο των τουριστικών μονάδων της περιοχής μελέτης, με τη βοήθεια συλλογής πληροφοριών μέσω έρευνας ερωτηματολογίου με αποδέκτη τις ξενοδοχειακές μονάδες της περιοχής.

Στο **πέμπτο κεφάλαιο** αξιολογούνται τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της τουριστικής ανάπτυξης της επαρχίας Πάφου με τη χρήση της μεθόδου SWOT, λαμβάνοντας υπόψιν τις εξελίξεις του τουριστικού τομέα – προσφορά και ζήτηση – σε σχέση με το εξωτερικό περιβάλλον (παγκόσμια τουριστική αγορά). Στη συνέχεια διατυπώνονται προτάσεις για τη μελλοντική εξέλιξη του τουριστικού τομέα της επαρχίας Πάφου, ενώ σκιαγραφούνται επίσης πολιτικές υλοποίησης της προτεινόμενης εξέλιξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - ΤΑΣΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Ο τουρισμός αποτελεί μία από τις πλέον σημαντικές σε μέγεθος οικονομικές δραστηριότητες παγκοσμίως, με εκατομμύρια επιχειρήσεις και εργαζομένους σε όλο το φάσμα των τουριστικών υπηρεσιών. Για πολλές χώρες, ο τουρισμός αποτελεί βασική πηγή εσόδων και θεωρείται ισχυρός μοχλός τόνωσης των εθνικών οικονομιών (Meng and Siriwardana, 2017), καθώς επηρεάζει ένα φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων που συνδέονται με αυτόν και ταυτόχρονα δημιουργεί θέσεις εργασίας, αυξάνει την εγχώρια ζήτηση, συμβάλλει θετικά στο ισοζύγιο πληρωμών και επιτρέπει την καλύτερη ανακατανομή του πλούτου.

Ο τουρισμός συνδυάζει πολλά διαφορετικά στοιχεία ενός προορισμού λόγω της μεγάλης αλληλεξάρτησης των δραστηριοτήτων που απαιτούνται για τη διαμόρφωση του συνολικού τουριστικού προϊόντος. Ένας παγκοσμίως αποδεκτός ορισμός του τουρισμού είναι αυτός που παρουσιάστηκε στη Διάσκεψη για τα διεθνή ταξίδια και τον τουρισμό στη Ρώμη το 1963 από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού των Ηνωμένων Εθνών. Σύμφωνα με αυτόν, ο τουρισμός εμπερικλείει τις δραστηριότητες που ασκούνται από τα άτομα κατά τη διάρκεια των ταξιδιών και της παραμονής τους σε τόπους που βρίσκονται εκτός της συνήθους κατοικίας τους, για λόγους αναψυχής ή και άλλους, για περίοδο μικρότερη του έτους (Bhatia, 2001). Ένα σημαντικό στοιχείο είναι ότι ο τουρισμός απαιτεί τον συνδυασμό πολλών διαφορετικών παραμέτρων (Doswell, 2002). Για να υπάρξει ενδυνάμωση και ενίσχυση του τουριστικού προφίλ μιας περιοχής απαιτούνται δημόσιες επενδύσεις σε υποδομές - οδικό δίκτυο, αεροδρόμια, λιμένες, μέσα μαζικής μεταφοράς, ύδρευση, ηλεκτρισμός, τηλεπικοινωνίες, κ.ο.κ. -, καθώς και μεγάλες αλλά και μικρότερες ιδιωτικές επενδύσεις - κατασκευή ξενοδοχείων, ίδρυση και εξοπλισμός μεγάλων και μικρομεσαίων επιχειρήσεων (Ηγουμενάκης, 2000· Ανδριώτης, 2005). Έτσι, ο τουρισμός αυξάνει την εισροή επενδύσεων στη χώρα και ενεργοποιεί τη συνολική οικονομική δραστηριότητα (Διονυσοπούλου, 2012). Επίσης, ο τουρισμός ενισχύει σημαντικά το ισοζύγιο των χωρών με εισροή συναλλάγματος, ενώ συνεισφέρει σημαντικά στα δημόσια οικονομικά μέσα από άμεσους και έμμεσους

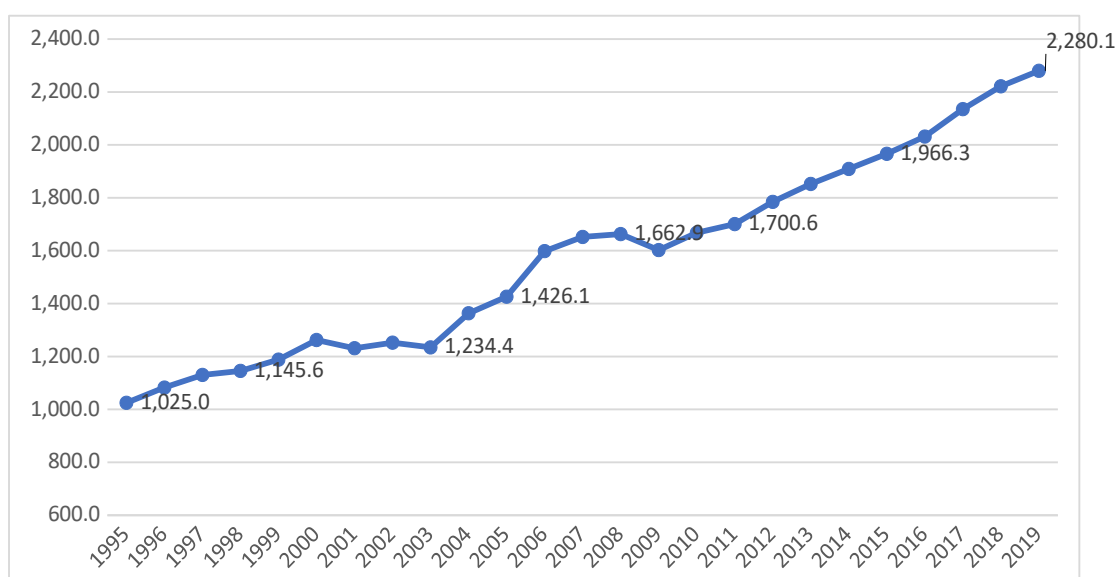
φόρους. Πέραν της οικονομικής επίδρασης, ο τουρισμός έχει και επιπρόσθετα οφέλη. Ειδικότερα, μέσα από τις τουριστικές ροές γίνεται προβολή της περιοχής, διαμορφώνεται το brand name ενός προορισμού και σημειώνεται κοινωνική και πολιτιστική πρόοδος και εξωστρέφεια (Wall and Mathieson, 2006).

Για όλους τους παραπάνω λόγους, όλο και περισσότερες χώρες δίνουν έμφαση στις προσπάθειες ενίσχυσης του τουρισμού, με πλειάδα δράσεων και την ανάληψη οικονομικών και άλλων πρωτοβουλιών. Ωστόσο, μία σημαντική τάση που αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια αφορά στην ανάπτυξη ενός είδους τουρισμού, που έρχεται σε αρμονία με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Έτσι, ναι μεν ακόμη υπάρχουν περιοχές που απευθύνονται στον μαζικό τουρισμό, όμως άλλες περιοχές στρέφονται σε ειδικά τμήματα (segments) της αγοράς του τουρισμού, αναπτύσσοντας ήπιες μορφές τουρισμού με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής.

Στόχος της παρούσας ενότητας είναι η παρουσίαση των τάσεων και εξελίξεων του τουριστικού τομέα σε παγκόσμιο επίπεδο, τόσο από την πλευρά της ζήτησης, όσο και από την πλευρά της προσφοράς. Στο πλαίσιο αυτό, γίνεται καταγραφή της εξέλιξης των μεγεθών της τουριστικής αγοράς και αναφέρονται οι προσδιοριστικοί παράγοντες του τουρισμού. Κατά την παρουσίαση των διαφόρων ειδών τουρισμού, ειδική έμφαση δίνεται στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, στο «συνολικό τουριστικό προϊόν» (Smith, 1994· Middleton et al., 2017) που η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη αντιπροσωπεύει και στις ομάδες εκείνες της τουριστικής αγοράς στις οποίες απευθύνεται. Τέλος, εξετάζεται το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής και γίνεται αναφορά στις πολιτικές που είναι κατάλληλες για έναν τουριστικό προορισμό - με εστίαση στην περίπτωση της Κύπρου - αναφορικά με τη διαχείριση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

1.1 Μεγέθη Παγκόσμιας Τουριστικής Αγοράς - Η Συνεισφορά του Τουρισμού στην Παγκόσμια Οικονομία

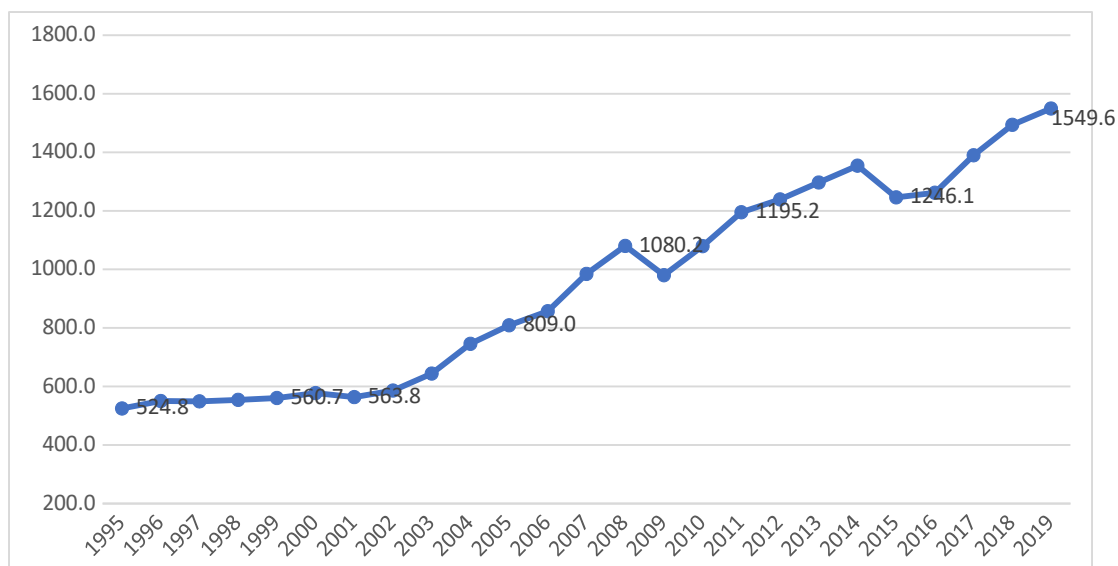
Το πρώτο στοιχείο που αξίζει να αναφερθεί είναι η εκρηκτική άνοδος του τουριστικού τομέα, που σημειώνεται ειδικά μετά το 2000. Όπως απεικονίζεται στο Γράφημα 1, από το 1995 έως και σήμερα καταγράφεται μία συνεχής αύξηση, αφού το 1995 ο αριθμός των τουριστών ανερχόταν σε 1.025 εκατομμύρια, το 2005 ανήλθε σε 1.426,1 εκατομμύρια, το 2016 ξεπέρασε τα 2 δισεκατομμύρια και το 2019 έφτασε στα 2.280 εκατομμύρια τουρίστες (The World Bank, 2021a). Άρα, μέσα σε αυτά τα 24 χρόνια ο αριθμός των τουριστών αυξήθηκε κατά 122,5%.

Γράφημα 1.1. Εξέλιξη αριθμού τουριστών παγκοσμίως στο διάστημα 1995-2019 (σε εκατομμύρια)
Πηγή: The World Bank, 2021a

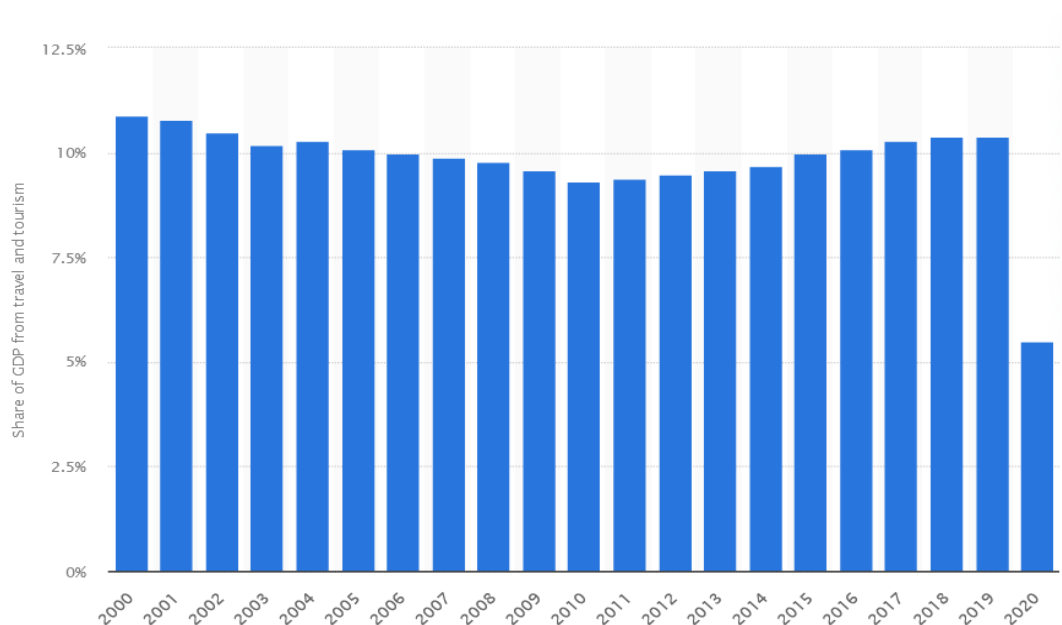
Η αύξηση του αριθμού των τουριστών παγκοσμίως έχει ως αποτέλεσμα την σημαντικότερη αύξηση της τουριστικής δαπάνης. Όπως καταγράφεται στο Γράφημα 2, η τουριστική δαπάνη το 1995 ανερχόταν σε 524,8 δις δολάρια ΗΠΑ, το 2005 ανήλθε σε 809 δις δολάρια και το 2019 ξεπέρασε τα 1,5 τρις δολάρια. Δηλαδή, από το 1995 έως και το 2019 η τουριστική δαπάνη αυξήθηκε κατά 195% (The World Bank, 2021a). Η τουριστική δαπάνη αυξήθηκε περισσότερο από την αύξηση του αριθμού των τουριστών παγκοσμίως, γεγονός που σημαίνει ότι η μέση δαπάνη των τουριστών έχει αυξηθεί.

Γράφημα 1.2. Τουριστική δαπάνη παγκοσμίως, σε δις δολάρια ΗΠΑ, 1995-2019
Πηγή: The World Bank, 2021a

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναλυθεί η σημασία που έχει ο τουρισμός για την παγκόσμια οικονομία. Όπως αποτυπώνεται στο Γράφημα 3 (Statista, 2021), για όλα τα έτη της περιόδου 2000-2019 τα έσοδα από τον τουρισμό ανήλθαν στο 10% του παγκόσμιου ΑΕΠ, με εξαίρεση το 2020, έτος κατά το οποίο ανήλθαν σε ποσοστό 5,5%. Αυτό και μόνο είναι σημαντικότερη ένδειξη του πόσο σημαντική είναι η τουριστική δραστηριότητα για την παγκόσμια οικονομία, αφού ακόμη και το 2020 – έτος εκδήλωσης της πανδημίας του κορονοϊού με απαγορεύσεις μετακινήσεων, κ.ο.κ. – ο τουρισμός συνεισέφερε το 5,5% της παγκόσμιας οικονομίας.

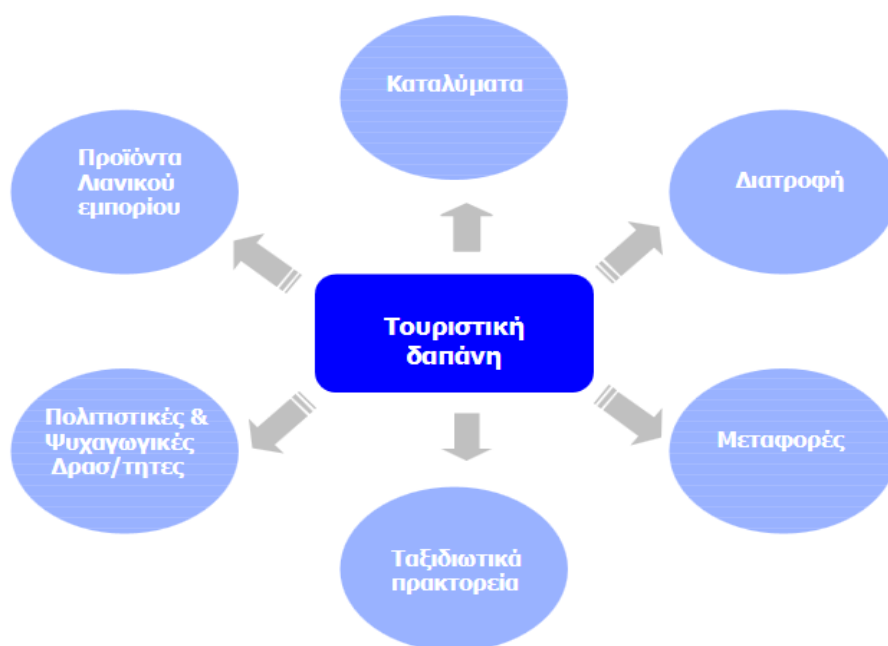
Γράφημα 1.3. Ποσοστό (%) του συνολικού ΑΕΠ που παράγεται από την τουριστική βιομηχανία παγκοσμίως, 2000-2020.

Πηγή: Statista, 2021

Προκειμένου να καταδειχθεί το πόσο σημαντικός είναι ο κλάδος του τουρισμού για μία οικονομία, θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο τουρισμός έχει **τρία είδη οικονομικών επιδράσεων** (Ηγουμενάκης, 2007):

- Την άμεση επίδραση
- Την έμμεση επίδραση
- Την προκαλούμενη επίδραση

Η αρχική εισροή της τουριστικής δαπάνης παρέχει άμεσα έσοδα στις αεροπορικές εταιρείες, τα ταξιδιωτικά γραφεία, τα ξενοδοχεία, τα καταστήματα, τα εστιατόρια και άλλες επιχειρήσεις στις οποίες δαπανά ο τουρίστας. Αυτή είναι η άμεση επίδραση της τουριστικής δαπάνης. Τα είδη και οι κλάδοι της άμεσης τουριστικής δαπάνης αποτυπώνονται στο Γράφημα 4.

Γράφημα 1.4. Κατηγορίες άμεσης τουριστικής δαπάνης
Πηγή: Danchen και Παρατσιώκας, 2012, σελ. 15

Σε δεύτερο στάδιο, οι αποδέκτες αυτών των άμεσων δαπανών ξοδεύουν τα χρήματα αυτά για να αγοράσουν τις απαραίτητες εισροές. Για παράδειγμα, τα ξενοδοχεία αγοράζουν τρόφιμα για τα εστιατόριά τους, απορρυπαντικά για τα τμήματα καθαριότητας, κ.ο.κ., τα οποία προμηθεύονται από τοπικές επιχειρήσεις και τοπικούς παραγωγούς. Αυτή η οικονομική δραστηριότητα αποτελεί την έμμεση επίδραση της τουριστικής δαπάνης (Γιαννόπουλος και Διακομιχάλης, 2012).

Τέλος, οι αποδέκτες αυτών των άμεσων και έμμεσων εσόδων ξοδεύουν με τη σειρά τους το εισόδημα που απέκτησαν σε λοιπά αγαθά και υπηρεσίες, όπως η στέγαση, οι μεταφορές, η ψυχαγωγία, κ.ο.κ. Αυτή η οικονομική δραστηριότητα αποτελεί την προκαλούμενη επίδραση (Danchen και Παρατσιώκας, 2012).

Στα παραπάνω θα πρέπει να προστεθεί και μία ακόμη διάσταση, η οποία είναι ιδιαίτερως σημαντική και αφορά στην **απασχόληση**. Ο τουριστικός κλάδος απασχολεί εκατομμύρια εργαζομένους και δημιουργεί συνεχώς νέες θέσεις εργασίας. Οι θέσεις εργασίας που δημιουργεί είναι και άμεσες - δηλαδή σε αμιγώς τουριστικές επιχειρήσεις και δραστηριότητες - αλλά και έμμεσες, δηλαδή θέσεις εργασίας σε τρίτες επιχειρήσεις, που δημιουργούνται λόγω του τουρισμού (Τσάρτας, 2015). Έτσι, σύμφωνα με τα στοιχεία του World Travel and Tourism

Council (2014), πριν την πανδημία τα ταξίδια και ο τουρισμός - συμπεριλαμβανομένων των άμεσων, έμμεσων και επαγόμενων επιδράσεων τους - είχαν συνεισφέρει **μία στις τέσσερις νέες θέσεις εργασίας** που δημιουργούνται σε όλο τον κόσμο, με το 10,6% όλων των θέσεων εργασίας, δηλαδή 334 εκατομμύρια θέσεις εργασίας.

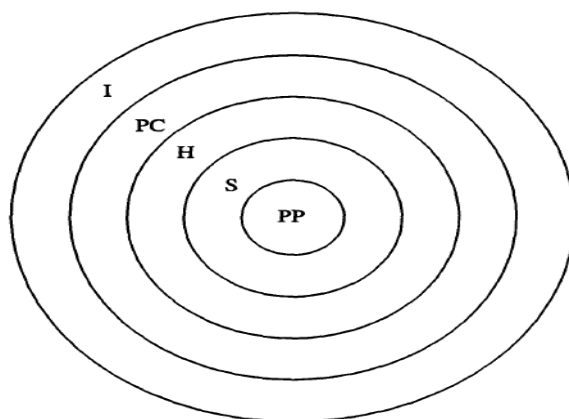
Από όλα τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι ο τουρισμός αποτελεί έναν κλάδο με ιδιαίτερα μεγάλη οικονομική σημασία παγκοσμίως. Εδώ θα πρέπει να γίνει μία ακόμη επισήμανση. Για ορισμένα κράτη, ο τουρισμός αποτελεί σημαντική συνιστώσα της οικονομίας τους, στοιχείο που αποδίδει στον κλάδο τον χαρακτηρισμό «βαριά βιομηχανία». Σε αυτές τις χώρες, η σημασία του τουρισμού είναι ακόμη μεγαλύτερη, αφού ένα μεγάλο μέρος του ΑΕΠ τους προέρχεται από τον τουρισμό. Βεβαίως, θα πρέπει να σημειωθεί ότι όσο μεγαλύτερη είναι η εξάρτηση μιας χώρας από τον τουρισμό τόσο περισσότερα είναι τα προβλήματα που θα αντιμετωπίσει σε περίπτωση καθίζησης του διεθνούς τουρισμού λόγω μιας κρίσης, όπως για παράδειγμα η παρούσα υγειονομική κρίση του κορονοϊού. Άρα, παρότι ο τουρισμός έχει σημαντικό ρόλο σε πολλές οικονομίες του πλανήτη, είναι σκόπιμη η αποφυγή της σημαντικής εξάρτησης της οικονομίας από τον τουρισμό (Βαρβαρέσος, 2004).

1.2 Τουριστική Προσφορά, Τουριστικό Προϊόν και Διαμόρφωση Τουριστικών Προορισμών σε Παγκόσμιο Επίπεδο

Ένα από τα σημαντικά στοιχεία της ανάλυσης αποτελεί η εξέταση του τουριστικού προϊόντος. Όπως αναφέρουν οι Middleton, Fayal and Mofrgan (2009), το τουριστικό προϊόν δεν θα πρέπει να γίνεται αντιληπτό μέσα από μία μονοδιάστατη οπτική, αλλά ως ένα **σύνολο υλικών και άυλων χαρακτηριστικών**, τα οποία στο σύνολό τους αποτελούν αυτό που αποκομίζει ο τουρίστας ως εμπειρία από την επίσκεψή του σε έναν προορισμό. Ο Smith (1994) αναφέρει πέντε στοιχεία του τουριστικού προϊόντος (Γράφημα 5), τα οποία λειτουργούν ως ομόκεντροι κύκλοι και ειδικότερα:

- Τη φυσική εγκατάσταση, που περιλαμβάνει τις υποδομές, τα κτήρια, κ.ο.κ.

- Τις υπηρεσίες, σε εύρος και ποιότητα.
- Τη φιλοξενία, δηλαδή την αίσθηση του επισκέπτη για το πόσο ευπρόσδεκτος είναι.
- Την ελευθερία που έχει ο επισκέπτης να προβαίνει σε επιλογές της αρεσκείας του (ελευθερία, εύρος και ποικιλία επιλογών).
- Την ανάμειξη του επισκέπτη με τον τοπικό πληθυσμό.

PP = Physical Plant   FC = Freedom of Choice
S = Service   I = Involvement
H = Hospitality

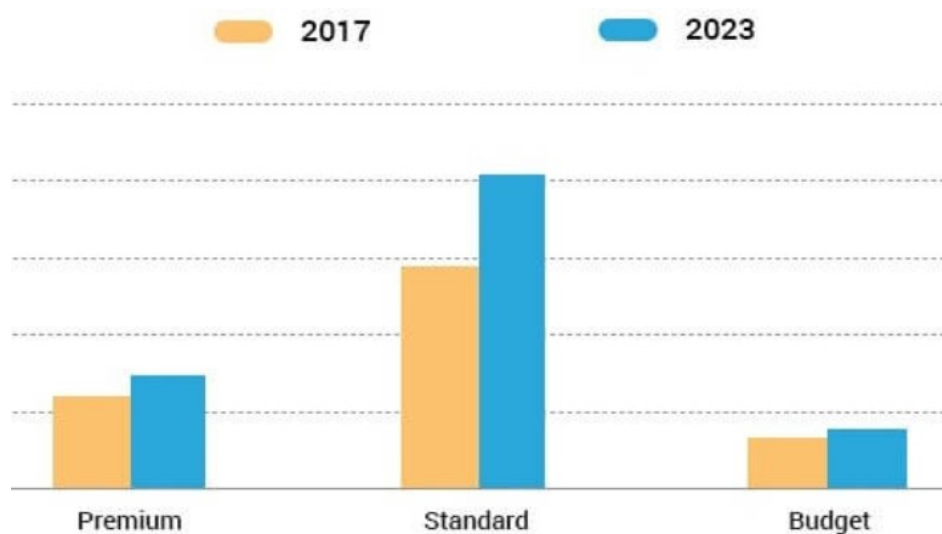
Γράφημα1.5. Στοιχεία τουριστικού προϊόντος
Πηγή: Smith, 1994, σελ. 587

Κατά τους Middleton et al. (2009), το συνολικό τουριστικό προϊόν διαμορφώνεται από πέντε παραμέτρους:

- Θελκτικότητα
- Διευκολύνσεις και υπηρεσίες
- Προσβασιμότητα
- Εικόνα
- Τιμή

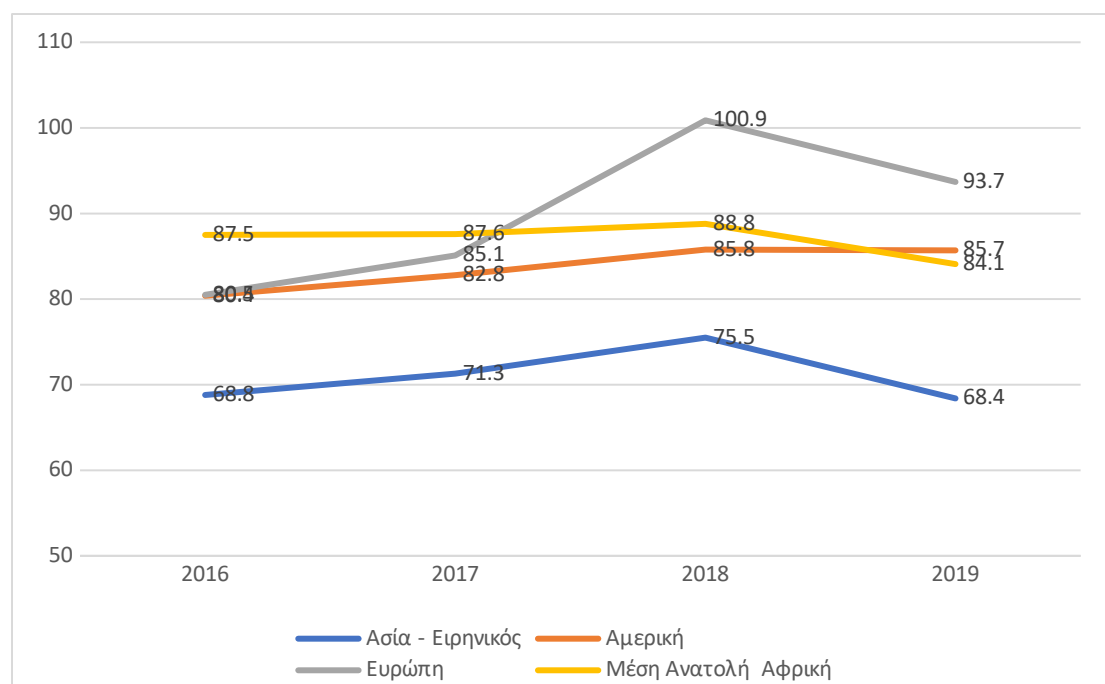
Με βάση τα παραπάνω, μπορεί να διαπιστωθεί ότι η κάθε περιοχή έχει διαμορφώσει ένα δικό της τουριστικό προϊόν και άρα απευθύνεται σε ένα τμήμα της τουριστικής αγοράς, το οποίο ελκύεται από το συγκεκριμένο προϊόν. Έτσι, παρουσιάζονται διαφοροποιήσεις στην **προσφορά** του τουριστικού προϊόντος,

αφού ο κάθε τουριστικός προορισμός με βάση τα χαρακτηριστικά του διαμορφώνει την εικόνα του.

Γράφημα 1.6: Τύπος παραλιακών ξενοδοχείων παγκοσμίως, 2017-2023
Πηγή: Allied Market Research, 2017

Για παράδειγμα ένας τουριστικός προορισμός μπορεί να έχει επιλέξει ως μοντέλο το να προσφέρει υπηρεσίες χαμηλού κόστους, απευθυνόμενος στον μαζικό τουρισμό και αξιοποιώντας το μοντέλο all inclusive. Αντιθέτως, ένας άλλος τουριστικός προορισμός μπορεί να επιλέξει να προσφέρει premium υπηρεσίες, με υψηλές τιμές· ενώ ένας τρίτος τουριστικός προορισμός μπορεί να έχει επιλέξει μία μέση οδό, με σχετικά ικανοποιητικές υπηρεσίες και μεσαίο επίπεδο τιμών. Όπως αποτυπώνεται στο Γράφημα 6, το 2017 η πλειοψηφία των παραλιακών ξενοδοχείων παγκοσμίως ήταν ξενοδοχεία μεσαίας κατηγορίας (standard), ενώ δεύτερα σε αριθμό ήταν τα ξενοδοχεία premium. Η μικρότερη σε μέγεθος κατηγορία ήταν τα ξενοδοχεία χαμηλής τιμής (budget hotels), κάτι που προβλέπεται να συνεχίσει να ισχύει και τα επόμενα έτη (πρόβλεψη για το 2023).

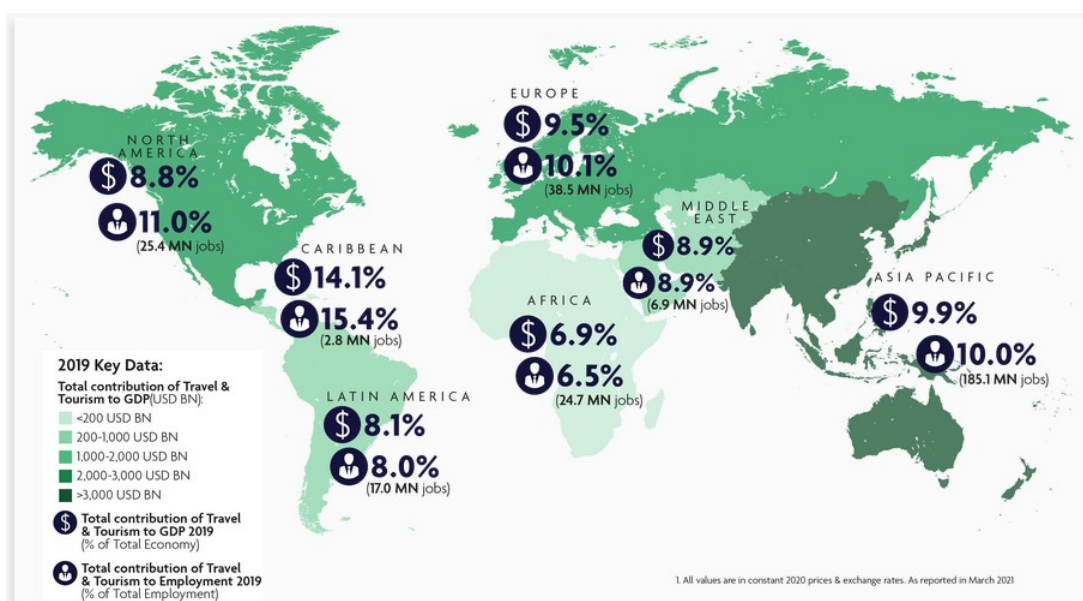
Γράφημα 1.7. Μέσο έσοδο ανά δωμάτιο ξενοδοχείου (σε δολ. ΗΠΑ) ανά ήπειρο, 2016 - 2019

Πηγή: Lock, 2021

Ένα σημαντικό σκέλος αναφορικά με την προσφορά του τουρισμού αφορά στην τιμολογιακή πολιτική των ξενοδοχειακών μονάδων, καθώς εάν μία τουριστική περιοχή έχει πολύ υψηλότερες τιμές από άλλες τουριστικές περιοχές, τότε κινδυνεύει να έχει μεγάλη μείωση των τουριστικών ροών. Ωστόσο μπορεί η υψηλότερη τιμή να δικαιολογείται εάν ο τουριστικός προορισμός έχει ορισμένα ειδικά χαρακτηριστικά. Όμως ακόμη και σε αυτή την περίπτωση, η απόκλιση δεν μπορεί να είναι πολύ μεγάλη. Έτσι, το μέσο έσοδο ανά δωμάτιο ξενοδοχείου το 2019 ήταν σχετικά υψηλότερο στην Ευρώπη και σχετικά χαμηλότερο στην Ασία και περιοχές του Ειρηνικού, ενώ Μέση Ανατολή (π.χ. Ντουμπαΐ) Αφρική και Αμερική ακολουθούν μία κοινή τιμολογιακή πολιτική (Γράφημα 7).

Ακόμη, όπως αποτυπώνεται στο Γράφημα 8, το αποτύπωμα του τουριστικού προϊόντος στην οικονομία και την απασχόληση διαφέρει ανά ήπειρο, αφού το 2019 στην Ευρώπη ο τομέας του τουρισμού αποτελεί το 9,5% του ΑΕΠ και απασχολεί 38,5 εκατομμύρια άτομα (το 10,1% των συνολικών εργαζομένων)· στη Βόρειο Αμερική – δηλαδή ΗΠΑ και Καναδά – το 8,8% του ΑΕΠ και 25,4 εκατομμύρια θέσεις εργασίας (το 11% της συνολικής απασχόλησης)· στη Λατινική Αμερική το 8,1% του ΑΕΠ,

απασχολώντας 17 εκατομμύρια εργαζομένους (το 8% των συνολικών θέσεων εργασίας)· στη Μέση Ανατολή το 8,9% του ΑΕΠ, με 6,9 εκατομμύρια εργαζομένους (το 8,9% των συνολικών θέσεων εργασίας)· στην Ασία και περιοχές του Ειρηνικού το 9,9% του ΑΕΠ, απασχολώντας 185,1 εκατομμύρια εργαζομένους (το 10% των συνολικών θέσεων εργασίας)· και στην Αφρική το 6,9% του συνολικού ΑΕΠ, απασχολώντας 27,4 εκατομμύρια ανθρώπους (6,5% της συνολικής απασχόλησης).

Γράφημα 1.8. Η συνεισφορά του τουριστικού τομέα στην οικονομία και την απασχόληση ανά ήπειρο

Πηγή: World Travel and Tourism Council, 2021

1.3 Τουριστική Ζήτηση και Ανάλυση των Τουριστικών Ροών στις Διάφορες Τουριστικές Περιοχές

Η σχετική βιβλιογραφία δείχνει ότι υπάρχουν διάφορες παράμετροι που καθορίζουν τη διεθνή τουριστική ζήτηση, οι οποίες παρουσιάζονται συνοπτικά στη συνέχεια.

Εισόδημα

Όσον αφορά τους κύριους παράγοντες που επηρεάζουν την τουριστική ζήτηση, το εισόδημα και οι τιμές των προσφερόμενων τουριστικών προϊόντων είναι οι πιο συχνά χρησιμοποιούμενες μεταβλητές. Καθώς αυξάνεται το εισόδημα των ανθρώπων, είναι πιο πρόθυμοι να ταξιδέψουν. Επομένως, αναμένεται ότι η αύξηση των εισοδημάτων μπορεί να προκαλέσει αύξηση της ζήτησης για τουριστικά προϊόντα (Samuelson και Nordhaus, 2000).

Σχετικές και ανταγωνιστικές τιμές

Πριν από τη λήψη οποιασδήποτε απόφασης, οι περισσότεροι τουρίστες συγκρίνουν το κόστος ζωής στη χώρα τουριστικού προορισμού σε σχέση με τη χώρα προέλευσης και ενδεχομένως με εναλλακτικές χώρες προορισμού. Μία αύξηση του επιπέδου των τιμών της χώρας προορισμού αποθαρρύνει τους τουρίστες να ταξιδέψουν σε αυτή, ανακατανέμοντας τη σχετική ζήτηση σε άλλους, σχετικά προσιτότερους οικονομικά, εναλλακτικούς τουριστικούς προορισμούς. Συνεπώς, στη συνάρτηση της ζήτησης του διεθνούς τουρισμού πρέπει να λαμβάνονται υπόψη δύο είδη σχετικών τιμών: το πρώτο είναι η σχετική τιμή μεταξύ της χώρας προορισμού και της χώρας προέλευσης και το δεύτερο είναι οι σχετικές τιμές μεταξύ του εν δυνάμει προορισμού και των διαφόρων ανταγωνιστικών προορισμών άλλων χωρών (το αποτέλεσμα της τιμής υποκατάστασης) (Λαγός, 2018).

Η μεταβλητή της ανταγωνιστικής τιμής, που χρησιμοποιείται στη συνάρτηση της ζήτησης για τουρισμό, είναι ο λόγος των δεικτών τιμών καταναλωτή μεταξύ του προορισμού και των εναλλακτικών χωρών προορισμού, προσαρμοσμένου με βάση τις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Οι υψηλότερες τιμές στη χώρα προορισμού σε σχέση με τις χώρες προέλευσης, καθώς και στους εναλλακτικούς προορισμούς, είναι πιθανό να επηρεάσουν την απόφαση του επισκέπτη για το αν θα ταξιδέψει ή όχι και/ή για το πού θα ταξιδέψει.

Εμπορική αξία και απόσταση

Ορισμένες μελέτες εξετάζουν τις μεταβλητές της εμπορικής αξίας και της απόστασης μεταξύ των χωρών προέλευσης και προορισμού στη συνάρτηση της

τουριστικής ζήτησης (Watts and Parks, 2018), υποστηρίζοντας ότι το εμπόριο μπορεί να επηρεάσει την τουριστική ζήτηση με δύο τρόπους: πρώτον, το διμερές εμπόριο μπορεί να καταστήσει το προϊόν της χώρας προέλευσης πιο προτιμητέο και δεύτερον, μπορεί να μειώσει το κόστος μεταφοράς μεταξύ των χωρών προέλευσης και προορισμού. Βεβαίως, είναι αναμενόμενο ότι όσο αυξάνεται η απόσταση μεταξύ των χωρών προέλευσης και προορισμού, αυξάνεται και το κόστος μεταφοράς, με αποτέλεσμα η τουριστική ζήτηση να μειώνεται.

Τμηματοποίηση της αγοράς

Πέραν των παραπάνω παραμέτρων, η ανάλυση της τουριστικής ζήτησης χρησιμοποιεί ως προσέγγιση την τμηματοποίηση της αγοράς. Η τμηματοποίηση της αγοράς είναι μία σημαντική στρατηγική για την ανάπτυξη προϊόντων και στρατηγικών μάρκετινγκ, που απευθύνονται σε διαφορετικές ομάδες με διαφορετικές ανάγκες και ενδιαφέροντα. Η τμηματοποίηση βοηθά την τουριστική βιομηχανία να κατανοήσει τις υποομάδες που απαρτίζουν το αγοραστικό κοινό, ώστε οι επιχειρήσεις να μπορούν να προσαρμόσουν καλύτερα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους. Σήμερα, είναι πλέον ευρέως αποδεκτό ότι η καλή κατανόηση της τμηματοποίησης της αγοράς είναι απαραίτητη για το αποτελεσματικό τουριστικό μάρκετινγκ και τη διαχείριση των τουριστικών επιχειρήσεων (Ηγουμενάκης, 2004). Η τμηματοποίηση της αγοράς και η προώθηση θεωρείται αποτελεσματικό στρατηγικό εργαλείο μάρκετινγκ, ώστε οι επιχειρήσεις να προσαρμόζουν τα σχετικά προγράμματά τους. Η τμηματοποίηση της τουριστικής αγοράς έχει γίνει μια ευρέως διαδεδομένη στρατηγική μάρκετινγκ για τους τουριστικούς προορισμούς που στοχεύουν να διαμορφώσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, αναγνωρίζοντας τα κατάλληλα τμήματα τουριστών και παρέχοντάς τους τις ταξιδιωτικές υπηρεσίες που ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες και τις επιθυμίες τους (Kotler et al., 2002).

Τα **κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά** (π.χ. ηλικία, φύλο) και τα **χαρακτηριστικά ταξιδιού** (π.χ. διάρκεια ταξιδιού, σκοπός ταξιδιού, πρότυπο ταξιδιού) υιοθετούνται γενικά ως κριτήρια για την τμηματοποίηση. Ωστόσο, το πρότυπο των σημερινών τουριστών καθίσταται όλο και πιο δύσκολο να περιγραφεί απλώς με βάση τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά και τα χαρακτηριστικά

ταξιδιού τους, ιδίως υπό την προϋπόθεση ότι οι περισσότεροι προορισμοί προσφέρουν μια σειρά από τουριστικά προϊόντα, εγκαταστάσεις και υπηρεσίες για την προσέλκυση τουριστών. Από την άλλη πλευρά, από την άποψη της **ανταγωνιστικότητας** ενός προορισμού, είναι κρίσιμο να διερευνηθούν οι αξιολογητικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις επιλογές προορισμών των τουριστών και να κατανοηθεί ο τρόπος με τον οποίο συμπεριφέρονται κατά την επιλογή ενός προορισμού (Morgan et al., 2005). Έτσι, τα **κίνητρα** των τουριστών εφαρμόζονται εκτενώς στην τμηματοποίηση των αγορών των προορισμών. Τα τουριστικά κίνητρα διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην ανάπτυξη του μάρκετινγκ των προορισμών και επηρεάζουν περαιτέρω την αγοραστική συμπεριφορά των τουριστών. Η βαθιά κατανόηση των τουριστικών κινήτρων θα επιτρέψει στους υπεύθυνους μάρκετινγκ προορισμών να αυξήσουν τις προσφορές τους με τρόπους που ικανοποιούν τους τουρίστες.

Η τουριστική τμηματοποίηση αναφέρεται στη διαδικασία συγκέντρωσης μιας ομάδας διαθέσιμων τουριστών με τις ίδιες καταναλωτικές απαιτήσεις, ενδιαφέροντα και χόμπι μέσω των προγραμμάτων μάρκετινγκ (Πρωτοπαπαδάκης, 2003). Υπάρχουν αρκετές πιθανές μεταβλητές που χρησιμοποιούνται για την τμηματοποίηση. Οι πιο συνηθισμένες, που χρησιμοποιούνται για την ομαδοποίηση των αγορών, είναι: οι **κοινωνικο-δημογραφικές μεταβλητές** (π.χ. μορφωτικό επίπεδο, φύλο, ηλικία, μέγεθος οικογένειας, μηνιαίο εισόδημα κ.λπ.), οι **γεωγραφικές μεταβλητές** (π.χ. κάτοικοι της περιοχής και μη), οι **μεταβλητές συμπεριφοράς** (π.χ. προτιμήσεις, συχνότητα χρήσης, πιστότητα σε μάρκες) και οι **ψυχογραφικές μεταβλητές** (π.χ. ενδιαφέροντα, δραστηριότητες, απόψεις, προσωπικότητα).

Ο σκοπός του ταξιδιού έχει επίσης χρησιμοποιηθεί σε μια προσπάθεια τμηματοποίησης διαφορετικών τύπων τουριστών. Για παράδειγμα, οι Zhang και Marcussen (2007) τμηματοποίησαν την τουριστική αγορά σε τέσσερις κατηγορίες: ατομικά επαγγελματικά ταξίδια, ομαδικά επιχειρηματικά επαγγελματικά ταξίδια, επίσκεψη σε συγγενείς και φίλους και ταξίδια αναψυχής.

1.4 Η Εννοια της Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης – Στόχοι Ηνωμένων Εθνών – Η Ατζέντα 2030

Μπροστά στην απόλυτη αναγκαιότητα να υπάρξει μία διεθνής δέσμευση όλων των κρατών προκειμένου να αναλάβουν πρωτοβουλίες για την επιδίωξη του στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών το 2015 θέσπισε **17 στόχους**, οι οποίοι είναι αλληλεξαρτώμενοι μεταξύ τους, δηλαδή τα κράτη θα πρέπει να προβαίνουν σε δράσεις για το σύνολο των στόχων. Αυτή η δέσμη στόχων αναφέρεται ως «**Ατζέντα 2030**» και αποτελεί ένα σχέδιο για την επίτευξη ενός καλύτερου μέλλοντος για το σύνολο του πλανήτη. Οι 17 αυτοί στόχοι είναι οι εξής (Γράφημα 9):

- Στόχος 1 - Μηδενική φτώχεια
- Στόχος 2 - Μηδενική πείνα
- Στόχος 3 - Καλή υγεία και ευημερία
- Στόχος 4 - Ποιοτική εκπαίδευση
- Στόχος 5 - Ισότητα των φύλων
- Στόχος 6 - Καθαρό νερό και αποχέτευση
- Στόχος 7 - Φτηνή και καθαρή ενέργεια
- Στόχος 8 - Αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη
- Στόχος 9 - Βιομηχανία, καινοτομία και υποδομές
- Στόχος 10 - Μείωση των ανισοτήτων
- Στόχος 11 - Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες
- Στόχος 12 - Υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή
- Στόχος 13 - Δράση για το κλίμα
- Στόχος 14 - Ζωή στο νερό
- Στόχος 15 - Ζωή στη στεριά
- Στόχος 16 - Ειρήνη, δικαιοσύνη και ισχυροί θεσμοί
- Στόχος 17 - Συνεργασία για τους στόχους

Γράφημα 1.9: Η Ατζέντα 2030 των Ηνωμένων Εθνών

Πηγή: http://www.dgepcd.gov.cy/dgepcd/dgepcd.nsf/page57_gr/page57_gr?OpenDocument

Ο κάθε ένας από τους παραπάνω στόχους εξειδικεύεται σε επιμέρους υποστόχους, η παρακολούθηση της εξέλιξης των οποίων υλοποιείται μέσα από ένα πλήθος δεικτών, οι οποίοι καταγράφουν το κατά πόσο και σε ποιο βαθμό επιτυγχάνεται ο κάθε υποστόχος. Ο ρόλος του τομέα του τουρισμού μέσα σε κάθε έναν από τους 17 στόχους περιγράφεται συνοπτικά στη συνέχεια.

Στόχος 1. Μηδενική φτώχεια

Ως ένας από τους μεγαλύτερους και ταχύτερα αναπτυσσόμενους οικονομικούς τομείς στον κόσμο, ο τουρισμός είναι σε θέση να ενισχύσει την οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη σε όλα τα επίπεδα και να προσφέρει εισόδημα μέσω της δημιουργίας θέσεων εργασίας. Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και ο αντίκτυπός της στο επίπεδο των τοπικών κοινωνιών μπορεί να συνδεθεί με τους εθνικούς στόχους για τη μείωση της φτώχειας, με την προώθηση της επιχειρηματικότητας και των μικρών επιχειρήσεων και την ενδυνάμωση των λιγότερο ευνοημένων ομάδων, ιδίως των νέων και των γυναικών.

Στόχος 2. Μηδενική πείνα

Ο τουρισμός μπορεί να τονώσει τη γεωργική παραγωγικότητα, προωθώντας την παραγωγή, τη χρήση και την πώληση τοπικών προϊόντων σε τουριστικούς προορισμούς και την πλήρη ενσωμάτωσή τους στην αλυσίδα αξίας του τουρισμού. Επιπλέον, ο αγροτουρισμός, ως ένα αναπτυσσόμενο τμήμα του τουρισμού, μπορεί να συμπληρώσει τις παραδοσιακές γεωργικές δραστηριότητες. Η επακόλουθη αύξηση του εισοδήματος στις τοπικές κοινότητες μπορεί να οδηγήσει σε μια πιο ανθεκτική γεωργία και αγροτική παραγωγή, ενώ παράλληλα ενισχύει την αξία της τουριστικής εμπειρίας.

Στόχος 3. Καλή υγεία και ευημερία

Η συμβολή του τουρισμού στην οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη μπορεί επίσης να έχει αντίκτυπο στην υγεία και την ευημερία. Τα έσοδα από τον τουρισμό μιας χώρας μπορούν να επανεπενδυθούν στην υγειονομική περίθαλψη και τις υπηρεσίες, οι οποίες, μεταξύ άλλων, θα πρέπει να στοχεύουν στη βελτίωση της υγείας των μητέρων, στη μείωση της παιδικής θνησιμότητας και στην πρόληψη ασθενειών.

Στόχος 4. Ποιοτική εκπαίδευση

Ένα καλά εκπαιδευμένο και ικανό εργατικό δυναμικό είναι ζωτικής σημασίας για την ευημερία του τομέα του τουρισμού. Ο τομέας μπορεί να παρέχει κίνητρα για επενδύσεις στην εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση και να βοηθήσει την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού μέσω διασυνοριακών συμφωνιών για τα προσόντα, τα πρότυπα και τις πιστοποιήσεις. Ιδιαίτερα οι νέοι, οι γυναίκες, οι ηλικιωμένοι, οι αυτόχθονες πληθυσμοί και τα άτομα με ειδικές ανάγκες μπορούν να επωφεληθούν από τις σχετικές πολιτικές κατάρτισης, με τον τομέα του τουρισμού να αποτελεί τον πυλώνα ποιοτικής αναβάθμισης της εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού και ενσωμάτωσης στην παραγωγική δραστηριότητα.

Στόχος 5. Ισότητα των φύλων

Ο τουρισμός μπορεί να ενδυναμώσει τις γυναίκες με πολλαπλούς τρόπους, ιδίως μέσω της παροχής θέσεων εργασίας και μέσω ευκαιριών δημιουργίας εισοδήματος σε μικρές και μεγαλύτερες επιχειρήσεις, που σχετίζονται με τον τουρισμό και τη φιλοξενία, αλλά και τις συναφείς με αυτόν δραστηριότητες. Ως ένας από τους τομείς με το υψηλότερο ποσοστό απασχολούμενων γυναικών και επιχειρηματιών, ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει πεδίο δραστηριοποίησης για τον γυναικείο πληθυσμό, ώστε να 'ξεκλειδώσει' το δυναμικό του, βοηθώντας τις γυναίκες να εμπλακούν πλήρως και να πρωταγωνιστήσουν σε κάθε πτυχή της κοινωνίας.

Στόχος 6. Καθαρό νερό

Ο τουρισμός μπορεί να διαδραματίσει κρίσιμο ρόλο στην επίτευξη της πρόσβασης και της ασφάλειας στο νερό, καθώς και της υγιεινής και της αποχέτευσης για όλους. Η αποδοτική χρήση του νερού στον τουριστικό τομέα, σε συνδυασμό με κατάλληλα μέτρα ασφαλείας, τη διαχείριση των λυμάτων, τον έλεγχο της ρύπανσης και την αποδοτική χρήση της τεχνολογικής εξέλιξης στη διαχείριση του νερού, μπορεί να αποτελέσει το κλειδί για τη διασφάλιση του πολύτιμου αυτού πόρου.

Στόχος 7. Φτηνή και καθαρή ενέργεια

Ως ένας τομέας που απαιτεί σημαντικές ενεργειακές εισροές, ο τουρισμός μπορεί να επιταχύνει τη στροφή προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και να αυξήσει το μερίδιό τους στο παγκόσμιο ενεργειακό μείγμα. Κατά συνέπεια, προωθώντας υγιείς και μακροπρόθεσμες επενδύσεις σε βιώσιμες πηγές ενέργειας, ο τουρισμός μπορεί να συμβάλει στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και στη συμβολή σε καινοτόμες και νέες ενεργειακές λύσεις σε αστικές, περιφερειακές και απομακρυσμένες περιοχές.

Στόχος 8. Αξιοπρεπής εργασία και ανάπτυξη

Ο τουρισμός είναι μία από τις κινητήριες δυνάμεις της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης και παρέχει σήμερα 1 στις 11 θέσεις εργασίας παγκοσμίως. Παρέχοντας

πρόσβαση σε ευκαιρίες αξιοπρεπούς εργασίας στον τομέα του τουρισμού, η κοινωνία – ιδιαίτερα οι νέοι και οι γυναίκες – μπορεί να επωφεληθεί από τη βελτίωση των δεξιοτήτων και την επαγγελματική εξέλιξη όλων των κοινωνικών ομάδων.

Στόχος 9. Βιομηχανία, καινοτομία και υποδομές

Η ανάπτυξη του τουρισμού βασίζεται σε καλές δημόσιες και ιδιωτικές υποδομές και σε ένα καινοτόμο περιβάλλον. Ο τομέας μπορεί επίσης να δώσει κίνητρα στις εθνικές κυβερνήσεις να αναβαθμίσουν τις υποδομές τους, καθιστώντας αυτές πιο βιώσιμες, αποδοτικές ως προς τους πόρους και καθαρές, ως μέσο προσέλκυσης τουριστών. Η ανάπτυξη του τουριστικού τομέα μπορεί να διευκολύνει την περαιτέρω ανάπτυξη και άλλων οικονομικών τομέων, συμβάλλοντας στην οικονομική μεγέθυνση, την ανάπτυξη και την προώθηση της καινοτομίας.

Στόχος 10. Λιγότερες ανισότητες

Ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει ένα ισχυρό εργαλείο για την ανάπτυξη των κοινοτήτων και τη μείωση των ανισοτήτων, εάν εμπλέκει τους τοπικούς πληθυσμούς και όλους τους βασικούς ενδιαφερόμενους φορείς στην ανάπτυξή του. Ο τουρισμός μπορεί να συμβάλει στην αστική ανανέωση και την αγροτική ανάπτυξη και να μειώσει τις περιφερειακές ανισότητες, δίνοντας στις κοινότητες την ευκαιρία να αξιοποιήσουν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα. Ο τουρισμός είναι επίσης ένα αποτελεσματικό μέσο για τις αναπτυσσόμενες χώρες να συμμετάσχουν στην παγκόσμια οικονομία.

Στοχος 11. Βιώσιμες πόλεις

Μία πόλη που δεν είναι ελκυστική για τους πολίτες της δεν είναι ελκυστική και για τους τουρίστες. Ο βιώσιμος αστικός τουρισμός έχει τη δυνατότητα να προωθήσει τη βελτίωση των αστικών υποδομών και την προσβασιμότητα, την ανάπλαση περιοχών που βρίσκονται σε παρακμή. Επίσης προσφέρει ευκαιρίες για τη διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, στοιχεία τα οποία συμβάλλουν στην τόνωση του τομέα του τουρισμού. Μεγαλύτερες επενδύσεις σε

πράσινες υποδομές (αποτελεσματικότερες εγκαταστάσεις μεταφορών, μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, διατήρηση μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς και ελεύθερων χώρων, κ.λπ.) μπορούν να οδηγήσουν σε έξυπνες και πράσινες πόλεις, από τις οποίες μπορούν να επωφεληθούν τόσο οι κάτοικοι όσο και οι επισκέπτες τους.

Στοχος 12. Υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή

Ένας τουριστικός τομέας που υιοθετεί πρακτικές βιώσιμης κατανάλωσης και παραγωγής μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην επιτάχυνση της παγκόσμιας στροφής προς την αειφορία. Για τον σκοπό αυτό, είναι επιτακτική ανάγκη να αναπτυχθούν και να εφαρμοστούν εργαλεία για την παρακολούθηση των θετικών επιπτώσεων από την ανάπτυξη ενός βιώσιμου τουριστικού μοντέλου, το οποίο δημιουργεί θέσεις εργασίας και προωθεί τον τοπικό πολιτισμό και τα τοπικά ποιοτικά προϊόντα.

Στοχος 13. Δράση για το κλίμα

Ο τουρισμός συνιστά έναν τομέα ο οποίος επηρεάζει και επηρεάζεται από την κλιματική αλλαγή. Επομένως, είναι προς το συμφέρον του ίδιου του τομέα να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στην παγκόσμια κινητικότητα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Μειώνοντας την κατανάλωση ενέργειας και στρεφόμενος σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ιδίως στον τομέα των μεταφορών και των καταλυμάτων, ο τουρισμός μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση μιας από τις πιο πιεστικές προκλήσεις της εποχής μας.

Στόχος 14. Ζωή κάτω από το νερό

Ο παράκτιος και ο θαλάσσιος τουρισμός βασίζονται σε υγιή θαλάσσια οικοσυστήματα. Η ανάπτυξη του τουρισμού πρέπει να αποτελεί μέρος της ολοκληρωμένης διαχείρισης των παράκτιων ζωνών, προκειμένου να συμβάλει στη διατήρηση και διαφύλαξη των ευαίσθητων θαλάσσιων οικοσυστημάτων και να χρησιμεύσει ως μέσο για την προώθηση της βιώσιμης χρήσης των θαλάσσιων

πόρων, μεταξύ άλλων μέσω της βιώσιμης διαχείρισης της αλιείας, της υδατοκαλλιέργειας και του τουρισμού.

Στόχος 15. Ζωή στην ξηρά

Τα μαγευτικά τοπία, τα παρθένα δάση, η πλούσια βιοποικιλότητα και τα μνημεία φυσικής κληρονομιάς είναι συχνά οι κύριοι λόγοι για τους οποίους οι τουρίστες επισκέπτονται έναν προορισμό. Ο βιώσιμος τουρισμός μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο, όχι μόνο στη διατήρηση και διαφύλαξη της βιοποικιλότητας, αλλά και στον σεβασμό των χερσαίων οικοσυστημάτων, χάρη στις προσπάθειές του για τη μείωση των αποβλήτων και της κατανάλωσης, τη διατήρηση/προστασία της χλωρίδας και πανίδας και τις δραστηριότητες ευαισθητοποίησης.

Στόχος 16. Ειρήνη και δικαιοσύνη

Καθώς ο τουρισμός περιστρέφεται γύρω από δισεκατομμύρια συναντήσεις μεταξύ ανθρώπων με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, ο τομέας μπορεί να προωθήσει την πολυπολιτισμική και θρησκευτική ανοχή και κατανόηση, θέτοντας τα θεμέλια για πιο ειρηνικές κοινωνίες. Ο βιώσιμος τουρισμός, ο οποίος ωφελεί και εμπλέκει τις τοπικές κοινότητες, μπορεί εκτός από πηγή βιοπορισμού να ενισχύσει την πολιτιστική ταυτότητα και να δώσει ώθηση σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας, συμβάλλοντας έτσι στην πρόληψη της βίας και των συγκρούσεων και την εδραίωση της ειρήνης.

Στόχος 17. Συμπράξεις

Λόγω του διατομεακού χαρακτήρα του, ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να ενισχύσει τις συμπράξεις ιδιωτικού/δημόσιου τομέα και να εμπλέξει πολλαπλά ενδιαφερόμενα μέρη - διεθνή, εθνικά, περιφερειακά και τοπικά - ώστε να συνεργαστούν για την επίτευξη των στόχων.

1.5 Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Εναλλακτικός Τουρισμός – Τα πλεονεκτήματα του εναλλακτικού τουρισμού στο μοντέλο της ΒΤΑ - Μορφές Εναλλακτικού Τουρισμού

Ο τουρισμός παγκοσμίως εκτιμάται ότι αντιπροσωπεύει το 5% των παγκόσμιων εκπομπών CO₂, το 40% εκ των οποίων προκύπτουν από τις αεροπορικές μεταφορές και το 20% από τη λειτουργία των ξενοδοχείων και άλλων ειδών καταλυμάτων. Το υπόλοιπο 40% σχετίζεται με άλλους τύπους μεταφορών (κρουαζιέρες, αυτοκίνητα, σιδηρόδρομοι κ.λπ.), καθώς και προσφορά υπηρεσιών αναψυχής που παρέχονται από τον τουρισμό (Bramwell, 2004). Η αυξανόμενη συνειδητοποίηση αυτών των επιπτώσεων οδήγησε στην προώθηση του βιώσιμου τουρισμού ως βασικής προτεραιότητας για το μέλλον του κλάδου, μία πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπιστεί προς όφελος των τοπικών κοινωνιών, που επωφελούνται οικονομικά και κοινωνικά, αλλά και των επισκεπτών ενός προορισμού.

Έτσι, πολλοί περιβαλλοντικοί τομείς της ΕΕ αναγνωρίζουν ότι ο τουρισμός ασκεί αδικαιολόγητες πιέσεις στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον, στοιχείο το οποίο αποτελεί απειλή για την ποιότητα ζωής των τοπικών πληθυσμών και μπορεί ενδεχομένως να οδηγήσει σε υποβάθμιση των τουριστικών προορισμών και του αναπτυξιακού τους ρόλου. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής τονίζουν ότι η περιβαλλοντική βιωσιμότητα είναι ολοένα και σημαντικότερη για τον τουρισμό. Παρά ταύτα, ωστόσο, οι πολιτικές ενίσχυσης του κλάδου στο ευρωπαϊκό επίπεδο παραμένουν κατά κύριο λόγο επικεντρωμένες στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς του. Υπάρχει έλλειψη συγκεκριμένης νομοθεσίας και στόχων, ενώ οι αναφορές στη βιωσιμότητα που σχετίζεται με τις προκλήσεις του τουρισμού συνεχίζουν να είναι κατακερματισμένες και διασκορπισμένες σε τομεακές πολιτικές και στη συσσωρευμένη νομοθεσία της ΕΕ. (Červinka et al., 2014).

Η εφαρμογή αρχών βιωσιμότητας στην ανάπτυξη των τουριστικών στρατηγικών και σχεδιασμών στον τουρισμό σε παγκόσμιο επίπεδο είναι ζωτικής σημασίας για τη μείωση των τουριστικών πιέσεων και την αύξηση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής. Για να επιτευχθεί μια βιώσιμη προσέγγιση για τον προγραμματισμό και τη διαχείριση των τουριστικών περιοχών, απαιτείται μια

πιο ευέλικτη συνεργασία, με έμφαση στην «από κάτω προς τα πάνω» προσέγγιση. Θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη ένα ευρύ φάσμα οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραγόντων σε διαβούλευση με τους τοπικούς ενδιαφερόμενους φορείς και να συμβάλλει στη συμμετοχή τους. Αυτό θα εξασφάλιζε μακροπρόθεσμες βιώσιμες λύσεις, που θα βασίζονται σε κοινές φιλοδοξίες και κατανοήσεις μεταξύ των σχετικών ενδιαφερομένων. Μια τέτοια βιώσιμη προσέγγιση παρέχει οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά επιχειρήματα σχετικά με τον τουρισμό που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να υποστηρίξουν την υπόθεση της διατήρησης του περιβάλλοντος, όταν συζητούνται αμφιλεγόμενες εξελίξεις (Ghimire, 2001).

Η εμπλοκή όλων των ενδιαφερόμενων μερών του τουρισμού θα συμβάλλει στην αύξηση της ευαισθητοποίησης, αλλάζοντας τις συμπεριφορές για τη μείωση των τουριστικών πιέσεων. Απαραίτητη είναι η εμπλοκή όλων των ενδιαφερομένων, που είναι οι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς του κάθε τουριστικού προορισμού (Weaver, 2004).

Ο **εναλλακτικός τουρισμός** αποσκοπεί στην προώθηση ενός βιώσιμου τουριστικού μοντέλου, με όρους προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος ενός προορισμού, με ταυτόχρονη συνεισφορά στην ενίσχυση των τοπικών οικονομιών.

Τα πλεονεκτήματα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού συνοπτικά είναι τα παρακάτω:

- Προσφέρουν ένα φυσικό περιβάλλον που έχει κάλλος.
- Αναγνωρίζονται παγκοσμίως.
- Βελτιώνουν την ποιότητα ζωής.
- Αναπτύσσουν γεωγραφικά απομονωμένες – ορεινές περιοχές στον αγροτικό τομέα.
- Αυξάνουν τα εισοδήματα και τις επενδύσεις.
- Προσφέρουν ευχαρίστηση στους τουρίστες.

- Συμβάλλουν στην ανάπτυξη τουριστικών και άλλων υποδομών (Arramberri, 2010).

Ορισμένες μορφές του εναλλακτικού τουρισμού είναι:

Ταξίδια περιπέτειας

Είναι οι διακοπές στο φυσικό περιβάλλον προκειμένου ο τουρίστας να συμμετάσχει σε μια νέα εμπειρία εξερεύνησης ενός τόπου (Arramberri, 2010).

Πολιτιστικός Τουρισμός

Ο πολιτιστικός τουρισμός είναι ένα ταξίδι που κάνει ο τουρίστας για να εξερευνήσει τον πολιτισμό ενός τουριστικού προορισμού. Οι τουρίστες μετακινούνται στα πολιτιστικά αξιοθέατα εκτός του χώρου διαμονής τους για να συλλέξουν νέες πληροφορίες και εμπειρίες και να ικανοποιήσουν τις πολιτιστικές τους ανάγκες (Harrison, 2001).

Οικολογικός τουρισμός

Αν και συχνά εναλλάσσεται, το να είναι «οικολογικός» ο τουρισμός σημαίνει κυριολεκτικά ότι κάποιος γνωρίζει απλώς τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις του, ενώ το να σέβεται ο τουρίστας το περιβάλλον σημαίνει κατά το ταξίδι του να μην βλάπτει το περιβάλλον (Harrison, 2001).

Οικοτουρισμός

Ο οικοτουρισμός έχει να κάνει με προορισμούς που απειλούνται με εξαφάνιση, ενώ παράλληλα ενθαρρύνει την περιβαλλοντική κατανόηση και διατήρηση. Περιλαμβάνει διάφορες δραστηριότητες εντός φυσικών οικοσυστημάτων, όπως η παρατήρηση πουλιών, το περπάτημα στο φυσικό περιβάλλον κ.λπ. (Bramwell and Sharman, 2000).

Βιώσιμα ταξίδια

Τα αειφόρα ταξίδια υπονοούν μετακινήσεις προς προορισμούς όπου ο αντίκτυπος στο περιβάλλον είναι στην πραγματικότητα ένα καθαρό ευεργετικό κέρδος ή τουλάχιστον ουδέτερος. Ο επισκέπτης ταξιδεύει σε έναν προορισμό και αφήνει αυτόν σε καλύτερη κατάσταση από αυτή που είχε με την άφιξή του (Bramwell and Sharman, 2000).

Αγροτουρισμός

Στον αγροτουρισμό σχεδόν όλοι οι πάροχοι της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού εδρεύουν σε αγροτικές περιοχές, γενικά σε παραδοσιακά κτίρια, και ασχολούνται παράλληλα με γεωργικές δραστηριότητες. Η εναλλακτική αυτή μορφή ξεκίνησε ως ένα εγχείρημα από αγρότες που αναζητούσαν πρόσθετο εισόδημα για να συμπληρώσουν τα μειωμένα κέρδη τους, καθώς εξαπλώθηκε η παγκοσμιοποίηση. Αλλά έχει γίνει μια τεράστια παγκόσμια επιχείρηση, με τον αγροτουρισμό να αντιπροσωπεύει περίπου 120 δισεκατομμύρια δολάρια σε έσοδα κάθε χρόνο. Ο αγροτουρισμός έχει επίσης κερδίσει τεράστια ώθηση από την αύξηση της ευαισθητοποίησης για την κλιματική αλλαγή και την παραγωγή βιολογικών τροφίμων. Θεωρητικά, οι γεωργικές και δασικές δραστηριότητες σε τοποθεσίες αγροτουρισμού μπορούν να αντισταθμίσουν τις εκπομπές που δημιουργούνται από πτήσεις και οδικά μίλια, ενώ οι επισκέπτες μπορούν να απολαύσουν τοπικά προϊόντα και να χαλαρώσουν τα βράδια κάτω από ηλιακό φωτισμό με ένα μπουκάλι κρασί από τους αμπελώνες της περιοχής. Σε ορισμένα μέρη, είναι ακόμη δυνατό να βοηθήσει ο τουρίστας στη φάρμα, να διαχειρίζεται τα ζώα κ.λπ. Τις περισσότερες φορές, ο αγροτουρισμός έχει να κάνει με τη χαλάρωση του επισκέπτη (Bramwell and Sharman, 2000).

1.6 Κλιματική Αλλαγή και οι Επιπτώσεις της στον Τομέα του Τουρισμού στην Κύπρο

Η κλιματική αλλαγή απειλεί όλη τη ζωή στον πλανήτη, καθώς και τους ίδιους τους προορισμούς, στους οποίους βασίζεται ο τουρισμός. Από καταπράσινα τροπικά νησιά μέχρι χιονισμένες βουνοκορφές, τα αγαπημένα μέρη για διακοπές θα μπορούσαν να κινδυνεύουν, καθώς ο πλανήτης θερμαίνεται, η στάθμη της θάλασσας ανεβαίνει και η αύξηση της θερμοκρασίας επηρεάζει τα οικοσυστήματα και τις κοινότητες σε όλο τον κόσμο. Οι παραλίες συρρικνώνονται, οι κοραλλιογενείς ύφαλοι λευκαίνουν και τα αλπικά θέρετρα παραμένουν χωρίς χιόνι και ξηρά (Scott, 2003).

Ο αυξανόμενος αριθμός φυσικών καταστροφών κάθε χρόνο – οι οποίες έχουν ήδη τετραπλασιαστεί μεταξύ 1970 και 2016 – απειλούν τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά στην οποία βασίζονται οι τουριστικοί προορισμοί για να προσελκύσουν τους επισκέπτες. Η άνοδος της παγκόσμιας θερμοκρασίας επιμηκύνει την περίοδο του καλοκαιριού, δημιουργεί δυσάρεστες συνθήκες καύσωνα σε παραθαλάσσιες περιοχές και συντομεύει τις περιόδους άσκησης δραστηριοτήτων (π.χ. σκι) στα ορεινά καταφύγια. Το ότι η στάθμη της θάλασσας ανεβαίνει, σημαίνει ένταση του φαινομένου της διάβρωσης στις παράκτιες κοινότητες. Η αυξανόμενη λειψυδρία στις θερμότερες περιοχές προκαλεί σύγκρουση μεταξύ των ντόπιων και της τουριστικής βιομηχανίας, η οποία αποτελεί το προϊόν διαχείρισης σπάνιων πόρων π.χ. νερό (Moreno and Amelung, 2009).

Η κλιματική αλλαγή δεν θα ζημιώσει απαραίτητα τον τουρισμό. Ο κλάδος έχει αποδειχθεί ικανός να προσαρμόζει τις εποχές και τις προσφορές του ώστε να ταιριάζουν στα νέα καιρικά πρότυπα. Το χιονοδρομικό θέρετρο Whistler του Καναδά, για παράδειγμα, σημείωσε τόσο μεγάλη επιτυχία επεκτείνοντας τις δραστηριότητές του χωρίς χιόνι που πλέον κερδίζει περισσότερα χρήματα στην «πράσινη σεζόν». Στην Τουρκία, το Sehirli έχει ακόμα πολλά να δείξει στους επισκέπτες έξω από το Goköna, όπως η αρχαία πόλη της Εφέσου. Και, εάν η δυσάρεστη ζέση του τέλους του καλοκαιριού εκτείνεται περαιτέρω μέχρι τον

Σεπτέμβριο, αναμένεται ότι οι Ευρωπαίοι και οι Αμερικανοί θα αρχίσουν να έρχονται περισσότερο τον χειμώνα (Scott et al., 2007).

Καθώς η τουριστική βιομηχανία στην Κύπρο βασίζεται στον μαζικό τουρισμό με έμφαση στο παράκτιο χώρο και δευτερευόντως σε περιοχές φυσικής ομορφιάς, μπορεί να είναι ιδιαίτερα ευάλωτη στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, όπως η άνοδος της στάθμης της θάλασσας ή οι ακραίες καιρικές συνθήκες. Η ένταση της κλιματικής αλλαγής στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου δεν μπορεί να περιοριστεί από δράσεις αποκλειστικά των κυπριακών αρχών, αφού πρόκειται για πλανητικής κλίμακας μεταβολή. Παρόλα αυτά, οι επιπτώσεις που αναφέρθηκαν πολύ συνοπτικά παραπάνω δεν αποτελούν μια προδιαγεγραμμένη εξέλιξη: ο μετριασμός των αναμενόμενων επιπτώσεων στην Κύπρο είναι εφικτός, εφόσον ληφθούν έγκαιρα μέτρα προσαρμογής στις μεταβολές του κλίματος. Σε ορισμένους τομείς της οικονομίας, οι αναμενόμενες επιπτώσεις είναι γνωστές σε κάποιον βαθμό και σε μερικές περιπτώσεις έχουν ήδη εκπονηθεί – ή εκπονούνται αυτή την περίοδο – επιμέρους μελέτες για την αντιμετώπισή τους. Τέτοιοι τομείς είναι λ.χ. οι υδάτινοι πόροι, η γεωργία, τα δάση, ο τουρισμός και η ενέργεια. Στις περιπτώσεις αυτές προέχει η αποτελεσματική εφαρμογή των ήδη αποφασισμένων μέτρων πολιτικής, όπως η στρατηγική για την καταπολέμηση της απερήμωσης, η στρατηγική για την αειφόρο ανάπτυξη, η στρατηγική για την αειφόρο διαχείριση υδάτινων πόρων, οι νομοθεσίες για την εξοικονόμηση ενέργειας κ.λπ. Προφανώς απαιτείται παρακολούθηση της υλοποίησης και των αποτελεσμάτων των μέτρων αυτών, καθώς και η επανεξέτασή τους βάσει των εξελίξεων και κατά τακτά χρονικά διαστήματα. Υπάρχουν ωστόσο τομείς όπου οι επιπτώσεις είναι ακόμα αβέβαιες, είτε διότι η διεθνής επιστημονική κοινότητα δεν είναι ακόμα σε θέση να τις προσδιορίσει επακριβώς, είτε επειδή λείπει ο κατάλληλος μηχανισμός συγκέντρωσης της απαιτούμενης πληροφορίας.

1.7 Συμπεράσματα

Από όλα τα παραπάνω, διαπιστώνεται ότι ο τουρισμός αποτελεί μια από τις πλέον σημαντικές δραστηριότητες με οικονομικούς όρους, με σημαντική εισροή

επενδυτικών κεφαλαίων και τεράστια συνεισφορά στο πεδίο της απασχόλησης. Όσο ο τουρισμός θα συνεχίζει να αποτελεί παγκόσμιο μοχλό ανάπτυξης, ο ανταγωνισμός μεταξύ προορισμών θα γίνεται ολοένα και μεγαλύτερος, ωθώντας τους στη συνεχή εξέλιξη, ανανέωση και βελτίωση των τουριστικών προϊόντων/υπηρεσιών, σύμφωνα με τις τάσεις και προτιμήσεις των επισκεπτών, αλλά και σε αρμονία με το μοντέλο της βιώσιμης ανάπτυξης και τους στόχους της Ατζέντας 2030. Η στροφή από το μαζικό σε ένα περισσότερο βιώσιμο και ανθεκτικό τουριστικό μοντέλο φαντάζει σήμερα μονόδρομος και αποτελεί αναγκαιότητα για τη συμβολή του κλάδου στους στόχους 2030 της παγκόσμιας κοινότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Η ΚΥΠΡΟΣ ΩΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η Κύπρος είναι ένα νησί στην ανατολική γωνιά της Μεσογείου, στο σταυροδρόμι της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Είναι μια χώρα με εξαιρετική φυσική ομορφιά και έχει μια αξιοσημείωτη ποικιλία πανίδας και χλωρίδας. Η μορφολογία της ακτογραμμής εναλλάσσεται μεταξύ βραχωδών ακτών, ακρωτηρίων και παραλιών με αμμώδη υφή. Στο εσωτερικό της Κύπρου καταγράφονται επίσης εκτεταμένες πεδιάδες, λόφοι και δασώδη βουνά, με διάσπαρτα γραφικά χωριά, που καλύπτουν όλη την έκταση του νησιού. Οι αυθεντικές εμπειρίες ενός επισκέπτη της Κύπρου συνδέονται με τη φαινομενική απλότητα του νησιού, τη φυσική γοητεία του και την αυθόρμητη ζεστή φιλοξενία των ανθρώπων του.

Η Κύπρος έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2004 και της Ευρωζώνης το 2008. Θεωρείται ανεπτυγμένη χώρα, με υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα και πολύ υψηλό δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης, ενώ αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τουριστικούς προορισμούς στη Μεσόγειο. Αν και γεωγραφικά η Κύπρος εντάσσεται στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, πολιτιστικά, πολιτικά, ιστορικά, αλλά και οικονομικά ανήκει στην Ευρώπη.

2.1. Γεωγραφική Θέση

Η Κύπρος είναι το τρίτο μεγαλύτερο νησί της Μεσογείου. Βρίσκεται ανατολικά της Ρόδου και της Κρήτης, νότια των ακτών της Τουρκίας στα 37 μίλια, δυτικά των Συριακών ακτών στα 56 μίλια, και βόρεια των ακτών της Αιγύπτου στα 190 μίλια. Έχει έκταση 9.251 τετραγωνικά χιλιόμετρα, εκ των οποίων 1.733 είναι δασικά.

Η πρωτεύουσα του νησιού είναι η Λευκωσία και βρίσκεται περίπου στο κέντρο του νησιού, όπου είναι και η έδρα της κυβέρνησης, καθώς και το κυρίως επιχειρηματικό κέντρο του νησιού. Η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη είναι η Λεμεσός στο νότιο τμήμα του νησιού, όπου βρίσκεται και το κυριότερο εμπορικό λιμάνι της Κύπρου, ενώ παράλληλα είναι ένα σημαντικό τουριστικό θέρετρο. Η Λάρνακα στο νοτιοανατολικό τμήμα είναι το δεύτερο εμπορικό λιμάνι του νησιού, ενώ αποτελεί και αυτή τουριστικό θέρετρο. Στα νότια της Λάρνακας βρίσκεται και το μεγαλύτερο

αεροδρόμιο του νησιού, το Διεθνές Αεροδρόμιο Λάρνακας. Τέλος, η Πάφος που βρίσκεται στα νοτιοδυτικά είναι μια ταχέως αναπτυσσόμενη πόλη και τουριστικό θέρετρο, όπου βρίσκεται και το δεύτερο σε μέγεθος αεροδρόμιο του νησιού.

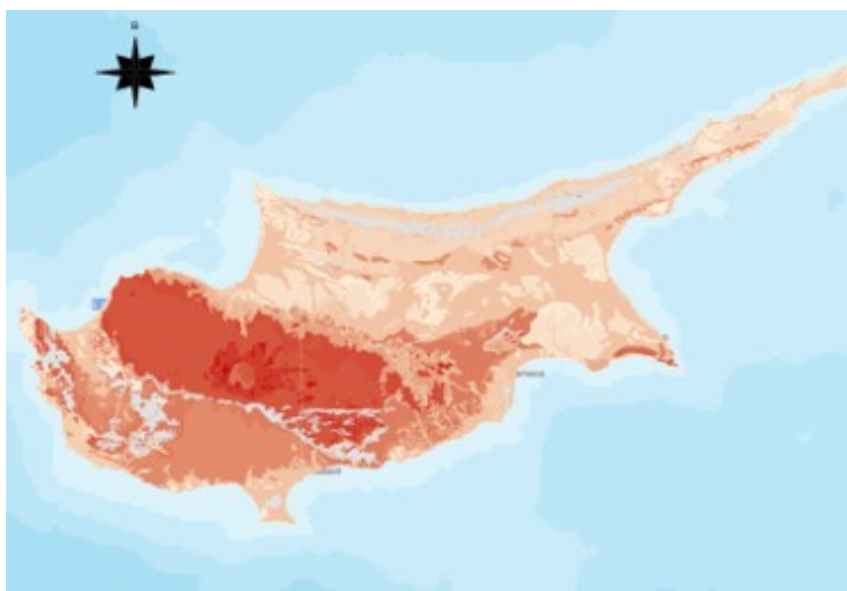
Η Κυπριακή Δημοκρατία χωρίζεται σε διοικητικές διαιρέσεις και υποδιαιρέσεις. Η πρώτη διοικητική διαίρεση είναι οι επαρχίες (Χάρτης 2.1). Η κάθε επαρχία διοικείται από την Επαρχιακή Διοίκηση, επικεφαλής των οποίων είναι ένας έπαρχος. Ο κάθε έπαρχος είναι ανώτερος δημόσιος υπάλληλος, υπαγόμενος στο Υπουργείο Εσωτερικών. Η δεύτερη διοικητική διαίρεση είναι οι δήμοι και οι κοινότητες. Η Κύπρος διαιρείται σε έξι επαρχίες Αμμοχώστου, Κερύνειας, Λάρνακας, Λεμεσού, Λευκωσίας, και Πάφου. Μετά την τουρκική εισβολή του 1974 και την κατάληψη μεγάλου μέρους των εδαφών της Κυπριακής Δημοκρατίας από τα τουρκικά στρατεύματα, ολόκληρη η επαρχία Κερύνειας, το μεγαλύτερο μέρος της επαρχίας Αμμοχώστου, μεγάλο μέρος της επαρχίας Λευκωσίας και μικρό μέρος της επαρχίας Λάρνακας τελούν υπό κατοχή.

Χάρτης 2.1: Οι επαρχίες της Κύπρου
Πηγή: Κτηματολόγιο Κύπρου

2.2. Κλίμα

Η Κύπρος διακρίνεται για το έντονα Μεσογειακό κλίμα της, με ζεστό ξηρό καλοκαίρι που αρχίζει στα μέσα Μαΐου και διαρκεί μέχρι τα μέσα Σεπτεμβρίου και με βροχερό, αλλά αρκετά ήπιο χειμώνα, από τον Νοέμβριο μέχρι τα μέσα Μαρτίου. Η άνοιξη και το φθινόπωρο είναι μικρά ενδιάμεσα διαστήματα, που χαρακτηρίζονται από καλό καιρό. Με καθαρό ουρανό και ηλιοφάνεια σχεδόν όλο τον χρόνο, η διάρκεια της ημέρας κυμαίνεται από 9.8 ώρες το Δεκέμβριο μέχρι 14.5 ώρες τον Ιούνιο. Η Κύπρος, σε σύγκριση με άλλες χώρες, προσφέρει ένα ηλιόλουστο κλίμα με 11.5 ώρες ηλιοφάνειας την ημέρα κατά τη διάρκεια των έξι καλοκαιρινών μηνών. Ακόμα και στους μήνες του Δεκεμβρίου και του Ιανουαρίου, η ηλιοφάνεια φτάνει στις 5.5 ώρες.

Χάρτης 2.2: Ετήσια επίπεδα ακτινοβολίας
Πηγή: Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας(2020)

Σε γενικές γραμμές, το κλίμα της Κύπρου χαρακτηρίζεται από ζεστά καλοκαίρια και ήπιους χειμώνες. Υπάρχει μία πολύ σημαντική εποχιακή διαφορά μεταξύ των θερμοκρασιών του καλοκαιριού και του χειμώνα, που κυμαίνεται από 18°C στην ενδοχώρα μέχρι περίπου 14°C στις ακτές. Η διαφορά μεταξύ της υψηλότερης θερμοκρασίας την ημέρα και της χαμηλότερης θερμοκρασίας τη νύχτα είναι επίσης πολύ μεγάλη. Το χειμώνα η θερμοκρασία κυμαίνεται από 8°C μέχρι

10°C στα πεδινά και 5°C με 6°C στα ορεινά, ενώ το καλοκαίρι από 16°C στην ενδοχώρα και 9°C με 12°C στις υπόλοιπες περιοχές. Οι θερμοκρασίες την ημέρα κατά τη διάρκεια των πιο ζεστών μηνών του Ιουλίου και του Αυγούστου, κυμαίνονται μεταξύ των 29°C στα πεδινά και 22°C στα βουνά του Τροόδου. Η υψηλότερη μέση θερμοκρασία για αυτούς τους δύο μήνες είναι από 36°C μέχρι και 27°C. Τον Ιανουάριο, τον πιο ψυχρό μήνα, η ενδεικτική θερμοκρασία είναι 10°C στα πεδινά και 3°C στις ψηλότερες κορυφές του Τροόδου, ενώ οι μέσες χαμηλότερες θερμοκρασίες είναι 5°C και 0°C αντίστοιχα. Κατά τη διάρκεια της ημέρας τον χειμώνα αλλά και της νύχτας όλο τον χρόνο, η υγρασία κυμαίνεται από μέση μέχρι και ελαφρώς χαμηλή (65% - 95%). Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού είναι πολύ χαμηλή όσο πλησιάζει το μέσο της ημέρας, μεταξύ 15% και 30% στα πεδινά. Η ομίχλη είναι σπάνια και δημιουργείται νωρίς το πρωί. Η ορατότητα είναι συνήθως πολύ καλή ή ακόμα και άριστη. Εξάιρεση αποτελούν κάποιες μέρες της άνοιξης, όπου η ατμόσφαιρα είναι πολύ θαμπή λόγω της σκόνης που έρχεται από τις Αραβικές και Αφρικανικές ερήμους.

2.3. Πολιτικό Σύστημα της Κύπρου

Η Κύπρος είναι μια ανεξάρτητη δημοκρατική χώρα με προεδρική κυβέρνηση. Ο Πρόεδρος της Κύπρου είναι και ο αρχηγός του κράτους και ο αρχηγός της κυβέρνησης. Η διοικητική εξουσία ασκείται από την κυβέρνηση. Η νομοθετική εξουσία ασκείται από κοινού από την κυβέρνηση και το κοινοβούλιο. Η δικαστική εξουσία είναι ανεξάρτητη από την εκτελεστική και τη νομοθετική. Η Κυπριακή Δημοκρατία ιδρύθηκε το 1960 βάσει της Συμφωνίας Ζυρίχης-Λονδίνου, η οποία προέβλεπε τη δημιουργία ενός ενωτικού κράτους, στο οποίο ο Πρόεδρος πρέπει να είναι Ελληνοκύπριος, ο Αντιπρόεδρος πρέπει να είναι Τουρκοκύπριος και να υπάρχουν Έλληνες και Τούρκοι από την Κύπρο στη Βουλή των Αντιπροσώπων. Εκείνη την εποχή, ο Μακάριος πρότεινε να τροποποιηθούν 13 σημεία του συντάγματος για να μαλακώσουν οι δύο κοινότητες της χώρας.

2.4. Γλώσσα

Οι επίσημες γλώσσες της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι η ελληνική και η τουρκική. Στη μη αναγνωρισμένη χώρα στο βόρειο τμήμα του νησιού, η τουρκική έγινε η μόνη επίσημη γλώσσα, σύμφωνα με το παράνομο σύνταγμα του 1983. Η καθημερινή γλώσσα (η δημοτική γλώσσα) της πλειοψηφίας του πληθυσμού είναι η κυπριακή διάλεκτος της ελληνικής. Οι δύο κύριες γλώσσες και τα αγγλικά χρησιμοποιούνται για επίσημους σκοπούς.

2.5. Θρήσκευμα

Υπάρχουν δύο κύριες θρησκείες στην Κύπρο. Ο Χριστιανισμός αντιπροσωπεύει το 73% του πληθυσμού του νησιού. Οι περισσότεροι Ελληνοκύπριοι και το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της Κύπρου είναι μέλη της ανεξάρτητης Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας στην Κύπρο. Οι περισσότεροι Τουρκοκύπριοι είναι μουσουλμάνοι σουνίτες. Υπάρχουν ακόμη άλλες θρησκευτικές μειονότητες στο νησί. Έτσι υπάρχουν μέλη της πίστης Μπαχάι, Καθολικοί, Εβραίοι, Προτεστάντες (συμπεριλαμβανομένων των Αγγλικανών), Μαρωνίτες, Αρμένιοι απόστολοι και μη πιστοί στην Κύπρο.

2.6. Σύστημα Υγείας

Στην Κύπρο τα προηγούμενα χρόνια δεν υπήρχε ένα εθνικό σύστημα υγείας το οποίο να παρέχει ολοκληρωτική κάλυψη του πληθυσμού, αλλά ένας συνδυασμός δημόσιων και ιδιωτικών φορέων παροχής υπηρεσιών υγείας. Τον τελευταίο χρόνο το σύστημα υγείας άλλαξε και εφαρμόστηκε το Γενικό Σύστημα Υγείας – ΓεΣΥ, που στόχο έχει τη δημιουργία και προσφορά ενός ολοκληρωμένου και σύγχρονου συστήματος υγείας, το οποίο θα ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες των πολιτών. Ανεξάρτητα από το εισόδημα, όλοι οι πολίτες μπορούν να χρησιμοποιήσουν το ΓεΣΥ. Οι υπηρεσίες του ΓεΣΥ παρέχονται σύμφωνα με τις

ανάγκες του κάθε ασθενούς και όχι με την οικονομική του δυνατότητα. Επομένως, πολίτες χωρίς κανένα εισόδημα (παιδιά, άνεργοι, φοιτητές, δικαιούχοι κοινωνικής πρόνοιας κ.λπ.) μπορούν να απολαμβάνουν τις υπηρεσίες του.

2.7. Νόμισμα και Νομισματική Πολιτική

Με την είσοδο της Κυπριακής δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση εισήχθη το ευρώ στην Κύπρο την 1η Ιανουαρίου 2008 και αντικατέστησε την κυπριακή λίρα. Η είσοδος της Κύπρου στην Ευρωζώνη, το 2008, είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια της αυτονομίας της στη χάραξη νομισματικής πολιτικής. Ως αποτέλεσμα, η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου έχει ενταχθεί στο Σύστημα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ESCB), το οποίο, από κοινού με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), διαμορφώνει τη νομισματική πολιτική για ολόκληρη την Ευρωζώνη με βάση τις τρέχουσες συνθήκες.

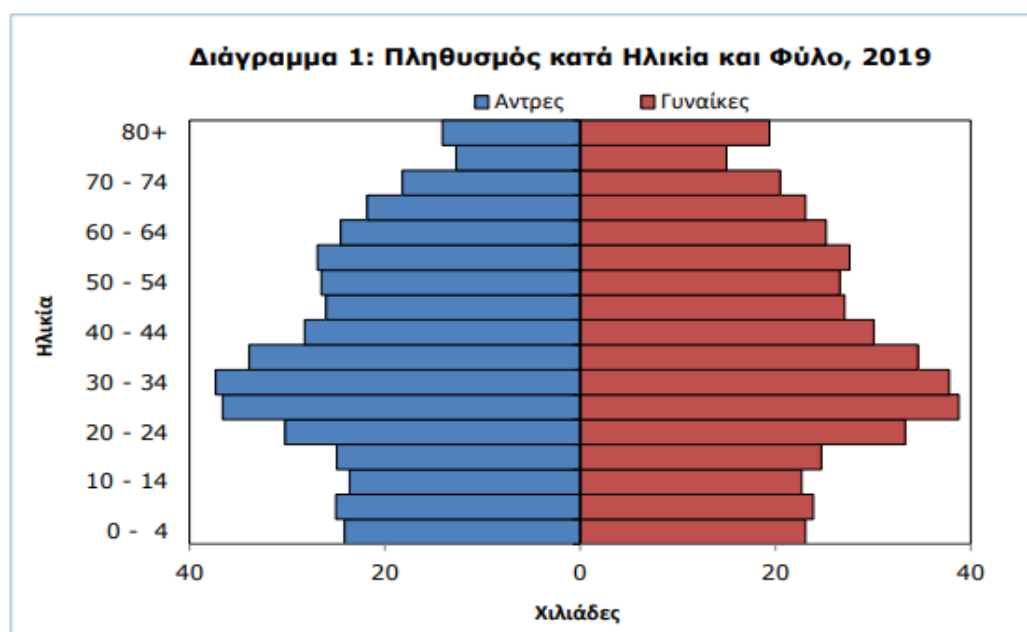
2.8. Πληθυσμός

Ο συνολικός πληθυσμός, που καταγράφηκε στις ελεύθερες περιοχές στην Κύπρο κατά την απογραφή του 2011 από τη Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, ήταν 840.407, σημειώνοντας αύξηση 21,9% από το 2001 (Πίνακας 2.1). Ο πληθυσμός της Κυπριακής Ελεύθερης Ζώνης αυξήθηκε κατά 1,4% ετησίως στα τέλη του 2019 σε περίπου 888.000 άτομα, έναντι 875.900 ατόμων στο τέλος του 2018, αύξηση 1,4%. Ωστόσο, σύμφωνα με τα δημογραφικά στοιχεία του 2019, που δημοσιεύθηκαν από το Στατιστικό Γραφείο, το συνολικό ποσοστό γονιμότητας πέρυσι εκτιμήθηκε ότι ήταν 1,3, το ίδιο με το 2018 και χαμηλότερο από 2,10, που κρίνεται απαραίτητο για να εξασφαλιστεί η φυσική αντικατάσταση του πληθυσμού.

Πληθυσμός	Απογραφή 2011	Απογραφή 2001	% μεταβολής 2001-11
Σύνολο	840,407	689,565	21.9
Άντρες	408,780	338,497	20.8
Γυναίκες	431,627	351,068	22.9

Πίνακας 2.1: Στοιχεία απογραφής πληθυσμού 2011
Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου (2011)

Ταυτόχρονα, υπάρχουν ενδείξεις γήρανσης του πληθυσμού. Έτσι το 2019, το ποσοστό των παιδιών ηλικίας κάτω των 15 ετών ήταν 16% και το ποσοστό των ηλικιωμένων ηλικίας 65 ετών και άνω ήταν 16,3%, έναντι 22,3% και 11,3% το 2000 αντίστοιχα. Με άλλα λόγια, το ποσοστό του ηλικιωμένου πληθυσμού αυξάνεται σταδιακά και το ποσοστό των νεότερων ηλικιακά ομάδων μειώνεται σταδιακά, υποδεικνύοντας ότι ο πληθυσμός γερνά. Από τον πληθυσμό που καταγράφηκε, ποσοστό 48,5% ήταν άντρες και 51,5% ήταν γυναίκες.(Γράφημα 2.1).

Γράφημα 2.1: Πληθυσμός κατά Ηλικία και Φύλο
Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου (2011)

2.9. Η Οικονομία της Κύπρου

Η Κύπρος αποτελεί έναν δελεαστικό προορισμό ανά τους αιώνες. Την περίοδο της αρχαιότητας, λόγω της εγγύτητάς της σε τρεις ηπείρους, δεν περνούσε απαρατήρητη ως στρατιωτική βάση από τους ξένους κατακτητές. Η κυπριακή οικονομία είναι μία μικρή, αλλά ανοιχτή και δυναμική οικονομία, με τη βιομηχανία των υπηρεσιών να αποτελεί την κινητήριο δύναμή της. Από την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση την 1η Μαΐου 2004, η Κύπρος έχει υποστεί σημαντικές οικονομικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες έχουν αλλάξει το

οικονομικό τοπίο. Με την πλήρη απελευθέρωση του κυπριακού συστήματος άμεσων ξένων επενδύσεων, τα επιτόκια απελευθερώθηκαν και οι έλεγχοι των τιμών και οι επενδυτικοί περιορισμοί έχουν αρθεί. Επιπλέον, έχουν δρομολογηθεί ευρύτερες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, που καλύπτουν τους τομείς του ανταγωνισμού, της οικονομίας εν γένει και των επιχειρήσεων.

Ο τομέας των υπηρεσιών είναι ο ταχύτερα αναπτυσσόμενος κλάδος και η συνεισφορά του στο ΑΕΠ το 2011 είναι περίπου 80,5%. Αυτή η εξέλιξη αντανακλά τον σταδιακό μετασχηματισμό της κυπριακής οικονομίας από εξαγωγέα ορυκτών και αγροτικών προϊόντων κατά την περίοδο 1961-73 και εξαγωγέα μεταποιημένων προϊόντων στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980 σε **διεθνές, εμπορικό και τουριστικό κέντρο**. Στη δεκαετία του 1980, 1990 και 2000, ο δευτερογενής τομέας (βιομηχανία) εξελίσσεται, αντιπροσωπεύοντας, το 2011, το 17,1% του ΑΕΠ. Ο πρωτογενής τομέας (γεωργία και αλιεία) συρρικνώνεται, αντιπροσωπεύοντας το 2011 μόλις το 2,4% του ΑΕΠ.

Η Κυπριακή οικονομία είναι ανοιχτή και το ποσοστό των συνολικών εισαγωγών και εξαγωγών στο ΑΕΠ δείχνει ότι έφτασε το 90% περίπου το 2011. Οι σημαντικότεροι εμπορικοί εταίροι της Κύπρου είναι τα κράτη μέλη της ΕΕ, ιδιαίτερα η Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο. Ο ιδιωτικός τομέας, κυρίως μικρομεσαίες επιχειρήσεις, διαδραματίζει ηγετικό ρόλο στην οικονομία της Κύπρου.

Από την άλλη πλευρά, ο ρόλος της κυβέρνησης είναι κυρίως η υποστήριξη του ιδιωτικού τομέα, η ρύθμιση της αγοράς και η εξασφάλιση υγιούς ανταγωνισμού, δημιουργώντας το απαραίτητο νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο και τις προϋποθέσεις για τη διατήρηση της μακροοικονομικής σταθερότητας και ενός ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Τα τελευταία χρόνια, το βιοτικό επίπεδο στην Κύπρο έχει βελτιωθεί και το πραγματικό επίπεδο σύγκλισης με την ΕΕ είναι πολύ υψηλό. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ έχει φτάσει περίπου το 98% του αντίστοιχου μέσου επιπέδου των 27 χωρών της ΕΕ το 2009.

2.9.1 Ανασκόπηση της οικονομίας κατά το 2020

Η πανδημία του Κορονοϊού είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση της οικονομικής δραστηριότητας με αποτέλεσμα κατά το 2020 ο ρυθμός ανάπτυξης να

παρουσιάζει μείωση γύρω στο 5,1% σε σύγκριση με τον ρυθμό του 3,1% το 2019 και 5,2% το 2018) (Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου 2020). Η μείωση του ρυθμού ανάπτυξης οφείλεται στην πτώση που παρατηρήθηκε σε όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, με εξαίρεση τον τομέα Ενημέρωσης και Επικοινωνίας, Διαχείρισης Ακίνητης Περιουσίας και Δραστηριοτήτων σχετικών με την ανθρώπινη Υγεία και Κοινωνική Μέριμνα, οι οποίοι είχαν καταγράψει θετική ανάπτυξη. Ο ρυθμός πληθωρισμού κατά το 2020 με βάση το Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, παρουσίασε μείωση 0,6% σε σύγκριση με την αύξηση κατά 0,5% το 2019 και 0,8% το 2018. Σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2019, οι μεγαλύτερες αυξήσεις παρατηρήθηκαν στις κατηγορίες των Τροφίμων και Μη Αλκοολούχων Ποτών (1,2%) και Αναψυχής και Πολιτισμού (1,1%). Οι μεγαλύτερες μειώσεις σημειώθηκαν στις κατηγορίες των Μεταφορών (-4,1%) και Στέγασης, Ύδρευσης, Ηλεκτρισμού και Υγραερίου (-3,3%) (Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου 2020).

2.10. Απασχόληση-Τομείς Παραγωγής

Με βάση τους δείκτες οικονομικής δραστηριότητας και παραγωγής, στην Κύπρο κυρίαρχο είναι ο τριτογενής τομέας οικονομικών δραστηριοτήτων, καθώς απασχολεί το 77% του εργατικού δυναμικού της. Γενικά οι τριτογενείς δραστηριότητες είναι ο τομέας που αποτελείται από επιχειρηματικές δραστηριότητες και ειδικότητες παροχής στήριξης στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα. Δεν παράγουν υλικά αγαθά και παρέχουν υποστήριξη στο νησί και την κοινότητα σε συγκεκριμένα άτομα. Σε μια τριτογενή οικονομία, όπως αυτή που διατηρείται στην Κύπρο, τα χωρικά πρότυπα του τριτογενούς τομέα είναι πανομοιότυπα με τη χωρική κατανομή της πραγματικής ζήτησης, η οποία θέλει να συγκεκριμενοποιηθεί μέσω της αγοραστικής δύναμης. Η Κύπρος έχει μια αγορά που βασίζεται στον τομέα των υπηρεσιών, ο οποίος αντιπροσωπεύει τα τέσσερα πέμπτα του ΑΕΠ. Ο τουρισμός, οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, η διαχείριση πλοίων και η ακίνητη περιουσία ήταν πάντα οι πιο σημαντικοί τομείς. Εν τω μεταξύ, η έναρξη επιχειρήσεων, ο φορολογικός σχεδιασμός, τα καταπιστεύματα, οι συναλλαγές σε ξένο συνάλλαγμα και η συγκέντρωση κεφαλαίων είναι τα προπύργια του κλάδου

μεταξύ επιχειρήσεων. Λόγω των παραπάνω η Κύπρος έχει πλημμυρίσει από χιλιάδες εταιρείες, οι οποίες διοχετεύουν τις επενδύσεις τους σε περιφερειακές αγορές μέσω του νησιού.

Η οικονομική δραστηριότητα της Κύπρου διακρίνεται, επίσης, και σε άλλες οικονομικές δραστηριότητες του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα. Ο πρωτογενής τομέας αφορά δραστηριότητες που έχουν άμεση σχέση με τη συγκομιδή προϊόντων από το έδαφος ή τη θάλασσα, για παράδειγμα τη γεωργία, την κτηνοτροφία, την αλιεία, τη δασοκομία. Από τα πολύ παλιά χρόνια μέχρι σήμερα, οι κύριες καλλιέργειες είναι τα σιτηρά, οι χαρουπιές, οι ελιές, τα αμπέλια, οι πατάτες, φρούτα, λαχανικά και τα εσπεριδοειδή. Η γεωργία αποτελεί ένα σημαντικό τομέα της κυπριακής οικονομίας και αποτελεί τη βάση πολλών τοπικών βιομηχανιών, εισφέρει δε στο νησί σε τρέχουσες τιμές, το 2,3% του ΑΕΠ (Στατιστική Υπηρεσία 2020). Οι πρωτογενείς δραστηριότητες στην Κύπρο όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία, η αλιεία, η δασοκομία απασχολούν το 8% ή με 11.968 από τις 365.078 χιλιάδες απασχολούμενους» στο σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (Στατιστική Υπηρεσία 2020). Παρά το γεγονός ότι η Κύπρος παρέχει αρκετά φυσικά πλεονεκτήματα για τη δραστηριοποίηση ενός βιώσιμου, κερδοφόρου και αποτελεσματικού μοντέλου αγροτικής ανάπτυξης στις περισσότερες από τις πιο πάνω δραστηριότητες, εντούτοις ο ανταγωνισμός με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, η έλλειψη εργατικού τοπικού και εξειδικευμένου προσωπικού, η αστυφιλία, οι ακριβές δαπάνες όπως τα χημικά, τα λιπάσματα, οι ζωοτροφές, τα μηχανήματα, τα καύσιμα, η αύξηση της θερμοκρασίας, η οικονομική κρίση, το υψηλό κόστος παροχής και η λειψυδρία, έχουν οδηγήσει στη μείωση του ενδιαφέροντος των Κύπριων για συνέχιση της ασχολίας με τις πρωτογενείς δραστηριότητες.

Ο δευτερογενής τομέας της οικονομίας της Κύπρου αποτελείται από: ορυχεία και λατομεία, τη μεταποίηση, την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, την παροχή φυσικού αερίου, την παροχή νερού, την επεξεργασία λυμάτων, τη διαχείριση αποβλήτων, τις δραστηριότητες εξυγίανσης και τις κατασκευές. Κατά το 2020, ο τομέας παρουσίασε αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης σε τρέχουσες τιμές αγοράς. «Σύμφωνα με προκαταρκτικά αποτελέσματα (Στατιστική Υπηρεσία 2020), ο ρυθμός

αυτός στο σύνολο του τομέα παρουσίασε μείωση κατά 1,2% το 2020, σε σύγκριση με τη μείωση κατά 6,5% το 2019 και 8,2% το 2018. Συγκεκριμένα, σύμφωνα πάντα με προκαταρκτικές εκτιμήσεις, η μεταποίηση παρουσίασε συρρίκνωση κατά 2,0%, τα ορυχεία και λατομεία κατά 11,7%, η παροχή ηλεκτρισμού κατά 0,6%, ενώ η παροχή νερού, η επεξεργασία λυμάτων και η διαχείριση αποβλήτων σημείωσαν οριακή αύξηση 0,1% (Στατιστική Υπηρεσία 2020). Η συνεισφορά του τομέα στο ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές έφτασε το 2020 στο 8,0%, από 8,1% το 2019. Η απασχόληση στο σύνολο του τομέα υπολογίζεται ότι μειώθηκε στις 31,4 χιλιάδες από 32,9 χιλιάδες το 2019 και αποτελούσε το 8,8% του επικερδώς απασχολούμενου πληθυσμού (Στατιστική Υπηρεσία 2020).

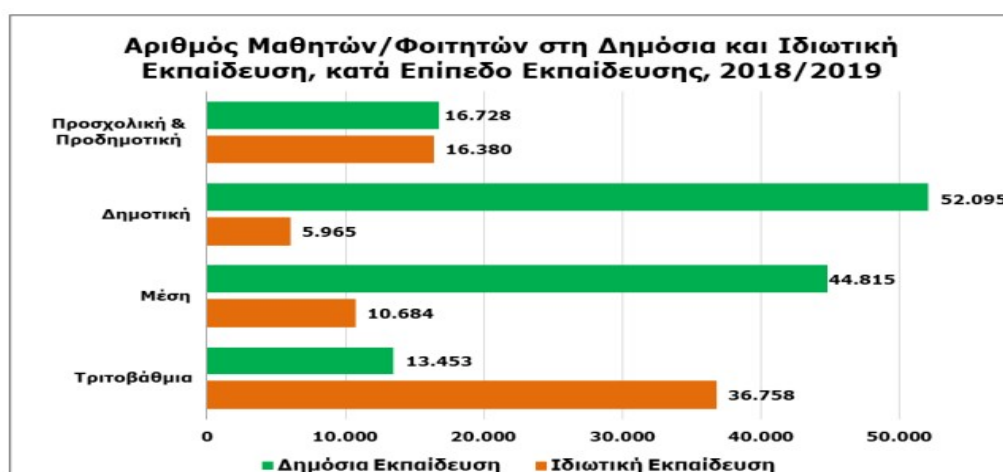
2.10 Ανεργία

Η αρνητική πορεία της οικονομίας αντανακλάται και στην αγορά εργασίας, με αποτέλεσμα το ποσοστό ανεργίας το 2020 να αυξηθεί γύρω στο 7,6% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού σε σύγκριση με 7,1% που ήταν το 2019 (Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, 2020). Οι σημαντικότερες αυξήσεις των ανέργων παρατηρήθηκαν στους τομείς του Εμπορίου, Δραστηριοτήτων Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Υπηρεσιών Εστίασης. Στο 6,3% του εργατικού δυναμικού υποχώρησε η ανεργία το 4ο τρίμηνο του 2021, σε σύγκριση με 8% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020. Σύμφωνα με την έρευνα εργατικού δυναμικού για το 4ο τρίμηνο του 2021, ο αριθμός των ανέργων ανήλθε σε 29.600 άτομα, σε σύγκριση με 36.677 άτομα το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020. Ο αριθμός των απασχολούμενων το 4ο τρίμηνο του 2021 ήταν 443.937 άτομα και το ποσοστό απασχόλησης 60,5% (άνδρες 66,8%, γυναίκες 54,6%), σε σύγκριση με 419.424 άτομα (58,1%) το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020. Εξάλλου, το εργατικό δυναμικό το τελευταίο τρίμηνο του 2021 ανήλθε σε 473.537 άτομα ή 64,5% του πληθυσμού (άνδρες 70,9%, γυναίκες 58,5%) σε σύγκριση με 456.101 άτομα (63,1%) το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020 (Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου 2021). Σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία, στις ηλικίες 20-64 το ποσοστό απασχόλησης ήταν 77,6%. Το ποσοστό για τους άνδρες ήταν 83,8% και για τις γυναίκες 71,7%. Στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2020 το ποσοστό ήταν 75,0%

(άνδρες 81,5%, γυναίκες 68,8%). Στις ηλικίες 55-64 το ποσοστό απασχόλησης ήταν 65,7%, σε σύγκριση με 61,5% στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2020.

2.11. Μορφωτικό Επίπεδο

Σήμερα, μετά τη μεγάλη τραγωδία της τουρκικής στρατιωτικής εισβολής του 1974 και κατοχής του 38% του κυπριακού εδάφους, η εκπαίδευση στις ελεύθερες περιοχές της Κύπρου βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα. Τα επιτεύγματα στον τομέα της εκπαίδευσης είναι πολλά και σημαντικά. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ετήσιας έρευνας για το έτος 2018/2019, σε σύγκριση με το έτος 2017/2018, ο συνολικός αριθμός μαθητών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης έφτασε τους 197.309. Ο συνολικός αριθμός των εκπαιδευτικών μονάδων το 2018-2019 είναι ο ίδιος με αυτόν της περιόδου 2017-2018 και ανέρχεται σε 1.338 σχολεία. Τέλος, ο συνολικός αριθμός των εκπαιδευτικών το έτος 2018-2019 ήταν 15.428, έναντι 14.982 του προηγούμενου έτους (αύξηση 3,0%). Σχετικά με την προσχολική εκπαίδευση, υπήρχαν 745 νηπιαγωγεία και παιδικοί σταθμοί το έτος 2018-2019, με 33.108 παιδιά. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση καταγράφονται 361 σχολεία με 58.060 μαθητές· στη δε δευτεροβάθμια εκπαίδευση 164 σχολεία με 55.499 μαθητές. Τέλος, η τριτοβάθμια εκπαίδευση προσφέρεται στην Κύπρο από 57 εκπαιδευτικά ιδρύματα, με συνολικά 50.211 φοιτητές (Γράφημα 2.2).

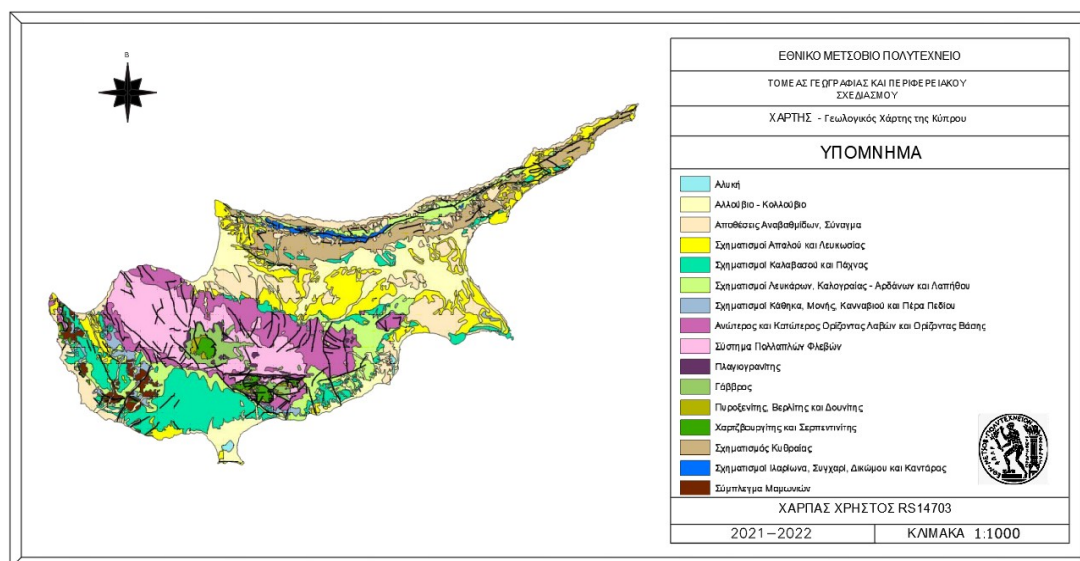
Γράφημα 2.2: Αριθμός μαθητών / φοιτητών στη δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση ανά επίπεδο εκπαίδευσης 2018-2019

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου.

2.12. Μορφολογία Εδάφους

Από μορφολογικής άποψης, η Κύπρος υποδιαιρείται στις ακόλουθες μορφολογικές περιφέρειες (Χάρτης 2.3):

- Το ορεινό σύμπλεγμα Τρόοδος που δεσπόζει στο κέντρο-νοτιοδυτικό τμήμα του νησιού, με ψηλότερη κορυφή τον Όλυμπο (1.953 μ.)
- Τη βόρεια οροσειρά του Πενταδάκτυλου, με ψηλότερη κορυφή τον Κυπαρισσόβουνο (1.024 μ.)
- Την κεντρική πεδιάδα της Μεσαορίας, που εκτείνεται μεταξύ των δύο προηγουμένων και την οποία διασχίζουν δυο ποταμοί-χείμαρροι, ο Πεδιαίος και ο Γιαλιάς.
- Τη λοφώδη περιοχή γύρω από το σύμπλεγμα του Τροόδους και
- Τις παράκτιες πεδιάδες και ακτές.

Χάρτης 2.3: Γεωλογικός Χάρτης Κύπρου

Πηγή:Τμήμα Γεωλογίας Κύπρου (2020)

Η δομή της μορφολογίας του νησιού είναι απλή. Το κεντρικό τμήμα αποτελείται από μία σχεδόν ομοιόμορφη πεδιάδα, που περιβάλλεται από διαμήκεις, μέτριου ύψους, οροσειρές. Το κεντρικό επίπεδο τμήμα οδηγεί στη

θάλασσα, μέσα από τον κόλπο της Μόρφου και τον κόλπο της Αμμοχώστου. Τα βόρεια βουνά της Κερύνειας φτάνουν σε ύψος 1.023 μ. Η νότια οροσειρά του Ολύμπου, αντίθετα, με πιο ψηλό βουνό το όρος Τρόδος, είναι καλυμμένη κατά ένα μέρος από πυκνά πευκοδάση. Η μετεωρική διάβρωση εκεί ήταν πολύ έντονη, σχηματίζοντας βαθιά χαρακωμένες ράχες και πλαγιές. Μεταξύ των δύο εξωτερικών οροσειρών εκτείνεται η Μεσαριά, από την οποία περνούν τα ποτάμια Πεδιάειο και Γιαλιά, και το νερό τους χρησιμοποιείται για άρδευση. Το χώμα καλύπτεται με ένα στρώμα εύφορης καλλιεργήσιμης γης.

Οι ακτές του νησιού παρέχουν ενδείξεις για τη διαμόρφωση του ανάγλυφου, που είναι επίπεδο και ομοιόμορφο στον βορρά, όπου εκτείνονται οι ακτές σε μικρή απόσταση από τις κορυφογραμμές του Πενταδάκτυλου· και με μεγαλύτερη ποικιλία προς τον νότο, όπου ο όγκος του Τρόδους υποχωρεί αρκετά σε σύγκριση με τη γραμμή των ακτών. Αντίθετα, αλλού, η μορφολογία του εδάφους παρουσιάζει ευθύγραμμες ομοιόμορφες ακτές ή ακόμα οδοντωτές ακτές με μικρές χερσονήσους.

2.13. Χλωρίδα – Πανίδα

Το 17% της ολικής έκτασης της Κύπρου καλύπτεται από δάση. Η φυσική βλάστηση της νήσου περιλαμβάνει καταπράσινα δάση, φυλλοβόλα δένδρα, θάμνους και άνθη, περίπου 1800 γηγενή είδη, υποείδη και ποικιλίες, από τα οποία τα 140 (7%) είναι ενδημικά. Η ποικιλία των τοπίων, με τα ιδιαίτερα μικροκλίματα και τοπογραφικά χαρακτηριστικά, την ποικιλία εδαφικών και γεωλογικών υποστρωμάτων και την ποικιλότητα της βλάστησης, δασικής και γεωργικής, συμβάλλουν στη δημιουργία μιας θαυμαστής ποικιλίας βιοτόπων, που ικανοποιούν τις απαιτήσεις πολυάριθμων ειδών του ζωικού κόσμου.

Στην πανίδα της Κύπρου περιλαμβάνονται 365 είδη πουλιών, από τα οποία τα 115 αναπαράγονται στη νήσο. Δύο είδη και πέντε υποείδη έχουν χαρακτηριστεί ως ενδημικά. Το πλέον όμως ενδιαφέρον της κυπριακής πανίδας είναι ένα ενδημικό είδος ζώου, το κυπριακό αγρινό, που ανήκει στην οικογένεια των προβάτων και είναι το μοναδικό είδος στον κόσμο. Μέχρι σήμερα στον κυπριακό χώρο έχουν καταγραφεί 33 είδη θηλαστικών (συμπεριλαμβάνονται τα 3 δελφίνια), 25 είδη

αμφιβίων και ερπετών, 405 είδη πουλιών, 250 είδη ψαριών και 6000 περίπου είδη εντόμων, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.2.

Κατηγορία	Είδη	Αριθμός ειδών	Σύνολο
	Αγρινό	1	
	Αλεπού	1	
	Λαγός	1	
Θηλαστικά	Σκαντζόχοιρος	1	
	Ποντικοί	6	33
	Νυχτερίδες	19	
	Δελφίνια	3	
	Φώκια	1	
Πουλιά	Μόνιμα/ μεταναστευτικά		405
	Φίδια	8	
Ερπετά	Σαύρες	11	22
	Χελώνες	3	
Αμφίβια	Βάτραχοι	3	3
Ψάρια	Ψάρια	250	250
Έντομα	Πεταλούδες	52	Περίπου 6000

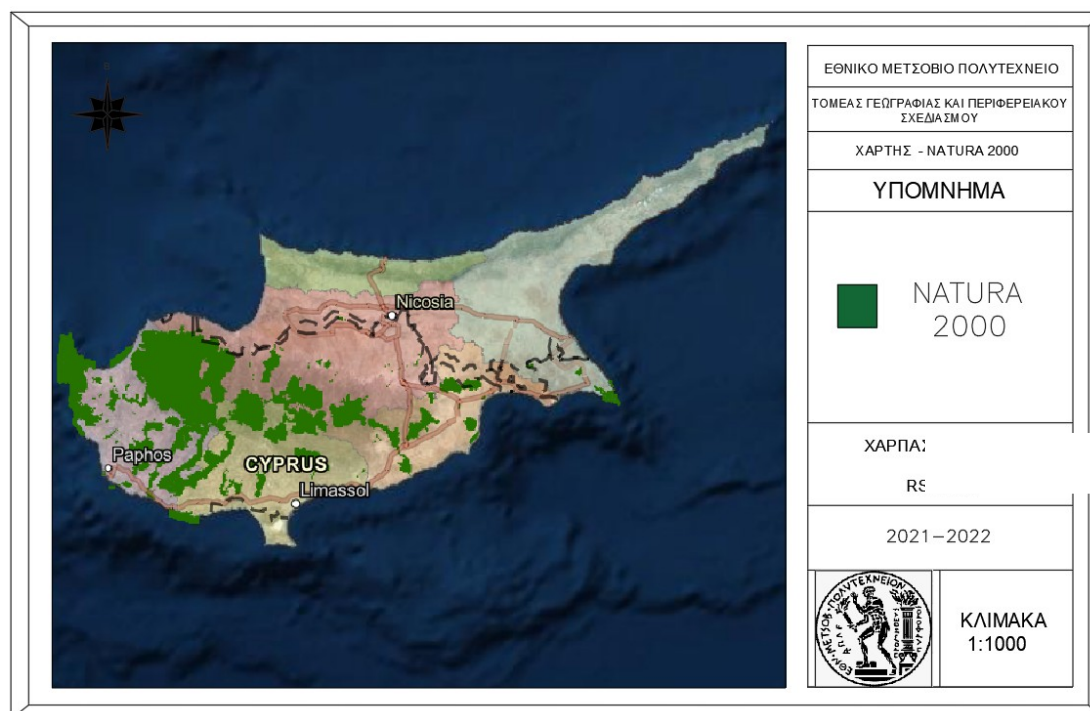
Πίνακας 2.2: Στοιχεία πανίδας της Κύπρου
Πηγή: Τμήμα Δασών

2.14. Το Δίκτυο Natura 2000 στην Κύπρο

Το Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Natura 2000 είναι ένα ευρύ δίκτυο προστατευόμενων φυσικών περιοχών για είδη χλωρίδας, πανίδας, πτηνών και οικοτόπων. Αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ευρωπαϊκής πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας και έχει ως στόχο του την προστασία και διαχείριση ευάλωτων ειδών και οικοτόπων σε όλη τη φυσική περιοχή εξάπλωσής τους ανά την Ευρώπη, ανεξάρτητα από εθνικά ή πολιτικά σύνορα. Βασίζεται στην πλήρη και αποτελεσματική υλοποίηση και εφαρμογή της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τη Διατήρηση των Φυσικών Οικοτόπων και της Οδηγίας 2009/147/ΕΚ για την Προστασία των Άγριων Πτηνών. Στο πλαίσιο της εφαρμογής των παραπάνω Οδηγιών, πολλές περιοχές της Κύπρου εντάχθηκαν σε αυτό το

δίκτυο με σκοπό την προστασία και τη διατήρησή τους (Χάρτης 2.4). Μέχρι στιγμής, έχουν προσδιοριστεί συνολικά 40 Τοποθεσίες Κοινοτικής Σημασίας (SCI) και 30 Περιοχές Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ). Επιπλέον, εκπονήθηκαν 39 σχέδια διαχείρισης, που περιλαμβάνουν μέτρα και δράσεις για την προστασία ενδιαιτημάτων, ειδών και οικοτόπων. Ένα σχέδιο διαχείρισης για την περιοχή του Ακάμα είναι επίσης υπό προετοιμασία.

Χάρτης 2.4: Περιοχές Natura 2000 της Κύπρου
Πηγή: Τμήμα Κτηματολογίου

2.15. Πολιτιστικοί Πόροι

Η Κύπρος είναι ένα μικρό νησί με μακρά ιστορία και 10.000 χρόνια πλούσιου πολιτισμού, καθιστώντας τον έναν από τους παλαιότερους πολιτισμούς στη Μεσόγειο, όπως αποδεικνύεται από πολλά πολιτιστικά αξιοθέατα, μουσεία και μνημεία. Βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων, της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Από την αρχαιότητα, η μοναδική γεωγραφική θέση του νησιού έπαιξε σημαντικό ρόλο στο παραγμένο παρελθόν του. Τους προϊστορικούς κατοίκους ακολούθησαν οι Μυκήνες (Ελληνες), οι οποίοι εισήγαγαν και καθιέρωσαν τον

πολιτισμό τους. Ακολούθησαν πολλοί άλλοι πολιτισμοί, συμπεριλαμβανομένων Φοίνικων, Ασσυρίων, Αιγυπτίων, Ρωμαίων, Φράγκων, Βενετών, Οθωμανών και Βρετανών, οι οποίοι άφησαν ορατά ίχνη και δημιούργησαν ψηφιδωτά διαφορετικών πολιτισμών. Ως εκ τούτου, το νησί είναι ένα υπαίθριο μουσείο προϊστορικών οικισμών, κλασικών ελληνικών ναών, ρωμαϊκών θεάτρων και βιλών, παλαιοχριστιανικών καθεδρικών ναών, βυζαντινών εκκλησιών και μοναστηριών, κάστρων σταυροφόρων, γοθικών καθεδρικών ναών και ενετικών οχυρώσεων. Ο αρχαίος τρόπος ζωής, τα έθιμα και οι παραδόσεις διατηρούνται στην ύπαιθρο. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η UNESCO έχει συμπεριλάβει πολλά από τα αξιοθέατα του νησιού στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

2.15.1 Λευκωσία

Η Λευκωσία, η πρωτεύουσα της Κύπρου, μία από τις πιο αρχαίες πόλεις στην περιοχή αυτή του κόσμου, είναι σήμερα μία κοσμοπολίτικη πρωτεύουσα στην ανατολική Μεσόγειο, πλούσια σε ιστορία και πολιτισμό, που συνδυάζεται με τους γρήγορους ρυθμούς μιας σύγχρονης πόλης. Η καρδιά της πόλης βρίσκεται εντός των τειχών που έκτισαν το 16ο αιώνα οι Βενετοί και περιλαμβάνει ενδιαφέροντα μουσεία και εκθεσιακούς χώρους, βυζαντινές εκκλησίες, μεσαιωνικά και νεοκλασικά κτίρια, στενά δρομάκια, ενώ διατηρεί τη ρομαντική ατμόσφαιρα του παρελθόντος. Έξω από τα τείχη, η νέα πόλη με τις σύγχρονες ανέσεις, ζει στους κοσμοπολίτικους ρυθμούς μιας σύγχρονης ευρωπαϊκής πρωτεύουσας.

Τα πιο σημαντικά αξιοθέατα της κυπριακής πρωτεύουσας παρουσιάζονται στη συνέχεια:

Μεσαιωνικά Ενετικά Τείχη

Τα πρώτα τείχη που περιέβαλαν τη Λευκωσία τον 14ο αιώνα φτιάχτηκαν από τους Φράγκους και κάλυπταν μεγαλύτερη έκταση από ότι τα μεταγενέστερα Ενετικά τείχη του 16ου αιώνα, που περιβάλλουν την παλιά πόλη μέχρι και σήμερα. Όταν οι Ενετοί κατέλαβαν την Κύπρο, αποφάσισαν να κατεδαφίσουν τα Φράγκικα Τείχη, επειδή ήταν παλιά και δεν μπορούσαν να προστατέψουν αρκετά την πόλη. Τα

κυκλικά τείχη που έφτιαξαν οι Ενετοί (Εικόνα 2.1) ενισχύθηκαν από έντεκα προμαχώνες σε σχήμα καρδιάς και προστατεύονταν από τάφρο πλάτους 80 μέτρων. Χτίστηκαν από τούβλα πηλού, με το κάτω μέρος να έχει αντιτείχισμα από πέτρες. Όταν οι Οθωμανοί κατέλαβαν τη Λευκωσία, επισκεύασαν τα τείχη και κάλυψαν το πάνω μέρος τους με πέτρες. Η τάφρος γύρω από τα τείχη σήμερα έχει διάφορες χρήσεις, π.χ. γήπεδο αθλητισμού, δημόσιος κήπος, έκθεση γλυπτικής ανοιχτού χώρου, χώροι στάθμευσης.

Εικόνα 2.1: Μεσαιωνικά Ενετικά Τείχη
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου (2012)

Πύλη Αμμοχώστου

Η Πύλη Αμμοχώστου, η πιο σπουδαία από τις πύλες της Ενετικής Λευκωσίας, άνοιξε στον δρόμο που οδηγούσε στο πιο σημαντικό λιμάνι του νησιού, την Αμμόχωστο, από όπου πήρε και το όνομα της. Αρχικά ήταν γνωστή σαν Πόρτα Τζουλιάννα, προς τιμήν του Giulio Savorgnano, του μηχανικού που σχεδίασε και έχτισε τα Ενετικά τείχη τον 16ο αιώνα. Η πύλη έχει μια εντυπωσιακή πρόσοψη και αποτελείται από ένα αψιδωτό πέρασμα με ένα δωμάτιο με θόλο διαμέτρου 10,97 μέτρων στο εσωτερικό (Εικόνα 2.2). Και στις δύο πλευρές του περάσματος υπάρχουν ορθογώνια

δωμάτια για τους φρουρούς. Η Πύλη σήμερα είναι Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Λευκωσίας.

Εικόνα 2.2: Πύλη Αμμοχώστου
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου (2012)

Αρχαιολογικό Μουσείο – Κυπριακό Μουσείο

Στη Λευκωσία βρίσκεται το κύριο Αρχαιολογικό Μουσείο της Κύπρου (Εικόνα 2.3) και σκιαγραφεί τη μακρά ιστορία του πολιτισμού του νησιού από τους προϊστορικούς χρόνους έως την πρώιμη Χριστιανική περίοδο. Εκτεταμένες ανασκαφές σε όλο το νησί εμπλούτισαν τις συλλογές του μουσείου σημαντικά και έφεραν την Κυπριακή αρχαιολογία στο προσκήνιο της διεθνούς αρχαιολογικής έρευνας. Εδώ, η πολιτιστική κληρονομιά της Κύπρου, όπως κεραμικά, κοσμήματα, γλυπτά και νομίσματα από τη Νεολιθική περίοδο έως τη εποχή του Χαλκού, την εποχή του Σιδήρου και την Ελληνορωμαϊκή περίοδο, προστατεύεται και εκτίθεται στο κοινό. Λαμπρά εκθέματα περιλαμβάνουν το άγαλμα της Αφροδίτης, μία συλλογή χρυσών κοσμημάτων και κατάλοιπα από τους βασιλικούς τάφους της Σαλαμίνας. Το μουσείο αποτελεί στάση της πολιτιστικής διαδρομής της Αφροδίτης.

Εικόνα 2.3: Αρχαιολογικό Μουσείο – Κυπριακό Μουσείο
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου (2012)

Βυζαντινό Μουσείο

Το Βυζαντινό Μουσείο (Εικόνα 2.4) παρουσιάζει την πλουσιότερη και αντιπροσωπευτικότερη συλλογή έργων βυζαντινής τέχνης, που προέρχονται από ολόκληρη την Κύπρο. Η συλλογή έχει ως πυρήνα σαράντα οκτώ εικόνες από ναούς από όλη την Κύπρο και από το Συνοδικό του ναού της Παναγίας Φανερωμένης, το οποίο προοριζόταν να φιλοξενήσει αρχικά το Παγκύπριο Βυζαντινό Μουσείο. Οι εικόνες αυτές παρουσιάστηκαν στην έκθεση «Tresors de Chypre», που έγινε στο Παρίσι το 1967 και μεταφέρθηκε έπειτα σε διάφορες ευρωπαϊκές πόλεις. Χάρης σε αυτή την έκθεση διασώθηκαν και εκτίθενται σήμερα στο Βυζαντινό Μουσείο σημαντικές εικόνες από το κατεχόμενο μέρος της Κύπρου. Στο Βυζαντινό Μουσείο παρουσιάζονται περίπου 230 εικόνες από τον 9ο μέχρι το 19ο αιώνα, καθώς και αποτοιχισμένες τοιχογραφίες από το 10ο αιώνα.

Εικόνα 2.4: Βυζαντινό Μουσείο
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου (2012)

Αρχιεπισκοπικό Μέγαρο

Η Παλιά Αρχιεπισκοπή, ένα διώροφο κτήριο του 18ου αιώνα στην καρδιά της Λευκωσίας, αποτελεί θρησκευτικό, εθνικό και πολιτικό μνημείο και είναι στενά συνδεδεμένη με τη σύγχρονη Κυπριακή ιστορία. Ακριβώς δίπλα βρίσκεται η νέα Αρχιεπισκοπή, ένα διώροφο κτήριο της Νεο-Βυζαντινής περιόδου, που στεγάζει τα γραφεία της αρχιεπισκοπής και την κατοικία του Αρχιεπισκόπου. Χτίστηκε μεταξύ του 1956 και 1960, από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο Γ' και φιλοξενεί επίσης το Βυζαντινό Μουσείο και τη Βιβλιοθήκη της Αρχιεπισκοπής. Πίσω από τις σιδερένιες καγκελόπορτες με το οικόσημο της βυζαντινής αυτοκρατορίας κυριαρχεί η μεγάλη υπαίθρια αυλή, με τον μικρό κήπο και τα λουλούδια, ενώ στο μέσο της δεσπόζει το κατάλευκο μαρμάρινο άγαλμα του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου του Γ'. Μέχρι το 2008, στη θέση αυτού του αγάλματος, υπήρχε ο πομπώδης μπρούτζινος ανδριάντας ύψους 10 μέτρων του Μακαρίου, ο οποίος και μεταφέρθηκε στο Θρονί της Παναγιάς. Εκεί βρίσκεται και ο τάφος του. Από την ημέρα ολοκλήρωσης της Νέας Αρχιεπισκοπής, το κτήριο της παλιάς Αρχιεπισκοπής μετατράπηκε σε μουσείο Λαϊκής Τέχνης και σε Μουσείο Αγώνος.

Ιερά Μονή Μαχαιρά

Η Ιερά Μονή Μαχαιρά (Εικόνα 2.6) βρίσκεται κοντά στην κορυφή Κιόνια, στην κοιλάδα των βουνών του Μαχαιρά. Είναι μία από τις τρεις Βασιλικές και Σταυροπηγιακές του νησιού και φιλοξενεί τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας του Μαχαιρά, που αποδίδεται στον Απόστολο Λουκά τον Ευαγγελιστή. Σύμφωνα με την παράδοση, ένας άγνωστος ερημίτης έφερε κρυφά το εικονίδιο στην Κύπρο τα χρόνια των εικονομαχιών (μεταξύ του 8ου και 9ου αιώνα μ.Χ.) και το κράτησε στη σπηλιά του μέχρι το θάνατό του. Ευλογημένοι με τη θεία χάρη, οι ερημίτες Ιγνάτιος και Νεόφυτος γύρω στο 1145 μ.Χ. ανακάλυψαν το σπήλαιο, το οποίο κρυβόταν από θάμνους και ήταν σε θέση να φτάσουν μέχρι την είσοδό του, κόβοντας την άγρια βλάστηση που εμπόδιζε το δρόμο τους με ένα μαχαίρι που τους είχε δοθεί από το θεϊκό χέρι. Ως αποτέλεσμα, η εικόνα που αποκαλύφθηκε ονομάστηκε "Μαχαιριώτισσα" από τη λέξη μαχαίρι. Το μοναστήρι χτίστηκε στο ίδιο σημείο, λαμβάνοντας το ίδιο όνομα.

Εικόνα 2.6: Ιερά Μονή Μαχαιρά
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου (2012)

Ιερός Ναός Φανερωμένης

Ο Ιερός Ναός της Φανερωμένης κτίστηκε το 1872 στη θέση αρχαίου ορθόδοξου μοναστηριού και μέχρι σήμερα δεσπόζει στο κέντρο της πλατείας, καθώς είναι ο μεγαλύτερος ορθόδοξος ναός εντός των ενετικών τειχών της πόλης. Το μαρμάρινο μαυσωλείο ανατολικά της εκκλησίας χτίστηκε στη μνήμη των τεσσάρων κληρικών που εκτελέστηκαν από τον Οθωμανό Κυβερνήτη το 1821, μετά την Κυπριακή εξέγερση που ακολούθησε την Ελληνική Επανάσταση. Η πλατεία περιβάλλεται από πολλά νεοκλασικά κτήρια, που χαρακτηρίζονται κατά κύριο λόγο από Ελληνικές και τοπικές αρχιτεκτονικές επιρροές. Μεταξύ των κτηρίων βρίσκεται και η Βιβλιοθήκη της Φανερωμένης. Σήμερα, η πλατεία είναι ένα σημείο συνάντησης για το "αναρχικό" εναλλακτικό κίνημα της Κύπρου, αφού αντιεξουσιαστές, ελευθεριάζοντες και καλλιτέχνες αποτελούν το προπύργιο του αντιφασιστικού κινήματος και προσδίδουν μία εναλλακτική πινελιά στην καρδιά της πρωτεύουσας του νησιού.

Ιερός Ναός Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνα

Η εκκλησία των Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνα είναι χτισμένη στη δυτική όχθη του παραπόταμου του Σερράχης, Περιστερώνας, του ομώνυμου χωριού. Μαζί με την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής Γεροσκήπου, αποτελούν τις μοναδικές πεντάτρουλες εκκλησίες της Κύπρου. Η εκκλησία του Αγίου Βαρνάβα και Ιλαρίωνα, που χρονολογείται στα τέλη του 11ου - αρχές του 12ου αιώνα, πιθανόν να αντικατέστησε παλαιότερη εκκλησία, η οποία ανήκε στον τύπο της τρίκλιτης καμαροσκέπαστης βασιλικής. Το 1959, κατά τη διάρκεια της περιορισμένης ανασκαφικής έρευνας στο εσωτερικό του ναού, βρέθηκε ημικυκλικό σύνθρονο μέσα στην αψίδα μαζί με τη βάση του τέμπλου. Μέρος του βόρειου τοίχου του αρχικού ναού σώζεται μέχρι σήμερα, ενσωματωμένο στο δυτικό τμήμα του τοίχου της υφιστάμενης εκκλησίας.

Παναγία της Ασίνου

Η εκκλησία της Παναγίας Φορβιώτησας, περισσότερο γνωστή ως Παναγία της Ασίνου, βρίσκεται στις βόρειες υπώρειες της οροσειράς του Τροόδους. Είναι κτισμένη στην ανατολική όχθη ενός χείμαρρου, τρία χιλιόμετρα νότια του χωριού Νικητάρι. Το 1985 εγγράφηκε στον κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, η οποία περιλαμβάνει εννέα άλλες τοιχογραφημένες βυζαντινές εκκλησίες του Τροόδους.

Εθνικό Δασικό Πάρκο Αθαλάσσας

Χαρακτηρίζεται και ως ο πράσινος πνεύμονας της Λευκωσίας. Το Εθνικό Δασικό Πάρκο Αθαλάσσας (Εικόνα 2.7) βρίσκεται στο νοτιοανατολικό άκρο της Λευκωσίας και αποτελεί μία όαση πρασίνου σε μια έκταση 840 στρεμμάτων, με πολλά δέντρα, θάμνους και βότανα. Το δίκτυο μονοπατιών του καλύπτει 20 χιλιόμετρα και είναι ένα δημοφιλές μέρος για ποδηλασία, πεζοπορία κ.λπ. (σε προκαθορισμένο μονοπάτι). Οι Βοτανικοί Κήποι είναι ανοιχτοί καθημερινά και είναι δωρεάν για τους επισκέπτες, ενώ το πάρκο περιλαμβάνει επίσης το κέντρο του επισκέπτη, όπου παρέχονται πληροφορίες σχετικά με τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά του πάρκου. Μία μακέτα του πάρκου δείχνει τα βασικά του χαρακτηριστικά, τη βλάστηση και τις ψυχαγωγικές εγκαταστάσεις, ενώ γίνονται τρισδιάστατες αναπαραστάσεις της βλάστησης, των πουλιών, των θηλαστικών και των ερπετών της περιοχής. Γεωλογικά δείγματα, απολιθώματα και συναφή αντικείμενα, εκτίθενται σε ξεχωριστή αίθουσα, ενώ οπτικό υλικό χρησιμοποιείται για να παρουσιάσει την τοπική πανίδα και χλωρίδα.

Εικόνα 2.7: Εθνικό Δασικό Πάρκο Αθαλάσσας
Πηγή: Δήμος Λευκωσίας (2021)

Εθνικό Δασικό Πάρκο Μαχαιρά

Ο λόγος για την κήρυξη του πάρκου ως Εθνικού Δασικού Πάρκου (Εικόνα 2.8) είναι η προστασία και η αξιοποίηση σημαντικών λειτουργιών και αξιών του, όπως οι οικολογικές, οι επιστημονικές, οι υδρολογικές, αλλά και αυτές της αναψυχής. Προς υποστήριξη του σκοπού αυτού, ένα Σχέδιο Ανάπτυξης του Εθνικού Δασικού Πάρκου θα συνεχίσει να τίθεται σε εφαρμογή. Το πάρκο διαθέτει 3 εκδρομικούς χώρους, με τραπέζια, πόσιμο νερό, χώρους στάθμευσης, χώρους υγιεινής και παιδικές χαρές. Για όσους επιθυμούν να περπατήσουν στα μονοπάτια της φύσης, στην περιοχή υπάρχουν 5 μονοπάτια κατά μήκος μιας διαδρομής 19 χιλιομέτρων. Ένα από αυτά τα μονοπάτια έχει σχεδιαστεί για να χρησιμοποιείται και από άτομα σε αναπηρικά καροτσάκια. Όλα τα μονοπάτια έχουν ενημερωτικές πινακίδες, που αναγράφουν τα κυριότερα σημεία ενδιαφέροντος. Ένας αριθμός δασικών πάρκων χρησιμοποιείται συχνά και για το άθλημα της Ορεινής Ποδηλασίας. Τα είδη φυτών που βρέθηκαν στο Εθνικό Δασικό Πάρκο του Μαχαιρά ξεπερνούν τα 600. Ανάμεσά τους υπάρχουν 27 ενδημικά φυτά της Κύπρου. Το κυρίαρχο δασικό δέντρο είναι η τραχεία πεύκη (*Pinus brutia*), η οποία δημιουργεί ένα όμορφο τοπίο, είτε μόνη της είτε σε συνδυασμό με άλλα δέντρα, όπως η ενδημική λατζιά (*Quercus alnifolia*) και άλλοι θάμνοι.

Εικόνα 2.8: Εθνικό Δασικό Πάρκο Αθαλάσσας
Πηγή: Τμήμα Δασών (2021)

2.15.2 Η Πόλη της Λάρνακας

Η Λάρνακα είναι η τρίτη μεγαλύτερη πόλη της Κύπρου, μετά τη Λευκωσία και τη Λεμεσό. Η πόλη της Λάρνακας χτίστηκε στη νοτιοανατολική ακτή του νησιού και σήμερα (2021) έχει 144.900 κατοίκους. Πρόκειται για μία πόλη που υπήρχε από τα αρχαία χρόνια, με το όνομα "Κίτιο". Είναι ένα από τα σημαντικότερα βασίλεια στην αρχαία Κύπρο. Γενέτειρα του αρχαίου φιλόσοφου Ζήνωνα. Η ονομασία της Λάρνακας προέρχεται από την λέξη «λάρνακα», που σήμαινε κατά την αρχαιότητα «πέτρινη σαρκοφάγος» εξαιτίας του μεγάλου αριθμού σαρκοφάγων που βρέθηκαν στο αρχαίο Κίτιο, αναμεσά τους και δύο σαρκοφάγοι στο ιερό του ναού του Αγίου Λάζαρου. Η πόλη της Λάρνακας κατά την αρχαιότητα αποτελούσε το αρχαίο Κίτιο, το οποίο ιδρύθηκε από Έλληνες αποίκους τον 14ο π.Χ. αιώνα και υπήρξε σημαντική αποικία των Φοινίκων. Κατά την περίοδο των Φράγκων (1192-1489), η Λάρνακα δεν ήταν μία πολύ σημαντική πόλη, αλλά το λιμάνι της Αμμοχώστου άρχισε να εξελίσσεται αφού καταλήφθηκε από τους Γενουάτες. Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας (1570-1878), εξελίχθηκε σε σημαντικό λιμάνι, θέση που κατέχει ακόμη και σήμερα.

Τα πιο σημαντικά αξιοθέατα της πόλης της Λάρνακας παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Αρχαιολογικός χώρος της Χοιροκοιτίας (Νεολιθικός Οικισμός)

Ο Αρχαιολογικός Χώρος της Χοιροκοιτίας (Εικόνα 2.9) είναι ένας εξαιρετικά καλά διατηρημένος οικισμός της Νεολιθικής Εποχής, ο οποίος έχει καταχωρηθεί ως Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ από το 1998. Κατάλοιπα από όλες τις φάσεις της Νεολιθικής Εποχής είναι εμφανή στον οικισμό και παρουσιάζουν μία εικόνα των συνθηκών διαβίωσης στην περιοχή κατά τους Προϊστορικούς Χρόνους, καθώς και το πώς διαδόθηκε ο Νεολιθικός Πολιτισμός σε όλη την περιοχή. Πέντε κατοικίες με το χαρακτηριστικό κυλινδρικό σχήμα έχουν ανακατασκευαστεί κοντά στον οικισμό (Εικόνα 2.9), χρησιμοποιώντας τις ίδιες μεθόδους κατασκευής και τα ίδια υλικά που χρησιμοποιούνταν στους Νεολιθικούς Χρόνους. Οι κατοικίες είναι εξοπλισμένες με αντίγραφα των οικιακών αντικειμένων που βρέθηκαν στις αρχικές κατοικίες, παρέχοντας έτσι μία ζωντανή αναπαράσταση του πώς ήταν στην πραγματικότητα οι οικίες αυτές στο παρελθόν. Η βλάστηση γύρω από τις κατοικίες αποτελείται από αυτοφυή φυτά και δέντρα, που αναπτύσσονται στην Κύπρο από τη Νεολιθική Εποχή.

Εικόνα 2.9: Αρχαιολογικός χώρος της Χοιροκοιτίας
Πηγή: Wikipedia

Αρχαιολογικό Μουσείο Επαρχίας Λάρνακας

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Λάρνακας (Εικόνα 2.10) στεγάζει μία πλούσια και αξιόλογη συλλογή αρχαιοτήτων από τη Νεολιθική Εποχή μέχρι και τη Ρωμαϊκή Περίοδο. Τα εκθέματα προέρχονται από ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν σε διάφορους αρχαιολογικούς χώρους της Επαρχίας Λεμεσού. Φιλοξενούνται σε τρεις αίθουσες και χωρίζονται σε τρεις βασικές κατηγορίες. Η πρώτη αίθουσα περιλαμβάνει δείγματα κεραμικής από διάφορες ιστορικές περιόδους. Στη δεύτερη αίθουσα εκτίθενται νομίσματα, κοσμήματα, λάμπες και μία ποικιλία από χάλκινα εργαλεία και αντικείμενα. Τέλος, στην τρίτη αίθουσα εκτίθενται γλυπτά, επιτύμβιες στήλες, κιονόκρανα, επιγραφές και άλλα μαρμάρινα και ασβεστολιθικά αντικείμενα. Επίσης, στα εκθέματα του Μουσείου περιλαμβάνεται μία σειρά από αντικείμενα, όπως αναθήματα και γυναικεία πήλινα ειδώλια, που σχετίζονται με τη λατρεία της Θεάς Αφροδίτης.

Εικόνα 2.10: Αρχαιολογικό Μουσείο Επαρχίας Λάρνακας
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Μεσαιωνικό Κάστρο της Λάρνακας

Το Μεσαιωνικό Κάστρο της Λάρνακας ένα μεγαλοπρεπές και επιβλητικό κτίσμα του 14ου αιώνα, κτίστηκε από τον Λουζινιανό Βασιλιά Ιάκωβο Α΄, για λόγους προστασίας του αγκυροβολίου των Αλυκών. Σύμφωνα με ιστορικές πηγές, προηγουμένως στην ίδια θέση υπήρχε οχυρωματικό φρούριο του 11ου αιώνα επί εποχής Κομνηνών. Το κάστρο έπαιζε ιστορικά σημαντικό ρόλο μέχρι το 1570, όπου

οι Ενετοί το κατεδάφισαν για να μην πέσει στα χέρια των Τούρκων και για αυτό τον λόγο είναι γνωστό ποια ήταν η αρχική του μορφή. Σημειώνεται ότι, την ίδια περίοδο όλα τα κάστρα στο νησί είχαν κατεδαφιστεί, εξαιρουμένων των φρουρίων που θα κρατούσαν την άμυνα της Κύπρου (Λευκωσίας, Κερύνειας και Αμμοχώστου).

Αρχαιολογικός χώρος της Τέντας – Καλαβασός

Ο οικισμός της Νεολιθικής Εποχής Τέντα βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το χωριό Καλαβασός (Εικόνα 2.12). Βρίσκεται σε μία φυσικά οχυρωμένη θέση στα δυτικά της πεδιάδας του ποταμού Βασιλικού, 38 περίπου χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της Λάρνακας και 45 χιλιόμετρα νότια της πρωτεύουσας Λευκωσίας. Ο οικισμός αυτός αποτελεί, μαζί με τη Χοιροκοιτία, ένα παράδειγμα πρώιμης μόνιμης εγκατάστασης πληθυσμών στο νησί, κατά την κεραμική νεολιθική περίοδο (7000-5200 π.Χ.). Η περιοχή ονομάζεται Τέντα στον χάρτη Κίτσεενερ (1882) της Κύπρου. Το όνομα της τοποθεσίας σύμφωνα με την τοπική παράδοση, χρονολογείται από το 327 μ.Χ., όταν η Αγία Ελένη, η μητέρα του Μεγάλου Κωνσταντίνου, έμεινε σε μια σκηνή - "Τέντα" κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της στο νησί της Κύπρου και μετά την ανακάλυψη του Τιμίου Σταυρού στην Ιερουσαλήμ. Λέγεται επίσης ότι είχε φτάσει στο Βασιλικό και ταξίδεψε μέχρι την κοιλάδα στη Τέντα.

Εκκλησία Αγίου Λαζάρου

Η εκκλησία του Αγίου Λαζάρου χτίστηκε προς τα τέλη του 9ου αιώνα και ανήκει στην Αυτοκέφαλη Ελληνορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου. Πήρε το όνομά της από τον Άγιο Λάζαρο, τον οποίο σύμφωνα με την Καινή Διαθήκη ανέστησε ο Ιησούς. Σύμφωνα με την ορθόδοξη παράδοση, λίγο μετά την Ανάσταση του Χριστού, ο Λάζαρος αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Ιουδαία καθότι κινδύνευε η ζωή του και έτσι ήρθε στην Κύπρο. Εδώ χρίστηκε από τους Παύλο και Βαρνάβα ως ο πρώτος επίσκοπος Κιτίου (σημερινή Λάρνακα). Λέγεται ότι από τότε έζησε για ακόμη τριάντα χρόνια και κατά το θάνατό του θάφτηκε εκεί. Η εκκλησία του Αγίου Λαζάρου κτίστηκε πάνω από το φημισμένο τάφο του Λαζάρου.

Εικόνα 2.12: Αρχαιολογικός χώρος της Τέντας – Καλαβασός
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Εκκλησία της Παναγίας της Αγγελόκτιστης

Αυτή η βυζαντινή εκκλησία του 11ου αιώνα, της οποίας το όνομα σημαίνει "χτισμένη από αγγέλους", στήθηκε πάνω στα ερείπια μιας παλαιοχριστιανικής βασιλικής στο Κίτι. Η αρχική αψίδα επέζησε μαζί με ένα από τα ωραιότερα δείγματα της βυζαντινής τέχνης της Ιουστινιανής περιόδου, ένα σπάνιο ψηφιδωτό του 6ου αιώνα, που δείχνει την Παναγία και τον μικρό Χριστό ανάμεσα σε δύο αρχαγγέλους. Μόνο η Κύπρος και το όρος Σινά έχουν ψηφιδωτά αυτής της περιόδου, τα οποία επιβίωσαν λόγω των εικονοκλαστικών διαταγμάτων για καταστροφή των περισσότερων εικόνων και άλλων αντικειμένων ειδωλολατρίας. Παρόμοια ψηφιδωτά ήταν αυτά από την Εκκλησία της Κανακαριάς, τα οποία σήμερα εκτίθενται στο Βυζαντινό Μουσείο της Λευκωσίας.

Μοναστήρι Σταυροβουνίου

Η Μονή Σταυροβουνίου (Εικόνα 2.13) αποτελεί την πρώτη μαρτυρία μοναστηριού στο νησί. Η παλαιότερη σχετική γραπτή αναφορά εντοπίζεται κατά τη βυζαντινή περίοδο και αποδεικνύει ότι το Σταυροβούνι ήταν ένα σημαντικό θρησκευτικό κέντρο από τον 4ο αιώνα. Οι σχετικές πληροφορίες μπορούν να βρεθούν στα απομνημονεύματα ενός Ρώσου περιηγητή, του Abbot Daniel, ο οποίος έμενε στην Κύπρο το 1106. Έχει καταγράψει ότι ο Τίμιος Σταυρός εντοπίστηκε στον Όλυμπο (αρχαίο όνομα Σταυροβουνίου) με στόχο «να απομακρύνει τα κακά πνεύματα και τη θεραπεία κάθε ασθένειας», και σημείωσε: "Αυτός ο σταυρός είναι σαν μετεωρίτης, δεν στέκει στο έδαφος, επειδή το Άγιο Πνεύμα τον κρατά στον αέρα.

Εικόνα 2.13: Μοναστήρι Σταυροβουνίου
Πηγή: Wikipedia

Μαρίνα Λάρνακας

Η Μαρίνα της Λάρνακας, δίπλα ακριβώς από το λιμάνι της πόλης, είναι η πρώτη Μαρίνα της Κύπρου. Είχε ξεκινήσει σαν μία μικρή αποβάθρα, που εξυπηρετούσε κατά κύριο λόγο τις ψαρόβαρκες. Το 1973 όμως αναβαθμίστηκε και ανακηρύχθηκε από το υπουργικό συμβούλιο ως Μαρίνα. Το 1977 η διαχείρισή της δόθηκε στον Κυπριακό Οργανισμό Τουρισμού, ενισχύοντας έτσι την τουριστική υποδομή της πόλης. Από τότε η Μαρίνα Λάρνακας έγινε από μόνη της ένα τουριστικό αξιοθέατο, ενώ παράλληλα παρέχει καταφύγιο και διευκολύνσεις για περίπου 500 σκάφη με τα

πληρώματά τους. Ανάμεσα στις υπηρεσίες που παρέχονται στη Μαρίνα Λάρνακας περιλαμβάνονται εστιατόρια, ντους, πρόσβαση στο διαδίκτυο, υπηρεσίες μηχανικών σκαφών, ηλεκτρισμός, νερό και ότι άλλο αναμένουν οι ταξιδιώτες να βρουν σε μια σύγχρονη μαρίνα.

Αλυκή Λάρνακας

Η αλυκή της Λάρνακας (Εικόνα 2.15), είναι ένα πολύπλοκο δίκτυο τεσσάρων αλυκών (3 από αυτές διασυνδέονται) διαφορετικών μεγεθών, στα δυτικά της πόλης. Η μεγαλύτερη είναι η λίμνη "Αλυκή", ακολουθούμενη από τη λίμνη "Ορφανή", "Πάτσαλο", και την "Παρά Ορφανή". Όλες μαζί αποτελούν τη δεύτερη μεγαλύτερη αλυκή της Κύπρου, μετά την αλυκή της Λεμεσού. Η συνολική επιφάνεια των λιμνών φτάνει έως και 2,2 km² και είναι ακριβώς δίπλα στον δρόμο που οδηγεί στο Διεθνές Αεροδρόμιο της Λάρνακας, ενώ είναι ένα από τα πιο χαρακτηριστικά αξιοθέατα της περιοχής. Εκτός από τη γραφικότητά της, η λίμνη είναι χώρος διαβίωσης 85 ειδών του νερού - πουλιά με εκτιμώμενο πληθυσμό μεταξύ 20,000-38,000. Είναι ένα από τα σημαντικά μεταναστευτικά περάσματα μέσα από την Κύπρο. Μεταξύ αυτών, την επισκέπτονται 2,000-12,000 φλαμίνγκο, τα οποία περνούν εκεί τον χειμώνα, τρεφόμενα από τις γαρίδες άλμης (*Artemia salina*) που φιλοξενεί η αλυκή.

Εικόνα 2.15: Αλυκή Λάρνακας
Πηγή: Wikipedia

2.15.3 Η Πόλη της Λεμεσού

Η Λεμεσός (Εικόνα 2.16) είναι η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Κύπρου και η νοτιότερη της Ευρώπης. Λόγω της ύπαρξης των Βρετανικών Στρατιωτικών Βάσεων στα δυτικά, η πόλη της Λεμεσού εξαπλώνεται προς τα ανατολικά κατά μήκος του παραλιακού μετώπου της.

Εικόνα 2.16: Η Πόλη της Λεμεσού
Πηγή: cyprusalive

Πρόκειται για μια πόλη που φημίζεται για την πλούσια νυχτερινή ζωή της και την πολιτιστική της παράδοση, παρουσιάζοντας σήμερα (2018) έντονη τουριστική ανάπτυξη. Σύμφωνα με ιστορικά στοιχεία, η πόλη της Λεμεσού, αναφέρεται πρώτη φορά στην πρώιμη βυζαντινή εποχή ως «Νεάπολις», πόλη η οποία ήκμασε ανάμεσα σε δύο αρχαίες πόλεις, την Αμαθούντα και το Κούριον. Η αρχαία πόλη της Αμαθούντας κατά τα μεσαιωνικά χρόνια αναφέρεται ως «Παλαιά Πόλις». Κατά τη βυζαντινή εποχή στην Κύπρο, η Λεμεσός αποτελούσε έδρα του επισκόπου και για τον λόγο αυτό αναφέρεται ως «Θεοδοσιάς» (ή Θεοδοσιανή) και «Νέα Πόλις» (Νεάπολις). Κατά τον Μεσαίωνα στη Λεμεσό πραγματοποιείται ο γάμος του Ριχάρδου του Λεοντόκαρδου και της Βερεγγάριας. Κατά την περίοδο των Σταυροφοριών, ιδρύθηκε το Μεσαιωνικό Κάστρο Κολοσσίου, το οποίο αποτέλεσε την απαρχή της παραγωγής κρασιού στο νησί.

Τα πιο σημαντικά αξιοθέατα της πόλης της Λεμεσού παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Κούριο

Ο λόφος του Κουρίου, όπου αναπτύχθηκε η αρχαία πόλη, βρίσκεται 4 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά του χωριού Επισκοπή. Το Κούριο (Εικόνα 2.17) ήταν μία σημαντική πόλη-βασιλείο της αρχαιότητας και θεωρείται ένας από τους πιο εντυπωσιακούς αρχαιολογικούς χώρους στην Κύπρο. Καταπληκτικό θέατρο χτισμένο τον 2ο αιώνα π.Χ., ενώ τον 2ο αιώνα π.Χ. επεκτάθηκε και πήρε τη σημερινή του μορφή. Αργότερα, έγιναν κάποιες τροποποιήσεις ώστε να μπορεί να υιοθετήσει το δημοφιλές θέαμα της εποχής, τον αγώνα των θηρίων, με αποτέλεσμα να δέχεται 3.500 θεατές. Σήμερα, το αρχαίο θέατρο έχει αποκατασταθεί και χρησιμοποιείται για μουσικές και θεατρικές παραστάσεις. Κάποια άλλα αρχαιολογικά μνημεία της περιοχής είναι η Ρωμαϊκή Αγορά, η Οικία του Αχιλλέα, η Οικία των Μονομάχων, η Οικία του Ευστολίου, η Επισκοπική Παλαιοχριστιανική Βασιλική, το Ιερό του Απόλλωνα Υλάτη, το Στάδιο, η Μικρή Βασιλική εκτός των Τειχών και η Παράλια Βασιλική.

Εικόνα 2.17: Κούριο
Πηγή: Wikipedia

Το Ιερό Απόλλωνα Υλάτη στο Κούριο

Δυτικά της Λεμεσού, σε μικρή απόσταση από το αρχαίο βασίλειο του Κουρίου, βρίσκεται ένα εντυπωσιακό ιερό, αφιερωμένο στον Απόλλωνα Υλάτη (Εικόνα 2.18). Το προσωνύμιο αυτό δηλώνει ότι ο αρχαίος θεός της ομορφιάς και της μουσικής λατρευόταν στον συγκεκριμένο χώρο υπό την ιδιότητα του προστάτη των δασών. Πράγματι, ο χώρος, που αποτελούσε από την αρχαιότητα ένα από τα κυριότερα θρησκευτικά κέντρα της αρχαίας Κύπρου, βρίσκεται σε μία περιοχή με αρκετή άγρια και θαμνώδη βλάστηση, η οποία πιθανόν να ήταν ακόμα πιο πυκνή και οργιώδης εκείνη την εποχή. Η λατρεία του Απόλλωνα στον χώρο αυτό άρχισε ήδη από τον 8ο αιώνα π.Χ. και συνεχίστηκε μέχρι και τον 4ο αιώνα μ.Χ. Το ιερό περικλείεται από περίβολο και η είσοδος κατά την αρχαιότητα γινόταν είτε από την Πύλη του Κουρίου είτε από την Πύλη της Πάφου. Οι επισκέπτες ακολουθούσαν την Ιερά Οδό και οδηγούνταν στο ναό του Απόλλωνα.

Εικόνα 2.18: Το Ιερό Απόλλωνα Υλάτη στο Κούριο
Πηγή: Wikipedia

Μεσαιωνικό Κάστρο Κολοσσίου

Το μεσαιωνικό κάστρο Κολοσσίου (Εικόνα 2.19) βρίσκεται στην παράκτια πεδιάδα, στο νότιο άκρο του χωριού Κολόσσι, περίπου 11 χιλιόμετρα δυτικά της Λεμεσού. Είναι μία από τις σημαντικότερες υπάρχουσες οχυρώσεις της Φραγκοκρατίας. Είναι ένα εντυπωσιακό τετράγωνο κτίριο, αποτελούμενο από τρεις ορόφους. Χτίστηκε το 1210 με το Τάγμα του Αγίου Ιωάννη (Ιππότες) της Ιερουσαλήμ και είναι η έδρα της

Grande Commanderie, του ανώτατου στρατιωτικού διοικητικού οργάνου του νησιού. Το 1306 περιήλθε για λίγο στην κατοχή των Ναϊτών, οι οποίοι υποστήριξαν τον Αμάλριχο της Τύρου. Μετά την κατάργηση του Τάγματος των Ναϊτών το 1313, το κάστρο του Κολοσσίου επέστρεψε στην κατοχή των Ιωαννιτών ιπποτών, αλλά καταστράφηκε κατά τη διάρκεια των επιδρομών των Μαμελούκων το 1525-1526. Ο μάγιστρος του τάγματος, Louis de Magnac, έχτισε το παρόν κάστρο πάνω στα ερείπια του παλαιού κάστρου. Το οικόσημό του παρουσιάζεται μαζί με τα οικόσημα του Βασιλείου της Κύπρου.

Εικόνα 2.19: Μεσαιωνικό Κάστρο Κολοσσίου
Πηγή: Wikipedia

Αρχαιολογικός Χώρος Αμαθούντος

Η αρχαία πόλη Αμαθούς (Εικόνα 2.20) βρίσκεται στη νότια ακτή της Κύπρου, περίπου 7 χλμ ανατολικά της σημερινής πόλης της Λεμεσού. Ίχνη ανθρώπινης παρουσίας έχουν βρεθεί στην ευρύτερη περιοχή της Αμαθούντας από τους νεολιθικούς χρόνους. Για την ίδια την πόλη της Αμαθούντας δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς ιδρύθηκε. Οι πρώτες ανακαλύψεις στην Αμαθούντα έγιναν στη Φραγκονική περίοδο και αφορούν μεγάλα πέτρινα αγγεία που βρέθηκαν στην Ακρόπολη. Κατά την αρχαϊκή περίοδο, η πόλη γνώρισε μεγάλη ακμή και ευημερία και είχε αξιόλογες εμπορικές σχέσεις με τις γειτονικές χώρες. Φαίνεται ότι στην Αμαθούντα υπήρχε εγκατεστημένος και ένας αριθμός Φοινίκων εμπόρων. Κατά τη

διάρκεια της εξέγερσης των Κυπρίων ενάντια στους Πέρσες, που ακολούθησε την Ιωνική Επανάσταση του 499 π.Χ., η Αμαθούντα τήρησε φιλοπερσική στάση, γεγονός που οδήγησε στην πολιορκία της από τους εξεγερμένους υπό την καθοδήγηση του Ονήσιλου. Η κατάργηση του βασιλείου της Αμαθούντας, όπως και των άλλων πόλεων-βασιλείων της Κύπρου, επέρχεται κατά την ελληνιστική περίοδο, στα 312-311 π.Χ., με την προσάρτηση της Κύπρου στο κράτος των Πτολεμαίων.

Εικόνα 2.20: Αρχαιολογικός Χώρος Αμαθούντος
Πηγή: Wikipedia

Αρχαιολογικό Μουσείο Κουρίου

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Κουρίου στεγάζεται σε ένα παραδοσιακό κτίριο που αποτελούσε κάποτε την ιδιωτική κατοικία του αείμνηστου Γιώργου McFadden, Βοηθού Διευθυντή του Πανεπιστημίου της Πενσυλβάνια, ο οποίος ηγήθηκε των εκτεταμένων αρχαιολογικών ανασκαφών στην αρχαία πόλη του Κουρίου και των περιχώρων, από το 1934 μέχρι και το 1953. Το Μουσείο λειτούργησε το 1969 και αποτελείται από δύο εκθεσιακούς χώρους, στους οποίους φιλοξενούνται ευρήματα από τους κοντινούς αρχαιολογικούς χώρους, συμπεριλαμβανομένων των κόκκινων γυαλισμένων αντικειμένων της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού, κεραμικών και χρυσών κοσμημάτων της Μυκηναϊκής Εποχής και ενός μεγάλου αριθμού δωρεών των πιστών από το κοντινό Ιερό του Απόλλωνα Υλάτη.

Δημοτική Πινακοθήκη Λεμεσού

Η Δημοτική Πινακοθήκη Λεμεσού φιλοξενεί μία από τις μεγαλύτερες και πλουσιότερες συλλογές έργων της κυπριακής μοντέρνας τέχνης με πέραν των 600 έργων ζωγραφικής, γλυπτικής, κεραμικής, καθώς και έργων μικτών μέσων. Η Πινακοθήκη στεγάζεται σε ένα παλιό κτίριο και στις νέες ισόγειες αίθουσες. Το παλιό κτίριο σχεδιάστηκε από τον Γερμανοεβραίο αρχιτέκτονα Ginsdbury το 1938 και φιλοξενεί συλλογές έργων ζωγραφικής από γνωστούς κύπριους καλλιτέχνες, μεταξύ των οποίων ο Αδαμάντιος Διαμαντής, ο Χριστόφορος Σάββα και ο Τηλέμαχος Κάνθος. Οι αίθουσες στο ισόγειο παρουσιάζουν αντιπροσωπευτικά δείγματα της τέχνης από νέους κύπριους καλλιτέχνες και στο υπόγειο βρίσκεται μια συλλογή-αφιέρωμα στον Εθνικό Απελευθερωτικό Αγώνα, η οποία ανήκει στο Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης.

Μουσείο Γρίβα Διγενή

Το Μουσείο Γρίβα Διγενή είναι από τα πιο ιστορικά μουσεία στην Κύπρο. Βρίσκεται στην πόλη της Λεμεσού, αποτελώντας ζωντανό τμήμα της ιστορίας του τόπου. Ένας χώρος αφιερωμένος στη ζωή και το έργο του ιδρυτή της ΕΟΚΑ, το Μουσείο Γρίβα Διγενή περιλαμβάνει προσωπικά του αντικείμενα, φωτογραφικό και άλλο έντυπο υλικό, από τη γέννηση μέχρι και τον θάνατό του. Πριν την είσοδο στο κτίριο και στα αριστερά, δεσπόζει ο χώρος όπου βρίσκεται ο τάφος του στρατηγού με τον ανδριάντα του, περιτριγυρισμένα με κάγκελα στα χρώματα της γαλανόλευκης και μια εξέδρα όπου κάθονται οι επίσημοι στην εθνική επέτειο της 1ης Απριλίου 1955, ημέρα έναρξης του απελευθερωτικού αγώνα των Ελληνοκυπρίων της ΕΟΚΑ κατά των Άγγλων.

Δημοτικό Μουσείο Λαϊκής Τέχνης

Το Δημοτικό Μουσείο Λαϊκής Τέχνης, το οποίο λειτούργησε στις 20 Ιουνίου 1985, περιλαμβάνει μία από τις πιο σημαντικές συλλογές κυπριακής λαϊκής τέχνης και χειροτεχνίας, από τα τέλη του 19ου αιώνα, μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα και στεγάζεται σε διατηρητέο κτίριο, δωρεά της οικογένειας Ιωάννη και Κατερίνας Σχίζα, στη γωνία των οδών Αγίου Ανδρέου και Όθωνος και Αμαλίας, το οποίο παλαιότερα λειτουργούσε ως δημοτικό γηροκομείο. Το Δημοτικό Μουσείο Λαϊκής Τέχνης φιλοξενεί πολύ πλούσιες και αξιόλογες συλλογές ενδυμάτων, κεντημάτων, ξυλόγλυπτων, αγροτικών και γεωργικών εργαλείων και σκευών, κοσμημάτων, διακοσμητικών αντικειμένων και επίπλων του τέλους του 19ου και αρχών του 20ου αιώνα.

Μαρίνα Λεμεσού

Αυτό το έργο εκσυγχρονίζει και εμπλουτίζει τόσο τη ναυτική τουριστική υποδομή όσο και το τουριστικό προϊόν, ενώ ανοίγει νέες προοπτικές όχι μόνο για τη Λεμεσό αλλά και για ολόκληρη την Κύπρο. Δεν υπάρχει παρόμοιο έργο στη Μεσόγειο Θάλασσα που να συνδυάζει τόσα πολλά πλεονεκτήματα, όπως τοποθεσία, άμεση πρόσβαση στο κέντρο της πόλης και την παραλία, αδιάκοπη και εντυπωσιακή θέα, υψηλό επίπεδο ασφάλειας, εγγυημένη κατασκευή, μοναδικότητα του σχεδιασμού, υψηλή αρχιτεκτονική αισθητική. Στη Μαρίνα Λεμεσού πραγματοποιούνται όλες οι απαραίτητες λιμενικές εργασίες και κατασκευαστικές εγκαταστάσεις και η περιοχή έχει σχεδιαστεί για την πρόσδεση, τη συντήρηση και την επισκευή περισσότερων από 660 σκαφών αναψυχής, από μικρά σκάφη έως πολυτελή σκάφη μήκους έως 115 μέτρα.

2.16.4 Αμμόχωστος

Η επαρχία Αμμοχώστου είναι μία από τις έξι επαρχίες της Κύπρου και καλύπτει το ανατολικό τμήμα της Κύπρου. Συνορεύει βορειοδυτικά με την επαρχία Κερύνειας,

δυτικά με την επαρχία Λευκωσίας και νοτιοδυτικά με την επαρχία Λάρνακας. Πρωτεύουσα της επαρχίας είναι η πόλη της Αμμοχώστου, η οποία βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα του νησιού, στον κόλπο που φέρει το όνομά του. Από μόνο του το τμήμα αυτό μπορεί να χαρακτηριστεί ως χερσόνησος, επειδή περιβάλλεται και τις τρεις πλευρές του από τη θάλασσα. Η Επαρχία πήρε το όνομά της από την πόλη της Αμμοχώστου, που είναι το διοικητικό της κέντρο. Άλλωστε, το ίδιο ισχύει και για τις άλλες πέντε επαρχίες της Κύπρου. Η επαρχία Αμμοχώστου αποτελεί τη δεύτερη σε έκταση επαρχία της χώρας. Έχει έκταση 1985,341 τ.χλμ. και αποτελεί το 21,48% της έκτασης της Κύπρου.

Τα πιο σημαντικά αξιοθέατα της πόλης της Αμμοχώστου παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Η αρχαία πόλη της Σαλαμίνας (Κύπρος)

Η πόλη πήρε το όνομά της από τη Σαλαμίνα της Αττικής (Εικόνα 2.23). Στη σύγχρονη γλωσσολογία, το όνομα "Σαλαμίνα" πιστεύεται ότι προέρχεται από τις ρίζες σαλ- (αλάτι, που σημαίνει αλμυρό νερό) και -αμής (που σημαίνει στο κέντρο), οπότε η Σαλαμίνα είναι (θέση) στη μέση του θαλάσσιου νερού. Τα πρώτα αρχαιολογικά ευρήματα δείχνουν ότι η Σαλαμίνα κατοικούνταν από τους Αχαιούς από τον 12ο αιώνα π.Χ. (Υστερη Εποχή του Χαλκού Γ'). Το μέταλλευμα χαλκού από την Κύπρο έχει καταστήσει το νησί σημαντικό εμπορικό κέντρο. Η πόλη αναφέρεται στις ασσυριακές επιγραφές ως ένα από τα βασίλεια της Κύπρου. Το 877 π.Χ., ο ασσυριακός στρατός έφτασε για πρώτη φορά στις ακτές της Μεσογείου. Το 708 π.Χ. οι πόλεις-βασίλεια της Κύπρου αποτείνουν φόρο τιμής στον Σαργών Β' της Ασσυρίας. Τα πρώτα νομίσματα κόπηκαν τον 6ο αιώνα π.Χ., σύμφωνα με τα περσικά πρότυπα. Σε κοντινή απόσταση βρίσκονται ρωμαϊκά λουτρά διακοσμημένα με αγάλματα από ρωμαϊκούς θεούς.

Εικόνα 2.23: Η αρχαία πόλη της Σαλαμίνας (Κύπρος)
Πηγή: Δήμος Αμμοχώστου

Προφήτης Ηλίας (Πρωταράς)

Το παρεκκλήσι του Προφήτη Ηλία (Εικόνα 2.24) είναι χτισμένο στον απόκρημνο βράχο που δεσπόζει στην περιοχή του Πρωταρά. Χτίστηκε το 1984 για να αντικαταστήσει ένα παλαιότερο μικρό παρεκκλήσι βυζαντινού ρυθμού. Για να φτάσει κανείς στο παρεκκλήσι πρέπει να ανέβει 153 απότομα πέτρινα σκαλιά. Κοντά στον λόφο έχει δημιουργηθεί ένα πάρκο, όπου οι επισκέπτες μπορούν να χαλαρώσουν. Αποτελεί πόλο έλξης τόσο για ντόπιους όσο και για τουρίστες. Τα βράδια ο λόφος με την εκκλησία φωτίζεται και δημιουργεί υπέροχο θέαμα. Κάθε χρόνο στις 20 Ιουλίου γίνεται λαμπρό πανηγύρι με χιλιάδες πιστούς.

Εικόνα 2.24: Προφήτης Ηλίας (Πρωταράς)
Πηγή: Cyprus Alive

Μοναστήρι Αγίας Νάπας

Αυτό το εντυπωσιακό μεσαιωνικό μοναστήρι είναι αφιερωμένο στην Παναγία των Δασών (Εικόνα 2.25). Βρίσκεται στη μέση της Αγίας Νάπας και περιβάλλεται από ψηλό τείχος. Η εκκλησία χτίστηκε τον 16ο αιώνα και είναι εν μέρει υπόγεια και λαξευμένη στον βράχο. Ανήκει στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών. Η αρχαία συκιά πιστεύεται ότι είναι πάνω από 600 ετών και μεγαλώνει μπροστά από τη νότια πύλη της εκκλησίας.

Εικόνα 2.25: Μοναστήρι της Αγίας Νάπας
Πηγή: Cyprus Alive

Εκκλησία Αγίας Θέκλας

Μεταξύ των δήμων Αγίας Νάπας και Σωτήρος υπάρχει ένα μικρό παρεκκλήσι αφιερωμένο στην Αγία Θέκλα. Και οι δύο δήμοι ισχυρίζονται ότι το παρεκκλήσι ανήκει στην περιοχή τους και αυτό δεν σχετίζεται με τον αρχαιολογικό πλούτο, που πιθανότατα υπάρχει στην ακτή της Αγίας Θέκλας. Το Παρεκκλήσι της Αγίας Πρωτομάρτυρος και της Ισαποστόλου Θέκλα είναι ένα παρεκκλήσι κοντά στη θάλασσα ανάμεσα στην Αγία Νάπα και τη Σωτήρα. Μια εκκλησία σε μπλε και άσπρα χρώματα και με φόντο απέραντο γαλάζιο και καθαρή θάλασσα, είναι χτισμένη δίπλα στα ερείπια μιας παλιάς αρχικής εκκλησίας του 4ου αιώνα.

Μουσείο Λαϊκής Τέχνης

Παρουσιάζει πόσο λειτουργικό ένα Κυπριακό παραδοσιακό σπίτι θα μπορούσε να είναι. Το Μουσείο περιλαμβάνει εκθεσιακούς χώρους / δωμάτια παραδοσιακών επαγγελμάτων όπως «Πελεκάνος», «Επιπλοποιός», «Τσαγγάρης – Σκαρπάρης», «Ράφτης», «Κωμοδρόμος – Σιδεράς», «Κτίστης – Οικοδόμος», «Κουρέας», «Πετροκόπος», «Ψαράς», «Δωμάτιο περιβολάρη» κ.λπ. Στους ημι-υπαίθριους εκθεσιακούς χώρους εκτίθενται παραδοσιακά αντικείμενα όπως: καρρέτα, θεριστική μηχανή, αλωνιστική μηχανή και άλλα εργαλεία αλωνίσματος, βάρκα, μυλόπετρες, γούρνες πέτρινες κ.ά.

Κέντρο Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης παρέχει στους επισκέπτες την ευκαιρία να γνωρίσουν τη φυσική κληρονομιά τόσο του θαλάσσιου όσο και του χερσαίου περιβάλλοντος του Εθνικού Πάρκου και της περιοχής Natura 2000. Στο Κέντρο εκτίθενται συλλογές κοχυλιών, πεταλούδων, άγριων πτηνών, ερπετών και θηλαστικών από την Κύπρο πριν από περίπου 13.000 χρόνια. Οι επισκέπτες έχουν επίσης την ευκαιρία να δουν τρία μεγάλα ενυδρεία με ποικιλία ψαριών και υδρόβιων φυτών από τη γύρω θαλάσσια περιοχή.

Κάβο Γκρέκο - Εθνικό Δασικό Πάρκο

Το προστατευόμενο Εθνικό Δασικό Πάρκο βρίσκεται ανατολικά της Αγίας Νάπας και νοτιοανατολικά του Πρωταρά, στην όμορφη περιοχή του Κάβο Γκρέκο (Εικόνα 2.26). Το πάρκο είναι μία περιοχή, η οποία εντάσσεται στο δίκτυο Natura 2000 και απλώνεται κατά μήκος 385 εκταρίων ανέγγιχτου φυσικού τοπίου. Το πάρκο διαθέτει ένα δίκτυο μονοπατιών μελέτης της φύσης, το οποίο είναι κατάμεστο με πεύκα Καλαβρίας και θαμνοκυπάρισσα, καθώς και ειδικά μονοπάτια για ποδηλασία, με σημεία στάσης κατά μήκος της διαδρομής.

Εικόνα 2.26: Κάβο Γκρέκο Εθνικό Δασικό Πάρκο
Πηγή: Cyprus Alive

2.16. Αναπτυξιακά Έργα / Επενδύσεις

2.16.1 Δημόσιος Τομέας

Πλατφόρμα για την επανένταξη ιστορικών κτηρίων στον σύγχρονο αστικό ιστό των πόλεων

Στην εποχή των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων, τεχνολογίες αιχμής, μεθοδολογίες και εργαλεία βελτιστοποιημένα για εφαρμογή στην προστασία και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς θα πρέπει να αναπτυχθούν και να χρησιμοποιηθούν εκτενώς στο σύγχρονο δομημένο περιβάλλον και τρόπο ζωής. Ταυτόχρονα, οι αρχές της αειφορίας τονίζουν τη σημασία της συνεχούς χρήσης ιστορικών ή παραδοσιακών κτιρίων ως μέρους της κτιριακής υποδομής της κοινωνίας. Η υιοθέτηση μιας ολιστικής στρατηγικής, χρησιμοποιώντας διαφορετικές τεχνικές, μπορεί να γεφυρώσει την τεχνολογική καινοτομία με τη συντήρηση και την αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων. Το έργο «Portal for heritage buildings integration in the contemporary δομημένο περιβάλλον» (PERISCOPE) στοχεύει στον σχεδιασμό και την ανάπτυξη μιας καινοτόμου διαδραστικής πύλης, που αποτελείται από αξιόπιστα και αποτελεσματικά τεχνολογικά εργαλεία αναγνώρισης, ταξινόμησης, τεκμηρίωσης και αποκατάστασης παλαιών κτιρίων που δεν έχουν ακόμη κηρυχθεί διατηρητέα ή που δεν θεωρούνται ότι έχουν σημαντική αρχιτεκτονική ιδιαιτερότητα. Η υλοποίηση του έργου θα κάνει δυνατή την εφαρμογή της

προτεινόμενης ολιστικής μεθοδολογίας σε ιστορικά κτίρια, σε σχέση με τη θέση τους στο σύγχρονο ιστό της πόλης, καθώς και με την τρέχουσα δομική κατάσταση του στατικού φορέα, αλλά και των αρχιτεκτονικών, μορφολογικών στοιχείων (Ίδρυμα Έρευνας & Καινοτομίας Κύπρου).

Δημιουργία Εθνικού Παρατηρητήριου Τουρισμού στην Κύπρο

Προκειμένου ο σχεδιασμός τουριστικής ανάπτυξης, αλλά και επιμέρους ο σχεδιασμός και η λήψη αποφάσεων εκ μέρους κρατικών οργανισμών, φορέων αλλά και ιδιωτών να είναι επιτυχής και να επιφέρει κάθε φορά τα αναμενόμενα αποτελέσματα, απαιτείται η δημιουργία εξειδικευμένων μηχανισμών πληροφόρησης. Στο πλαίσιο του έργου αυτού, θα υλοποιηθεί το Εθνικό Παρατηρητήριο Τουρισμού, το οποίο στοχεύει να λειτουργήσει ως ένας μόνιμος και ταυτόχρονα δυναμικός μηχανισμός συγκέντρωσης, αξιολόγησης και αξιοποίησης πλήθους πληροφορίας, η οποία θα είναι στη διάθεση όλων των εμπλεκόμενων φορέων, στο πλαίσιο του τουριστικού σχεδιασμού (Κ.Ο.Τ.).

Επιμέτρηση και Συγκριτική Ανάλυση των Κοινωνικών Επιπτώσεων του Τουρισμού σε Τοπικές Κοινωνίες σε Κύπρο και Ελλάδα

Στόχος αυτού του έργου είναι η ποσοτικοποίηση, η μοντελοποίηση και η μέτρηση του κοινωνικού αντίκτυπου του τουρισμού, καθώς και η παροχή μιας λεπτομερούς προσέγγισης που θα επιτρέψει την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την έκταση του κοινωνικού αντίκτυπου στις τοπικές κοινωνίες στην Κύπρο και την Ελλάδα. Στόχος είναι επίσης η υποβολή πρότασης για τη μεγιστοποίηση των θετικών και την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων στην επιδίωξη της αρμονικής συνύπαρξης της τοπικής κοινωνίας και της ανάπτυξης του τουρισμού (Κ.Ο.Τ.).

Μελέτη για την καταγραφή της ισχύουσας κατάστασης σε ότι αφορά τη ψηφιοποίηση του πολιτιστικού πλούτου της Κύπρου

Εκπόνηση μελέτης για την καταγραφή της παρούσας κατάστασης σε ότι αφορά στη ψηφιοποίηση του πολιτιστικού πλούτου της Κύπρου, καθώς και της ανάλυσης των πρακτικών που εφαρμόζονται σε διεθνές επίπεδο στον τομέα αυτό. Ο στόχος της μελέτης αυτής είναι η ανάδειξη, ανάπτυξη και αξιοποίηση των εργαλείων για

ψηφιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου. Η μελέτη αυτή θα αποτελέσει οδηγό για τους εμπλεκόμενους φορείς όσον αφορά στην αξιοποίηση καλών πρακτικών, καθώς και των διαθέσιμων ευρωπαϊκών κονδυλίων (Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας & Τουρισμού).

Μελέτη για το Επιχειρησιακό Σχέδιο της Επαρχίας Πάφου

Το έργο αφορά στη λεπτομερή ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης των αγροτικών και περιαστικών περιοχών της Επαρχίας Πάφου. Περιλαμβάνει την τεκμηριωμένη ανάλυση των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων, καθώς και των ευκαιριών αλλά και απειλών της περιοχής σε θέματα ανάπτυξης. Στη βάση αυτή εκπονήθηκε ένα ολοκληρωμένο Σχέδιο Ανάπτυξης της περιοχής, στο οποίο έγιναν συγκεκριμένες εισηγήσεις. Προτάθηκαν επίσης συγκεκριμένα αναπτυξιακά μέτρα, τα οποία κοστολογήθηκαν και καθορίστηκαν οι αναπτυξιακές τους προτεραιότητες (Δήμος Πάφου).

2.16.2 Κατασκευαστικός Τομέας

Τα τελευταία χρόνια, ο κατασκευαστικός τομέας και τα μεγάλα αναπτυξιακά έργα αποτελούν τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της κυπριακής οικονομίας. Οι κατασκευαστικές δραστηριότητες ωφελούν άμεσα ή έμμεσα χιλιάδες άλλους επαγγελματίες, όπως αρχιτέκτονες, πολιτικούς μηχανικούς, εργολάβους, κτηματομεσίτες, εισαγωγείς οικοδομικών υλικών, κατασκευαστές επίπλων, τουριστικά καταστήματα, εστιατόρια, καθώς και τραπεζικούς οργανισμούς, δικηγορικά γραφεία και άλλες ελεγκτικές εταιρείες. Ο κατασκευαστικός κλάδος απασχολεί σήμερα περισσότερους από 40.000 εργαζομένους· έχει δε μεγάλη συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη της Κύπρου, μέσα από τη συνεισφορά του τόσο στο ΑΕΠ όσο και στην απασχόληση. Σύμφωνα με έκθεση που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (2019), «οι επενδύσεις, ιδιαίτερα ο κατασκευαστικός κλάδος, είναι ένας από τους κύριους μοχλούς της οικονομικής ανάπτυξης της Κύπρου το 2019». Επιπλέον, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Στατιστικού Γραφείου, η προστιθέμενη αξία στο ΑΕΠ του κατασκευαστικού κλάδου ήταν 303 εκατομμύρια ευρώ το πρώτο τρίμηνο του 2019 και 324 εκατομμύρια ευρώ

το δεύτερο τρίμηνο του ίδιου έτους. Ταυτόχρονα, τονίζεται ότι πρέπει να δοθούν νέα κίνητρα, συμπεριλαμβανομένης της φορολογίας και των πολεοδομικών ρυθμίσεων, καθώς και να προωθηθούν κατάλληλα νέα επενδυτικά σχέδια για τη δημιουργία νέων ευκαιριών για εγχώριους και ξένους επενδυτές, που αναμφίβολα θα προσθέσουν αξία στην κυπριακή οικονομία. Επιπλέον, η γρήγορη αδειοδότηση και οι απλουστευμένες διαδικασίες είναι προαπαιτούμενα και το κράτος θα πρέπει να συμβάλει ενεργά σε αυτή τη διαδικασία.

Ακολουθούν τα κύρια κατασκευαστικά έργα σε εξέλιξη, που αντιπροσωπεύουν πολλούς οικονομικούς τομείς, όπως ο τουρισμός, η υγεία και ευεξία, ο αθλητισμός, τα εμπορικά κέντρα, οι τερματικοί σταθμοί, η κατοικία και η εκπαίδευση. Η ολοκλήρωσή τους αναμένεται να αναζωπυρώσει το επενδυτικό ενδιαφέρον για την Κύπρο και να προωθήσει την απασχόληση, ενώ παράλληλα, λόγω της προώθησης της ευρύτερης οικονομίας, θα αποφέρει σημαντικά φορολογικά και άλλα έσοδα στη χώρα.

City of Dreams Mediterranean - Κοινοπραξία Melco και CNS Group

Το μεγαλύτερο έργο τουριστικής ανάπτυξης της Κύπρου υλοποιήθηκε το 2017 και το συνολικό κόστος της επένδυσης αναμένεται να φτάσει τα 650 εκατ. ευρώ. Το έργο είναι μια κοινοπραξία μεταξύ της Melco και του CNS Group. Το Mediterranean City of Dreams (Εικόνα 2.29) θα γίνει το μεγαλύτερο θέρετρο-καζίνο την Ευρώπη.

Εικόνα2.29: Mediterranean City of Dreams
Πηγή: Stock Watch

Οι εγκαταστάσεις του θα περιλαμβάνουν παιδότοπο, ξενοδοχείο πέντε αστέρων με 500 δωμάτια και πολυτελείς βίλες, 11 εστιατόρια και καφέ, κέντρο ευεξίας, αθλητικό κέντρο, πισίνα, εμπορικό κέντρο, υπαίθριο αμφιθέατρο και μεγάλους χώρους πρασίνου. Η Mediterranean City of Dreams θα διαθέτει ακόμη συνεδριακό κέντρο 9.600 τετραγωνικών μέτρων, με εκθεσιακό χώρο. Το έργο αναμένεται να προσελκύει επιπλέον 300.000 επισκέπτες κάθε χρόνο και να προβάλλει την Κύπρο ως συνεδριακό προορισμό διεθνώς. Μέχρι την ολοκλήρωση του έργου, αναμένεται να απασχοληθούν 11.444 εργαζόμενοι και με τη λειτουργία του εκτιμάται ότι θα δημιουργηθούν 6.530 θέσεις εργασίας. Μέχρι στιγμής ο αντίκτυπος του έργου στην κυπριακή οικονομία έχει φτάσει τα 417.761.550 ευρώ και με την ολοκλήρωσή του η ετήσια συνεισφορά στο ΑΕΠ εκτιμάται ότι θα είναι της τάξης του 4%.

Μαρίνα Αγίας Νάπας - M.M. MAKRONISOS MARINA LTD

Η κατασκευή του εμβληματικού έργου της μαρίνας της Αγίας Νάπας (Εικόνα 2.30) ξεκίνησε επίσημα τον Ιανουάριο του 2017, με συνολικό κόστος κατασκευής 300 εκατ. ευρώ. Η εταιρεία έχει 60 υπαλλήλους και ακόμη 25 θα ενταχθούν σε αυτή το 2021. Το συνολικό κόστος από την έναρξη του έργου έως τον Νοέμβριο του 2020 είναι περίπου 7 εκατομμύρια ευρώ και το εθνικό εισόδημα την ίδια περίοδο υπολογίζεται σε περίπου 20 εκατομμύρια ευρώ. Η εμβέλεια της μαρίνας της Αγίας Νάπας και το εύρος του έργου θα έχουν σημαντικό οικονομικό αντίκτυπο και οφέλη σε τοπικό και διεθνές επίπεδο.

Εκτός από τις σημαντικές επιχειρηματικές και τουριστικές αναβαθμίσεις στην Ελεύθερη Επαρχία Αμμοχώστου, η ανάπτυξη του έργου δημιούργησε και θα συνεχίσει να δημιουργεί μεγάλο αριθμό νέων θέσεων εργασίας στην ίδια την εταιρεία (Μαρίνα Αγία Νάπα) και συνεργαζόμενες εταιρείες, όπως οικοδομικά υλικά, οικιακός εξοπλισμός κ.λπ. Επιπλέον, η εμπορική περιοχή μέσω της μαρίνας, ειδικά μέσω των καταστημάτων που θα λειτουργούν στις εγκαταστάσεις του, θα δημιουργήσει εξίσου σημαντικές ευκαιρίες απασχόλησης. Σε γενικές γραμμές, οι εταιρείες στον κλάδο της εστίασης, της ψυχαγωγίας, της φιλοξενίας και του τουρισμού θα αποκομίσουν σημαντικά οικονομικά οφέλη, αυξάνοντας τον αριθμό

των τουριστών που επισκέπτονται την Αγίας Νάπα. Επιπρόσθετα, είναι δεδομένη η συμβολή που θα έχει το έργο, με την ολοκλήρωσή του, στην κυπριακή οικονομία μέσω της συνεισφοράς στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ).

Εικόνα 2.30: Μαρίνα Αγίας Νάπας
Πηγή: Stock Watch

EAGLE PINE GOLF RESORT - Aristo Developers

Το νέο έργο βρίσκεται στην Επαρχία Λεμεσού και καλύπτει έκταση 1.717.621 τετραγωνικών μέτρων . Το συνολικό κόστος αυτής της επένδυσης υπολογίζεται σε περίπου 500 εκατομμύρια ευρώ. Η ερευνητική ομάδα του έργου απασχολεί περισσότερα από 15 άτομα και προσλαμβάνει επιπλέον εξωτερικούς συνεργάτες. Με την ολοκλήρωση και λειτουργία του θέρετρου αναμένεται να απασχοληθούν 300 άτομα σε οικοδομές και εργοτάξια την επόμενη 10ετία. Για τη λειτουργία των στοιχείων αναψυχής του θέρετρου (γήπεδα γκολφ, κλαμπ, ξενοδοχεία και εμπορικά κέντρα), αναμένεται να προσλάβει 200 υπαλλήλους. Με την ολοκλήρωση και λειτουργία του έργου, η χώρα υπολογίζεται ότι θα λάβει 200 εκατ. ευρώ φόρο προστιθέμενης αξίας και άμεσους φόρους από την πώληση υπηρεσιών και προϊόντων.

Limassol Hills Golf Resort - Universal Golf Enterprises Plc

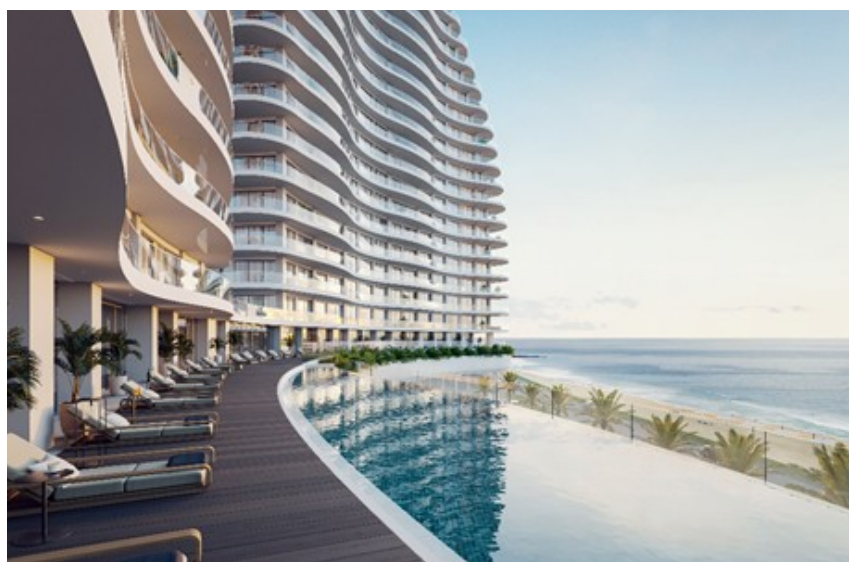
Ο σχεδιασμός και η αδειοδότηση του έργου (Εικόνα 2.32) ξεκίνησε το 2012 και το συνολικό κόστος κατασκευής εκτιμάται ότι είναι 400 εκατομμύρια ευρώ. Τα αναπτυξιακά έργα περιλαμβάνουν γήπεδο γκολφ 18 οπών, εστιατόρια και καφετέριες, κέντρο υγείας με πισίνα, αθλητικό κέντρο, μικρό ξενοδοχείο με 32 πολυτελή δωμάτια, 520 πολυτελείς βίλες, 135 εξοχικές κατοικίες και 121 διαμερίσματα. Περιλαμβάνει επίσης ένα κέντρο συντήρησης εξοπλισμού, μία εγκατάσταση βιολογικής επεξεργασίας νερού, αγωγούς νερού SALA και Πεντάκωμο, ένα αυτόνομο φωτοβολταϊκό πάρκο και δημόσιους χώρους πρασίνου. Το αναπτυξιακό έργο βρίσκεται στα σύνορα του δάσους Λεμεσού, σε υψόμετρο 350μ έως 650μ, ανατολικά της Λεμεσού. Βρίσκεται σε μία μοναδική περιοχή, με όμορφο τοπίο και καλύπτει έκταση 2.000.000 τετραγωνικών μέτρων. Απέχει μόλις 15 λεπτά από την προβλήτα San Rafael και 25 λεπτά από το κέντρο της πόλης. Τα έσοδα από την ολοκλήρωση του έργου αναμένεται να ξεπεράσουν το 1 δισ. Ευρώ, ποσό ιδιαίτερα σημαντικό για την οικονομία και την κοινωνία. Το κράτος θα επωφεληθεί από άμεσους και έμμεσους φόρους τουλάχιστον 300 εκατομμυρίων ευρώ κατά τη διάρκεια των περίπου 25 έως 30 ετών που απαιτούνται για την πλήρη εφαρμογή της σχεδιαζόμενης ανάπτυξης.

Εικόνα 2.32: Limassol Hills Golf Resort
Πηγή: Stock Watch

Limassol Blue Marine - Όμιλος Εταιρειών Λεπτός

Ο Όμιλος Λεπτός απασχολεί περίπου 2.400 υπαλλήλους, εκ των οποίων οι 1.300 ασχολούνται με την ανάπτυξη/κατασκευή έργων και οι 1.100 ασχολούνται με τη λειτουργία τους. Η συμβολή των έργων του Ομίλου στα δημοσιονομικά έσοδα της χώρας ανέρχεται σε δεκάδες εκατομμύρια από φόρους και δωρεές. Ενδεικτικά αναφέρεται, το ετήσιο μισθολογικό κόστος ξεπερνά τα 25 εκατ. ευρώ. Μερικά από τα μεγάλα έργα που έχει υλοποιήσει ή υλοποιεί ο Όμιλος περιλαμβάνουν: το Kamares Village, ένα ολοκληρωμένο οικιστικό έργο μεγάλης κλίμακας, που παρέχει παρόμοιες υπηρεσίες και εγκαταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων περισσότερων από 1.000 κατοικιών· το Coral Beach Hotel & Resort, που είναι το μεγαλύτερο ξενοδοχειακό θέρετρο πέντε αστέρων στην Κύπρο, η τελική φάση του οποίου βρίσκεται στη φάση αδειοδότησης και θα δημιουργήσει δεκάδες νέες θέσεις εργασίας κατά την περίοδο κατασκευής και κατά την περίοδο ολοκλήρωσης και λειτουργίας· το Limassol Blue Marine, ένα έργο μεγάλης κλίμακας υπό ανάπτυξη στη Λεμεσό, που περιλαμβάνει κατοικίες και γραφεία (Εικόνα 2.33), η κατασκευή του οποίου έχει ήδη ξεκινήσει και θα απασχολήσει περίπου 1.000 άτομα· και το Limassol Del Mar, μία πολυτελή οικιστική και εμπορική ανάπτυξη υπό κατασκευή στη Λεμεσό, που θα προσελκύσει πολλούς τουρίστες στην Κύπρο.

Εικόνα 2.33: Limassol Blue Marine
Πηγή: Stock Watch

Trilogy Limassol Seafront - Cybarco Development Ltd

Το έργο ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2018, με συνολική επένδυση 350 εκατ. ευρώ. Η Trilogy αναπτύχθηκε στη μεγαλύτερη έκταση (21.500 τετραγωνικά μέτρα) στο παραλιακό μέτωπο της Λεμεσού, αντιπροσωπεύοντας μόνο το 12% του συνόλου. Το έργο θα περιλαμβάνει επίσης μία δημόσια πλατεία 6.850 τετραγωνικών μέτρων, με ποιοτικά εστιατόρια και καταστήματα (Εικόνα 2.34). Το έργο θα προσελκύσει Κύπριους κατοίκους και τουρίστες και θα προωθήσει τον τουρισμό και την ευρύτερη ανάπτυξη της πόλης της Λεμεσού. Το Trilogy είναι ο μοναδικός προορισμός στο νησί που συνδυάζει το τρίπτυχο «ζωή, δουλειά και διασκέδαση», προσελκύνοντας μεγάλο ενδιαφέρον από εγχώριους και ξένους αγοραστές. Ουσιαστικά βρίσκεται στο κέντρο της Λεμεσού, ενός ελκυστικού παραθαλάσσιου προορισμού για όλους. Η συνεισφορά στην οικονομία της Κύπρου - τόσο έμμεσα όσο και άμεσα - θεωρείται δεδομένη, λαμβάνοντας υπόψη τη συμβολή στο ΑΕΠ της χώρας ενός έργου-ορόσημου, με συνεισφορά στο Φόρο Εισοδήματος, στα Ταμεία των Κοινωνικών Ασφαλίσεων από τους μισθούς των υπαλλήλων, αλλά και στα Ταμεία του Φ.Π.Α, αφού το καταβληθέν ποσό από την έναρξη του έργου μέχρι και σήμερα ανέρχεται σε €14 εκατ. €.

Εικόνα 2.34: Trilogy Limassol Seafront
Πηγή: Stock Watch

2.17. Νησιωτικός Χαρακτήρας – Προβλήματα / Προοπτικές στην Κύπρο

Η υψηλή τουριστική κίνηση στην Κύπρο τους καλοκαιρινούς μήνες είναι η πηγή πολλών προβλημάτων βιωσιμότητας και η φέρουσα ικανότητα του νησιού πρέπει να εξεταστεί. Τα μέτρα ελέγχου της τουριστικής πυκνότητας είναι σημαντικά για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, προκειμένου να αξιολογήσουν πιθανά σενάρια ανάπτυξης.

Λόγω του νησιωτικού χαρακτήρα της Κύπρου, οι φυσικοί της πόροι είναι περιορισμένοι. Ο ανταγωνισμός αυξάνεται λόγω τουρισμού και αυτό οδηγεί στη δημιουργία νέων τουριστικών επιχειρήσεων και τις έντονες πιέσεις στο πεδίο των χρήσεων γης. Η αύξηση του ανταγωνισμού οδηγεί τους καταναλωτές σε πιο πολλές επιλογές και βελτιώνει την ποιότητα ζωής των κατοίκων. Παρόλα αυτά, τα έσοδα από τον τουρισμό πρέπει να παραμείνουν στη νησιωτική οικονομία όσο το δυνατόν περισσότερο (Moreno and Amelung, 2009).

Η εποχικότητα στον νησιωτικό τουρισμό είναι μια άλλη πρόκληση για την οικονομική βιωσιμότητα του νησιού και την ευημερία των κατοίκων του. Οι διακυμάνσεις στις αφίξεις επισκεπτών πρέπει να γίνονται κατανοητές και να μετριάζονται με τη διαφοροποίηση προϊόντων και αγορών που το προϊόν απευθύνεται, ώστε να σταθεροποιηθεί η απασχόληση και οι τουριστικές υποδομές και υπερδομές να αξιοποιούνται κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο (Bramwell and Sharman, 2000).

Τα περιβαλλοντικά ζητήματα στην Κύπρο, λόγω του νησιωτικού της χαρακτήρα, είναι πολύπλευρα. Εξ αιτίας της έντασης της τουριστικής ανάπτυξης, το φυσικό περιβάλλον του νησιού, που φιλοξενεί εύθραυστα οικοσυστήματα πλούσια σε βιοποικιλότητα, υποβαθμίζεται. Στην Κύπρο υπάρχουν παράκτιες περιοχές (παραλίες, αμμόλοφοι, κοραλλιογενείς ύφαλοι) που μπορούν να καταστραφούν εύκολα, ως εκ τούτου η διαχείρισή τους απαιτεί μεγάλη προσοχή. Η εντατική τουριστική ανάπτυξη έχει επίσης έχει ως αποτέλεσμα δυσκολίες στη διαχείριση του μεγάλου όγκου απορριμμάτων στο νησί (Arramberri, 2010).

Η νησιωτική φύση της Κύπρου, η μεγάλη απόσταση από τα οικονομικά κέντρα της ΕΕ και η αδυναμία σύνδεσης με το ευρωπαϊκό δίκτυο μεταφορών συνεπάγονται

σοβαρά προβλήματα προσβασιμότητας. Αυτός είναι ένας από τους λόγους της περιορισμένης οικονομικής ανταγωνιστικότητας, καθώς οι παράγοντες αυτοί επιβαρύνουν σημαντικά το κόστος μεταφοράς των εμπορευμάτων. Σε σύγκριση με άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, η Κύπρος βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, αφού δεν είναι δυνατόν να έχει χερσαίες συγκοινωνιακές συνδέσεις με την υπόλοιπη Ευρώπη και ο μόνος τρόπος σύνδεσης με αυτήν είναι δια θαλάσσης ή αέρος. Ως εκ τούτου, η υποστήριξη των θαλάσσιων αρτηριακών συνδέσεων μεταξύ κρατών μελών και Κύπρου και μεταξύ Κύπρου και τρίτων χωρών κρίνεται απολύτως απαραίτητη.

Στον τομέα του τουρισμού, η Κύπρος έχει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως καλές καιρικές συνθήκες σχεδόν όλο τον χρόνο και σύγχρονες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας. Ταυτόχρονα, υπάρχουν αδυναμίες που περιορίζουν την αναπτυξιακή δυναμική του κλάδου, όπως ζητήματα προσβασιμότητας λόγω του νησιωτικού χαρακτήρα της χώρας και της απόστασής της από τις κύριες χώρες - τουριστικές πηγές. Η κύρια αναπτυξιακή ανάγκη του τουριστικού τομέα είναι η αντιμετώπιση της εποχικότητας του τομέα του τουρισμού στην Κύπρο, υποδεικνύοντας την ανάγκη διαφοροποίησης των τουριστικών προϊόντων της, δημιουργίας και προώθησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού και αξιοποίησης των δυνατοτήτων των αγροτικών και ορεινών περιοχών, όπου η μέση πληρότητα των καταλυμάτων διαμορφώνεται σε μόλις 22% έναντι του 63% του αντίστοιχου Παγκύπριου δείκτη πληρότητας (Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού, 2018).

Συμπερασματικά, τα βασικά χαρακτηριστικά της νησιωτικής οικονομίας είναι: η ασυνέχεια του χώρου, ο κατακερματισμός των αγορών, οι αναλογικά αυξημένες απαιτήσεις σε υποδομές και εξοπλισμό, το αυξημένο κόστος μεταφορών και η έλλειψη κρίσιμης μάζας (συγκεντρώσεις πληθυσμού, ύπαρξη φυσικών πόρων κ.λπ.) για την τόνωση της αναπτυξιακής δυναμικής. Οι όποιες πολιτικές στήριξης του νησιωτικού χώρου μπορεί να έχουν θετικές επιδράσεις στην ανάπτυξη, αλλά δεν εξαλείφουν τα αίτια και τις επιπτώσεις της νησιωτικότητας (δηλαδή τη γεωγραφική ασυνέχεια), απλώς τις αμβλύνουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Ο Τομέας του τουρισμού στην Κύπρο αποτελεί την κινητήρι δύναμη για την οικονομία του τόπου. Ο τουρισμός άρχισε να αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, μετά από τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας της από την Μεγάλη Βρετανία. Σύμφωνα με τον Κυπριακό Οργανισμό Τουρισμού, το 1960 άρχισε η ανοδική πορεία στην άφιξη τουριστών στο νησί, η οποία ανακόπηκε από τις κοινοτικές αναταραχές το 1964. Το 1967 τα επίπεδα του τουρισμού μετά από σχετική ανάκαμψη, άγγιζαν αυτά του 1964, με τις αφίξεις των τουριστών το 1973 να φτάνουν περίπου τις 264.000. Συνεπακόλουθα, η ραγδαία αύξηση της τουριστικής κίνησης ανακόπτεται για δεύτερη φορά, λόγω της Τουρκικής εισβολής, μειώνοντας τις αφίξεις των τουριστών σε ποσοστό 43% (δηλαδή 150.000) το 1974 και κατά 69% (δηλαδή 48.000) το 1975. Όσο αναφορά τις παραλιακές πόλεις Αμμοχώστου και Κερύνειας, οι οποίες είχαν υπό τον έλεγχό τους το 58% περίπου της συνολικής τουριστικής δυναμικότητας του νησιού, χάθηκαν με την Τουρκική εισβολή του 1947, με την ταυτόχρονη κατοχή του 40% του βόρειου τμήματος της και το 70% σχεδόν της ξενοδοχειακής της υποδομής.

Στο παρόν κεφάλαιο αναλύεται η θέση της Κύπρου στην παγκόσμια τουριστική αγορά, μέσα από τη διερεύνηση της σημερινής κατάστασης του τουριστικού τομέα και των στρατηγικών ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος της Κύπρου.

3.1 Η θέση της Κύπρου στην Παγκόσμια Τουριστική Αγορά

Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως πλήρους μέλους την 1η Μαΐου 2004 και στην Ευρωζώνη την 1η Ιανουαρίου 2008 αποτέλεσαν δύο σημαντικούς σταθμούς για τη μελλοντική αναπτυξιακή πορεία της χώρας, με πολλά υποσχόμενες προοπτικές για τη διασφάλιση και την ενίσχυση της μεσογειακής διάστασης του «Κυπριακού Τουρισμού»· την είσοδο σε μια πολύ μεγάλη τουριστική αγορά, που αναζητά τουριστικά προϊόντα που παρέχει η χώρα· και την παρουσία κοινού νομίσματος. Ο ίδιος ο UNWTO θεωρεί την Κύπρο ως έναν από τους κύριους

προορισμούς, που έχουν στη βάση του τουριστικού τους προϊόντος τον ήλιο και τη θάλασσα στην περιοχή.

Η Κύπρος έχει μακρά παράδοση στον τουρισμό και έχει δημιουργήσει μια ισχυρή και στενή σχέση με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (ΠΟΤ). Η χώρα είναι πλήρες μέλος του ΠΟΤ από την ίδρυσή του, το 1975· και συμμετέχει στην Ευρωπαϊκή Περιφερειακή Επιτροπή. Εξελέγη μέλος του Εκτελεστικού Συμβουλίου του Οργανισμού τις περιόδους 1993-1997 και 2001-2005· και αποδείχθηκε ενεργό μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου και ενεργό μέλος του Δ.Σ. Μέλος της Επιτροπής Στατιστικών Τουρισμού και Μακροοικονομικής Ανάλυσης (2003-2007) (Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού).

Η Κύπρος έχει συνεργαστεί στενά με τον ΠΟΤ για τη διοργάνωση διαφόρων διεθνών συνεδρίων. Τον Οκτώβριο του 2020, η Κύπρος φιλοξένησε το πρώτο Διεθνές Συνέδριο για τον Θρησκευτικό Τουρισμό (ICORET) και προώθησε καινοτόμα έργα, όπως η ανάπτυξη δεικτών βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, με τη συνεργασία και τη βοήθεια του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Ως ενεργό μέλος της Επιτροπής Στατιστικών Τουρισμού και Μακροοικονομικής Ανάλυσης, η Κύπρος έχει επενδύσει στην εισαγωγή ενός συστήματος δορυφορικών λογαριασμών τουρισμού. Το έργο ξεκίνησε το 2006 και ολοκληρώθηκε τον Ιανουάριο του 2007, με κοινοτική χρηματοδότηση 30% και εθνικούς πόρους 70% (Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού).

3.2 Πολιτικές Ανάπτυξης του Τουρισμού στην Κύπρο

Ο τουρισμός είναι ένα από τα σημαντικότερα εξαγωγικά «προϊόντα» της Κύπρου, ένα εθνικής σημασίας ζήτημα και μια από τις σημαντικότερες πηγές εισοδήματος για την οικονομία του νησιού, αλλά και ο ακρογωνιαίος λίθος της αναπτυξιακής πολιτικής της χώρας. Η κατάλληλη προώθηση των τουριστικών προϊόντων της Κύπρου, στο πλαίσιο αυτό, συνιστά κρίσιμο παράγοντα για την εθνική οικονομία. Τα τουριστικά προϊόντα της Κύπρου στηρίζονται στον πολιτισμό της, το πλούσιο φυσικό τοπίο, τα αρχαία μνημεία, την ιστορία και την υψηλού επιπέδου ξενοδοχειακή υποδομή/υπηρεσίες. Ωστόσο, ο τουριστικός τομέας είναι ιδιαίτερα ευαίσθητος και επηρεάζεται από εξωτερικούς παράγοντες, που η Κύπρος δεν

μπορεί να προβλέψει αλλά θα πρέπει να ανταποκριθεί πολλές φορές, όπως διάφορα γεγονότα και γεωπολιτικές εντάσεις στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή, τα οποία μπορούν να επηρεάσουν την πορεία του τουριστικού τομέα στη χώρα.

Για την ανάπτυξη του τουρισμού στην Κύπρο θεμέλιο λίθο αποτέλεσε το στρατηγικό σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης 2000-2010 από τον Κυπριακό Οργανισμό Τουρισμού, το οποίο καθόρισε εν πολλοίς την αναπτυξιακή κατεύθυνση της κυπριακής τουριστικής βιομηχανίας. Πρόσφατα δε, το Υπουργείο Τουρισμού υπέβαλε την «**Εθνική Στρατηγική Τουρισμού 2020-2030**», η οποία εστιάζει στην οικοδόμηση της εικόνας της Κύπρου ως ενός μακροπρόθεσμου, υψηλής ποιότητας, ψηφιακά ευφυούς και κοινωνικά χρήσιμου προορισμού μέσω μιας σειράς πρωτοβουλιών και σχετικών σχεδίων δράσης. Ο γενικός στόχος είναι η βιώσιμη ανάπτυξη του Κυπριακού Τουρισμού με τρόπο ευεργετικό για την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον (Εθνική Στρατηγική Τουρισμού - Υφυπουργείο Τουρισμού, 2020).

Το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης που προωθείται από τις πολιτικές αυτές αναλύεται στη συνέχεια του παρόντος κεφαλαίου.

3.2.1. Το στρατηγικό σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης 2000-2010

Σκοπός του σχεδίου είναι η εισαγωγή της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης του τουρισμού στην Κύπρο, η οποία θα περιστρέφεται γύρω από δύο κεντρικούς άξονες, δηλαδή τον Κυπριακό πολιτισμό και το περιβάλλον. Το στρατηγικό σχέδιο τουρισμού περιέχει συγκεκριμένες συστάσεις και μέτρα πολιτικής στο πλαίσιο της παραπάνω στρατηγικής, ιδίως όσον αφορά τα προϊόντα, το μάρκετινγκ και την επίτευξη της υψηλότερης ποιότητας/αξίας (value for money) των κυπριακών τουριστικών προϊόντων. Το στρατηγικό σχέδιο υποστηρίζεται από τρεις ανεξάρτητες στρατηγικές και συγκεκριμένα τη στρατηγική μάρκετινγκ, τη στρατηγική προϊόντος και τη στρατηγική Ποιότητας-Προστιθέμενης Αξίας, τα οποία περιγράφονται συνοπτικά στη συνέχεια.

3.2.1.1 Στρατηγική μάρκετινγκ

Στον τομέα του μάρκετινγκ, το σχέδιο προβλέπει την επιλογή συγκεκριμένων περιοχών τουριστικής ανάπτυξης και τη στόχευση σε συγκεκριμένες γεωγραφικά αγορές, μέσα από μια σαφή επικοινωνιακή πολιτική, ώστε η Κύπρος να επανατοποθετηθεί στην παγκόσμια τουριστική αγορά ως ένα πολυδιάστατος τουριστικός προορισμός. Σχετική έρευνας που υλοποιήθηκε επιχείρησε την τμηματοποίηση της τουριστικής αγοράς με βάση τα κίνητρα/ταξιδιωτικό λόγο του τουρίστα. Τα είδη εναλλακτικού και θεματικού τουρισμού, που αναμένεται να επιφέρει η εφαρμογή του Στρατηγικού Σχεδίου, επικεντρώνονται στα ακόλουθα πεδία:

- Πολιτισμός
- Συνέδρια και Κίνητρα
- Φύση
- Περπάτημα
- Άθληση
- Ποδηλασία
- Θαλάσσια Αθλήματα και Yachting
- Εκδηλώσεις Μεγάλης Εμβέλειας
- Γαμήλιες Τελετές και Γαμήλια Ταξίδια
- Κρουαζιέρες

Στο σχέδιο αναφέρεται επίσης συγκεκριμένα η προώθηση και ανάπτυξη της εγχώριας τουριστικής βιομηχανίας, η οποία αναμένεται να συμβάλει θετικά στον εμπλουτισμό του ξενοδοχειακού τομέα και στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας. Η παροχή ελκυστικών σχεδίων διακοπών για τους επισκέπτες της Κύπρου και η παροχή κινήτρων σε ανταγωνιστικές τιμές είναι μερικά από τα μέτρα που αναφέρονται στο σχέδιο.

3.2.1.2 Στρατηγική προϊόντος

Τα τουριστικά προϊόντα που παρέχει ο προορισμός αποτελούν το θεμέλιο της επιτυχίας του. Η ικανότητα του προορισμού να αναπτύσσει προϊόντα υψηλής ποιότητας θα εμπλουτίσει και θα βελτιώσει τη συνολική ταξιδιωτική εμπειρία του επισκέπτη του προορισμού και θα ικανοποιήσει τη ζήτηση της αγοράς, ειδικότερα δε θα της επιτρέψει να αυξήσει την ανταγωνιστικότητά της. Η στρατηγική ανάπτυξης προϊόντων καλύπτει όλες τις πτυχές. Συγκεκριμένα καλύπτει ειδικά προϊόντα, καταλύματα, γενικές υποδομές, μεταφορές και εμπόριο. Προβλέπει επίσης μια περιφερειακή προσέγγιση για τη διαμόρφωση των προϊόντων, η οποία παρέχει τη δυνατότητα σε κάθε περιοχή να χρησιμοποιήσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και να αποκτήσει ή/και να ενισχύσει τη δική της ταυτότητα.

Η Στρατηγική Προϊόντος που προτείνεται από τον ΚΟΤ στοχεύει:

- Στη διαμόρφωση του προϊόντος εκείνου, το οποίο θα αξιοποιήσει το συγκριτικό πλεονέκτημα που διαθέτει η Κύπρος σαν τουριστικός προορισμός και θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την επανατοποθέτησή της στον τουριστικό χάρτη σαν ένα προορισμό, ο οποίος προσφέρει τη δυνατότητα για μια πολυδιάστατη τουριστική εμπειρία σε μικρό γεωγραφικό χώρο.
- Στην ανάπτυξη προϊόντος με γνώμονα την αειφόρο πορεία του τουριστικού τομέα.
- Στη διαμόρφωση προϊόντος που να εξυπηρετεί τις ανάγκες και απαιτήσεις των επιλεγμένων τμημάτων της τουριστικής πελατείας.

Η Στρατηγική αυτή λαμβάνει υπόψη και αδυναμίες και ελλείψεις που έχουν εντοπιστεί όπως:

- Έλλειψη διακριτής ταυτότητας.
- Αδύναμη παρουσίαση του εξαιρετικού ιστορικού και πολιτιστικού πλούτου.
- Περιορισμένες ευκαιρίες για δραστηριότητες και ενασχολήσεις.
- Ελλιπής προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος.
- Μη ορθολογική αξιοποίηση των πόρων, φυσικών και ανθρώπινων.
- Ανεπαρκής υποδομή – γενική, συγκοινωνίες, πληροφόρηση, κ.λπ.

- Περίπλοκο σύστημα ταξινόμησης τουριστικών καταλυμάτων (πολλές κατηγορίες, ασαφής διαχωρισμός).
- Τυποποιημένο και επαναλαμβανόμενο ξενοδοχειακό προϊόν (me-too approach).
- Έλλειψη αποτελεσματικών δομών και μηχανισμών επικοινωνίας και συνεργασίας.

Οι διάφορες πτυχές του τουριστικού προϊόντος θα αναπτυχθούν με κεντρικό σημείο αναφοράς τον πολιτισμό και το περιβάλλον, τους δύο βασικούς άξονες που θα βοηθήσουν την Κύπρο να αναδείξει την ταυτότητά της και να αποκτήσει μοναδικότητα ως προορισμός (Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού 2020).

3.2.2. Το στρατηγικό σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης 2020-2030

Το όραμα της Εθνικής Στρατηγικής Τουρισμού για το 2030 είναι «η βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού της Κύπρου με τρόπο που να ωφελεί την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον». Αυτό το όραμα διατυπώθηκε ως η πυξίδα του Υπουργείου Τουρισμού για τη δεκαετία 2020-2030. Προφανώς, ο στόχος δεν περιορίζεται στην αύξηση του αριθμού των τουριστών στη χώρα, αλλά συμπεριλαμβάνει τη συνολική ανάπτυξη του προορισμού και τη διαχείριση της τουριστικής βιομηχανίας, υιοθετώντας μια ολιστική προσέγγιση για την ανάπτυξη του τομέα, με ευθύνη για την προστασία των διαθέσιμων φυσικών και πολιτιστικών πόρων για τις μελλοντικές γενιές.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΚΟΤ μέχρι το 2030, στα επόμενα δέκα χρόνια αναμένεται ο αριθμός των τουριστών που θα διανυκτερεύσουν στο νησί της Κύπρου να αυξηθεί κατά περίπου 35%. Η μελλοντική αυτή εκτίμηση συνιστά μια ευκαιρία, καθώς πολλές περιοχές της Κύπρου δεν έχουν ακόμη επωφεληθεί πλήρως από την κοινωνικοοικονομική ώθηση που παρέχει ο τουρισμός. Ως εκ τούτου, αυτές οι περιοχές μπορούν να επωφεληθούν από την επερχόμενη ανάπτυξη του τουρισμού. Από την άλλη, εάν δεν γίνει σωστή διαχείριση, μια τέτοια ανάπτυξη μπορεί επίσης να είναι ανησυχητική, καθώς ορισμένες περιοχές ήδη προσελκύουν

μεγάλο αριθμό τουριστών, παραβιάζοντας τη φέρουσα ικανότητα των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και των σχετικών υποδομών. Σε αυτές τις περιοχές, στο επίκεντρο τίθεται ο ποιοτικός τουρισμός και όχι η αύξηση του αριθμού των αφίξεων, που σύμφωνα με τις εκτιμήσεις θα βαίνει αυξανόμενος. Επομένως, η άμβλυνση του προβλήματος της εποχικότητας και του συνωστισμού (overtourism) σε ορισμένες περιοχές και η άσκηση πολιτικών στροφής των ταξιδιωτών προς άλλες περιοχές και σημεία ενδιαφέροντος της Κύπρου σε διαφορετικές ώρες και μέρη της ημέρας και μήνες του έτους κρίνεται απαραίτητη.

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων είναι σημαντική, καθώς ο τουρισμός εκτιμάται ότι θα προσθέτει 1,5 δισ. ευρώ (σε τρέχουσες τιμές) προστιθέμενης αξίας στην κυπριακή οικονομία κάθε χρόνο έως το 2030. Η συνεισφορά αυτή του τουρισμού (συμπεριλαμβανομένου του εσωτερικού τουρισμού) στην οικονομία, συγκρινόμενη με αυτή του 2018 (ύψους 2,9 δισ. Ευρώ), αντιπροσωπεύει αύξηση της τάξης του 53%. Στόχος είναι το ημερήσιο κατ' άτομο δαπανούμενο ποσό να ανέλθει στα 90 ευρώ μέχρι το 2030, δηλαδή αύξηση 16% από τα 75 ευρώ το 2018. Όσον αφορά την εποχικότητα, ο στόχος είναι από τον Νοέμβριο έως τον Απρίλιο να καταγράφεται το 40% των διανυκτερεύσεων, έναντι 22% που ήταν το 2018· ενώ ο αριθμός των διανυκτερεύσεων σε ορεινές περιοχές να αυξηθεί από 100.000 σε 400.000 το 2030.

Το όραμά του εν λόγω στρατηγικού σχεδίου 2020-2030 εστιάζει στην καθιέρωση της Κύπρου ως ενός ολόχρονου, ποιοτικού, ψηφιακά έξυπνου και κοινωνικά ωφέλιμου προορισμού.

3.3 Ο Ρόλος του Τομέα του Τουρισμού στην Κυπριακή Οικονομία

3.3.1 Διαχρονική Εξέλιξη

Ο τουρισμός ήταν ανέκαθεν η κινητήρια δύναμη της κυπριακής οικονομίας, συνεισφέροντας άμεσα και έμμεσα περίπου το 20% του ΑΕΠ. Από το 1960, η Κύπρος είναι ένας ελκυστικός τουριστικός προορισμός. Πρωτοπόροι αυτής της τουριστικής ανάπτυξης ήταν η Αμμόχωστος και η Κερύνεια, που έγιναν οι δύο πιο δημοφιλείς τουριστικοί προορισμοί στον κόσμο από το 1970 έως το 1974. Με την

τουρκική εισβολή το 1974, η Κύπρος έχασε περισσότερο από το ήμισυ της ακτογραμμής της. Λόγω αυτών και άλλων συνεπειών της τουρκικής εισβολής, η Κύπρος έχασε το 40% της τουριστικής βιομηχανίας που είχε πριν από την εισβολή. Η περίοδος από το 1976 έως το 2001 ονομάζεται «χρυσή» περίοδος της τουριστικής βιομηχανίας. Το κλειδί είναι η ισχυρή ανάπτυξη των ελεύθερων παράκτιων περιοχών, που δεν είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο στον τουριστικό κλάδο πριν από την τουρκική εισβολή. Μια χώρα που αγωνίζεται να επιβιώσει παρέχει ελκυστικά κίνητρα, σε συνδυασμό με τη σκληρή δουλειά ξενοδόχων, προσφύγων και μη, για τη δημιουργία μιας αξιοθαύμαστης ξενοδοχειακής υποδομής, η οποία, υπό την επίβλεψη του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού, είναι δυναμική. Η απόδοση του κλάδου εν τέλει ξεπέρασε τις προσδοκίες όλων. Ο αριθμός μονάδων, κλινών και αφίξεων σημείωσε ραγδαία αύξηση, καταρρίπτοντας συνεχώς αριθμητικά ρεκόρ, δεκαπλασιάζοντας στην πορεία τις τουριστικές αφίξεις από 264,06 το 1973, στο ιστορικό ρεκόρ των 2,696,732 αφίξεων το 2001.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το συνολικό ποσοστό συνεισφοράς του τουρισμού στο ΑΕΠ το 2017 ήταν 22,3%, και μέχρι το 2028 αναμένεται να φθάσει στο 29,0%. Το 2018 αποτέλεσε ένα νέο έτος ρεκόρ όσον αφορά τις αφίξεις τουριστών – ακολουθώντας τα διαδοχικά ρεκόρ του 2016 και του 2017. Με περίπου 3 εκατομμύρια τουρίστες να επισκέπτονται την Κύπρο κάθε χρόνο, το νησί είναι ο 40ος πιο δημοφιλής προορισμός στον κόσμο, και ο 6ος πιο δημοφιλής προορισμός από άποψη κατά κεφαλήν πληθυσμού. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλαν οι συνθήκες που επικράτησαν στο εξωτερικό περιβάλλον, που επηρέασαν αρνητικά ανταγωνίστριες γειτονικές χώρες, αλλά και οι εγχώριες συνθήκες που ευνόησαν τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας και του επιπέδου του τουριστικού προϊόντος της χώρας. Συγκεκριμένα το 2017 οι αφίξεις τουριστών ανήλθαν στα 3,7 εκατ. και αυξήθηκαν κατά 14,6% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά, καταγράφοντας άνοδο για τέταρτη συνεχή χρονιά.

	Αφίξεις τουριστών (χιλ.)	Έσοδα από τουρισμό (€ εκατ.)	Κατά κεφαλήν δαπάνη (€)
2016	3.186,5	2.363,2	741,6
2017	3.652,1	2.639,1	722,6
ετήσια % μεταβολή	14,6	11,7	-2,6
2017 Ιαν. - Φεβρ.	144,8	82,0	566,2
2018 Ιαν. - Φεβρ.	177,3	91,1	513,7
ετήσια % μεταβολή	22,5	11,1	-9,3
2017 Ιαν. - Απρ.	572,0	na	na
2018 Ιαν. - Απρ.	683,6	na	na
ετήσια % μεταβολή	19,5	na	na

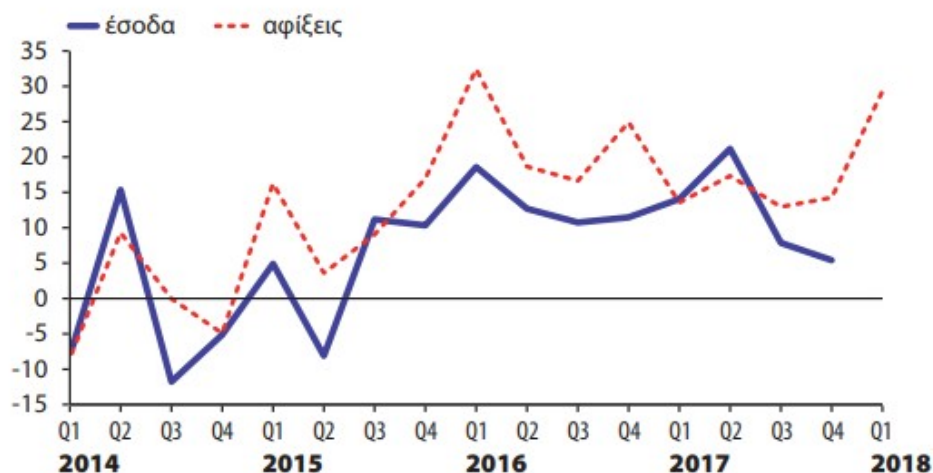
Πίνακας 3.1: Στοιχεία των τουριστικών αφίξεων τα έτη 2016-2018

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

Όσον αφορά τις επιμέρους αγορές, οι επισκέπτες από το Ηνωμένο Βασίλειο αυξήθηκαν κατά 8,3% σε 1,3 εκατομμύρια, ενώ ο αριθμός των τουριστών από τη Ρωσία αυξήθηκε κατά 5,5% σε 800.000. Ταυτόχρονα, τα έσοδα από τον τουρισμό αυξήθηκαν κατά 11,7% το 2017, αλλά η κατά κεφαλήν δαπάνη των τουριστών μειώθηκε κατά 2,6% το ίδιο έτος. Εντούτοις, η κατά κεφαλήν δαπάνη των τουριστών μειώθηκε κατά 2,6% το 2017 προερχόμενη από τη μείωση κατά 2,3% της ημερήσιας κατά κεφαλήν δαπάνης, δεδομένου ότι η μέση διάρκεια διαμονής παρέμεινε αμετάβλητη στις 9,5 μέρες, στο ίδιο επίπεδο με το 2016. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία, οι αφίξεις κατέγραψαν ετήσια αύξηση 22,5% τους πρώτους τέσσερεις μήνες του 2018 και αύξηση εσόδων κατά έσοδα 11% το πρώτο δίμηνο.

Από τα παραπάνω είναι εμφανές ότι η τουριστική βιομηχανία είχε σημαντικό αντίκτυπο στην πολιτιστική και πολυπολιτισμική ανάπτυξη του νησιού όλα αυτά τα χρόνια. Η Κύπρος έχει ένα από τα ψηλότερα ποσοστά συνεισφοράς του τουρισμού στο ΑΕΠ (δείκτης της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας μίας χώρας). Ο τουρισμός συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη της Κύπρου μέσω των συναλλαγματικών εισροών. Επίσης ο τουρισμός επιφέρει κρατικά έσοδα μέσω της φορολόγησης του υπηρεσιών του τουρισμού. Επιπλέον ο τουρισμός αποφέρει έσοδα στους κατοίκους των περιοχών που αναπτύσσεται και ταυτόχρονα στην τοπική αυτοδιοίκηση της εκάστοτε περιοχής.

Πίνακας 3.2: Στοιχεία των τουριστικών αφίξεων τα έτη 2014-2018

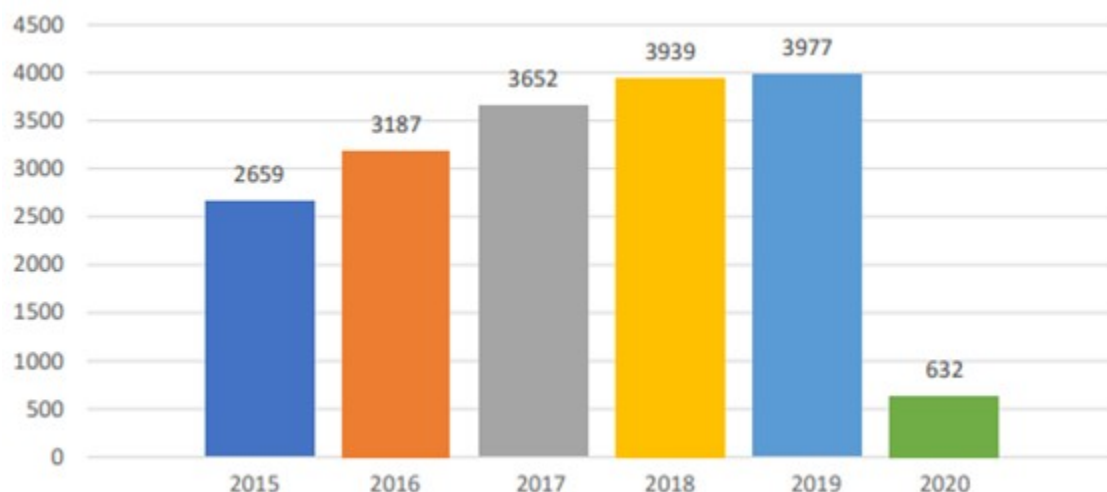
Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

3.3.2 Οικονομία και τουρισμός εν καιρό πανδημίας

Στις περισσότερες χώρες, ο κοροναϊός εξακολουθεί να προκαλεί πολλά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα. Όλες οι χώρες έχουν θέσει σε εφαρμογή σκληρά υγειονομικά μέτρα για την προστασία των ανθρώπων, αλλά αυτό έχει επιδεινώσει την οικονομική κατάσταση. Το lockdown με την αναστολή των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων οδήγησε σε αύξηση της ανεργίας και της επενδυτικής αβεβαιότητας. Μεγάλη οργή και απογοήτευση προκάλεσε το πρόβλημα του επαναπατρισμού μόνιμων κατοίκων από την Κυπριακή Δημοκρατία. Τα αεροδρόμια και τα λιμάνια έκλεισαν για το επιβατικό κοινό, γεγονός που προκάλεσε σημαντικές οικονομικές συνέπειες. Τα κράτη-μέλη της ΕΕ ανακοίνωσαν ειδικά πακέτα στήριξης για τις εταιρείες και τους υπαλλήλους τους σε περίπτωση αναστολής των εργασιών. Τον Μάρτιο του 2020, η κυβέρνηση της Κύπρου ανακοίνωσε τα πρώτα μέτρα για να βοηθήσει την οικονομία να αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις της πανδημίας.

Αφίξεις Τουριστών

Στο Διάγραμμα 3.2, παρουσιάζονται οι αφίξεις τουριστών για τα έτη 2015-2020.

Διάγραμμα 3.2: Τουριστικές Αφίξεις

Πηγή: ΣΥΚ

Η πανδημία στην Κύπρο ξεκίνησε το πρώτο τρίμηνο του 2020. Αύξηση σημειώθηκε στις αφίξεις το πρώτο δίμηνο του 2020 σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2019. Η πανδημία άρχισε να εμφανίζεται τον Μάρτιο στην Κύπρο και έτσι η κυβέρνηση επέβαλε τα πρώτα μέτρα για την αναχαίτιση του ιού. Ένας από τους περιορισμούς στις μετακινήσεις εντός της Δημοκρατίας ήταν ότι επιτρεπόταν η είσοδος μόνο σε ορισμένες κατηγορίες ανθρώπων. Την ίδια ώρα, η Κύπρος έκλεισε τις εισόδους για τους τουρίστες και απαγόρευσε στους πολίτες της να ταξιδεύουν χωρίς σοβαρό λόγο. Τον Μάρτιο ακολούθησαν δύο μήνες χωρίς αφίξεις τουριστών. Το 2020 έκλεισε με πολύ μικρό αριθμό αφίξεων, ενώ σε σύγκριση με τα προηγούμενα έτη, ο αριθμός των αφίξεων το 2020 ήταν περίπου έξι φορές μικρότερος από τον αριθμό αφίξεων του 2019. Το 2021 οι αριθμοί είναι επίσης χαμηλοί, γεγονός που δείχνει τις συνεχιζόμενες συνέπειες της πανδημίας. Τον Απρίλιο του 2019 είχαν φτάσει στην Κύπρο 435,000 τουρίστες, ενώ τον αντίστοιχο

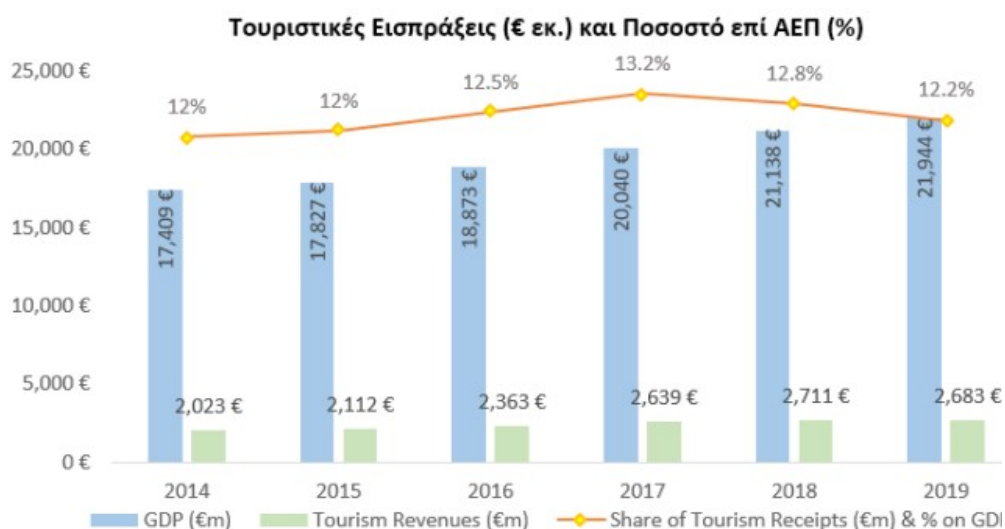
μήνα του 2021 μόνο 101,000. Οι αριθμοί αποκαλύπτουν τη σημαντική οικονομική κάμψη του τουριστικού τομέα.

Συγκρίνοντας το 2019 με το 2020, υπάρχει μια γενική πτώση σχεδόν σε όλους τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας. Ο τομέας που μειώθηκε πιο σημαντικά είναι ο τομέας των δραστηριοτήτων υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης. Ταυτόχρονα, οι χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες όπως και η διαχείριση ακίνητης περιουσίας σημείωσαν αύξηση στη συνεισφορά τους στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία.

Τα αποτελέσματα της μελέτης δείχνουν ότι η τουριστική βιομηχανία βίωσε πολλές αρνητικές επιπτώσεις. Το έτος 2020 σημείωσε μεγάλες ζημιές, στοιχείο το οποίο αποτυπώνεται και στο έτος 2021. Όπως τα στατιστικά δεδομένα δείχνουν, το έτος 2021 κατάφερε εν μέρη να ορθοποδήσει. Το μικρό μέγεθος της και η ευελιξία που διαθέτει ο κλάδος συνέβαλε στο να ξεπεράσει τα μεγάλα προβλήματα που αντιμετώπιζε.

3.4 Ζήτηση και ανάλυση δεδομένων τουριστικής πελατείας και αγορών τουριστικού προϊόντος Κύπρου

Ο τουρισμός είναι ένας από τους σημαντικότερους τομείς της κυπριακής οικονομίας και αναπτύσσεται με σημαντικό ρυθμό την τελευταία δεκαετία. Οι αφίξεις τουριστών εκτιμάται ότι είναι περίπου 3,9 εκατομμύρια το 2019, σε σύγκριση με μόλις 2,1 εκατομμύρια το 2009. Πρόκειται για αύξηση 86%. Το 2018 και το 2019 καταγράφηκε ρεκόρ αφίξεων τουριστών και, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία, ο αριθμός αυτός έφτασε τα 4 εκατομμύρια. Την περίοδο 2014-2018 τα έσοδα από τον τουρισμό αυξήθηκαν κατά 34% (2,7 δισ. ευρώ το 2018). Η τάση των εσόδων του 2019 είναι μειωμένη κατά 1% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Ο αριθμός των τουριστών που φτάνουν αυξάνεται, αλλά τα τουριστικά έσοδα μειώνονται. Άρα φαίνεται να επηρεάζεται η αναλογία τουριστικών εσόδων - ΑΕΠ. Ο λόγος εσόδων-ΑΕΠ αυξήθηκε σταθερά κατά τα έτη 2014-2017, αλλά μειώθηκε το 2018 και το 2019 (Διάγραμμα 3.3). Ο τουρισμός αποτελεί μεγάλο μέρος της οικονομίας στην Κύπρο και συνεισφέρει περίπου το 12,2% του ΑΕΠ κάθε χρόνο.

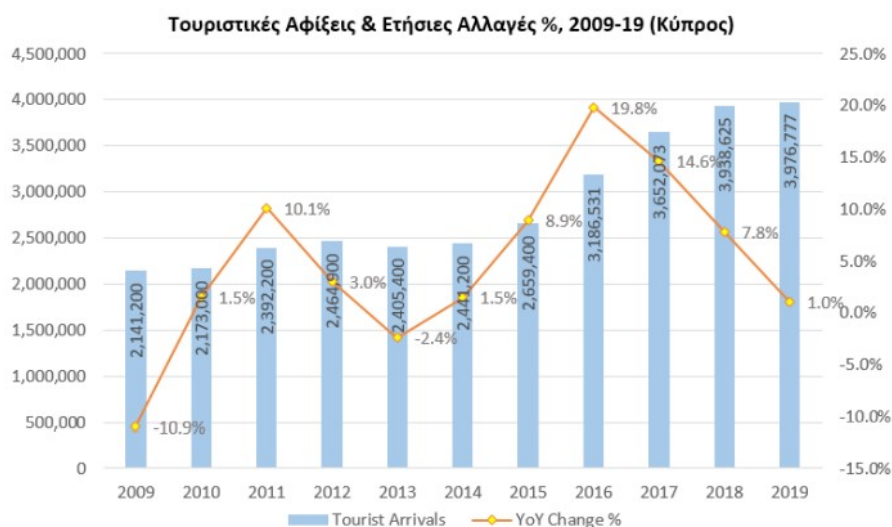

Διάγραμμα 3.3: Τουριστικές Εισπράξεις
 Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

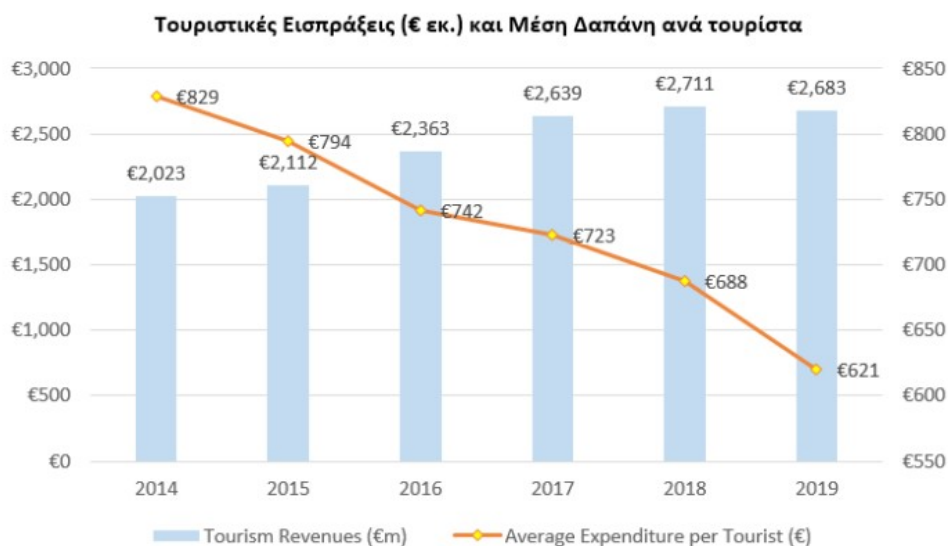
3.4.1 Τουριστικές αφίξεις και εισπράξεις

Ο αριθμός των αφίξεων τουριστών αυξήθηκε μετά το 2009, παρά τη μικρή μείωση που παρατηρήθηκε το 2013. Το 2019 οι αφίξεις τουριστών έφτασαν το ρεκόρ των 3,97 εκατομμυρίων, σημειώνοντας αύξηση 1% και 86% σε σύγκριση με το 2018 και το 2010 αντίστοιχα (Διάγραμμα 3.4). Έχει παρατηρηθεί ότι ο ρυθμός μεταβολής παραμένει ελαφρώς θετικός, ωστόσο κινείται σε χαμηλά επίπεδα.

Επίσης παρατηρείται μείωση 25% στη μέση δαπάνη ανά τουρίστα την περίοδο 2014-19. Η μέση δαπάνη ανά τουρίστα το 2014 ήταν 829 €, το οποίο μειώθηκε σε 621 € το 2019 (Διάγραμμα 2.5). Παρά τους πολυάριθμους αρνητικούς παράγοντες που επηρεάζουν τον τουρισμό, ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής αναμένεται να συνεχίσει να μειώνεται το 2020 ως αποτέλεσμα ορισμένων παραγόντων. Ο κορονοϊός, για παράδειγμα, έχει ήδη σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στον τουρισμό.

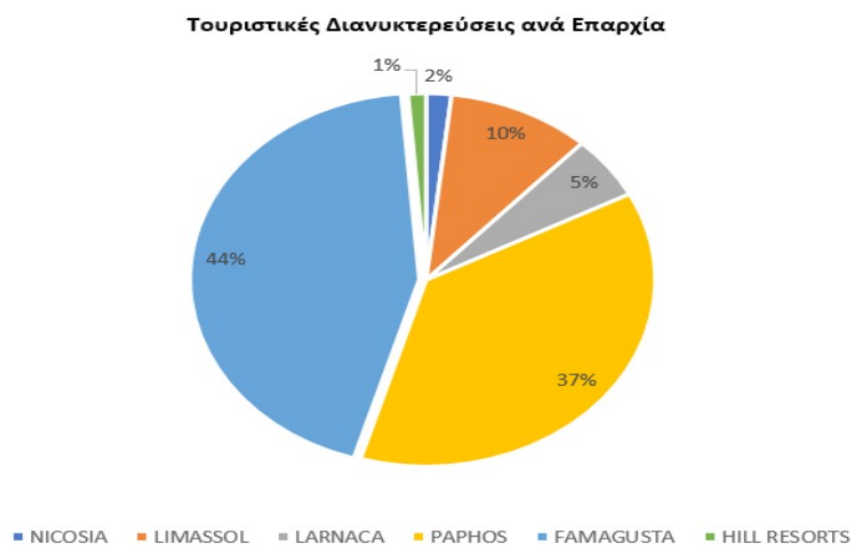
Διάγραμμα 3.4: Τουριστικές Αφίξεις
 Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

Διάγραμμα 3.5: Τουριστικές εισπράξεις και μέση δαπάνη
 Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

3.4.2 Διανυκτερεύσεις τουριστών και πληρότητας ανά περιοχή

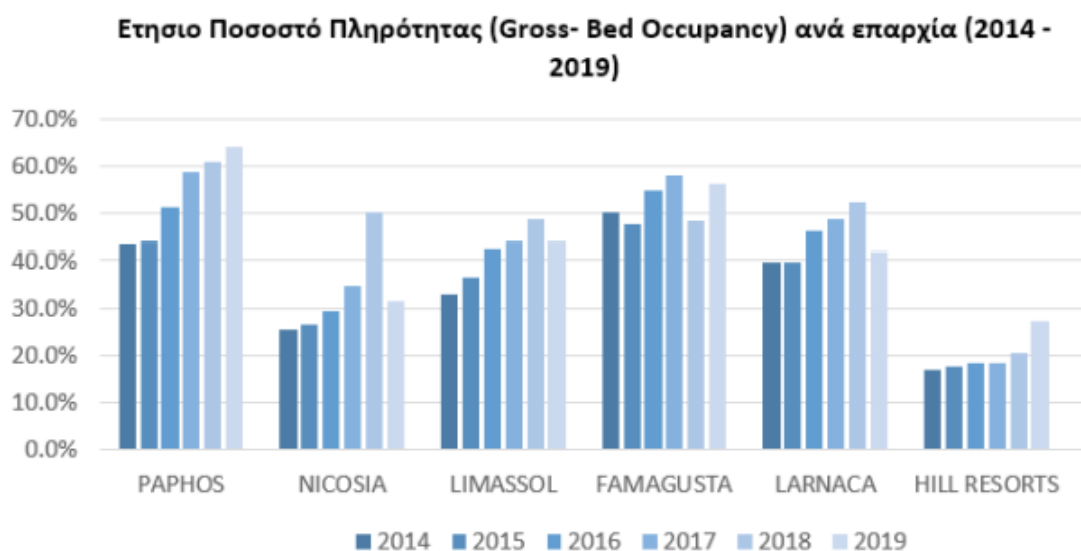
Όσον αφορά τις διανυκτερεύσεις τουριστών στην Κύπρο το 2019, οι δύο πιο δημοφιλείς τουριστικοί προορισμοί φαίνεται να είναι η Αμμόχωστος (44% του συνόλου) και η Πάφος (37% του συνόλου). Ακολουθούν η Λεμεσός με 10%, η Λάρνακα με 5%, η Λευκωσία με 2%, και τα Hill Resorts (περιοχές με υψόμετρο μεγαλύτερο από 600 μέτρα) με 1%. Στην Αμμόχωστο, υπάρχει μεγαλύτερη ποικιλία από όμορφες παραλίες σε σύγκριση με άλλες πόλεις, ενώ στην περιοχή βρίσκεται και η Αγία Νάπα, η οποία είναι ευρέως γνωστή και διαδεδομένη για την καλοκαιρινή της ζωή. Η Πάφος έχει μερικές από τις πιο όμορφες παραλίες του νησιού και προσφέρει μια σειρά από τουριστικά αξιοθέατα και σημαντικά αρχαία ορόσημα, μερικά από τα οποία είναι επίσης αναγνωρισμένα ως Παγκόσμια Μνημεία Πολιτιστικής Κληρονομιάς από την UNESCO.

Διάγραμμα 3.6: Τουριστικές Διανυκτερεύσεις ανά Επαρχία
Πηγή: ΣΥΚ

Σύμφωνα με τους ετήσιους δείκτες πληρότητας ανά περιοχή, διαπιστώνεται ότι η ξενοδοχειακή περιοχή της Πάφου παρουσιάζει σταθερά ανοδική πορεία τα τελευταία χρόνια, με τα υψηλότερα ποσοστά πληρότητας σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές. Ωστόσο, η περιοχή της Αμμοχώστου φαίνεται να διατηρεί τα υψηλότερα

ποσοστά πληρότητας μετά από τις απαραίτητες εποχικές προσαρμογές (λαμβάνοντας υπόψη μόνο τους μήνες λειτουργίας των ξενοδοχείων κ.λπ.). Αυτή η διαφορά δημοτικότητας μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι η Αμμόχωστος είναι ένας προορισμός που ευνοείται μόνο ορισμένους μήνες του χρόνου, ενώ η Πάφος εμφανίζει μικρότερο βαθμό εποχικότητας, προσελκύοντας τουρίστες ακόμη και τους χειμερινούς μήνες.

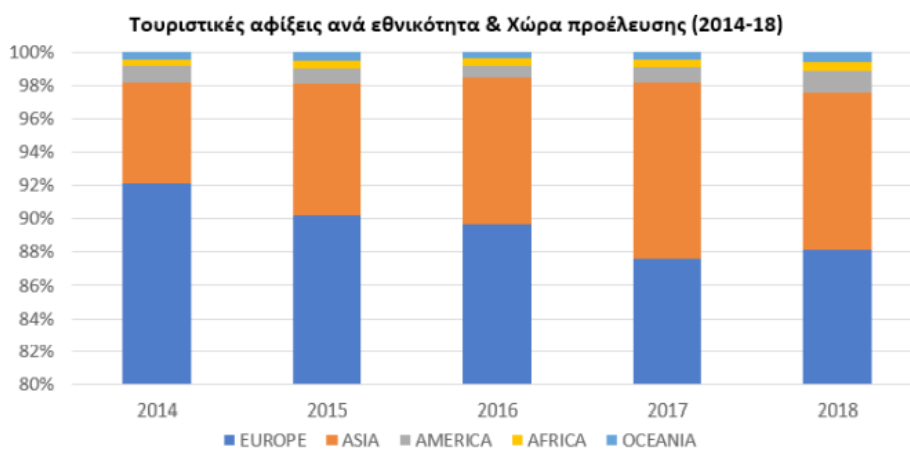
Διάγραμμα 3.7: Τουριστικές Διανυκτερεύσεις ανά Επαρχία
Πηγή: ΣΥΚ

3.4.3 Τουριστικές Αφίξεις κατά Εθνικότητα

Η συντριπτική πλειοψηφία των τουριστικών αφίξεων που καταγράφηκαν (Διάγραμμα 3.8) αφορά σε πολίτες Ευρωπαϊκών χωρών (ποσοστό μεγαλύτερο από 85% - 90% κατά τη διάρκεια των τελευταίων 5 ετών - μέχρι το 2018), φτάνοντας τις 3,47 εκατ. αφίξεις το 2018 (88% του συνόλου). Η δεύτερη σημαντικότερη ήπειρος προέλευσης τουριστών είναι η Ασία, με 377.776 αφίξεις (9.5% του συνόλου), ακολουθούμενη από την Αμερική (λιγότερο από 1.3% - 51.126 αφίξεις), την Ωκεανία (λιγότερο από 0.6% - 23.702 αφίξεις) και την Αφρική (λιγότερο από 0,5% - 17.943 αφίξεις).

Ιστορικά, η πλειονότητα των τουριστών κάθε χρόνο προερχόταν από την Αγγλία (38% του συνόλου των τουριστών που επισκέφτηκαν και έφτασαν στην Κύπρο το 2019 ή 1,33 εκατ. τουρίστες), το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί σε αύξηση

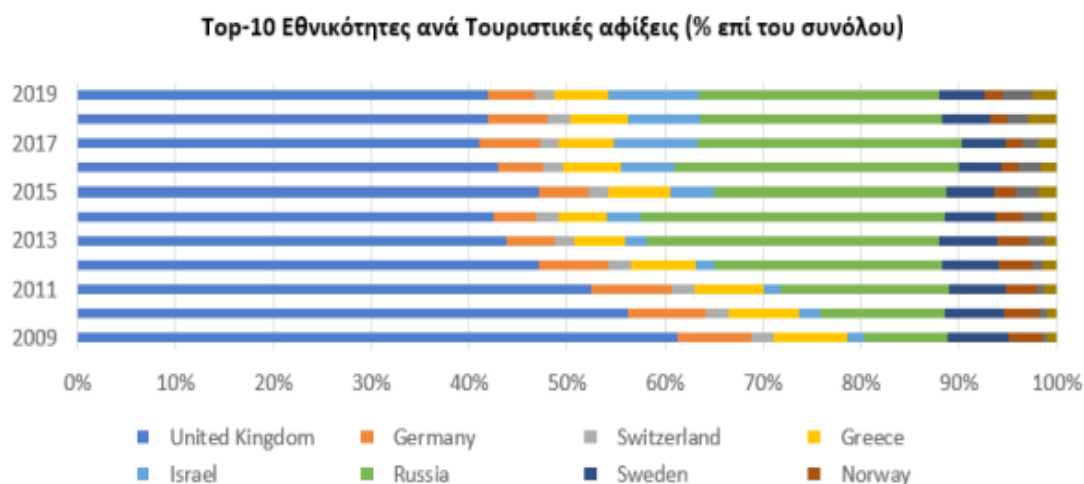
κατά 24,5% στις αφίξεις τουριστών 2009. Η Ρωσία είναι η δεύτερη μεγαλύτερη χώρα προέλευσης τουριστών στην Κύπρο, αντιπροσωπεύοντας περίπου 23% του συνόλου το 2019 (περίπου 781.856 επισκέψεις). Η τρίτη θέση σήμερα καταλαμβάνεται από Ισραηλινούς τουρίστες με 8% του συνόλου (293.746 επισκέπτες το 2019), παρουσιάζοντας μια εντυπωσιακή αύξηση κατά 837% σε σχέση με το 2009. Οι Έλληνες τουρίστες κατατάσσονται στην τέταρτη θέση με τις αφίξεις να φτάνουν το 2019 τους 171.512 επισκέπτες, αντιστοιχώντας στο 5%. Άλλοι 151.500 Γερμανοί τουρίστες επισκέφτηκαν την Κύπρο το 2019, 4% του συνόλου (που αντικατοπτρίζει αύξηση κατά 16% από το 2009). Η Σουηδία ακολουθεί με 144,605 αφίξεις το 2019 (μερίδιο 4%). Ακολουθούν η Ουκρανία, η Πολωνία, η Ελβετία και η Νορβηγία αντίστοιχα, με μερίδιο 2-4% του συνολικού αριθμού των τουριστών που επισκέφτηκαν την Κύπρο το 2019. Το Διάγραμμα 3.9 δείχνει τις 8 κορυφαίες εθνικότητες τουριστών που αφίχθηκαν στην Κύπρο για την περίοδο 2009-19 καθώς και την αλλαγή (%) για την περίοδο αυτή.

Διάγραμμα 3.8: Τουριστικές Αφίξεις ανά εθνικότητα

Πηγή: ΣΥΚ

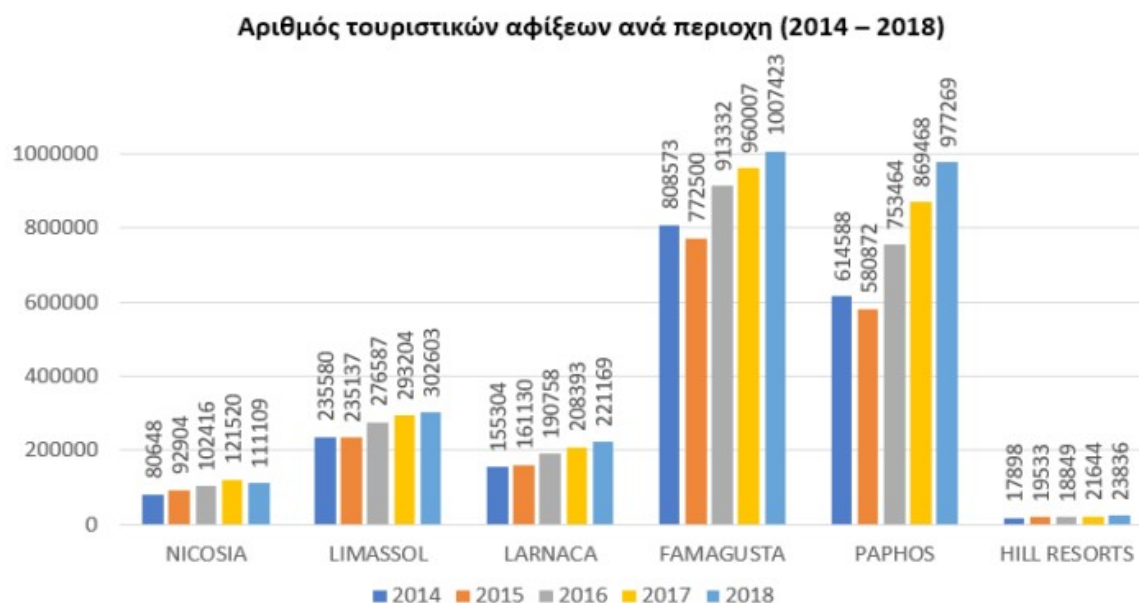
Διάγραμμα 3.9: Οι σημαντικότερες Χώρες-προέλευσης των Τουριστικών Αφίξεων
Πηγή: ΣΥΚ

3.4.4 Τουριστικές Αφίξεις ανά Περιοχή

Από τις αφίξεις τουριστών ανά περιοχή είναι εμφανές ότι η Αμμόχωστος και η Πάφος είναι οι πιο δημοφιλείς περιοχές-προορισμοί στην Κύπρο, με μεγάλη και σταθερή διαφορά από τις υπόλοιπες για όλη την περίοδο 2014-2018. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, το ποσοστό επί των συνολικών αφίξεων στην Επαρχία Αμμοχώστου μειώθηκε ελαφρώς (από το 42% του συνολικού μεριδίου το 2014 σε 38% του συνολικού μεριδίου το 2018), παρόλο που ο πραγματικός αριθμός τουριστικών αφίξεων αυξανόταν. Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά στην Πάφο τόσο το μερίδιό της επί των τουριστικών αφίξεων όσο και οι πραγματικοί αριθμοί παρουσίαζαν συνεχή αύξηση καθόλη τη διάρκεια της πενταετούς αυτής περιόδου (Διάγραμμα 3.10).

Το 2017 αποτελεί έτος ρεκόρ για τους Κύπριους όσον αφορά τις επιδόσεις του τουριστικού κλάδου. Από το 2017 και μετά παρατηρούμε επιβράδυνση των επιδόσεων, καθώς παρότι συνολικά τα έσοδα από τον τουρισμό και ο αριθμός των αφίξεων εξακολουθούν να αυξάνονται, η αύξηση αυτή πραγματοποιείται με βραδύτερο ρυθμό. Σύμφωνα με την ανάλυση διασποράς του τουρισμού για το έτος 2017, φαίνεται ότι η Πάφος καταγράφει μεγάλο αριθμό τουριστών καθόλη τη

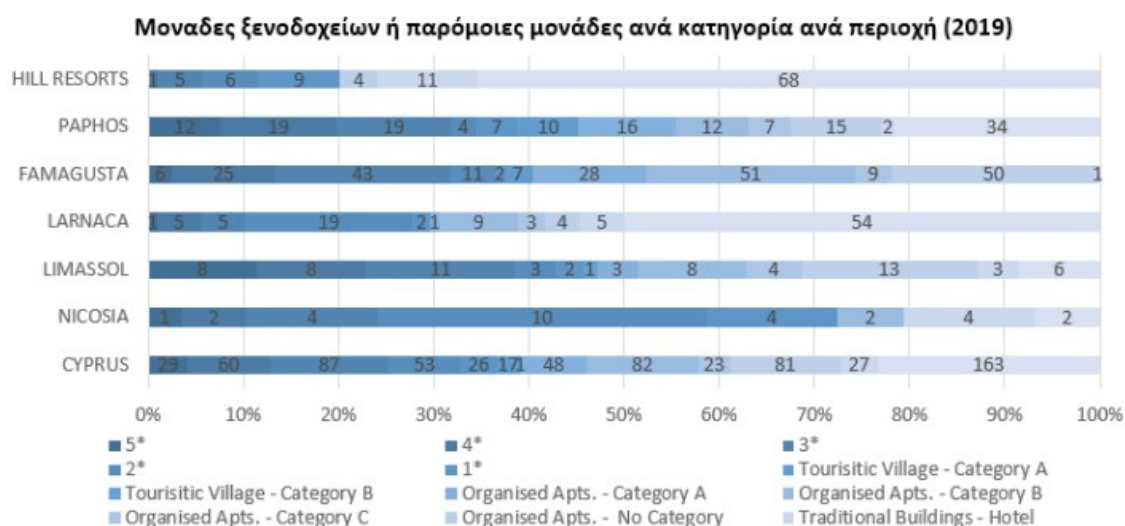
διάρκεια του έτους, ενώ η Αμμόχωστος προτιμάται από έναν μεγάλο αριθμό τουριστών μόνο κατά την περίοδο αιχμής – ‘high season’.

Διάγραμμα 3.10: Τουριστικές Αφίξεις ανά Περιοχή της Κύπρου την περίοδο 2014-2018
Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

Είναι γενικά αποδεκτό ότι η Κύπρος διαθέτει ένα πολύ καλό επίπεδο υποδομών. Το μεγαλύτερο μέρος των επισκεπτών που έρχονται στην Κύπρο για διακοπές ή/και άλλους λόγους παραδέχονται ότι το επίπεδο των υποδομών και ιδιαίτερα των ξενοδοχειακών μονάδων του νησιού είναι πολύ καλές. Το μεγάλο πρόβλημα της Κυπριακής τουριστικής βιομηχανίας είναι κυρίως το περιβάλλον έξω από το ξενοδοχείο, σε όλες σχεδόν τις περιοχές του νησιού. Η κατάσταση που επικρατεί εκτός των χώρων των ξενοδοχείων είναι πολλές φορές απαράδεκτη, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη αντίθεση μεταξύ του επιπέδου των ξενοδοχειακών μονάδων και των προσφερόμενων από αυτές υπηρεσιών με αυτό που βρίσκεται έξω από αυτές.

Στο Διάγραμμα 3.11 παρουσιάζεται η κατανομή των διαφορετικών τύπων καταλυμάτων που προσφέρονται στην Κύπρο ανά περιοχή. Υπολογίζονται μόνο τα 701 αδειοδοτημένα ακίνητα σε όλη την Κύπρο.

Διάγραμμα 3.11: Κατανομή και Κατηγορίες Ξενοδοχειακών Μονάδων ανά προορισμό της Κύπρου

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

Τα καταλύματα που προσφέρονται στην Κύπρο αποτελούνται κυρίως από ξενοδοχεία, hotel apartments, τουριστικά χωριά και παραδοσιακά κτήρια. Το 2019 υπήρχαν συνολικά 701 τουριστικά καταλύματα στην Κύπρο (ιδιόκτητα ακίνητα – ενώ υπάρχουν άλλες 120 παρόμοιες εγκαταστάσεις που λειτουργούν ως βίλες και επιπλωμένα διαμερίσματα και δεν περιλαμβάνονται σε αυτή την κατηγορία), με συνολική χωρητικότητα 88,288 κλινών.

3.5 Προβλήματα & Προοπτικές του Τουριστικού Τομέα στην Κύπρο - Κλιματική Αλλαγή

Η Κύπρος, όντας ένα μικρό νησί, έχει φτάσει, παρά τη μείωση του αριθμού των επισκεπτών τα τελευταία χρόνια, σε σημείο κορεσμού σε αριθμό επισκεπτών. Ο ορισμός του "ποιοτικού τουρισμού" αναφέρεται τόσο στο ύψος των δαπανών των ταξιδιωτών όσο και σε εξειδικευμένα τμήματα της αγοράς, που παρέχουν ευκαιρίες

ανάπτυξης στις κοινότητες υποδοχής. Το μοντέλο του μαζικού τουρισμού, που χαρακτηρίζει σε μεγάλο βαθμό το κυπριακό τουριστικό προϊόν, είναι η κύρια αιτία των προβλημάτων. Ζήτημα ακόμη αποτελεί η εποχικότητα και η ετερογενής γεωγραφική συγκέντρωση που αντιμετωπίζει η κυπριακή τουριστική βιομηχανία. Η τουριστική ανάπτυξη στην Κύπρο πρέπει να επικεντρωθεί στην αναζήτηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, που θα διαφοροποιήσουν το τουριστικό μας προϊόν σε σχέση με ανταγωνιστικούς τουριστικούς προορισμούς και θα παρέχουν εναλλακτικές λύσεις αντιμετώπισης του κορεσμού που παρατηρείται στο μοντέλο «ήλιος και θάλασσα». Ευκαιρίες προώθησης πολλαπλών μορφών εναλλακτικού τουρισμού, όπως π.χ Συνεδριακός Τουρισμός, Αθλητικός Τουρισμός, αλλά και Αγροτουρισμός που θα δώσει ιδιαίτερη ώθηση στην ανάπτυξη παραμελημένων αγροτικών περιοχών, αποτελούν εν δυνάμει επιλογές. Ο εμπλουτισμός της τουριστικής προσφοράς της Κύπρου με επιπλέον διευκολύνσεις, όπως π.χ. αθλητικός και πολιτιστικός τουρισμός θα συμβάλλει στην αναβάθμιση του συνολικού τουριστικού προϊόντος της Κύπρου.

Σύμφωνα με την τρέχουσα επιστημονική συζήτηση, η υπερθέρμανση του πλανήτη φαίνεται να αποτελεί ένα ευρέως παραδεκτό γεγονός. Η λεκάνη της Μεσογείου θεωρείται μεταξύ των γεωγραφικών περιοχών που είναι πιο ευάλωτες στην αλλαγή του κλίματος και αναμένεται να αντιμετωπίσει ιδιαίτερα δυσμενείς επιπτώσεις εξ αιτίας της κλιματικής αλλαγής. Το σύνολο των περιοχών της Μεσογείου, της Κύπρου συμπεριλαμβανομένης, προβλέπεται να αντιμετωπίσει σημαντική αύξηση της θερμοκρασίας και μείωση των επιπέδων βροχοπτώσεων. Μια εμφανής τάση αύξησης της θερμοκρασίας και μείωση των βροχοπτώσεων καταγράφηκε ήδη κατά τον 20ο αιώνα. Η Κύπρος αντιμετωπίζει σοβαρό κίνδυνο για ερημοποίηση, η οποία αναμένεται να επιδεινωθεί με την κλιματική αλλαγή. Προβλέψεις από προσομοιώσεις περιφερειακών κλιματικών μοντέλων για τον 21ο αιώνα αναδεικνύουν την ευπάθεια της Κύπρου στην κλιματική αλλαγή, προβάλλοντας μια αύξηση της μέγιστης θερμοκρασίας, 1,3-1,9°C για το 2021-2050 και 3,6-5°C για το 2071-2100, καθώς και απότομη μείωση των βροχοπτώσεων μέχρι το τέλος του αιώνα. Ως αποτέλεσμα, αναμένονται πολλές άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις σε διάφορους τομείς (Bruggeman et al., 2011).

Το σημαντικό αναμενόμενο έλλειμμα υδατικών πόρων αναμένεται να ενισχύσει περαιτέρω τον ήδη υπάρχοντα κίνδυνο ερημοποίησης. Η βιοποικιλότητα του νησιού βρίσκεται αντιμέτωπη με σοβαρό κίνδυνο εξαφάνισης ειδών. Στα δάση, οι επιπτώσεις μπορεί να περιλαμβάνουν συχνή θνησιμότητα της φυτοκάλυψης, γεγονότα και αυξημένο κίνδυνο δασικών πυρκαγιών. Στη γεωργία, ένα σημαντικό μέρος της φυτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής του νησιού θα τεθεί σε κίνδυνο. Στη δημόσια υγεία αναμένεται να υπάρξει μεγαλύτερος κίνδυνος εμφάνισης συγκεκριμένων ασθενειών. Οι ακτές κατά μήκος του νησιού εκτιμάται ότι θα υποστούν σοβαρή υποβάθμιση, με διείσδυση θαλασσινού νερού στο χερσαίο τμήμα λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας. Στον ενεργειακό τομέα, θα χρειαστεί πρόσθετη δυναμικότητα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας προκειμένου να εκπληρωθούν οι αυξανόμενες ανάγκες για ψύξη χώρου κατά τα θερμότερα καλοκαίρια και θαλασινό νερό για αφαλάτωση. Ο τουριστικός τομέας ενδέχεται να υποστεί σημαντική απώλεια στις καλοκαιρινές αφίξεις τουριστών λόγω των ολοένα και πιο άβολων καιρικών συνθηκών. κατά τους πιο θερμούς μήνες του χρόνου. Μπορεί επίσης να υπάρξουν επιπτώσεις για την κοινωνία γενικά: η επιδείνωση της υγείας θα αυξήσει τις δαπάνες υγειονομικής περίθαλψης, αυξάνοντας τα ποσοστά ασφάλισης και επηρεάζοντας την παραγωγικότητα της εργασίας. Δυσμενείς επιπτώσεις, που αναμένονται και στους λοιπούς οικονομικούς τομείς, μπορεί επίσης να οδηγήσουν σε απώλεια θέσεων εργασίας (Behrens et al., 2010).

Τέτοιες επιπτώσεις, ωστόσο, δεν είναι αναπόφευκτες. Η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής είναι εφικτή, υπό την προϋπόθεση ότι αναλαμβάνονται προληπτικές ενέργειες τόσο από το κοινό όσο και από τον ιδιωτικό τομέα. Οι δημόσιες αρχές της Κύπρου πρέπει να θέσουν σαφείς προτεραιότητες και να εφαρμόσουν καλά σχεδιασμένες πολιτικές σύμφωνα με τις προβλεπόμενες επιπτώσεις και τις συστάσεις που περιγράφονται σε διεθνείς και εθνικές μελέτες (Bruggeman et al., 2011). Το πιο σημαντικό, είναι ότι θα πρέπει να δημιουργηθούν επαρκείς μηχανισμοί παρακολούθησης για την παροχή των απαραίτητων δεδομένων, που μπορούν να στείλουν έγκαιρες προειδοποιήσεις στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και στο δημόσιο και να βοηθήσουν στην αποφυγή

Προς Ένα Βιώσιμο Πρότυπο Ανάπτυξης του Τουριστικού Τομέα της Επαρχίας Πάφου

εκτεταμένων φυσικών και οικονομικών απωλειών σε μεταγενέστερο στάδιο (Zachariadis, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΠΑΦΟΥ

Στο παρόν κεφάλαιο, γίνεται ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης της Επαρχίας Πάφου αλλά και της πόλης της Πάφου, η οποία αποτελεί και την περιοχή μελέτης της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

4.1 Υπάρχουσα Κατάσταση Επαρχίας της Πάφου

4.1.1 Ιστορία της επαρχίας της Πάφου

Η Πάφος υπήρξε η πρωτεύουσα του νησιού επί 600 έτη, ενώ έγινε γνωστή εξαιτίας του ότι υποδέχτηκε πρώτη τη νέα θρησκεία του Χριστιανισμού, ενώ ήταν επίσης η πόλη που βοήθησε τον Μέγα Αλέξανδρο στις εκστρατείες του. Η προέλευση του ονόματός της συνδέεται με τον Πάφο (γιο του Κέφαλου, που προέρχονταν από την Ανατολή), την Πάφο, την κόρη του μυθικού Πυγμαλίωνα και τον πατέρα του Άδωνη – Κινύρα, ο οποίος και διετέλεσε βασιλιάς και αρχιερέας του ιερού της Αφροδίτης και ήταν αυτός που ίδρυσε την πόλη της Πάφου. Η Πάφος κατοικούνταν από τον 12ο αιώνα από τον βασιλιά και αρχιερέα Κινύρα, πατέρα του Άδωνι, ενώ η αρχαία πρωτεύουσα της πόλης, η Παλαίπαφος - τα σημερινά Κούκλια, ήταν ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα λατρείας της εποχής προς τιμή του. Το λιμάνι της (Κάτω Πάφου) μπορεί να εγκαταλείφθηκε επί βασιλείας του Νικοκλή, του τελευταίου βασιλιά των Κυνυράδων και αρχιερέα του Ιερού Ναού της Αφροδίτης, αλλά η πόλη τελικά έλαμψε στα χέρια του Πτολεμαίου. Οι Ρωμαίοι πρόσθεσαν αργότερα ένα θέατρο και ένα ωδείο στην πόλη, δύο ακόμη λόγοι για τους οποίους επιλέχθηκε ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα για το 2017. Κατά τη βυζαντινή περίοδο, το λιμάνι της Πάφου, σήμα κατατεθέν πλέον του κέντρου της τουριστικής περιοχής της Κάτω Πάφου, βρίσκεται δίπλα στο ομώνυμο κάστρο, ένα υπέροχο κτίριο που χρησιμοποιήθηκε για παρατηρητήριο, φρούριο, φυλακή, μέχρι και αποθήκη αλατιού, το οποίο κυριαρχεί σήμερα στη δυτική πλευρά της περιοχής. Ωστόσο, η πόλη αργότερα έγινε πολύ σημαντικός σταθμός για τους προσκυνητές στους Αγίους Τόπους, λόγω της παρουσίας της Βασιλικής Παναγίας της Λιμενιώτισσας, ενός από

τα σημαντικότερα δείγματα αρχιτεκτονικής της παλαιοχριστιανικής εποχής. Μετά τον σεισμό του 1222 έπεσε σε παρακμή. Αυτή η παρακμή συνεχίστηκε και κατά την Τουρκοκρατία. Οι Τούρκοι έφυγαν από την Κύπρο το 1878, αφήνοντας πίσω τους ένα σχεδόν έρημο μέρος. Τα μόνα μνημεία που σώζονται είναι αρκετοί μιναρέδες πάνω από τις χριστιανικές εκκλησίες. Έπειτα, οι νέοι κυρίαρχοι της Κύπρου, οι Άγγλοι, χωρίζουν το νησί σε διαμερίσματα, ενώ με την ανακήρυξη την Κυπριακής Δημοκρατίας, το 1960, η πόλη μπαίνει σε μια νέα περίοδο ανάπτυξης. Το 1974 η Πάφος βομβαρδίζεται κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής και γίνονται επικές μάχες, ιδιαίτερα στην τουρκική συνοικία, πολλές από τις οποίες έχουν αφήσει ανεξίτηλα τα σημάδια τους στον ιστορικό πυρήνα της πόλης. Οι δύο πλέον σημαντικές τουριστικές περιοχές της Μεγαλονήσου, η Αμμόχωστος και η Κερύνεια, κυριαρχούνται από τα τουρκικά στρατεύματα, οπότε και έκτοτε δίνεται μεγάλη σημασία στην τουριστική ανάπτυξη της παφίτικης πρωτεύουσας, όπως τη γνωρίζουμε σήμερα.

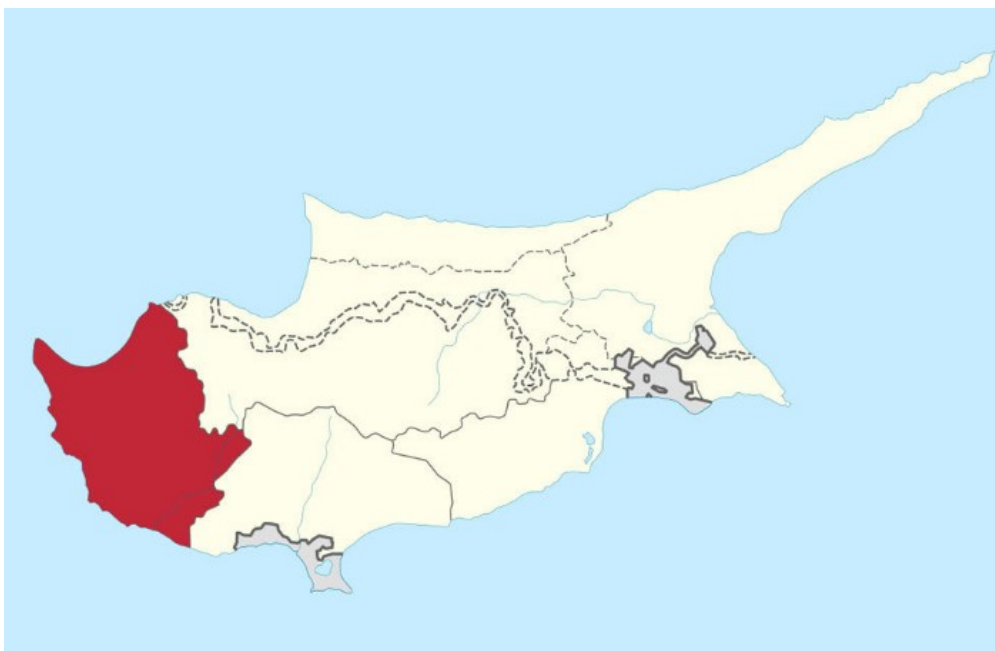
Η Θεά Αφροδίτη, η Θεά της Κύπρου σύμφωνα με τον ομηρικό μύθο γεννήθηκε στην Πέτρα του Ρωμιού, μια ακτή της Πάφου στην Κύπρο. Σπρωγμένη από το Ζέφυρο στη θάλασσα, η θεά καλλωπίστηκε από τις θεραπεινίδες της Ώρες και μεταφέρθηκε στον Όλυμπο, όπου παρουσιάστηκε στον Δία και τους υπόλοιπους θεούς. Σύμφωνα με την εκδοχή του Ησίοδου, η Αφροδίτη γεννήθηκε στα ανοιχτά των Κυθήρων από τον αφρό που δημιούργησε ο Ουρανός πέφτοντας στη θάλασσα, μετά τον ακρωτηριασμό του από τον Κρόνο. Πάλι με τη βοήθεια του Ζέφυρου ταξίδεψε μέχρι την Πάφο. Πέρασε από τα Κύθηρα και κατόπιν κατευθύνθηκε στην Κύπρο.

4.1.2 Έκταση - Γεωγραφική θέση επαρχίας της Πάφου

Η επαρχία Πάφου είναι μια από τις 6 επαρχίες της Κύπρου. Βρίσκεται στο δυτικό τμήμα του νησιού. Συνορεύει βορειοανατολικά με την επαρχία Λευκωσίας και νοτιοανατολικά με την επαρχία Λεμεσού. Έχει εμβαδόν 1393km², που την κατατάσσει ως την 3η μεγαλύτερη επαρχία, μετά την επαρχία Λευκωσίας και την επαρχία Αμμόχωστου. Έχει πληθυσμό 66.364 κατοίκους και πρωτεύουσά της είναι η

Πάφος. Η επαρχία καλύπτει περίπου το 15% του νησιού και ελέγχεται εξ ολοκλήρου από την Κυπριακή Δημοκρατία. Σε αυτήν υπάρχουν τέσσερις δήμοι: Η Πάφος, η Γεροσκήπου, η Πέγεια και η Πόλις. Ο Δήμος Πάφου βρίσκεται στο κέντρο της πόλης της Πάφου. Στα νότια συνορεύει με την Γεροσκήπου, στα ανατολικά με τα Κονιά και την Άρμου, στα βορειοανατολικά με το Μέσα Χωριό και τη Μεσόγη και στα βόρεια με την Έμπα και τη Χλώρακα. Το ανάγλυφο της αστικής περιοχής έχει κλίση προς τη θάλασσα. Κοντά στα βόρεια σύνορά του, το υψόμετρο φτάνει τα 140 μέτρα, πέφτει στα 70 μέτρα στην περιοχή του δημοτικού κτιρίου και συνεχίζει να κατεβαίνει σταθερά νότια μέχρι το επίπεδο της θάλασσας. Η Κάτω Πάφος είναι χτισμένη πάνω στη θάλασσα, όχι περισσότερο από 20 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας.

Εικόνα 4.1: Τα γεωγραφικά όρια της επαρχίας Πάφου

Πηγή: Δήμος Πάφου

4.1.3 Κλίμα

Το κλίμα της πόλης της Πάφου είναι περίπου ίδιο με εκείνο των άλλων παράλιων πόλεων της Κύπρου, δηλαδή με θερμό και ξηρό καλοκαίρι και σχετικά βροχερό,

αλλά ήπιο χειμώνα. Η σχετική υγρασία στις 8.00 πμ είναι 71%, ενώ στις 14.00 μμ πέφτει στο 64%. Η μέση ετήσια βροχόπτωση στην Κάτω Πάφο κατά την περίοδο 1951-1980 ήταν 411 χιλιοστόμετρα. Οι περισσότερες βροχές πέφτουν από τον Νοέμβριο ως τον Μάρτιο, με βροχερότερο μήνα τον Δεκέμβριο. Κατά τους υπόλοιπους μήνες του χρόνου η βροχόπτωση είναι πολύ χαμηλή, σχεδόν ανύπαρκτη. Στο αεροδρόμιο της Πάφου την άνοιξη και το καλοκαίρι επικρατούν οι δυτικοί άνεμοι, ενώ το φθινόπωρο και τον χειμώνα οι επικρατούντες άνεμοι είναι οι βορειοανατολικοί.

4.1.4 Χλωρίδα και πανίδα

Η τεράστια ποικιλία χλωρίδας και πανίδας και το πανέμορφο παρθένο τοπίο της επαρχίας Πάφου την καθιστούν μια πραγματική απόλαυση για τους φυσιολάτρες. Στην περιοχή της Πάφου υπάρχει μεγάλη ποικιλία άγριων λουλουδιών, μερικά από τα οποία είναι πολύ σπάνια. Επίσης το Εθνικό Δάσος Πάφου διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη χλωρίδα και την πανίδα της Πάφου. Το δάσος Πάφου βρίσκεται κυρίως στις βορειοδυτικές πλαγιές της οροσειράς του Τροόδου και έχει έκταση γύρω στα 70.000 εκτάρια. Σε όλη την έκτασή του επικρατεί η τραχεία πεύκη (*Pinus brutia*), το κοινό άγριο πεύκο. Ένας μεγάλος αριθμός μικρότερων δέντρων και θάμνων καταλαμβάνουν συγκεκριμένους χώρους του δασικού οικοσυστήματος, ανάλογο με τις τοπικές κλιματεδαφικές συνθήκες. Οι κυριότεροι θάμνοι είναι η ενδημική λατοά (*Rouercus alnifona*), η αντροκλιά (*Aroutus andracne*), η αγριοελιά, η ξυσταριά (*Cistus creticus*), το ρασιή (*cawcotome villosa*), η χρυσοξυλιά (*Ramnus aiaternus*), η περνια (*Ouercus coccjfera*) και άλλα, που δημιουργούν σημαντικές φυτοκοινωνίες με ιδιαίτερη οικολογική σημασία. Η παραποτάμια βλάστηση που υπάρχει σε όλα τα υψόμετρα, αποτελείται κυρίως από πλαττυφυλα, όπως ο πλάτανος (*Platanus Mentalis*), το σκλήδρο (*Alnus orientalis*), η δάφνη (*Iaurus nooilis*), η μερσινιά (*Mvrtus communis*) και ο βάτος (*Rubus sanctus*), που προσδίδουν μια ιδιαίτερη απόχρωση στη φυτοκάλυψη. Στα πιο χαμηλά υψόμετρα τα ψηλά δέντρα αραιώνουν και πληθαίνουν οι μικροί θάμνοι, τα φρύγανα και τα ποώδη φυτά, που συνθέτουν μια πλούσια και πυκνή φυτοκάλυψη, με μεγάλη

οικολογική και αισθητική αξία. Ξεχωριστή θέση στη χλωρίδα του δάσους Πάφου κατέχει το κυπριακό Κέδρο (CEdrus Orevifolia). Είναι το ενδημικό δέντρο των δασών της Κύπρου και σχηματίζει το μοναδικό φυσικό δάσος στις πλαγιές του Τριύλου και στη γνωστή διεθνώς Κοιλάδα των Κέδρων. Αναπτύσσεται και σχηματίζει αμιγείς ή μικτές συστάδες με το άγριο πεύκο από τα 600m μέχρι και τα 1.552m.

Σήμερα, η πανίδα της Πάφου περιλαμβάνει περίπου 32 είδη θηλαστικών, 26 είδη αμφιβίων και ερπετών, πάνω από 300 είδη πτηνών και έναν τεράστιο αριθμό εντόμων και άλλων ασπόνδυλων. Η πανίδα της Κύπρου και ιδιαίτερα τα ενδημικά είδη, αποτελούν μια εξαιρετικής σημασίας βιολογική και αισθητική φυσική κληρονομιά. Τα κυριότερα είδη που υπάρχουν είναι το αγρινό (*Ovis gmelini orhion*) που είναι το πιο μεγάλο ζώο της κυπριακής πανίδας, η αλεπού (*Vulpes vulpes indutus*) που είναι ενδημικό υποείδος και φιλοξενείται σε ολόκληρη την επικράτεια του νησιού και το Κυπριακό φίδι (*Heirophis cyprensis*) που είναι ενδημικό.

4.1.5 Περιοχές περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος

Στην περιοχή της Πάφου υπάρχουν κέντρα περιβαλλοντικής προστασίας στην Επισκοπή, τη Σαλαμιού και την Κρήτου Τέρρα, που εργάζονται για τη διατήρηση και την προστασία της πολύτιμης φυσικής κληρονομιάς της περιοχής και την εκπαίδευση των επισκεπτών και των κατοίκων της περιοχής, ώστε να αναλάβουν μια υπεύθυνη προσέγγιση στην αλληλεπίδρασή τους με την περιοχή.

Εικόνα 4.2: Κέντρο Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης Επισκοπής Πάφου
Πηγή: Κοινότητα Επισκοπής

Το Κέντρο στην Επισκοπή (Εικόνα 4.2) περιβάλλεται από βοτανικό κήπο, όπου οι επισκέπτες μπορούν να δουν τα πιο σημαντικά φυτά της περιοχής, οργανωμένα σε θεματικές ομάδες (ενδιαιτήματα, ενδημικά, βολβοί, σπάνια φυτά). Παρέχει επίσης την ευκαιρία στους επισκέπτες να αντλήσουν πληροφορίες για τη χλωρίδα και την πανίδα της Κύπρου, τα μονοπάτια της φύσης σε όλο το νησί, καθώς και πληροφορίες για άλλους τομείς φυσικής ομορφιάς.

Η Σαλαμιού βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα της επαρχίας Πάφου, σε προστατευόμενη περιοχή Natura 2000. Η περιοχή βρίσκεται εν μέσω ενός ενδιαφέροντος οικοσυστήματος και έχει τη δυνατότητα να προσφέρει προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο ίδιο χώρο.

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Μελέτης στο χωριό Κρήτου Τέρρα είναι ένα ιδανικό μέρος για τη μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος: προσφέρει ένα ευρύ φάσμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπως η οικολογία των δασών και του γλυκού νερού, οι διαδικασίες τοπίου και οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον.

4.1.6 Υδρολογικό δίκτυο

Οι επιφανειακοί και υπόγειοι υδάτινοι πόροι της επαρχίας εμπλουτίζονται ετησίως μόνο από βροχοπτώσεις. Οι πόροι επιφανειακών υδάτων αναφέρονται στη συνολική ποσότητα νερού σε ποτάμια, λίμνες, βάλτους, πηγές κ.λπ. Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει επίσης το νερό από όλα τα φράγματα αποθήκευσης. Οι υπόγειοι υδάτινοι πόροι είναι η συνολική ποσότητα νερού που αποθηκεύεται υπόγεια, σε κατάλληλα στρώματα που ονομάζονται υδροφορείς.

Επιφανειακοί υδάτινοι πόροι

α) Ποταμοί: Οι ποταμοί στην επαρχία Πάφου πηγάζουν από τα βουνά του Τροόδους και συνήθως ρέουν από τον Δεκέμβρη μέχρι τον Μάη. Οι μεγαλύτεροι από αυτούς είναι ο Διαρίζος (42 χιλιόμετρα περίπου), ο Ξερός Ποταμός (41,5 χιλιόμετρα περίπου), η Έζουσα (41 χιλιόμετρα περίπου) και το Χάποταμι (36 χιλιόμετρα περίπου), που καταλήγουν στη νότια θάλασσα της επαρχίας Πάφου. Στη δυτική

θάλασσα καταλήγουν άλλα μικρότερα ποτάμια, τα κυριότερα από τα οποία είναι ο Μαυροκόλυμπος, ο Ξερός και ο Αυγάς. Στη θάλασσα της Χρυσοχούς καταλήγουν οι χείμαρροι Λειβάδι, Ξερός, Ξεροπόταμος, Μακούντα, Λίμνη, Μιρμιγκόφ, Σταυρός της Ψώκας, Αργάκι του Αγίου Ιωάννη και Πετράτης. Ο μεγαλύτερος από τους χείμαρρους αυτούς είναι ο Σταυρός της Ψώκας (33 χιλιόμετρα περίπου), που είναι επίσης γνωστός και σαν ποταμός της Χρυσοχούς.

β) Πηγές: Οι πηγές στην επαρχία Πάφου βρίσκονται σκορπισμένες σε όλη της την έκταση και ποικίλλουν σε μέγεθος. Υπάρχουν μεγάλες και σταθερές, μέσης απόδοσης, μικρές, ασταθείς, εποχιακές, με αυξομειώσεις της παροχής τους ανάλογα με τη βροχόπτωση. Όλες οι πηγές είναι ζωτικής σημασίας, γιατί σε αυτές στηρίζεται η υδατοπρομήθεια μεγάλου αριθμού οικισμών και η άρδευση μεγάλων εκτάσεων γης για σκοπούς γεωργικής εκμετάλλευσης. Οι σημαντικότερες πηγές στην επαρχία είναι η Αγία Μονή στον Στατό, ο Κάλαμος στη Μεσόγη, η Κληματαριά στη Τσάδα, το Μυλάρι στην Τάλα, ο κεφαλόβρυσος στην Κρίτου Τέρρα και τα Λουτρά της Αφροδίτης.

γ) Φράγματα: Από το 1964 κατασκευάστηκε πάνω στον ποταμό Μακούντα το φράγμα της Αργάκας, χωρητικότητας 1.150.000 μ³. Στη συνέχεια κατασκευάστηκε το 1965 πάνω στον ποταμό Ξερό το φράγμα της Αγίας Μαρίνας (Χρυσοχούς), χωρητικότητας 311.000 μ³. Το 1966 κατασκευάστηκε πάνω στον ποταμό Μαυροκόλυμπο ο ομώνυμος υδατοφράκτης (2.180.000 μ³) και πάνω στον ποταμό Λειβάδι ο υδατοφράκτης Πωμού (859.000 μ³). Από το 1967 μέχρι το 1981 δεν έγινε οποιαδήποτε κατασκευή φράγματος στην επαρχία. Στα πλαίσια του υδατικού έργου της Πάφου, κατασκευάστηκε το 1982 πάνω στον Ξερό Ποταμό το φράγμα του Ασπρόκρεμμου, χωρητικότητας 51.000.000 μ³. Το φράγμα αυτό είναι το δεύτερο μεγαλύτερο της Κύπρου, μετά από εκείνο του Κούρη. Το 1986 κατασκευάστηκε πάνω στον ποταμό Σταυρό της Ψώκας το φράγμα της Ευρέτου (25.000.000 μ³), ανεβάζοντας τη συνολική αποθηκευτική δυναμικότητα των φραγμάτων της επαρχίας στα 80.500.000 μ³.

Εικόνα 4.3: Φράγμα Ασπρόκρεμου
Πηγή:Wikipedia

4.1.7 Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά επαρχίας και πόλης Πάφου

Η επαρχία Πάφου αποτελεί την τέταρτη σε έκταση επαρχία της χώρας. Έχει έκταση 1389,819 τ.χλμ., που αποτελεί το 15,04% της έκτασης της Κύπρου. Σύμφωνα με τις απογραφές πληθυσμού που πραγματοποιήθηκαν στην Κύπρο, ο πληθυσμός της επαρχίας παρουσιάζει σημαντική αύξηση τις τελευταίες δεκαετίες. Αποτελεί την πέμπτη σε πληθυσμό επαρχία της Κύπρου, με πληθυσμό 88.276 κατοίκους (απογραφή πληθυσμού 2011). Στον Πίνακα 4.1 παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού της επαρχίας Πάφου, όπως καταγράφεται στις απογραφές πληθυσμού που έγιναν στην Κύπρο.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις στο πλαίσιο του τοπικού σχεδίου της Πάφου, το οποίο περιλαμβάνει την πόλη της Πάφου, την Γεροσκύπου και τις γύρω κοινότητες, ο πληθυσμός εκτιμάται ότι θα υπερδιπλασιαστεί από 45.965 το 2001 σε 104.466 έως το 2026. Σύμφωνα με την απογραφή, ο πληθυσμός ήταν 62.122 το 2011 και αναμένεται να φτάσει τους 85.982 το 2022. Στη πόλη της Πάφου, ο πληθυσμός μεταξύ 2001 και 2011 αυξήθηκε κατά 23,98%, ενώ ο πληθυσμός εκτιμάται ότι θα φτάσει τους 45.669 έως το 2026 από 26.530 το 2001. Τα Κονία έχει δει τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή αύξηση, με τον πληθυσμό του να αυξάνεται από 917 το 2001 σε 2.209 το 2011 και αναμένεται να φτάσει περίπου τους 5.321 το 2022.

Τέλος, μέχρι το 2026, ο πληθυσμός προβλέπεται να δεκαπλασιαστεί από τα επίπεδα του 2001, από 917 σε 9.070.

Απογραφή	Πληθυσμός	%±	Άνδρες	Γυναίκες
1881	28.424	—	14,260	14,164
1891	31.674	11.4%	15,725	15,949
1901	35.205	11.1%	17,812	17,393
1911	38.508	9.4%	19,307	19,201
1921	42.330	9.9%	20,977	21,353
1931	43.769	3.4%	21,282	22,487
1946	53.891	23.1%	26,468	27,423
1960	58.159	7.9%	28,173	29,986
1973	57.065	-1.9%		
1976	46.565	-18.4%	22,756	23,809
1982	45.562	-2.2%	22,708	22,854
1992	52.572	15.4%	26,525	26,047
2001	66.115	25.8%	33,057	33,058
2011	88.276	33.5%	43,578	44,698

Πίνακας 4.1: Εξέλιξη πληθυσμού επαρχίας Πάφου
Πηγή:Wikipedia

4.1.8 Τομείς παραγωγής - Απασχόληση

Η Πάφος είναι το τέταρτο μεγαλύτερο κέντρο απασχόλησης στην Ελεύθερη Κύπρο. Η πόλη λειτουργεί ως περιφερειακό, διοικητικό και εμπορικό κέντρο, καθώς και κέντρο υπηρεσιών, βιομηχανίας, κατασκευών, μεταφορών και τουρισμού. Η ραγδαία αύξηση της κερδοφόρας απασχόλησης στην περιοχή οφείλεται κυρίως στην κατασκευή τουριστικών συγκροτημάτων. Ο τομέας των υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης της δημόσιας διοίκησης, είναι ένας από τους σημαντικότερους τομείς οικονομικής δραστηριότητας στην πόλη. Ένας άλλος

σημαντικός τομέας απασχόλησης στην πόλη της Πάφου είναι ο βιομηχανικός τομέας, καθώς και είναι εκείνος του τουρισμού. Οι προοπτικές για περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού παρουσιάζονται πολύ ευνοϊκές. Σε άμεση σχέση με την τουριστική ανάπτυξη είναι και οι κατασκευές. Συγκεκριμένα στην Κύπρο τα οικονομικά οφέλη και η δημιουργία θέσεων εργασίας συγκαταλέγονται στις πιο κύριες θετικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει τη σημασία και τη βαρύτητα που διαδραματίζει ο τουρισμός, όχι μόνο από άποψη αριθμητικών δεικτών της οικονομίας, αλλά και με όρους ποιότητας ζωής των κατοίκων της Πάφου. Ειδικά, όσον αφορά στην επαγγελματική αποκατάσταση, στην επαρχία Πάφου έχουν ωφεληθεί από την ανάπτυξη του τουρισμού άτομα άνω των 30 ετών των μεσαίων και χαμηλών κοινωνικοοικονομικών τάξεων.

Το επίπεδο μόρφωσης των κατοίκων της επαρχίας χαρακτηρίζεται ως αρκετά ικανοποιητικό, καθώς για άτομα ηλικίας πέραν των 15 ετών, το 27% έχει ολοκληρώσει το γυμνασιακό κύκλο, το 44% τον λυκειακό κύκλο και το 29% την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το σύνολο των ξένων υπηκόων που διαμένουν στην Κύπρο αριθμεί σε 64.810 (32.214 προέρχονται από ευρωπαϊκές χώρες) και από αυτούς το 18,2% βρίσκονται στην επαρχία Πάφου. Έτσι η επαρχία Πάφου κατέχει το τρίτο μεγαλύτερο ποσοστό σε ξένους υπηκόους.

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της επαρχίας ως ποσοστό του πληθυσμού άνω των 15 χρόνων, είναι 54.3%. Στην επαρχία της Πάφου, η μεγαλύτερη αύξηση στην απασχόληση σε απόλυτους αριθμούς παρατηρήθηκε στον τομέα των κατασκευών (2.506 άτομα), στοιχείο που αντανακλά την αλματώδη οικοδομική ανάπτυξη των τελευταίων χρόνων στην περιοχή. Σημαντική αύξηση στην απασχόληση καταγράφηκε επίσης στα ξενοδοχεία και εστιατόρια (2.006 άτομα) και στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο (1.084 άτομα). Αξιοσημείωτες αυξήσεις, σύμφωνα πάντα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου, παρατηρήθηκαν στους τομείς διαχείρισης ακίνητης περιουσίας και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και ιδιωτικών νοικοκυριών, όπου υπερδιπλασιάστηκε ο αριθμός των εργαζομένων μεταξύ των δύο τελευταίων απογραφών.

4.2 Τουριστικό προϊόν Πάφου

Οι τουριστικές ροές που προσελκύει η Πάφος, όπως και η υπόλοιπη Κύπρος, αφορούν κυρίως αυτές που επιλέγουν το μοντέλο «Ήλιος και Θάλασσα», καθώς αυτό αποτελεί την αιχμή του δόρατος της τουριστικής βιομηχανίας του νησιού και ότι καλύτερο μπορεί να προσφέρει η Πάφος ως ένας ολοκληρωμένος τουριστικός προορισμός. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της επαρχίας Πάφου, αλλά και στοιχείο διαφοροποίησης από τους άλλους ανταγωνιστικούς προορισμούς, είναι ότι έχει τη μοναδική δυνατότητα να εμπλουτίζει το τμήμα αυτό με την αξιοποίηση άλλων ειδικών μορφών τουρισμού, καθώς ευνοείται τόσο από τα γεωμορφολογικά της χαρακτηριστικά (συνδυασμός ορεινών περιοχών και θάλασσας) όσο και από την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής. Η Πάφος έχει την ικανότητα να αποτελεί διαχρονικό τουριστικό προορισμό για τουρίστες προερχόμενους από διάφορα σημεία της Υψηλίου. Σημαντικό ρόλο σε αυτό έχει να διαδραματίσει επίσης ο παραδοσιακός προσανατολισμός που έχουν οι κάτοικοι της επαρχίας στην τουριστική βιομηχανία. Τα στοιχεία του τουριστικού προϊόντος της επαρχίας Πάφου, τα οποία είναι απαραίτητα τόσο για το τμήμα «Ήλιος και Θάλασσα» όσο και για όλες τις ειδικές μορφές τουρισμού αφορούν:

- Διαμονή
- Διατροφή
- Υποδομές
- Εμπόριο
- Ασφάλεια
- Κέντρα πληροφόρησης
- Περιβάλλον- Πολιτιστικοί και φυσικοί πόροι

4.2.1 Διαμονή

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.2, η Πάφος διαθέτει τον μεγαλύτερο αριθμό ξενοδοχείων του νησιού, 61 συνολικά, με την Αγία Νάπα να είναι δεύτερη με 44 ξενοδοχεία και τη Λεμεσό τρίτη με 41. Όσον αφορά τον αριθμό των ξενοδοχειακών διαμερισμάτων, η επαρχία Πάφου τοποθετείται στην 3η θέση, με 39 ξενοδοχειακά διαμερίσματα. Στη πρώτη θέση βρίσκεται το Παραλίμνι με 74 και ακολουθεί η Αγία Νάπα με 60.

Περιοχή	Ξενοδοχεία (1-5 αστέρων)		Ξενοδοχειακά Διαμερίσματα	
	Αριθμός	Κλίνες	Αριθμός	Κλίνες
Λευκωσία	14	2112	3	250
Λεμεσός	41	9833	35	2466
Λάρνακα	29	4849	32	1922
Αγία Νάπα	44	10125	60	5608
Παραλίμνι	27	7136	74	8699
Πάφος	61	17467	39	3244
Ορεινές περιοχές	21	1744		
Κύπρος	237	53266	243	22189

Πίνακας 4.2: Ξενοδοχεία και ξενοδοχειακά διαμερίσματα στη Κύπρο

Πηγή: Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού

Η επαρχία Πάφου διαθέτει ξενοδοχεία που μπορούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τουριστών όλων των κατηγοριών, είτε αυτοί αναζητούν απλά ένα χώρο διαμονής είτε πολυτελέστατες διακοπές. Μερικές από τις πάγιες υπηρεσίες που προσφέρονται από τα περισσότερα ξενοδοχεία της επαρχίας Πάφου (1 μέχρι 5 αστέρων) περιλαμβάνουν υπηρεσίες δωματίου, χώρο στάθμευσης, εστιατόριο, μπαρ, πισίνα, ειδικές εγκαταστάσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες, εγκαταστάσεις και υπηρεσίες για επιχειρήσεις και επιχειρηματίες, κέντρα ευεξίας (Spa), αθλητικές εγκαταστάσεις.

Στον Χάρτη 4.1 απεικονίζεται η χωρική κατανομή υποδομών φιλοξενίας της Πάφου.

Χάρτης 4.1: Χωρική Κατανομή Υποδομών Φιλοξενίας της Πάφου
Πηγή: VisitCyprus.com

4.2.2 Γαστρονομία

Η επαρχία Πάφου διαθέτει μια πλούσια ποικιλία εστιατορίων που μπορούν να προσφέρουν στον τουρίστα ποικιλία γαστρονομικών απολαύσεων, καθώς

περιλαμβάνουν τόσο τοπικές γεύσεις όσο και γεύσεις από κουζίνες άλλων χωρών. Περαιτέρω, η περιοχή έχει να επιδείξει ένα σημαντικό αριθμό οινοποιείων που παράγουν παραδοσιακό τοπικό οίνο, ο οποίος συνδυάζεται με την κατανάλωση παραδοσιακών, αλλά και άλλων γεύσεων που προσφέρει η Πάφος. Η παραδοσιακή κουζίνα της επαρχίας Πάφου προσφέρει γνήσιες παραδοσιακές συνταγές, που τις περισσότερες φορές μάλιστα διαθέτουν τοπικές παραλλαγές από τις υπόλοιπες περιοχές του νησιού. Οι συνταγές αυτές δίνουν έμφαση στα φρέσκα τοπικά συστατικά, περιέχουν ένα πικάντικο μίγμα χορταρικών και καρυκευμάτων, καθώς και μια ελαφριά γεύση ελαιόλαδου, που κάνουν τις συνταγές της Πάφου να είναι ουσιαστικά μεσογειακές, με έναν υπαινιγμό της Μέσης Ανατολής και της Μικράς Ασίας. Οι τουρίστες έχουν την δυνατότητα να γευτούν την παραδοσιακή κουζίνα της Πάφου μέσω μιας μεγάλης ποικιλίας παραδοσιακών εστιατορίων (ταβερνών). Εκτός από τις παραδοσιακές ταβέρνες, η επαρχία Πάφου διαθέτει ένα πλούσιο αριθμό εστιατορίων, που προσφέρουν εδέσματα από διάφορες άλλες κουζίνες όπως την Ελληνική, τη Μεσογειακή, την Πολυνησιακή κτλ.

4.2.3 Υποδομές

Οδικό Δίκτυο

Το 1970 κατασκευάστηκε ο πρώτος αυτοκινητόδρομος μεταξύ Λευκωσίας και Αεροδρομίου Λευκωσίας. Η τουρκική εισβολή, το 1974 άλλαξε ριζικά την ανάπτυξη του οδικού δικτύου του νησιού. Η συγκέντρωση του πληθυσμού στο νότιο τμήμα της νήσου, προσέδωσε στην ανάπτυξη του οδικού δικτύου ιδιαίτερη βάση στην περιοχή αυτή. Έτσι και οι πρώτοι αυτοκινητόδρομοι που κατασκευάστηκαν ήταν στο νότιο μέρος του νησιού. Ο πρώτος αυτοκινητόδρομος της Κύπρου κατασκευάστηκε το 1986 και ήταν ο άξονας Λευκωσία-Λεμεσός (Α1). Μετά από 7 χρόνια, το 1991 κατασκευάστηκε και ο δεύτερος άξονας Λευκωσία-Λάρνακα (Α2). Το 1995 ολοκληρώθηκε ο άξονας Λάρνακα-Λεμεσός, ενώ το 1997 το δίκτυο έφτασε μέχρι την Πάφο, όπου και παραδόθηκε στην κυκλοφορία και η μεγαλύτερη σήραγγα στο νησί, μήκους 900μ. Το 2002 το δίκτυο των αυτοκινητοδρόμων έφτασε μέχρι την Αγία Νάπα (Α3). Μάλιστα ο άξονας περιλάμβανε και την πρώτη περιφερειακή οδό

του νησιού (Περιμετρική Λάρνακας). Σε γενικές γραμμές το επίπεδο του οδικού δικτύου της επαρχίας Πάφου κρίνεται ικανοποιητικό, λαμβάνοντας υπόψη ότι στο παρόν στάδιο διενεργούνται αρκετά βελτιωτικά έργα ή/και προγραμματίζονται σημαντικά έργα. Στην επαρχία Πάφου υπάρχουν δύο αυτοκινητόδρομοι, οι οποίοι είναι ο Λεμεσός-Πάφου και ο Πάφου-Πόλης. Τα τελευταία χρόνια στον Δήμο Πάφου γίνονται αρκετά έργα ανάπλασης και έργα των υπεραστικών δρόμων του δήμου. Επίσης στα σχέδια της Επαρχίας Πάφου είναι ο νέος αυτοκινητόδρομος Πάφου-Πόλης Χρύσοχους, ο οποίος θα συμβάλει αποτελεσματικά στη διευκόλυνση μεταφοράς των τουριστών στις γύρω περιοχές που είναι περιζήτητες για διακοπές.

Συγκοινωνίες

Οι συγκοινωνίες που προσφέρονται στην επαρχία Πάφου μπορούν να χωριστούν σε δημόσιες και ιδιωτικές. Οι δημόσιες συγκοινωνίες, που αποτελούνται μόνο από λεωφορεία, παρουσιάζουν σημαντικές αδυναμίες σε θέματα που αφορούν κάλυψη ολόκληρης της επαρχίας Πάφου (ειδικότερα των απομακρυσμένων περιοχών), ποιότητας υπηρεσιών, καθώς επίσης και συχνότητας δρομολογίων. Αυτό αναγκάζει τους τουρίστες, αλλά ακόμη και τους μόνιμους κατοίκους, να στρέφονται στους ιδιώτες επαγγελματίες που μπορούν να προσφέρουν στο επιβατικό κοινό τις ανάλογες υπηρεσίες. Τα ιδιωτικά μέσα μεταφοράς, αφορούν λεωφορεία, ταξί αλλά και ενοικιαζόμενα αυτοκίνητα, μοτοσικλέτες και ποδήλατα, για όσους τουλάχιστον είναι εξοικειωμένοι με την αριστερή οδήγηση.

Αεροδρόμιο και αεροπορικές συνδέσεις

Η επαρχία Πάφου διαθέτει το δεύτερο μεγαλύτερο αεροδρόμιο της ελεύθερης περιοχής της Κύπρου, εξυπηρετώντας ένα σημαντικό ποσοστό των ξένων περιηγητών, αλλά και μόνιμων κατοίκων του νησιού. Με την ανάληψη της διαχείρισης των αεροδρομίων από τον στρατηγικό επενδυτή “Hermes Airports” άρχισε η ανέγερση του νέου τερματικού σταθμού, έκτασης 20.000 τ.μ. παραπλεύρως των σημερινών εγκαταστάσεων του αεροδρομίου.

Λιμάνια και μικρές Μαρίνες

Το λιμάνι της Πάφου τοποθετείται στην περιοχή της Κάτω Πάφου και αποτελεί ίσως το γραφικότερο σημείο της πόλης, καθώς είναι ένα από τα αρχαιότερα λιμάνια του νησιού. Το λιμάνι σήμερα δεν χρησιμοποιείται για εμπορικούς σκοπούς, αλλά κυρίως από ντόπιους ψαράδες και από σκάφη που διοργανώνουν μικρές κρουαζιέρες στην περιοχή. Οι επισκέπτες μπορούν να απολαύσουν τη θέα και να ξεκουραστούν σε ένα από τα αναψυκτήρια και εστιατόρια που προσφέρει η περιοχή. Σύμφωνα με πρόσφατες εξελίξεις, υπάρχουν πλάνα για τον χωρισμό του λιμανιού της Κάτω Πάφου σε αλιευτικό καταφύγιο και μικρή μαρίνα. Το λιμανάκι στο Λατσί βρίσκεται στη είσοδο του Ακάμα και στην αρχική του μορφή χρησιμοποιείτο από ψαρόβαρκες. Λόγω της ανάπτυξης του ναυτικού τουρισμού τα τελευταία χρόνια στη Μεσόγειο, η Αρχή Λιμένων έχει προβεί πρόσφατα, όπως και στην περίπτωση του λιμανιού της Κάτω Πάφου, στην επέκταση του λιμανιού με την κατασκευή νέας εξωτερικής λεκάνης. Η νέα αυτή λεκάνη θα εξυπηρετεί αποκλειστικά σκάφη αναψυχής και θα διαθέτει όλες τις υπηρεσίες που συνήθως παρέχονται σε μια μαρίνα. Σκοπός της είναι η εξυπηρέτηση των σκαφών που πλέουν στην περιοχή, ενώ η παλιά λεκάνη του λιμανιού αφέθηκε να εξυπηρετεί τα αλιευτικά σκάφη. Όσον αφορά τον χερσαίο χώρο, μέρος αυτού έχει ήδη αξιοποιηθεί με την κατασκευή υπαίθριων χώρων εστίασης και πεζόδρομων εξυπηρέτησης του κοινού, ενώ ο υπόλοιπος χερσαίος χώρος της νέας λεκάνης αναμένεται να διαμορφωθεί και να πεζοδρομοποιηθεί σύντομα.

Μαρίνα Πάφου

Δρομολογείται από την Κυπριακή Κυβέρνηση (βρίσκεται στο τελικό στάδιο κατακύρωσης του έργου) η δημιουργία μαρίνας στην τοποθεσία Πότιμα της Κισσόνεργας, δυναμικότητας περίπου 1.000 σκαφών (διαφόρων μεγεθών). Θα λειτουργεί ως λιμάνι αναψυχής, στοχεύοντας στην ανάπτυξη του Ναυτιλιακού Τουρισμού και στη γενικότερη αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της Πάφου. Συγκεκριμένα, η μαρίνα θα προσφέρεται για στάθμευση σκαφών στη θάλασσα και στην ξηρά, θα διαθέτει γραφεία διοίκησης, γραφεία για χρήση από τις αρμόδιες κυβερνητικές υπηρεσίες, χώρους υγιεινής, χώρους στάθμευσης οχημάτων κ.λπ.

Μέρος του χερσαίου χώρου της μαρίνας θα αναπτυχθεί για εμπορικούς και ψυχαγωγικούς σκοπούς (οικιστική ανάπτυξη, τουριστική ανάπτυξη, καταστήματα, χώροι ψυχαγωγίας, εστιατόρια κ.λπ.).

Παραλίες

Η επαρχία Πάφου διαθέτει ποικιλία παραλιών, οι οποίες συνοδεύονται με όλους εκείνους τους μύθους που θέλουν τη Θεά Αφροδίτη να γεννιέται από τα καταγάλανα νερά της Πάφου. Σημαντικός αριθμός παραλιών χαρακτηρίζεται από μια άγρια και πρωτόγνωρη ομορφιά, που μαγεύει τον επισκέπτη. Επίσης, η επαρχία Πάφου διαθέτει και παραλίες που είναι εύκολα προσβάσιμες για οικογένειες, καθώς διαθέτουν ήρεμα νερά και αμμώδεις ακρογιαλιές. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με το διεθνή οργανισμό αξιολόγησης των παραλιών για απόκτηση γαλάζιας σημαίας (blueflag), σε όλη την επαρχία Πάφου υπάρχουν 11 παραλίες βραβευμένες με γαλάζια σημαία, 2 από τις οποίες είναι στην Πόλη Χρυσοχούς. Οι παραλίες αυτές (παρουσιάζονται στο Παράρτημα) είναι:

- Παραλία Αλυκές
- Παραλία στο κατασκηνωτικό χώρο της Πόλης Χρυσοχούς
- Παραλία στο Κόλπο των Κοραλλίων
- Παραλία Φάρος
- Παραλία Γεροσκήπου
- Παραλία Λάουρου
- Δημοτικά μπάνια
- Δημοτική παραλία
- Παραλία Παχύαμμου
- Παραλία Βρυσούδια Α
- Παραλία Βρυσούδια Β

Υγεία

Η υγεία είναι το πολυτιμότερο αγαθό και κάθε σύγχρονο, προοδευτικό κράτος δικαίου έχει την υποχρέωση να προσφέρει στους πολίτες του ισότιμη πρόσβαση σε

ποιοτικές υπηρεσίες Υγείας. Στον τομέα της υγείας, η επαρχία της Πάφου εξυπηρετείται από το Δημόσιο Γενικό Νοσοκόμο Πάφου και ιδιωτικές κλινικές. Το Γενικό Νοσοκομείο Πάφου καλύπτει τις ανάγκες της Επαρχίας Πάφου στο επίπεδο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας ιατρικής φροντίδας. Τα Αγροτικά Κέντρα Υγείας Παναγιάς, Φύτης και Σαλαμιούς καλύπτουν ανάγκες πρωτοβάθμιας ιατρικής φροντίδας περιοχών γύρω από την Πάφο.

Κατασκηνωτικοί χώροι

Η επαρχία Πάφου φημίζεται για τους μοναδικούς κατασκηνωτικούς χώρους που διαθέτει. Ο σημαντικότερος κατασκηνωτικός χώρος είναι αυτός που βρίσκεται στην περιοχή της Πόλης Χρυσοχούς. Βρίσκεται 1χλμ. βορειοδυτικά της Πόλης Χρυσοχούς μέσα στον ευκαλυπτώνα της λίμνης και πάνω στην παραλία. Συνδυάζει το πράσινο των δέντρων και το γαλάζιο της θάλασσας, με αποτέλεσμα να θεωρείται ένας από τους καλύτερους κατασκηνωτικούς χώρους της Μεσογείου. Εντούτοις, όπως προέκυψε και από τις συνεντεύξεις με τους τοπικούς φορείς της περιοχής, ο συγκεκριμένος χώρος χρήζει συντήρησης και αναβάθμισης, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα και κανόνες.

Εκδρομικοί χώροι

Η επαρχία Πάφου διαθέτει ίσως τη μεγαλύτερη και πλουσιότερη ποικιλία εκδρομικών χώρων από οποιαδήποτε άλλη επαρχία του νησιού. Οι περισσότεροι από τους εκδρομικούς αυτούς χώρους είναι πλήρως εξοπλισμένοι, προσφέροντας έτσι ακόμη ένα σημαντικό κίνητρο στους δυνητικούς εκδρομείς να τους επισκεφθούν. Κατά συνέπεια, εκτός από την μοναδική ομορφιά που προσφέρουν οι τοποθεσίες αυτές, μπορούν να παρέχουν στους επισκέπτες τις ανέσεις αλλά και την ασφάλεια που αναζητούν. Πιο συγκεκριμένα οι χώροι αυτοί είναι εξοπλισμένοι με χώρους στάθμευσης, χώρους υγιεινής, πόσιμο νερό, τραπεζάκια και παγκάκια, εγκαταστάσεις για ετοιμασία φαγητού, ενώ ορισμένοι προσφέρουν και παιχνιδότοπο για παιδιά. Οι σημαντικότεροι εκδρομικοί χώροι της επαρχίας Πάφου βρίσκονται, στη Τίμη, στις Σμίγιες, στο Γεφύρι του Λειβαδιού και σε αρκετές άλλες περιοχές.

4.2.4 Εμπόριο

Το εμπόριο αποτελεί σημαντική παράμετρο για μια τουριστική περιοχή, η οποία θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να ικανοποιεί τις ανάγκες και προσδοκίες των τουριστών των στοχευόμενων αγορών. Πτυχές όπως η ποιότητα των καταστημάτων, η ποικιλία, η τοποθεσία και η πρόσβαση, αποτελούν ιδιαίτερα σημαντικές παραμέτρους. Ιδιαίτερα διαδεδομένη θεωρείται η τάση των τουριστών να συνδυάζουν την αναψυχή με αγορές (ιδίως καταναλωτικών αγαθών). Η τάση αυτή παλαιότερα ενισχυόταν από τη δυσκολία που είχαν ορισμένοι τουρίστες να έχουν πρόσβαση σε συγκεκριμένα προϊόντα στις χώρες προέλευσης τους ή/και από τις ιδιαίτερα υψηλές συναλλαγματικές διακυμάνσεις. Βεβαίως, παραμένει πάντα ισχυρός ο παράγοντας «εντοπιότητα», δηλαδή αγαθά που είτε λόγω παράδοσης, είτε λόγω τεχνογνωσίας, παράγονται και διατίθενται στον συγκεκριμένο τουριστικό προορισμό. Τα τελευταία χρόνια η επαρχία Πάφου σημείωσε σημαντική πρόοδο όσον αφορά τον τομέα του εμπορίου. Η πλειονότητα των καταστημάτων που απευθύνονται στους τουρίστες βρίσκονται στις περιοχές όπου παρουσιάζουν τουριστικό ενδιαφέρον.

4.2.5 Ασφάλεια

Η Πάφος μπορεί να προσφέρει ασφάλεια στους επισκέπτες της, γεγονός πολύ σημαντικό για την επαρχία, καθώς αποτελεί ένα από τους σημαντικότερους παράγοντες επιλογής τόπου προορισμού των τουριστών. Όπως είναι αναμενόμενο σε κάθε τουριστική περιοχή, έτσι και στην Πάφο, παρατηρούνται διάφορα μικροσυμβάντα κυρίως στις περιοχές όπου υπάρχουν κέντρα διασκέδασης, όμως σε καμία περίπτωση δεν έχουν παρατηρηθεί στο παρελθόν ενέργειες ή γεγονότα που να χαρακτηρίζονται ανησυχητικά τόσο για τους μόνιμους κατοίκους της επαρχίας όσο και για τους επισκέπτες της.

4.2.6 Κέντρα πληροφόρησης

Τα κέντρα πληροφόρησης αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι της υποδομής. Στην επαρχία Πάφου βρίσκονται 4 από τα 13 συνολικά τουριστικά κέντρα πληροφόρησης

που λειτουργούν υπό την αιγίδα του ΚΟΤ σε όλη την Κύπρο. Τα τουριστικά κέντρα πληροφόρησης βρίσκονται στο κέντρο της πόλης της Πάφου, στην Κάτω Πάφο, στο διεθνές αεροδρόμιο Πάφου και στην Πόλη Χρυσοχόους. Ο ρόλος των κέντρων αυτών είναι να λειτουργούν ως σημεία ενημέρωσης των τουριστών σχετικά με την αξιοποίηση των υφιστάμενων υποδομών, για τα διάφορα τουριστικά δρώμενα της περιοχής, αλλά και την παροχή άλλων χρηστικών πληροφοριών που ένας τουρίστας μπορεί να χρειαστεί.

4.2.7 Περιβάλλον- Πολιτιστικοί και φυσικοί πόροι

Το δομημένο περιβάλλον αποτελεί το 'πρόσωπο' της επαρχίας και έχει μεγάλη επίδραση στην εικόνα που θα αποκομίσει ο τουρίστας για τον τουριστικό προορισμό. Στη συνέχεια αναλύονται οι πολιτιστικοί και φυσικοί πόροι της Πάφου.

4.2.7.1 Η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά της Πάφου

Το Μεσαιωνικό Κάστρο

Το κάστρο της Πάφου βρίσκεται στο λιμάνι της πόλης (Εικόνα 4.4).

Εικόνα 4.4: Το Μεσαιωνικό Κάστρο
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Αρχικά χτίστηκε από τους βυζαντινούς σαν οχυρό για την προστασία του λιμανιού. Το 1222 καταστράφηκε μετά από μεγάλο σεισμό για να ξαναχτιστεί από τους Λουζινιανούς ηγεμόνες του νησιού τον 13ο αιώνα. Το 1570 γκρεμίστηκε από τους

Ενετούς. Οι Οθωμανοί το ξαναέχτισαν και το ενίσχυσαν με νέες οχυρώσεις. Εσωτερικά, το ισόγειο αποτελείται από μια κεντρική αίθουσα στην οποία ανοίγονται μικροί χώροι, που κατά την τουρκοκρατία χρησιμοποιούνταν ως φυλακές. Στο κατώγειο βρίσκονται δύο μικρά υπόγεια κελιά (λησμονητήρια), όπου κρατούνταν οι βαρυποινίτες. Στον όροφο, ο κεντρικός χώρος χρησιμοποιήθηκε ως τζαμί και τα υπόλοιπα δωμάτια για τη διαμονή της μικρής τουρκικής φρουράς.

Μεσαιωνικά λουτρά

Το ανακαινισμένο κτίριο που στεγάζει τα λουτρά βρίσκεται στην Κάτω Πάφο (Εικόνα 4.5), βορειοανατολικά του τζαμιού της πόλης και η κατασκευή του υπολογίζεται στα τέλη του 14ου με αρχές του 15ου αιώνα. Στις αρχές της Τουρκοκρατίας ξαναχτίστηκε, όταν κάποιες από τις ημικυκλικές καμάρες του κτιρίου αντικαταστάθηκαν με θόλους. Φαίνεται να είναι τμήμα μεγαλύτερου κτιρίου και αποτελείται από δύο μεγάλα δωμάτια με τρούλο και δύο μικρότερα ημικυκλικά δωμάτια, που έχουν χτιστεί δίπλα στην αίθουσα υποδοχής. Δεδομένου ότι τα μπάνια δεν είχαν παράθυρα, ο φωτισμός στο εσωτερικό τους γινόταν από φωτισμένους «φεγγίτες», ανοίγματα που είναι ορατά σήμερα στους θόλους και ήταν τζάμια.

Εικόνα 4.5: Μεσαιωνικά λουτρά
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Οθωμανικά Λουτρά

Τα ατμόλουτρα, γνωστά και ως Ebubekir (Εικόνα 4.6), βρίσκονται τώρα κοντά στην παλιά αγορά. Ξαναχτίστηκαν κοντά στο Γενί Τζαμί το 1592 από τον Μεχμέτ Μπέη Εμπουμπεκίρ, τον κυβερνήτη της επαρχίας Πάφου, από τον οποίο πήραν το όνομά τους. Το κτίριο όπου λειτουργούσαν τα λουτρά είναι καλυμμένο με τρούλους, με χαρακτηριστικά ανοίγματα φωτός, φεγγίτες και ενίοτε τζάμια. Αυτά είναι τα μόνα ανοίγματα που επιτρέπουν στο φυσικό φως να εισέλθει στο κτίριο, ενώ ο φωτισμός συνήθως συμπληρώνεται από λαμπτήρες και πολυελαίους στις αίθουσες.

Εικόνα 4.6: Οθωμανικά λουτρά
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Εικόνα 4.7: Λόφος Φάμπρικα
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Λόφος Φάμπρικα

Ο χαμηλός λόφος (Εικόνα 4.7), βορειοανατολικά του αρχαιολογικού πάρκου, πήρε το όνομά του από το εργοστάσιο βαμβακιού που βρισκόταν εκεί κατά την περίοδο

της Φραγκονίας. Είναι αντικείμενο μεγάλης αρχαιολογικής σημασίας, καθώς εδώ έχουν εντοπιστεί διάφορα κτίρια, όπως σπίτια, οχυρώσεις, τάφοι, τόποι λατρείας, προσωρινά καταλύματα και άλλα. Όλα ταξινομούνται σε διαφορετικές περιόδους, από την ελληνιστική έως την τουρκοκρατία. Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα και αρχαιολογικά ευρήματα μαρτυρούν τη μακραίωνη ιστορία της περιοχής, ενώ δημιουργούν ένα μοναδικό σύνολο.

Ασκληπιείο

Το ιερό, αφιερωμένο στον θεό θεραπευτή Ασκληπιό (Εικόνα 4.8), ανήκει στο συγκρότημα των κτηρίων της Αγοράς στο βόρειο τμήμα του πάρκου και δυστυχώς υπάρχουν ελάχιστα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα μέχρι σήμερα. Βρίσκεται βόρεια του αρχαίου Ωδείου, με το οποίο πιθανώς συνδέθηκε με διάδρομο με κιονοειδή στέγη. Το Ασκληπιείο αποτελούνταν από τρία δωμάτια, το κύριο εκ των οποίων είχε τοξωτή προβολή. Το εσωτερικό του κτιρίου ήταν πλούσια ζωγραφισμένο, όπως μαρτυρούν πλήθος τοιχογραφιών που ανακαλύφθηκαν κατά τις επιτόπιες ανασκαφές. Η σημερινή χρονολόγηση του ιερού παρουσιάζει το ίδιο πρόβλημα με το αρχαίο Ωδείο. Και τα δύο κτίρια, καθώς και η αρχαία αγορά, που θεωρείται σύγχρονη, χρονολογήθηκαν από τους πρώτους ερευνητές στη ρωμαϊκή περίοδο. Ωστόσο, πιο πρόσφατες αρχαιολογικές ανασκαφές στην Αγορά έχουν αποκαλύψει παλαιότερα ευρήματα της ελληνιστικής περιόδου.

Εικόνα 4.8: Ασκληπιείο
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Οικία του Θησέα

Το περίφημο ρωμαϊκό σπίτι (Εικόνα 4.9), γνωστό και ως αρχοντικό του Θησέα, βρισκόταν στον λόφο Malutena μεταξύ των Οίκων του Ορφέα και του Αιώνα. Πρόκειται για ένα τεράστιο κτίσμα, οι διαστάσεις του οποίου (94 x 142 μ.) χαρακτηρίζουν αυτό ως το μεγαλύτερο κτίσμα στα τέλη του 4ου αιώνα μ.Χ. στην Κύπρο, καθώς και σε ένα από τα μεγαλύτερα του είδους του στην περιοχή της Μεσογείου. Χτίστηκε σταδιακά και ξαναχτίστηκε στα τέλη του 4ου αιώνα, ενσωματώνοντας τα παλαιότερα κτίρια της περιοχής, που τοποθετούνται στην ελληνιστική περίοδο. Ήταν ένα πολυτελές σπίτι, διακοσμημένο με νωπογραφίες, μάρμαρο και ψηφιδωτά στο πάτωμα. Το τελευταίο κάλυπτε ακόμη και το ένα τέταρτο του σπιτιού, περιέχοντας κυρίως γεωμετρικά μοτίβα.

Εικόνα 4.9: Οικία του Θησέα

Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Τάφοι των Βασιλέων

Βρίσκονται στη νεκρόπολη της Νέας Πάφου, στα βορειοδυτικά της πόλης, ακριβώς πίσω από τις οχυρώσεις, σε έκταση 1,2 km². Ο τεράστιος αρχαιολογικός χώρος (Εικόνα 4.10) είναι ένας από τους σημαντικότερους επισκέψιμους στην Πάφο. Εδώ έχουν βρεθεί διάφοροι τύποι τάφων, όπως απλοί, σπηλαιώδεις θάλαμοι λαξευμένοι στο βράχο, αποτελούμενοι από δρόμο με έναν ή δύο ταφικούς θαλάμους και

ταφικά σεντούκια. Στο βόρειο άκρο της νεκρόπολης βρίσκονται οι περίφημοι Βασιλικοί Τάφοι. Είναι τα πιο εντυπωσιακά δείγματα ταφικής αρχιτεκτονικής, που είναι μοναδική στην Κύπρο και αντλεί τα μοτίβα της από την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Είναι λαξευμένα σε φυσικό βράχο και χρονολογούνται από την ελληνιστική έως τη ρωμαϊκή εποχή (2ος αι. π.Χ.-2ος αι. μ.Χ.), ενώ φαίνεται ότι επαναχρησιμοποιήθηκαν αργότερα από τους πρώτους χριστιανούς. Οφείλουν το όνομά τους στο μέγεθος και την εντυπωσιακή αρχιτεκτονική τους εμφάνιση. Υποστηρίζεται μάλιστα ότι ήταν ο τόπος ταφής των μελών της πολιτικής και διοικητικής ελίτ της πόλης υπό τον Πτολεμαίο.

Εικόνα 4.10: Τάφοι των Βασιλέων
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Ιερό Αφροδίτης

Είναι ένα από τα πιο γνωστά μνημεία του νησιού (Εικόνα 4.11), τα ερείπια του οποίου σώζονται μέχρι σήμερα στον οικισμό Κούκλια, στη θέση Παλαιπάφος κατά την αρχαιότητα, 16 χλμ. ανατολικά της Πάφου. Το Ιερό της Αφροδίτης ήταν ένα από τα σημαντικότερα και πιο διάσημα θρησκευτικά κέντρα στον αρχαίο κόσμο. Υπάρχουν πολλοί μύθοι για τη δημιουργία του, ο πιο γνωστός από τους οποίους απεικονίζει τον Κινύρα ως ιδρυτή του ιερού και αρχιερέα της θεάς. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι, κατά τη ρωμαϊκή περίοδο το ιερό κατείχε μεγάλη φήμη, αφού μάλιστα απέκτησε και θέση μαντείου. Το αρχαιότερο τμήμα του ιερού στα νότια

οικοδομήθηκε το 1200 π.Χ., στα τέλη της Ύστερης Εποχής του Χαλκού και φαίνεται να επιβεβαιώνει την πληροφορία που δίνει ο Όμηρος στην Οδύσσεια ότι υπήρχε στην Πάφο ναός της Αφροδίτης και βωμός για θυσίες. Η λειτουργία του ιερού συνεχίστηκε για πολλούς αιώνες αδιάλειπτα και στα τέλη του 1ου αιώνα ή στις αρχές του 2ου αιώνα μ.Χ., δημιουργήθηκε νέο βόρεια του αρχικού. Εκεί μεταφέρθηκε και ο λατρευτικός κωνικός βαίτυλος, οποίος εκτίθεται σήμερα στο Τοπικό Αρχαιολογικό Μουσείο Παλαιπάφου.

Εικόνα 4.11: Ιερό της Αφροδίτης

Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Αρχαίο Θέατρο

Βρίσκεται στη νότια πλαγιά του λόφου Φάπρικα ανατολικά του Αρχαίου Ωδείου και της Ρωμαϊκής Αγοράς, με θέα στην πόλη και το λιμάνι. Χτίστηκε στο βορειοανατολικό τμήμα της αρχαίας πόλης και κατά τους ρωμαϊκούς τουλάχιστον χρόνους φαίνεται να βρισκόταν κοντά στη βόρεια πύλη της πόλης. Η κατασκευή του χρονολογείται από την ελληνιστική περίοδο και είναι σχεδόν σύγχρονη με την ίδρυση της πόλης (γύρω στο 300 π.Χ.). Οι κεντρικές κερκίδες είναι λαξευμένες από φυσικό βράχο και τα πλαϊνά των καθισμάτων είναι κατασκευασμένα από τεχνητά παγκάκια. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι έχει ημικυκλική κάτοψη, η οποία είναι εξαιρετικά σπάνια για την εποχή που χτίστηκε· ενώ σε αυτού του τύπου οικοδομήματα κυριαρχούσε ακόμη μια πεταλόσχημη κάτοψη (3ος αι. π.Χ.). Το θέατρο χρησιμοποιείται για παραστάσεις για πάνω από 6 αιώνες.

Αρχαίο Ωδείο

Το Ωδείο είναι το μοναδικό στο είδος του στη Ρωμαϊκή Κύπρο και αποτελούσε μέρος του κτιριακού συγκροτήματος της Αγοράς. Πρόκειται για ένα μικρό αμφιθεατρικό κτίριο (Εικόνα 4.12), χτισμένο στις αρχές του 2ου αιώνα που χρησιμοποιήθηκε κυρίως για μουσικές εκδηλώσεις. Ήταν χτισμένο από μεγάλη θρυμματισμένη πέτρα και επενδεδυμένο με λαξευμένο ασβεστόλιθο. Το αρχικό κτίριο αποτελούνταν από μια ημικυκλική ορχήστρα διαμέτρου 11,30 μ., στο πίσω μέρος της οποίας υπήρχε σκηνή. Σώζονται μόνο το πλακόστρωτο δάπεδο, μέρος του προσκηνίου και δύο πλαϊνά κλίτη σε σχήμα Γ. Μπροστά από τη σκηνή υπήρχαν κοίλα καθίσματα για τους θεατές, με εξωτερική διάμετρο 47,30 μέτρα. Μόνο το κάτω μέρος του μέχρι το γείσο και δεκατρείς από τις αρχικές σειρές στις κερκίδες έχουν διασωθεί. Το ωδείο καταστράφηκε από σεισμούς γύρω στον 4ο αιώνα και από τότε μέχρι τις αραβικές επιδρομές χρησιμοποιήθηκε ως μεταλλουργικό εργαστήριο. Σήμερα, το μνημείο αυτό είναι κάτι περισσότερο από ένα κατάλοιπο του παρελθόντος, αντιθέτως μάλιστα αποτελεί ένα ζωντανό χώρο της πόλης. Εδώ διοργανώνονται κάθε χρόνο συναυλίες, παραστάσεις και άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις και έτσι το Αρχαίο Ωδείο γίνεται μέτοχος του σύγχρονου πολιτισμού.

Εικόνα 4.12: Αρχαίο Ωδείο
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Αρχαία Αγορά

Βρίσκεται ανατολικά της αρχαίας πόλης της Πάφου, ήταν το εμπορικό κέντρο της πόλης κατά την αρχαιότητα και ταυτόχρονα το σημείο συνάντησης των κατοίκων της Πάφου, όπου βρίσκοντας για καθημερινές και πολιτικές συζητήσεις (Εικόνα 4.13). Χρησιμοποιήθηκε κατά τη ρωμαϊκή περίοδο και υπέστη ζημιές από τους καταστροφικούς σεισμούς το 332 και το 342 μ.Χ. που χτύπησαν την Πάφο. Η πρώτη έρευνα στον τομέα αυτό έγινε από τον Κύπριο αρχαιολόγο Κυριάκο Νικολάου, ενώ τα τελευταία χρόνια το Πανεπιστήμιο της Βαρσοβίας ασχολήθηκε με την αγορά, πραγματοποιώντας συστηματική έρευνα στο πλαίσιο του «Paphos Project». Η έρευνα έχει παράγει εξαιρετικά αποτελέσματα, που έχουν αλλάξει και εμπλουτίσει τις γνώσεις για το πώς να χρησιμοποιήθηκε η αγορά στο πέρασμα των αιώνων.

Εικόνα 4.13: Αρχαία Αγορά
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Οικία του Διονύσου

Τα ερείπια ενός ρωμαϊκού σπιτιού, ιδιαίτερα γνωστού για τα ψηφιδωτά του, βρίσκονται στα βόρεια και σε μικρή απόσταση από την Οικία του Θησέα. Το τεράστιο κτίριο που φαίνεται να ξεπερνά τα 2.000 m² χτίστηκε στα τέλη του 2^{ου} μ.Χ. αιώνα, σε ερείπια ελληνιστικού κτιρίου· και καταστράφηκε από σεισμούς στις αρχές του 4ου μ.Χ. αιώνα. Η οικία αποτελούσε ένα πολυτελές οικοδόμημα με τοιχογραφίες, από τις οποίες σώζονται μόνο σπαράγματα, καθώς και υψηλής τέχνης μωσαϊκά.

4.2.7.2 Ιεροί τόποι χριστιανικής λατρείας

Ιερά Μητρόπολη Πάφου

Στον προαύλιο χώρο του καθεδρικού ναού των Αγίων Θεοδώρων βρίσκεται ένα κομψό κτίριο της ιεράς μητρόπολης Πάφου (Εικόνα 4.14), με χαρακτηριστικά όμορφα μπαλκόνια. Χτίστηκε το 1910 από τον μητροπολίτη Πάφου Ιάκωβο και παρουσιάζει ενδιαφέρουσα αρχιτεκτονική, συνδυάζοντας αρμονικά βυζαντινά και νεοκλασικά στοιχεία. Μεταφέρθηκε εδώ, αλλά σε παλαιότερο κτίριο με τον καθεδρικό ναό από την περιοχή Μούτταλος, από όπου εκδιώχθηκαν επί Τουρκοκρατίας. Εκτός από έδρα της Μητρόπολης Πάφου, είναι και ο χώρος της ιστορικής μνήμης της σημερινής Πάφου. Κατά τη διάρκεια του πραξικοπήματος της 15ης Ιουλίου 1974, το κτίριο μετατράπηκε σε προπύργιο αντίστασης κατά των χουντικών. Εδώ κατέφυγε ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος μετά τη δολοφονική επίθεση στο προεδρικό μέγαρο στη Λευκωσία. Σήμερα το κτίριο στεγάζει την οικία του μητροπολίτη της Πάφου και τα γραφεία της μητρόπολης, τα οποία συντονίζουν το ιδιαίτερα δραστήριο θεολογικό, εκπαιδευτικό, κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο της.

Εικόνα 4.14: Ιερά Μητρόπολη Πάφου
Πηγή: Ιερά Μητρόπολη Πάφου

Μονή Αγίου Νεοφύτου

Γνωστή και ως «Εγκλείστρα», βρίσκεται 15 χλμ δυτικά της Πάφου στην Τάλα και είναι ένα από τα πιο δημοφιλή θρησκευτικά μνημεία της Κύπρου. Το μοναστήρι ιδρύθηκε από τον Άγιο Νεόφυτο το 1170, στον τόπο όπου ασκήτευε, με προτροπή του Επισκόπου Πάφου Βασίλειου Κινάμου. Ο Άγιος Νεόφυτος υπήρξε μεγάλη προσωπικότητα στην Εκκλησία της Μεγαλονήσου και όχι μόνο. Ως πολυγραφότατος, άφησε πίσω του μια σειρά από χειρόγραφα που αποτελούν σήμερα πολύτιμες ιστορικές πηγές για σημαντικά γεγονότα της εποχής του, συμπεριλαμβανομένης της κατάληψης της Κύπρου από τον βασιλιά Ριχάρδο Α' τον Λεοντόκαρδο το 1191. Ο αρχικός πυρήνας της μονής αποτελούνταν από τις λαξευμένες σπηλιές στον φυσικό βράχο, όπου έζησε μέχρι το θάνατό του έγκλειστος ο Άγιος, γι' αυτό και το μοναστήρι ονομάστηκε «Εγκλείστρα». Εκεί, μπορεί να επισκεφθεί κανείς το δίχωρο ασκητήριό του, εντός του οποίου υπήρχε ο χώρος που μελετούσε και έγραφε, καθώς επίσης και ο τάφος του. Υπάρχει επίσης μια μικρή λαξευμένη εκκλησία με νάρθηκα, που είναι αφιερωμένη στον Τίμιο Σταυρό. Εξωτερικά, τα τόξα που βλέπουμε σήμερα μπροστά από τα σπήλαια (Εικόνα 4.15) αποτελούν μεταγενέστερες προσθήκες του Τμήματος Αρχαιοτήτων Κύπρου.

Εικόνα 4.15: Μονή Αγίου Νεοφύτου
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Ναός Αποστόλου Παύλου και Βαρνάβα

Βόρεια της παλιάς πόλης της Πάφου, στην οδό Όλγας Ξυναρίδου, βρίσκεται ο επιβλητικός ναός (Εικόνα 4.16) αφιερωμένος στις δύο σημαντικότερες ιερές μορφές της Μεγαλονήσου. Οι Απόστολοι Παύλος και Βαρνάβας ήρθαν στο νησί το 45 μ.Χ. από την Αντιόχεια, για να κηρύξουν το λόγο του Θεού και θεωρούνται σήμερα ιδρυτές της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Κύπρου. Ο σημερινός ναός Παύλου και Βαρνάβα χτίστηκε μέσα στη δεκαετία του '70, ακολουθώντας τη βυζαντινή αρχιτεκτονική παράδοση. Πανηγυρίζει δυο φορές το χρόνο, στις 11 και 29 Ιουνίου.

Εικόνα 4.16: Ναός Αποστόλου Παύλου και Βαρνάβα
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Η κατακόμβη της Αγίας Σολομονής

Είναι ένα από τα πιο δημοφιλή προσκυνήματα της Πάφου, γνωστό από τον 15ο αιώνα, όπως μαρτυρούν τα σωζόμενα χειρόγραφα της εποχής (Εικόνα 4.17). Βρίσκεται νοτιοδυτικά του λόφου Fabrica και είναι μια υπόσκαφη εκκλησία, αφιερωμένη στην Αγία Σολομονή ή Χαναάν, μητέρα των 7 Μακκαβαίων. Αυτό το σπήλαιο είναι μέρος ενός συγκροτήματος 4 υπόγειων σπηλαίων, λαξευμένων γύρω από ένα αίθριο. Χτίστηκαν πριν από την έλευση του Χριστιανισμού στην Κύπρο και αναμφίβολα χρονολογούνται από τους ελληνιστικούς χρόνους για να εξυπηρετούν ταφικές πρακτικές. Η Αγία Σολομονή είναι η μόνη προχριστιανή μάρτυρας, η οποία

έχει αγιοποιηθεί και η μνήμη της τιμάται από την Ορθόδοξη Εκκλησία κάθε 1η Αυγούστου. Την ημέρα της εορτής της, συνηθίζεται από πιστούς να δένουν ένα κομμάτι ύφασμα στην τρεμιθιά που βρίσκεται έξω από την εκκλησία, επικαλούμενοι τη βοήθεια της Αγίας για ίαση από ασθένειες.

Εικόνα 4.17: Η κατακόμβη της Αγίας Σολομονής
Πηγή: Τμήμα Αρχαιοτήτων

Παναγία Λιμενιώτισσα

Στο λιμάνι της Νέας Πάφου, κοντά στο μεσαιωνικό κάστρο, βρίσκονται τα ερείπια παλαιοχριστιανικής βασιλικής από τις αρχές του 4ου και 5ου αιώνα. Ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο της τρίκλιτης βασιλικής και είχε νάρθηκα και εξωνάρθηκα στο δυτικό άκρο της, ενώ ανατολικά υπήρχε η αψίδα του Ιερού Βήματος. Ο ναός πιθανότατα καταστράφηκε κατά τη διάρκεια της δεύτερης αραβικής εισβολής το 653, ενισχυμένος από αραβικές εγχάρακτες επιγραφές που βρέθηκαν στις σωζόμενες στήλες του. Κατά την παραμονή των Αράβων στην Πάφο, το κτίριο υπέστη σοβαρές ζημιές καθώς χρησιμοποιήθηκε από τους εισβολείς για διάφορους άλλους σκοπούς. Δυστυχώς, μεταξύ άλλων, το δάπεδο υπέστη ζημιές, ήταν πλούσια διακοσμημένο με πολύχρωμα ψηφιδωτά και έχει διατηρηθεί πολύ αποσπασματικά μέχρι σήμερα.

4.2.7.3 Μουσεία

Ανοιχτό Μουσείο Τέχνης Πάφου

Στο πλαίσιο του έργου «Σημάδια στο χρόνο και στο χώρο», που πραγματοποιεί η «Πάφος 2017», έργα τέχνης τοποθετήθηκαν σε διάφορους ανοιχτούς χώρους της πόλης. Στόχος του έργου είναι να δημιουργήσει δεσμούς μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος μέσω ενός ανοιχτού μουσείου, προσβάσιμου σε όλους τους επισκέπτες και τους κατοίκους. Οι καλλιτέχνες του project δημιούργησαν γλυπτά και συνθέσεις χρησιμοποιώντας διάφορα υλικά όπως μάρμαρο, χαλκό, ανακυκλώσιμα υλικά κ.λπ., προσφέροντας τη δική τους σύγχρονη ερμηνεία σε θέματα που σχετίζονται κυρίως με την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά της Πάφου.

Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Γεροσκήπου

Το ιστορικό αυτό κτίριο ανήκε στον επτανησιακής καταγωγής Αντρέα Ζυμπουλάκη, τον επονομαζόμενο και Χατζησιμίθ, έναν πλούσιο και μορφωμένο άνθρωπο που υπήρξε προξενικός πράκτορας της Αγγλίας στην Πάφο και προμηθευτής του αγγλικού στόλου. Αυτό που βλέπουμε σήμερα είναι το μέρος ενός άλλοτε μεγάλου αρχοντικού, που έχει συντηρηθεί και αναστηλωθεί από το Τμήμα Αρχαιοτήτων. Η συλλογή του μουσείου περιλαμβάνει μια μεγάλη γκάμα παραδοσιακών αντικειμένων από όλη την Κύπρο, κυρίως από την Επαρχία Πάφου, από την Τουρκοκρατία έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, εκθέτοντας αντικείμενα καθημερινής χρήσης, γεωργικά εργαλεία, αλλά και εξαιρετικά έργα λαϊκής τέχνης, συνυφασμένα με την καθημερινότητα της κυπριακής αρχαιότητας.

Τοπικό Αρχαιολογικό Μουσείο Παλαιπάφου

Το μουσείο στεγάζεται σε ένα όμορφο γοτθικό κτίριο με μια κεντρική υπαίθρια αυλή, που χτίστηκε από τους βασιλείς Λουζινιανούς τον 13ο αιώνα μ.Χ. και βρίσκεται εντός του αρχαιολογικού χώρου της Παλαιπάφου, στα σημερινά Κούκλια, 16 χλμ. νοτιοδυτικά της πόλης της Πάφου. Κατά τον Μεσαίωνα ήταν κέντρο περιφερειακής διοίκησης και εποπτείας της παραγωγής ζάχαρης, ενώ στην ύστερη τουρκοκρατία έγινε διοικητικό κέντρο του κτήματος Κουκλιά και εγκαταλείφθηκε

στις αρχές του περασμένου αιώνα. Οι συλλογές του μουσείου εκτίθενται στις δύο αίθουσες της ανατολικής πτέρυγας του κτηρίου και περιλαμβάνουν ευρήματα από ανασκαφές στο Ιερό της Αφροδίτης, καθώς και από τη νεκρόπολη της ευρύτερης περιοχής.

Εκκλησιαστικό Μουσείο Ιεράς Μητροπόλεως Πάφου

Κοντά στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής Γεροσκήπου, οι επισκέπτες μπορούν να δουν έργα εκκλησιαστικής τέχνης από την πρώιμη βυζαντινή εποχή έως τη μεταβυζαντινή περίοδο. Η συλλογή των ιερών εικόνων είναι πολύ ενδιαφέρουσα, κυρίως από τον 12ο έως τον 19ο αιώνα. Ανάμεσά τους μια από τις παλαιότερες εικόνες της Κύπρου από την Αγία Μαρίνα, η μοναδική από την προεικονομαχική περίοδο (7ος- 8ος αι.). Εδώ έχουν βρει καταφύγιο και βυζαντινές τοιχογραφίες ερειπωμένων ναών του 11ου και 12ου αιώνα, κυρίως από την επαρχία της Κύπρου.

Εθνογραφικό Μουσείο Πάφου

Το Εθνογραφικό Μουσείο στεγάζεται σε ένα διώροφο πέτρινο κτίριο που χρονολογείται από το 1894, με τρεις αξιόλογες γοθτικές καμάρες και όμορφους κήπους. Ιδρύθηκε το 1958 για να στεγάσει την ιδιωτική συλλογή του Γιώργου Ηλιάδη, ενός πνευματικού συλλέκτη που ενδιαφερόταν για την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου του και συγκέντρωνε αντικείμενα αρχαιολογικής και λαογραφικής σημασίας από την ύπαιθρο της Κύπρου και ιδιαίτερα από την περιοχή της Πάφου. Τα εκθέματα του μουσείου παρουσιάζουν εντυπωσιακή ποικιλία, τόσο ως προς τη χρονολογική εμβέλεια που καλύπτουν, δηλαδή από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, όσο και ως προς το εύρος των υλικών από τα οποία κατασκευάζονται.

Επαρχιακό Αρχαιολογικό Μουσείο Πάφου

Βρίσκεται στο κεντρικό τμήμα της πόλης, στη λεωφόρο Γεωργίου Γρίβα Διγενή και ιδρύθηκε το 1936 για την προβολή και διατήρηση της αρχαίας κληρονομιάς της επαρχίας Πάφου. Η συλλογή του μουσείου περιλαμβάνει ευρήματα από τα σημαντικότερα μέρη της επαρχίας Πάφου, όπως τη Λέμπα και την Κισσόνεργα, την Παλαιπάφο (Κούκλια), τη Νέα Πάφο (σημερινή Κάτω Πάφος) και την περιοχή Μαρί-

Αρσινόης (Πόλη), καλύπτοντας ένα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα, από τη νεολιθική εποχή έως την κατοχή των Βενετών. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η συλλογή με τα γλυπτά, που χρονολογείται κυρίως στην ελληνιστική και στη ρωμαϊκή περίοδο.

4.2.7.4 Χώροι σύγχρονου πολιτισμού

Αίθουσα «Εν Πλω»

Πρόκειται για έναν όμορφο χώρο τέχνης και πολιτισμού στο λιμανάκι της Πάφου, που τον βρίσκει κανείς περνώντας από τις καφετέριες, κατευθυνόμενος προς το μεσαιωνικό κάστρο. Η Αίθουσα “Εν Πλω” στεγάζεται στο δυτικότερο από τα κτίρια, εκεί που άλλοτε βρισκόταν ο Ναυτικός Όμιλος Πάφου. Εδώ πραγματοποιούνται εκθέσεις διαφόρων καλλιτεχνών, όπως ζωγράφων, φωτογράφων, αλλά και χειροτεχνών. Ακόμα, λαμβάνουν χώρα διαλέξεις και ομιλίες ανοικτές στο ευρύ κοινό.

Δημοτική Πινακοθήκη

Από τον Μάιο του 2019 στεγάζεται σε χώρο εντός του ανακαινισμένου οικοδομικού συμπλέγματος, που είναι γνωστό σαν “Χάνι του Ιμπραήμ” και βρίσκεται στο ιστορικό κέντρο της Πάφου. Εκεί εκτίθενται εικαστικά έργα Ελλήνων και Κυπρίων καλλιτεχνών, μέσα σε έναν σύγχρονο και λειτουργικό χώρο, τον οποίο μπορεί να περιηγηθεί με άνεση ο επισκέπτης. Η Δημοτική Πινακοθήκη δεν περιορίζεται στο να φιλοξενεί και να εκθέτει πίνακες αλλά, ακολουθώντας τις σύγχρονες τάσεις, δρα ως ενεργός χώρος πολιτισμού και προάγει δυναμικά τις εικαστικές τέχνες, σχεδιάζοντας και υλοποιώντας εκπαιδευτικά προγράμματα εικαστικού περιεχομένου για σχολεία.

Πολυχώρος ΑΤΤΙΚΟΝ - Θερινό ΑΤΤΙΚΟΝ

Το κινηματοθέατρο Αττικόν ιδρύθηκε την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το 1941-42 από το Νικόλαο Ταλιώτη (1911-2012), ο οποίος μετέτρεψε το υποστατικό του επιχειρηματία και κτηματία Μουσταφά Αχμετ Ρασίτ Μπέη (1896- 1963) σε κινηματογράφο. Τις επόμενες δυο δεκαετίες (1950-1970) η λεγόμενη “Χρυσή Εποχή” του ελληνικού κινηματογράφου σηματοδότησε και μια χρυσή εποχή για το Αττικόν. Ήταν η καλύτερη περίοδος για το σινεμά, το οποίο ταυτόχρονα αποτέλεσε σημαντικό κέντρο για την πολιτιστική ζωή της Πάφου. Το 2015 δημιουργήθηκε και το θερινό Αττικόν, το οποίο βρίσκεται έξω από το κτήριο. Πρόκειται για έναν ειδικά διαμορφωμένο χώρο, προορισμένο για εξωτερικές κινηματογραφικές προβολές, ο οποίος λειτουργεί κατά τους θερινούς μήνες.

Το Χάνι του Ιμπραήμ

Το ανακαινισμένο κτιριακό σύμπλεγμα κοντά στο ιστορικό κέντρο της Πάφου μεταξύ των οδών Βασιλίσσης Όλγας, Κωνσταντίνου Κανάρη και Παύλου Χρυσάνθου είναι σήμερα ένας δημοφιλέστατος τόπος συνάντησης για τον τοπικό πληθυσμό και τους επισκέπτες της πόλης. Ταυτόχρονα, αποτελεί ένα από τα εβληματικότερα και ιστορικότερα κτίρια της Πάφου. Ο αρχικός πυρήνας του συγκροτήματος που υπάρχει σήμερα οικοδομήθηκε περίπου το 1860 για να λειτουργήσει ως ξενοδοχείο, προσφέροντας καταλύματα σε ταξιδιώτες που μετακινούντουσαν με άλογα, κάρα ή πεζή από επαρχία σε επαρχία. Ήταν γνωστό με το όνομα «Χάνι του Ιμπραήμ» ή Χάνι του Μπραϊμή, αποτελούσε δε ένα από τα τρία Χάνια που λειτουργούσαν τότε στην Πάφο.

Εκδηλώσεις

Κάθε χρόνο, με πρωτοβουλία του Δήμου Πάφου για την ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς και κουλτούρας της περιοχής, διοργανώνονται εκδηλώσεις για τους κατοίκους και του επισκέπτες με θέμα την βαθιά και πολυετή ιστορία της Περιοχής.

Φεστιβάλ “Αφροδίτη”

Κάθε Σεπτέμβριο, οι διοργανωτές φέρνουν διεθνούς φήμης καλλιτεχνικές ομάδες από το εξωτερικό, όπως η *Law* του Verdi, η *Aida*, η *Carmen* του Bizet και η *Turando* του Puccini. Το φεστιβάλ πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1999 και έκτοτε έχει γίνει ένα από τα πιο δημοφιλή καλλιτεχνικά γεγονότα στην Κύπρο. Η παράσταση διαδραματίζεται σε ένα μαγικό σκηνικό, στην πλατεία μπροστά από το μεσαιωνικό κάστρο της Πάφου.

Ο Μαραθώνιος της Κύπρου

Ο Μαραθώνιος διεξάγεται κάθε Μάρτιο στην περιοχή της Πάφου. Επαγγελματίες και ερασιτέχνες μαραθωνοδρόμοι από όλο τον κόσμο συμμετέχουν στο άθλημα, το οποίο περιλαμβάνει τρεις διαφορετικές αποστάσεις: μαραθώνιο, ημιμαραθώνιο και απόσταση 10 χιλιομέτρων. Ο μαραθώνιος ξεκινά από την Πέτρα του Ρωμιού, όπου γεννήθηκε η θρυλική θεά Αφροδίτη και καταλήγει στο μεσαιωνικό κάστρο στο λιμάνι της Πάφου. Ο Κυπριακός Μαραθώνιος δεν είναι μόνο μια καλά οργανωμένη αθλητική διοργάνωση, αλλά περιλαμβάνει και άλλες εκδηλώσεις, όπως παραδοσιακούς ελληνικούς και κυπριακούς χορούς.

“Φάρος” – Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικής

Πρόκειται για μια ετήσια εκδήλωση που διαρκεί μια εβδομάδα κάθε Μάιο. Το φεστιβάλ φιλοξενεί διεθνούς φήμης μουσικούς κάθε χρόνο. Την περίοδο αυτή πραγματοποιούνται συναυλίες μουσικής δωματίου, ρεσιτάλ και διαλέξεις. Η εκδήλωση πραγματοποιείται στο Αμφιθέατρο ΠΑΣΥΔΥ στη Λευκωσία και στο Βασιλικό Μέγαρο στα Κούκλια, ένα από τα καλύτερα διατηρημένα αρχιτεκτονικά μνημεία της Φραγκονικής εποχής στην Κύπρο και Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Βρίσκεται κοντά στον αρχαιολογικό χώρο του Ναού της Αφροδίτης.

Διεθνές Φεστιβάλ Κλασσικής Μουσικής Απόλλων

Αποστολή του Διεθνούς Φεστιβάλ Μουσικής Δωματίου Απόλλων, που διοργανώνεται κάθε Νοέμβριο, είναι η προώθηση της κλασικής μουσικής στις

περιοχές της Μεσογείου μέσω παραστάσεων από καταξιωμένους, διεθνούς φήμης μουσικούς, σε ένα όμορφο περιβάλλον.

Paradise Jazz Festival

Το φεστιβάλ αυτό πραγματοποιείται κάθε Σεπτέμβριο στην περιοχή της Πάφου. Μέχρι το 2007 ο χώρος διεξαγωγής ήταν ο Πομός στην Πάφου. Από το 2007 όμως μετακόμισε στο κέντρο της Πόλης Χρυσοχούς για να προσελκύσει περισσότερο κόσμο και να δεχθεί περισσότερες εισφορές. Το φεστιβάλ ιδρύθηκε το 1999 από τον David Locke και τον Socrates, ιδιοκτήτη του εστιατορίου και του μπαρ "Paradise" κοντά στον Πωμό. Σκοπός της εκδήλωσης είναι να παίξει τζαζ μουσική από μερικούς από τους καλύτερους νέους μουσικούς του Λονδίνου, που είναι καλεσμένοι στην Πάφο για το σκοπό αυτό.

Φεστιβάλ Κρασιού Διονύσια

Κάθε χρόνο στα τέλη του καλοκαιριού το χωριό Στρουμπί της Πάφου διοργανώνει το φεστιβάλ "Διονύσια" προς τιμήν του θεού του κρασιού Διόνυσου. Το χωριό Στρουμπί, που παράγει εξαιρετικά κρασιά, οργάνωσε για πρώτη φορά το 1967 το "Χορό του Σταφυλιού" στην πλατεία του χωριού. Αργότερα η εκδήλωση πήρε τη μορφή ενός τριήμερου φεστιβάλ, που με τα χρόνια εξελίχθηκε σε μια από τις πιο σημαντικές εκδηλώσεις του τύπου αυτού στην Κύπρο. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει εκθέσεις κρασιού, κυπριακούς και ξένους χορούς και τραγούδια, παιχνίδια, εκθέσεις χειροτεχνημάτων της περιοχής, εκθέσεις λουλουδιών, εκθέσεις προϊόντων που παράγονται από το σταφύλι και άλλα.

4.3 Χωροταξική μελέτη του Δ. Πάφου - Τοπικό σχέδιο

4.3.1 Εισαγωγή

Ο καθορισμός και σχεδιασμός στόχων της αναπτυξιακής πολιτικής και τα μέτρα και οι διατάξεις για την εφαρμογή τους αποτελούν τη βάση για την ορθολογική αστική ανάπτυξη του αστικού συμπλέγματος Πάφου και την ευημερία του πληθυσμού του. Η πολεοδομική και χωροταξική νομοθεσία στην Κύπρο συνίσταται από τον Πολεοδομικό και Χωροταξικό Νόμο, που θεσπίστηκε το 1972, με σκοπό τη

διασφάλιση και την ορθολογική οργάνωση και τον προγραμματισμό της ανάπτυξης, καθώς και την επαρκή προστασία του περιβάλλοντος και της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Στην πραγματικότητα ο Νόμος υλοποιήθηκε πλήρως την 1η Δεκεμβρίου 1990 και οι μεταγενέστερες τροποποιήσεις του αποσκοπούν στη βελτίωσή του και στην προσαρμογή και την ανταπόκριση σε νέα δεδομένα, προκειμένου να είναι μια σύγχρονη και ευέλικτη νομοθεσία, εναρμονισμένη με τις κατευθύνσεις και τις διαδικασίες που προωθούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το Τοπικό Σχέδιο Πάφου εκπονήθηκε σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του νόμου περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας, που δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά την 1η Δεκεμβρίου 1990 και έχει τροποποιηθεί πέντε φορές μέχρι σήμερα.

Αυτό το Τοπικό Σχέδιο (2021) δίνει έμφαση στη βελτίωση της ποιότητας των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης και στην ενσωμάτωση σε αυτό των σύγχρονων και αναγνωρισμένων τάσεων πολεοδομικού σχεδιασμού και των κατευθύνσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο Τοπικό Σχέδιο καθορίζεται διευρυμένο χωροθετικό πλαίσιο και εισάγονται ευέλικτες πολιτικές σε σχέση με νέους τύπους αναπτύξεων για έγκαιρη ανταπόκριση στις ανάγκες και τάσεις της αγοράς, ενώ παράλληλα καθορίζεται το ευρύτερο πλαίσιο για έργα του δημόσιου τομέα και οι γενικές πολιτικές για ανάπτυξη.

Περιοχή Τοπικού Σχεδίου

Στο Τοπικό Σχέδιο περιλαμβάνονται οι περιοχές των Δήμων Πάφου, Γεροσκήπου και μέρος της περιοχής του Δήμου Πέγειας, οι περιοχές των Κοινοτικών Συμβουλίων Τάλας, Χλώρακα, Κισσόνεργας, Έμπας, Τρεμιθούσας, Λέμπας, Μεσόγης, Μέσα Χωρίου, Αγίας Μαρινούδας, Αχέλειας και Κονιών και μέρος των Κοινοτικών Συμβουλίων Κοίλης, Μαραθούνας, Αγίας Βαρβάρας και Τιμής. Η έκταση της περιοχής του Τοπικού Σχεδίου ανέρχεται σε περίπου 10.099 εκτάρια· και σύμφωνα με την έκθεση της Στατιστικής Υπηρεσίας (Απογραφή Πληθυσμού 2011), το 2011 είχε πληθυσμό 62.122 κατοίκους.

4.3.2 Ιστορική Αναδρομή

Η ύπαρξη του οικισμού στην ευρύτερη περιοχή της Πάφου, από ιστορικά στοιχεία και αρχαιολογικά ευρήματα, χρονολογείται περισσότερο από 2000 χρόνια. Ο οικισμός ονομαζόταν Παλαίπαφος, αποτελούσε το βασίλειο της Πάφου και βρισκόταν δεκαπέντε περίπου χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της σημερινής πόλης της Πάφου, δίπλα στο χωριό Κούκλια. Η Παλαίπαφος αναφέρεται ως το κέντρο λατρείας της θεάς Αφροδίτης και του πολιτισμού της ευρύτερης περιοχής. Η Νέα Πάφος, μέρος της σημερινής Κάτω Πάφου, κτίστηκε, σύμφωνα με την παράδοση, από τον Αγαπήνορα τον 4^ο αιώνα π.Χ., αν και από αρχαιολογικά ευρήματα τεκμηριώνεται ότι ιδρύθηκε τον 3^ο αιώνα π.Χ. από τον βασιλιά Νικοκλή, ο οποίος καθιέρωσε την ελληνική γραφή και περιτοίχισε την πόλη. Η Πάφος στα χρόνια των Πτολεμαίων έγινε η πρωτεύουσα της Κύπρου και γνώρισε μεγάλη ακμή, η οποία συνεχίστηκε και κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο, σύμφωνα με αρχαιολογικά ευρήματα.

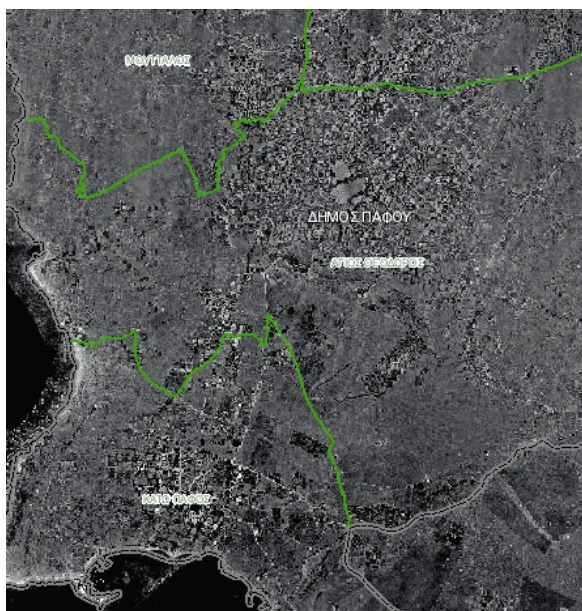
Κατά τα βυζαντινά χρόνια η Πάφος έχασε τα πρωτεία, καθώς πρωτεύουσα έγινε η Σαλαμίνα. Οι σεισμοί αλλά και οι επανειλημμένες αραβικές επιδρομές, μεταξύ του 7ου και του 10ου μ.Χ. αιώνα, οδήγησαν την πόλη στην παρακμή. Από τα μεσαιωνικά χρόνια η πόλη άρχισε να γίνεται γνωστή και με την ονομασία Κτήμα, επειδή αποτέλεσε βασιλικό κτήμα (φέουδο). Ήταν τότε το δυτικό λιμάνι της Κύπρου, καθώς και επισκοπική έδρα. Η πόλη γνώρισε τη μεγαλύτερή της παρακμή κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας (1570-1878) και παρέμεινε στην αφάνεια, διατηρώντας τον χαρακτήρα και την κλίμακά της μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα.

Μετά το 1974 η Πάφος γνώρισε πολύ γοργούς ρυθμούς ανάπτυξης στο πλαίσιο επαναδραστηριοποίησης της Κυπριακής οικονομίας, που συνέβαλαν στην ανάδειξή της ως το σημαντικότερο αστικό κέντρο της δυτικής Κύπρου, συγκεντρώνοντας ένα δυναμικό και αναπτυσσόμενο κέντρο δραστηριοτήτων, λειτουργιών και υπηρεσιών.

Στις Εικόνες 4.18, 4.19 και 4.20 οι αεροφωτογραφίες δείχνουν τον τρόπο που αναπτύχθηκε η Πάφος στην πάροδο του χρόνου από το 1963 μέχρι σήμερα.

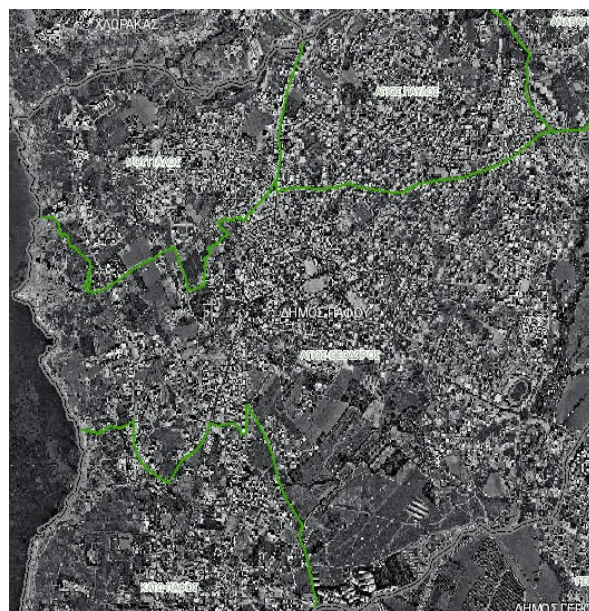
Παρατηρώντας τις αεροφωτογραφίες αυτές καθίσταται σαφές ότι το 1963 η Πάφος δεν ήταν καθόλου αναπτυγμένη, εκτός από το κέντρο της πόλης. Το κέντρο

της Πάφου είναι η μόνη περιοχή, η οποία είναι κατοικήσιμη και πυκνοκατοικημένη τη χρονολογία αυτή, μαζί με το λιμανάκι της Πάφου. Αντίθετα με το κέντρο της πόλης, η υπόλοιπη περιοχή είναι αραιοκατοικημένη. Στην αεροφωτογραφία του 1993 βλέπουμε ότι η Πάφος έχει τρομερή ανάπτυξη, σε σχέση με αυτήν του 1963. Το κέντρο της πόλης έχει πυκνοκατοικηθεί, με αποτέλεσμα η ανάπτυξη της πόλης να έχει μετατοπιστεί προς τον περιαστικό χώρο και ειδικότερα προς τα νοτιοδυτικά του κεντρικού πυρήνα της πόλης. Σε σχέση με το 1993, στην αεροφωτογραφία του 2014 παρατηρείται ότι η Πάφος δεν παρουσιάζει μεγάλες αλλαγές όσο αφορά την ανάπτυξη, αφού ελάχιστες από τις παλαιότερα μη κατοικήσιμες περιοχές αναπτύχθηκαν.

Εικόνα 4.18: Αεροφ/γραφία Δ. Πάφου(1963)

Πηγή: Τμήμα Κτηματολογίου και Χωρομετρίας

Εικόνα 4.19: Αεροφ/γραφία Δ. Πάφου(1993)

Πηγή: Τμήμα Κτηματολογίου και Χωρομετρίας

Εικόνα 4.20: Αεροφ/γραφία Δ. Πάφου(2014)

Πηγή: Τμήμα Κτηματολογίου και Χωρομετρίας

4.3.3 Βασικοί στόχοι του τοπικού σχεδίου και γενική στρατηγική ανάπτυξης

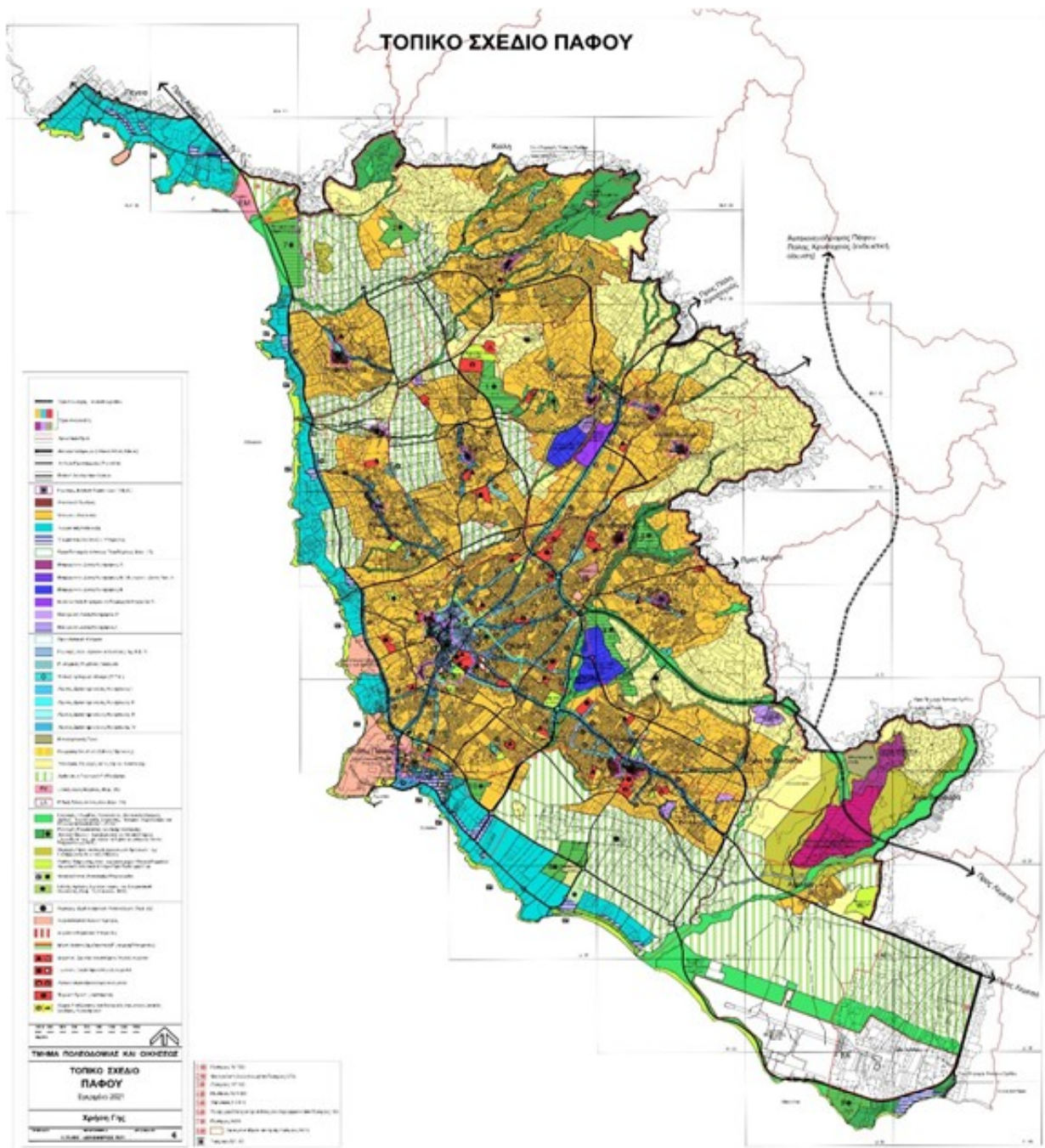
Το Τοπικό Σχέδιο αποσκοπεί στον καθορισμό και την εφαρμογή του κατάλληλου πλαισίου μακροπρόθεσμης πολεοδομικής πολιτικής, που θα επιτρέψει την ορθολογική ανάπτυξη της Πάφου μέχρι το 2026, έτος το οποίο αποτελεί τον χρονικό ορίζοντα του Τοπικού Σχεδίου.

Οι βασικοί στόχοι του τοπικού σχεδίου (Χάρτης 4.2) είναι:

- Η διασφάλιση της αποδοτικότερης οργάνωσης των βασικών αστικών λειτουργιών και η ορθολογική κατανομή των χρήσεων γης.
- Η εξοικονόμηση φυσικών πόρων και η διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής του Τοπικού Σχεδίου, προς όφελος του σημερινού και μελλοντικού αστικού πληθυσμού, σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.
- Η διασφάλιση ισόρροπης ποικιλίας συμβατών χρήσεων, όπου αυτό είναι επιθυμητό και ο διαχωρισμός, όσο είναι δυνατόν, μη συμβατών χρήσεων.
- Η σταδιακή αναβάθμιση των ανέσεων, της ποιότητας ζωής και του επιπέδου εξυπηρέτησης του συνόλου του αστικού πληθυσμού· και η υιοθέτηση μέτρων που θα συμβάλουν σε σταδιακή, αλλά ουσιαστική επίλυση των λειτουργικών ή άλλων προβλημάτων που αντιμετωπίζονται σε επιμέρους αστικές περιοχές.

- Η ορθολογική οργάνωση των περιοχών κατοικίας, με τρόπο που να επιτυγχάνεται η λειτουργική συσχέτιση της κατανομής του πληθυσμού με τις ευκαιρίες απασχόλησης και τις υπηρεσίες, όπως και η δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για την υλοποίηση οικιστικών αναπτύξεων.
- Η εφαρμογή μιας σύγχρονης πολυδιάστατης κυκλοφοριακής πολιτικής, που θα μεριμνά για τις σημερινές και μελλοντικές ανάγκες λειτουργίας της πόλης και θα αντιμετωπίζει τις ανάγκες όλων των εισοδηματικών στρωμάτων του πληθυσμού.
- Η εφαρμογή μέτρων πολιτικής, που θα συμβάλουν στην προστασία και αναβάθμιση του κρίσιμου ρόλου που διαδραματίζει το Αστικό Κέντρο ως το λειτουργικό επίκεντρο του αστικού συγκροτήματος και της ευρύτερης περιφέρειας.
- Η διαφύλαξη στοιχείων και περιοχών ειδικού, ιστορικού, πολιτιστικού και αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος και η υιοθέτηση προγράμματος προστασίας, διατήρησης, ανάπλασης και αναζωογόνησης των ιστορικών πυρήνων.

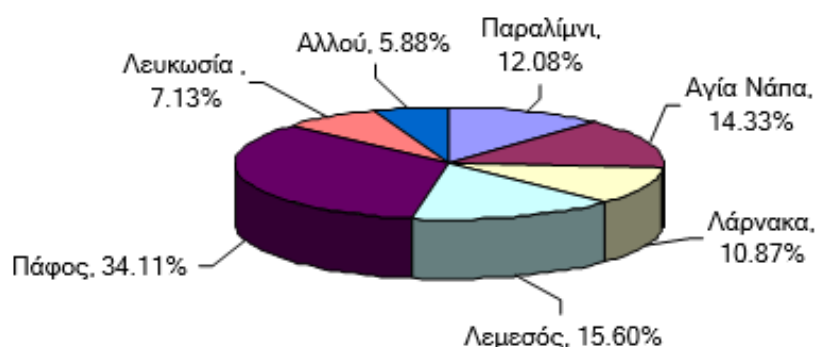

Χάρτης 4.2: Τοπικό Σχέδιο Πάφου (2021)
Πηγή: Τμήμα Πολεοδομία και Οικήσεως

4.4 Ο Τομέας του Τουρισμού στην Επαρχία Πάφου

4.4.1 Τουριστική κίνηση Επαρχίας Πάφου

Ο τουρισμός αποτελεί έναν σημαντικό τομέα της οικονομίας της Πάφου, η οποία προσελκύει ένα μεγάλο μέρος των τουριστικών ροών της Κύπρου συνολικά. Πιο συγκεκριμένα, όπως παρουσιάζεται και στο Γράφημα 4.1, οι περισσότεροι επισκέπτες συγκεντρώνονται σε τρεις κύριες περιοχές της Κύπρου. Συγκεκριμένα, η Πάφος, η Αγία Νάπα/Παραλίμνι και η Λεμεσός συγκεντρώνουν συνολικά το 76,12% των επισκεπτών, ενώ οι υπόλοιπες περιοχές της Κύπρου συγκεντρώνουν πολύ χαμηλότερα ποσοστά. Την πρωτιά όσον αφορά τις προτιμήσεις των τουριστών που επισκέπτονται την Κύπρο για διαμονή διατηρεί η Πάφος, καθώς φιλοξενεί το 34,11% (συμπεριλαμβανομένης και της Πόλης Χρυσοχούς) της συνολικής κίνησης της Κύπρου.

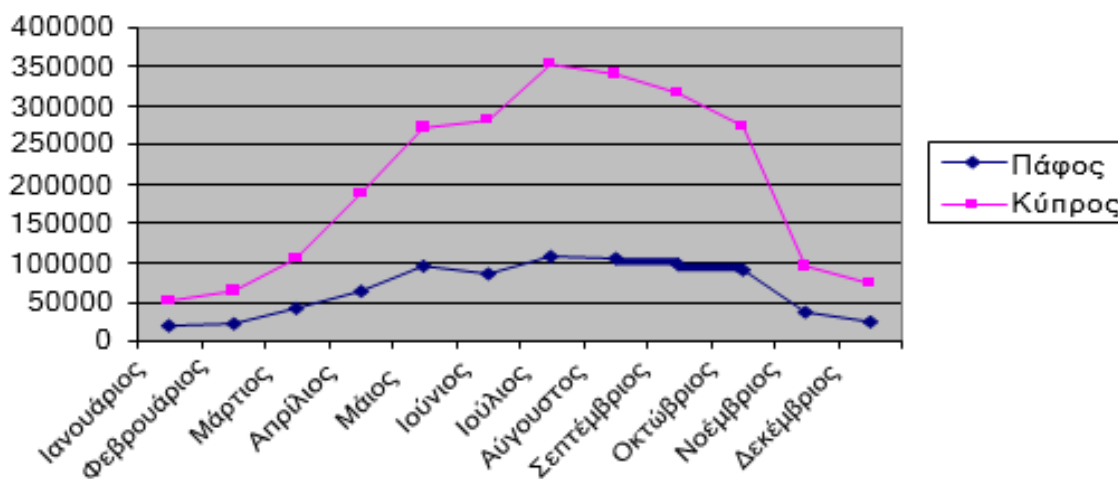
Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

Σήμερα η Πάφος είναι μια σύγχρονη πόλη, η οποία εξακολουθεί να αναπτύσσεται με ρυθμούς ταχύτερους από τις υπόλοιπες πόλεις της Κύπρου. Η οικονομία της επαρχίας στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην τουριστική βιομηχανία. Λόγω του πολύ ήπιου κλίματος και της μεγάλης περιόδου καλοκαιρίας κατά τη διάρκεια του έτους, η κυρίως τουριστική περίοδος αρχίζει μέσα στον Απρίλιο και φτάνει μέχρι τα τέλη Οκτωβρίου. Επίσης, η Πάφος εξακολουθεί να είναι ο πρώτος σε πληρότητα τουριστικός προορισμός της Κύπρου (Στοιχεία Κυπριακού

Οργανισμού Τουρισμού, 2019) και κατά τους μήνες μη τουριστικής αιχμής. Ειδικότερα, στο Γράφημα 4.2 παρουσιάζεται η σύγκριση μεταξύ των μηνιαίων αφίξεων των τουριστικών ροών της Πάφου και ολόκληρου του νησιού για το έτος 2019. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από αυτή την σύγκριση είναι τα ακόλουθα:

- Η επαρχία Πάφου παρουσιάζει μικρότερη εποχικότητα σε σχέση με ολόκληρο το νησί της Κύπρου.
- Η πλειοψηφία των τουριστών που επισκέπτονται το νησί κατά τις φθινοπωρινές και χειμερινές περιόδους έχουν προορισμό την επαρχία Πάφου.

Γράφημα 4.2: Μηνιαίες αφίξεις στη Πάφο και στο σύνολο της Κύπρου (2019)

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

Όσον αφορά τη χώρα προέλευσης των επισκεπτών του νησιού της Κύπρου, όπως φαίνεται και από το πρώτο μέρος του Πίνακα 4.2 που ακολουθεί, η πλειοψηφία αυτών έχει ως χώρα προέλευσης το Ηνωμένο Βασίλειο (ποσοστό 53,10%). Ακολουθούν, με αξιοσημείωτη διαφορά, η Ρωσία, η Ελλάδα, και η Γερμανία. Βλέποντας το δεύτερο μέρος του Πίνακα 4.2, διαπιστώνεται ότι η Πάφος παρουσιάζει αντίστοιχη εικόνα με τη συνολική εικόνα της Κύπρου. Οι τουρίστες προερχόμενοι από το Ηνωμένο Βασίλειο καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς (75,5%), ενώ ακολουθούν η Γερμανία, η Ρωσία και η Ιρλανδία.

1. Κύπρος		2. Πάφος	
Χώρα προέλευσης	(%) κατανομή τουριστών κατά χώρα προέλευσης	Χώρα προέλευσης	(%) κατανομή τουριστών κατά χώρα προέλευσης
Ηνωμένο Βασίλειο	53,10%	Ηνωμένο Βασίλειο	75.5%
Ρωσία	6,04%	Γερμανία	4.9%
Ελλάδα	5,79%	Ρωσία	3.3%
Γερμανία	5,73%	Ιρλανδία	2.3%
Σουηδία	5,01%	Βέλγιο	1.8%
Άλλες	24,33%	Άλλες	12.2%

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

Στον Πίνακα 4.3 παρουσιάζεται ο αριθμός τουριστών που βρίσκονταν τόσο στην Κύπρο όσο και στην επαρχία Πάφου (Πάφος και Πόλης Χρυσοχούς) κατά το έτος 2019 μηνιαία και συγκεντρωτικά για τα τέσσερα τρίμηνα. Αυτό που παρατηρείται είναι η ύπαρξη εποχικότητας τόσο σε ολόκληρο το νησί όσο και στην επαρχία Πάφου. Η εποχικότητα όμως για την Πάφο κινείται σε ελαφρώς καλύτερα επίπεδα από ότι για το υπόλοιπο νησί.

Μήνες	Κύπρος		Πάφος		Πόλης Χρυσοχούς	
	Αριθμός	%	Αριθμός	%	Αριθμός	%
1. Ιανουάριος - Μάρτιος	219.262	9,08%	81.453	10.69%	2.181	7.30%
Ιανουάριος	51.848	2,15%	19.483	2,56%	515	1,72%
Φεβρουάριος	63.098	2,61%	21.931	2,88%	606	2,03%
Μάρτιος	104.316	4,32%	40.039	5,26%	1.060	3,55%
2. Απρίλιος - Ιούνιος	744.833	30,83%	234.675	30,80%	10.287	34,44%
Απρίλιος	189.310	7,84%	62.151	8,16%	2.020	6,76%
Μάιος	273.058	11,30%	91.149	11,96%	3.891	13,03%
Ιούνιος	282.465	11,69%	81.375	10,68%	4.377	14,65%
3. Ιούλιος - Σεπτέμβριος	1.008.394	41,74%	298.999	39,24%	13.261	44,39%
Ιούλιος	352.423	14,59%	104.392	13,70%	4.593	15,38%
Αύγουστος	340.534	14,09%	101.123	13,27%	4.629	15,50%
Σεπτέμβριος	315.437	13,06%	93.484	12,27%	4.039	13,52%
4. Οκτώβριος - Δεκέμβριος	443.586	18,36%	146.770	19,26%	4.143	13,87%
Οκτώβριος	275.103	11,39%	87.825	11,53%	2.859	9,57%
Νοέμβριος	94.741	3,92%	35.042	4,60%	976	3,27%
Δεκέμβριος	73.742	3,05%	23.903	3,14%	308	1,03%

Πίνακας 4.3: Τουριστική εποχικότητα στην Κύπρο και την επαρχία Πάφου (Πάφος και Πόλη Χρυσοχούς) (2019)

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

4.4.2 Κίνητρα και Γεωγραφικές Αγορές

Ο συνδυασμός «Ήλιος και Θάλασσα» που αντιπροσωπεύει το μαζικό τουριστικό μοντέλο παραμένει ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης της επαρχίας Πάφου, προσελκύνοντας σημαντικό αριθμό τουριστών. Εντούτοις, η περιοχή προσφέρεται για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού και κατάλληλη στόχευση σε συγκεκριμένες αγορές (Γεωγραφικές και Κινήτρων). Οι εναλλακτικές αυτές μορφές τουρισμού μπορούν να προσελκύσουν επισκέπτες που επιθυμούν την ενασχόληση με συγκεκριμένες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια των διακοπών τους και να εμπλουτίσουν το βασικό τουριστικό προϊόν. Τα στοιχεία που ακολουθούν για την αποτύπωση των υφιστάμενων γεωγραφικών αγορών και των κινήτρων ταξιδιού, έχουν βασιστεί τόσο στο Σχέδιο Προβολής Τουρισμού της Υπαίθρου(2019) όσο και στο Αναθεωρημένο Στρατηγικό Σχέδιο Τουρισμού για την Κύπρο (2019).

Ηνωμένο Βασίλειο

Το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί τη βασικότερη αγορά της Πάφου, με το 75,5% των επισκεπτών της να προέρχονται από αυτή τη χώρα (Πίνακας 4.2). Η Πάφος θεωρείται αγαπημένος προορισμός για τους Άγγλους, των οποίων τα ενδιαφέροντα εστιάζουν κυρίως στην ηρεμία και την ξεκούραση, την οινογαστρονομία, τον ήλιο, τη θάλασσα και τη διασκέδαση. Επιθυμούν επίσης να έρχονται σε επαφή με τον τοπικό πληθυσμό και να γνωρίσουν τα ήθη και τις συνήθειες του τοπικού πολιτισμού. Αποτελούν την κατηγορία των τουριστών που απολαμβάνουν τον ήλιο και τη θάλασσα, αλλά επιζητούν και επιπλέον εμπειρίες. Σημειώνεται ότι οι Άγγλοι εκτιμούν ιδιαίτερα την Πάφο, αλλά και την Κύπρο γενικότερα και την έχουν επιλέξει για τις προπονήσεις της Ολυμπιακής τους Ομάδας. Επιπλέον σημειώνεται ότι πολλοί Άγγλοι έχουν αγοράσει κατοικίες και διαμένουν μόνιμα σε περιοχές της ενδοχώρας της Κύπρου και με τον τρόπο αυτό καθίστανται οι καλύτεροι πρεσβευτές της υπαίθρου, μεταδίδοντας θετικές πληροφορίες ή φιλοξενώντας συμπατριώτες τους.

Γερμανία

Σύμφωνα με την έρευνα «Market Research and Consultancy Study for the Development of the German Market to Cyprus», που διενεργήθηκε για λογαριασμό του ΚΟΤ τον Δεκέμβριο του 2003, η Γερμανία είναι η σημαντικότερη χώρα προέλευσης τουριστών και αποτελεί αγορά – κλειδί για όλους τους τουριστικούς προορισμούς. Οι Γερμανοί τουρίστες ενδιαφέρονται κυρίως για το τμήμα «Ήλιος και Θάλασσα», ενώ δευτερευόντως πόλο έλξης αποτελούν τα πολιτιστικά και ιστορικά χαρακτηριστικά του τουριστικού προορισμού. Το μερίδιο αγοράς που κατέχει η Κύπρος στη Γερμανία είναι ιδιαίτερα μικρό. Σύμφωνα με την πιο πάνω έρευνα, οι τέσσερις σημαντικότερες χώρες προτίμησης για τους Γερμανούς είναι η Ισπανία, η Τουρκία, η Ελλάδα και η Ιταλία.

Γαλλία

Οι Γάλλοι προτιμούν τη χώρα τους για τις διακοπές τους, εντούτοις τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αξιοσημείωτη αύξηση των ταξιδιών στο εξωτερικό. Οι Γάλλοι τουρίστες που επισκέπτονται την Κύπρο και ειδικότερα την Πάφο διακρίνονται σε εκείνους που έρχονται να απολαύσουν τον ήλιο και τη θάλασσα και σε εκείνους που έρχονται για να πραγματοποιήσουν εκδρομές και να γνωρίσουν το νησί από όλες του τις πτυχές και σε όλες του τις εκφάνσεις.

Ρωσία

Η Ρωσία είναι μια από τις μεγαλύτερες τουριστικές αγορές στην Ευρώπη και αποτελεί μια νέα δυναμική τουριστική αγορά, η οποία είναι ιδιαίτερα σημαντική για την Κύπρο. Σύμφωνα με τον ΚΟΤ (2019), στο Αναθεωρημένο Στρατηγικό Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης η Ρωσική αγορά αντιμετωπίζεται σαν η κύρια πηγή αυξημένου τουριστικού ρεύματος τόσο κατά τη διάρκεια του θέρους όσο και κατά τη χειμερινή περίοδο.

Οι παράγοντες, οι οποίοι αξιολογούνται από τους Ρώσους τουρίστες για την επιλογή της Πάφου ως τουριστικού προορισμού, είναι ΚΟΤ (2019) :

- Η ασφάλεια του προορισμού.
- Η ποιότητα του τουριστικού προϊόντος.
- Οι τιμές των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών συγκριτικά με άλλες χώρες.
- Οι φυσικοί πόροι, το κλίμα και τα σχετικά με αυτά φυσικά κάλλη.
- Ο πολιτιστικός πλούτος της χώρας.

Ελλάδα

Είναι γεγονός ότι ο Έλληνας τουρίστας κινείται ως επί το πλείστον εντός της χώρας του, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες. Οι δημοφιλέστεροι προορισμοί εντός της Ελλάδας είναι κυρίως οι Κυκλάδες, η Κρήτη, η Πελοπόννησος, η Ρόδος, η Χαλκιδική και το Ιόνιο. Παρόλα αυτά η Ελλάδα αποτελεί αγορά-στόχο για την Πάφο αλλά και για την Κύπρο συνολικά, καθώς όλο και περισσότεροι Έλληνες την επιλέγουν για τις διακοπές τους. Μάλιστα τα τελευταία δέκα χρόνια καταγράφεται ανοδική τάση στις αφίξεις των Ελλήνων επισκεπτών στην Κύπρο. Ιδιαίτερα, σύμφωνα με στοιχεία του ΚΟΤ, κατά τα έτη 2010-2019 υπήρξε αύξηση των Ελλήνων επισκεπτών της τάξης του 7.4%. Οι θετικές εξελίξεις εδράζονται κυρίως στην αύξηση των κονδυλίων που επενδύει η Κύπρος στην Ελληνική αγορά, καθώς και στις ευεργετικές επιπτώσεις που επέφερε η φιλελευθεροποίηση των αεροπορικών πτήσεων ανάμεσα στις δύο χώρες.

Ιταλία

Η Ιταλία, ως πηγή τουριστικών ροών προς την Κύπρο, εμφανίζει μεγάλες προοπτικές εξέλιξης και μπορεί να συνεισφέρει στην ανάπτυξη του τουρισμού της υπαίθρου και στην ενίσχυση του τουριστικού εισοδήματος από την αύξηση των δαπανών των τουριστών. Εντούτοις, χαρακτηρίζεται από μεγάλη εποχικότητα, ενώ ανασταλτικό παράγοντα στην ανάπτυξη της συγκεκριμένης αγοράς αποτελεί η ελλιπής αεροπορική σύνδεση. Οι Ιταλοί επισκέπτες ενδιαφέρονται, πέραν από την απόλαυση του ήλιου και της θάλασσας, για την επαφή τους με τον τοπικό πολιτισμό και τη φύση, τον περιπατητικό τουρισμό, τα συνέδρια και τα ταξίδια κινήτρων, κ.λπ. Σύμφωνα με στοιχεία του ΚΟΤ, το 2018 συνολικά 19.225 Ιταλοί τουρίστες

επισκέφτηκαν την Κύπρο, ενώ από αυτούς το 12,4% επισκέφτηκαν την Πάφο (συμπεριλαμβανομένης και της Πόλης Χρυσοχούς).

4.4.3 Εσωτερικός τουρισμός

Σύμφωνα με στοιχεία του ΚΟΤ (2019), η επαρχία Πάφου αποτελεί τον πρώτο σε επιλογή προορισμό από Κύπριους πολίτες. Πιο συγκεκριμένα, για την τελευταία δεκαετία, όσον αφορά τον αριθμό διανυκτερεύσεων από Κύπριους πολίτες, η επαρχία Πάφου έφτασε το 35% των συνολικών διανυκτερεύσεων. Για τα έτη 2018 και 2019 το ποσοστό αυτό κυμαίνεται στα ίδια περίπου επίπεδα, δηλαδή 33% και 35% αντίστοιχα. Σύμφωνα με τον Σύνδεσμο Τουριστικών Πρακτόρων, ο Κύπριος τουρίστας χαρακτηρίζεται ως αρκετά απαιτητικός και επομένως διαλέγει τον τουριστικό του προορισμό με μεγάλη προσοχή. Προτιμά τα ταξίδια για διακοπές και τα συνδυάζει με την επιθυμία του να ξεκουραστεί από τη συνεχή ένταση και το άγχος της δουλειάς και της καθημερινότητας, αλλά και να γνωρίσει νέους τόπους και νέους τρόπους ζωής. Είναι διατεθειμένος να δαπανήσει περισσότερα χρήματα, αλλά έχει και την απαίτηση να του παρέχονται οι ανάλογες υπηρεσίες. Απαιτεί δηλαδή υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στην αξία των χρημάτων που πληρώνει (value for money).

Στον Πίνακα 4.4 που ακολουθεί, με κόκκινο χρώμα εμφανίζονται με μορφή ποσοστού οι περιοχές που αποτελούν πρώτη προτίμηση για κάθε τουρίστα προερχόμενο από τις αναγραφόμενες στην πρώτη στήλη χώρες. Παρατηρείται ότι η Πάφος συγκεντρώνει τη δεύτερη μεγαλύτερη προτίμηση σε αριθμό χωρών προέλευσης (έξι), ενώ πρώτη έρχεται η Αγία Νάπα.

Τοποθεσία Διαμονής	Παραλίμνη	Αγία Νάπα	Λάρνακα	Λεμεσός	Πάφος	Λευκωσία	Περισσότερες από 1 τοποθεσίες	Άλλου
Χώρα								
Ηνωμένο Βασίλειο	18.1	10.4	7.6	9.5	47.5	1.7	1.2	4.1
Γερμανία	10.8	24.5	15.1	10.6	29.8	2.5	3.3	3.3
Ελβετία	15.7	55.2	8.3	6.8	8.5	2.3	1.9	1.4
Γαλλία	12.0	6.5	10.3	25.9	23.7	6.3	12.8	2.4
Ολλανδία	5.0	13.6	7.0	13.2	50.5	2.3	3.7	4.7
Βέλγιο	1.2	6.7	7.6	8.5	60.6	7.7	1.8	5.9
Αυστρία	11.4	36.3	20.9	12.9	10.2	4.1	2.8	1.4
Ιταλία	9.0	25.9	7.7	18.5	12.4	13.5	11.1	1.9
Ιρλανδία	7.6	20.8	5.4	13.1	50.6	1.1	0.5	1.0
Ελλάδα	1.7	1.4	15.7	28.3	7.8	36.9	4.3	3.9
Σουηδία	33.6	55.2	6.0	1.2	2.1	0.6	0.7	0.6
Δανία	29.3	36.2	4.2	3.4	24.3	1.1	1.3	0.3
Φινλανδία	18.0	25.6	3.5	16.8	32.0	3.4	0.5	0.3
Νορβηγία	38.1	51.6	4.1	1.9	2.7	0.5	0.9	0.3
Ρωσία	2.7	27.2	7.6	39.7	18.2	3.0	1.2	0.4
Ισραήλ	0.8	24.3	22.9	18.3	11.5	9.8	5.0	7.3
ΗΠΑ	2.1	3.1	23.2	19.7	6.5	27.1	7.9	10.4
Άλλες χώρες	5.3	13.5	20.4	24.2	16.2	12.4	5.0	3.1

Πίνακας 4.4: Ποσοστιαία κατανομή τουριστών στις πόλεις της Κύπρου (2019)

Πηγή: Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού

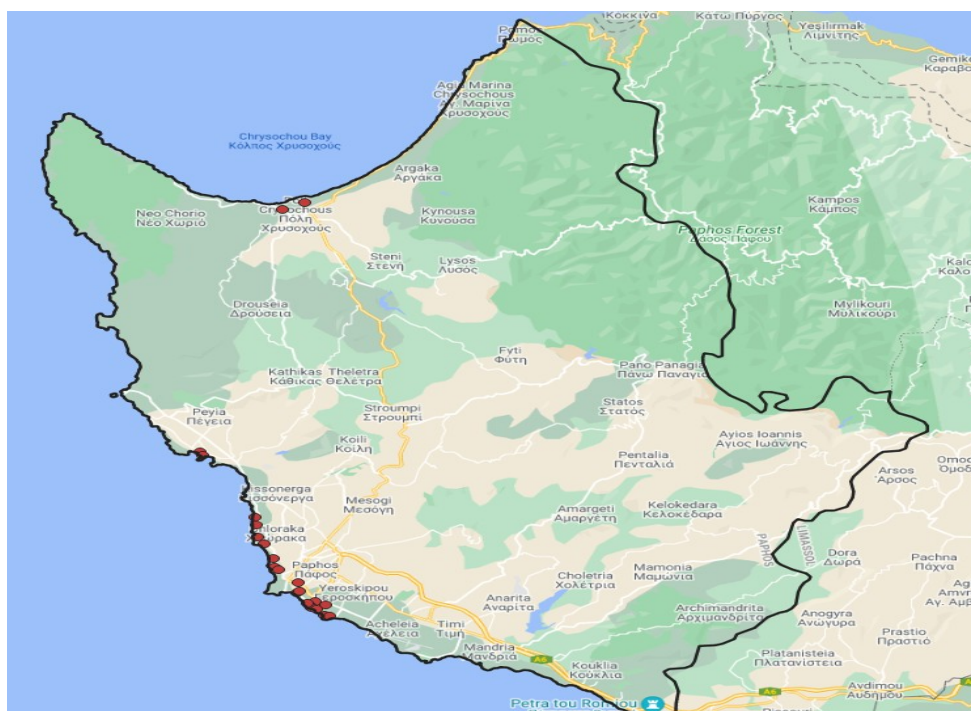
4.6 Πρότυπα περιβαλλοντικής διαχείρισης υποδομών φιλοξενίας Δ. Πάφου

Ο τουρισμός ένας από τους μεγαλύτερους αναπτυσσόμενους τομείς της παγκόσμιας βιομηχανίας, ο οποίος δημιουργεί αρκετά προβλήματα και επιπτώσεις στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Ο όρος «**πράσινος τουρισμός**» συχνά χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με την επιδίωξη για μια ισόρροπη προσέγγιση του τουριστικού σχεδιασμού. Ο Bramwell (1990) ορίζει τον «πράσινο τουρισμό» ως τον τουρισμό ο οποίος αναβαθμίζει τα τοπικά πολιτιστικά στοιχεία· λειτουργεί κάτω από τον έλεγχο των τοπικών κοινωνιών παρέχοντας απασχόληση· και διατηρεί τα οικονομικά οφέλη εντός των τοπικών κοινωνιών. Στην πραγματικότητα, πολλές φορές ο παραπάνω ορισμός ελάχιστα πιστοποιείται, δεδομένου ότι δεν είναι λίγες οι φορές που τα οικονομικά οφέλη διαφεύγουν από τις τοπικές κοινωνίες προς άλλες περιοχές. Από τη δική της πλευρά, η τουριστική βιομηχανία χρησιμοποιεί τον όρο «πράσινος τουρισμός» ως ένα εργαλείο του μάρκετινγκ αλλά και ένα μήνυμα προς τους τουρίστες, προβάλλοντας θέματα εξοικονόμησης ενέργειας, αποφυγής ρύπανσης των ακτών κ.λπ. Χωρίς βέβαια να αμφισβητείται και το γεγονός ότι η τουριστική βιομηχανία άρχισε πλέον να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες αξίες των τουριστών σχετικά με τα θέματα του περιβάλλοντος (Long, 1991).

Τα τελευταία χρόνια ο αριθμός των ξενοδοχείων που εφαρμόζουν περιβαλλοντική πολιτική στο εξωτερικό όλο και αυξάνεται. Ανάμεσά τους βρίσκονται και μεγάλα ονόματα ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων. Τα «πράσινα» ξενοδοχεία, εκτός του ότι εξοικονομούν οικονομικούς πόρους στο πλαίσιο της λειτουργίας τους, συμβάλλουν στην ορθολογικότερη διαχείριση των φυσικών πόρων, ενισχύοντας τη βιωσιμότητα και προωθώντας την περιβαλλοντική συνείδηση των φιλοξενούμενων. Τέλος, σημαντικό μέρος της τουριστικής πελατείας είναι σήμερα «περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένο» και έχει ως ένα από τα σημαντικά κριτήρια επιλογής του προορισμού τη δέσμευσή του απέναντι σε θέματα βιώσιμης διαχείρισης των πόρων. Τα ευρήματα της έρευνας των Chena & Tung (2014) επιβεβαιώνουν τη θεώρηση ότι η τάση των επισκεπτών – ζήτηση – για επίσκεψη σε «πράσινα» ξενοδοχεία κινητοποιεί αντίστοιχα την προσφορά για τη δημιουργία ανάλογων ξενοδοχειακών υποδομών, που υιοθετούν πρακτικές αποτελεσματικότερης διαχείρισης των πόρων.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να προσεγγίσει τη διείσδυση των προτύπων περιβαλλοντικής διαχείρισης των υποδομών φιλοξενίας στα τουριστικά καταλύματα της Επαρχίας Πάφου, αν δηλαδή και κατά πόσον οι ξενοδοχειακές μονάδες της Πάφου αξιοποιούν τέτοιες πρακτικές. Για τον σκοπό αυτό υλοποιήθηκε **έρευνα ερωτηματολογίου** για τη συλλογή της σχετικής πληροφορίας. Το ερωτηματολόγιο που διακινήθηκε συμπεριλάμβανε ερωτήματα σχετικά με την ξενοδοχειακή υποδομή (αριθμός δωματίων, έτος κατασκευής, κατηγορία ξενοδοχειακής μονάδας)· τις 3 κυριότερες εθνικότητες πελατών του ξενοδοχείου· τις ακολουθούμενες (εάν υπήρχαν) πρακτικές (σύστημα) περιβαλλοντικής διαχείρισης· τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κατά την εφαρμογή του Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (εάν εφαρμόζουν ένα τέτοιο σύστημα) και ποια τα κίνητρά τους για την εφαρμογή του.

Τα ξενοδοχεία που συμπεριλήφθηκαν στην παρούσα έρευνα φαίνονται στον Χάρτη 4.3 και βρίσκονται χωροθετημένα στο παράκτιο τμήμα, στο οποίο βρίσκεται σχεδόν το σύνολο των ξενοδοχειακών υποδομών της επαρχίας της Πάφου.

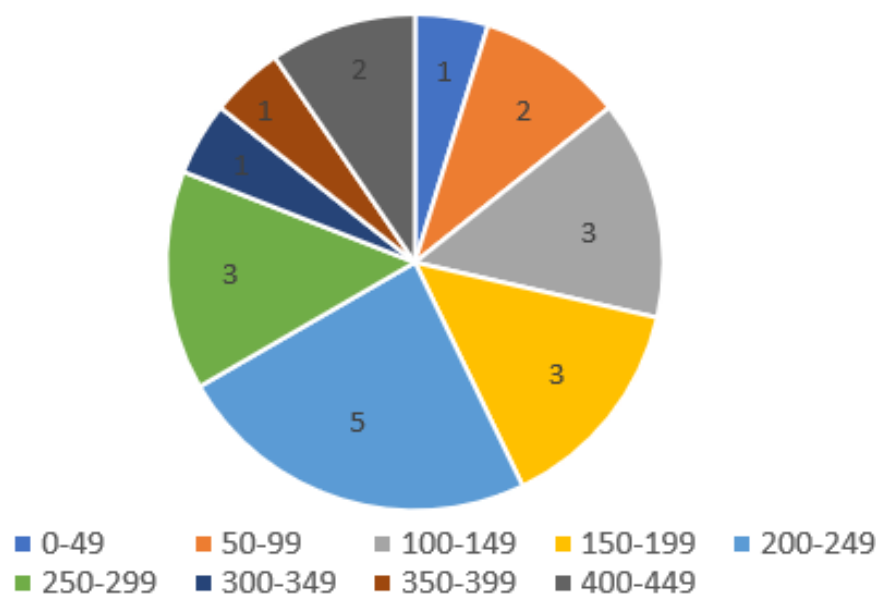
Χάρτης 4.3: Χωρική Κατανομή Υποδομών Φιλοξενίας που συμπεριλήφθηκαν στην έρευνα

Πηγή: ίδια επεξεργασία με χρήση QGIS v2.16.2 και δεδομένα χαρτών google maps (2022)

Η χρονική διάρκεια της έρευνας ήταν από τον Ιούλιο του 2021 έως τον Οκτώβριο του 2021. Το ερωτηματολόγιο στάλθηκε σε ηλεκτρονική μορφή μέσω email με την πλατφόρμα Google Forms για την ευκολότερη συγκέντρωση των αποτελεσμάτων. Συγκεντρώθηκαν 20 απαντήσεις από τις 80 ξενοδοχειακές μονάδες που στάλθηκαν, λόγω και της εποχής την πανδημίας Covid 19. Η ανταπόκριση ήταν μικρή σε ποσοστό 25%, παρά τις προσπάθειες. Άρα τα αποτελέσματα από το ερωτηματολόγιο, λόγω του χαμηλού ποσοστού ανταπόκρισης, αξιολογούνται με επιφύλαξη, καθώς αφορούν ένα μικρό δείγμα των ξενοδοχειακών μονάδων της επαρχίας Πάφου.

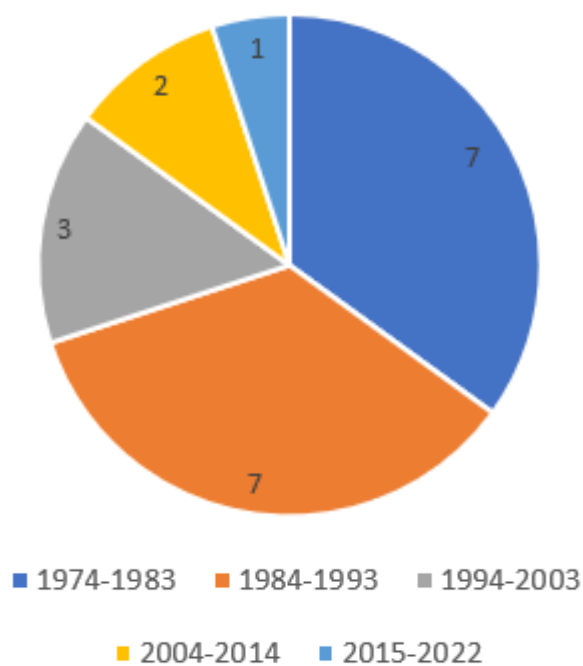
4.6.1 Γενικές πληροφορίες ξενοδοχειακών επιχειρήσεων

Στο πρώτο σκέλος του ερωτηματολογίου οι ξενοδοχειακές μονάδες ερωτήθηκαν για το όνομα, θέση και το μέγεθος (αριθμό δωματίων) των επιχειρήσεων τους. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων φαίνεται στα Γραφήματα 4.3 και 4.4.

Γράφημα 4.3: Κατανομή των ξενοδοχειακών μονάδων με βάση τον αριθμό δωματίων τους

Πηγή: ίδια επεξεργασία από στοιχεία ερωτηματολογίων

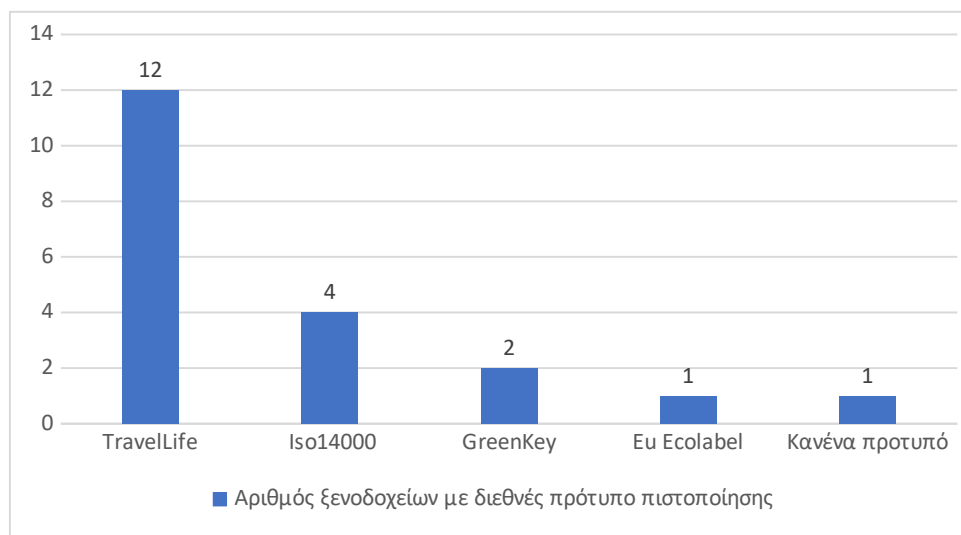

Γράφημα 4.4: Αριθμός ξενοδοχειακών μονάδων ανά δεκαετία κατασκευής
Πηγή: ίδια επεξεργασία από στοιχεία ερωτηματολογίων

Αξιολογώντας τα στοιχεία στο Γράφημα 4.1 παρατηρούμε ότι τα περισσότερα ξενοδοχεία της επαρχίας Πάφου διαθέτουν μεγάλο αριθμό δωματίων, με 13 από τα 20 ξενοδοχεία να έχουν περισσότερα από 200 δωμάτια. Από τα στοιχεία του Γραφήματος 4.4 συμπεραίνεται ότι στο μεγαλύτερο μέρος τους (14 από τα 20 ξενοδοχεία) οι εν λόγω ξενοδοχειακές μονάδες κατασκευάστηκαν στις δύο δεκαετίες 1974-1983 και 1984-1993. Από αυτό καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι μετά την τουρκική εισβολή ξεκίνησε η άνθιση και η ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στην επαρχία Πάφου.

4.6.2 Υιοθέτηση διεθνών προτύπων πιστοποίησης ξενοδοχειακών υποδομών Πάφου

Με βάση τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου, οι ξενοδοχειακές μονάδες ανέφεραν ότι ακολουθούν διάφορα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, με βάση τα διεθνή πρότυπα, όπως Green Key, ISO 14000, Travel Life και Ecolabel. Στο Γράφημα 4.5 φαίνεται η κατανομή των εμπλεκόμενων στην έρευνα ερωτηματολογίου ξενοδοχείων και τα πρότυπα που αυτά υιοθετούν. Από τα 20 ξενοδοχεία που συμμετείχαν στην έρευνα, τα 19 από αυτά κατέχουν διεθνή πρότυπα πιστοποίησης και το πιο δημοφιλές πρότυπο που χρησιμοποιούν είναι το Travel Life.

Γράφημα 4.5: Αριθμός ξενοδοχειακών μονάδων στην Επαρχία της Πάφου που έχουν υιοθετήσει διεθνή πρότυπα περιβαλλοντικής διαχείρισης,

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίων από μελετητή

Οι ξενοδοχειακές μονάδες ερωτήθηκαν αν υπάρχουν και τι είδους προβλήματα κατά την εφαρμογή του Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης. Τα **τρία κύρια προβλήματα** που ανέφεραν είναι:

- Τα κόστη που προκύπτουν κατά την πιστοποίηση και εφαρμογή του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης για τις επιχειρήσεις τους.
- Οι δυσκολίες κατανόησης και εφαρμογής του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης από το προσωπικό ελλείψει ευαισθητοποίησης.
- Η ανεπαρκής εξυπηρέτηση από την GreenDot για περισυλλογή των ανακυκλώσιμων ειδών.

4.6.3 Δεύτερο σκέλος ερωτηματολογίου - Ο τουρισμός στην Πάφο

Στη συνέχεια του ερωτηματολογίου, οι επιχειρήσεις καλούνται να επισημάνουν τα κύρια, κατά τη γνώμη τους, προβλήματα του τομέα του τουρισμού στην περιοχή δραστηριοποίησής τους. Τα κυριότερα προβλήματα που αναφέρθηκαν από τις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα ερωτηματολογίου ήταν:

- Ελλιπής ενημέρωση και ανάπτυξη/προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Η έντονη εποχικότητα του τουριστικού τομέα στην περιοχή μελέτης.
- Το ακατάλληλο εργατικό δυναμικό.
- Η έλλειψη εξειδικευμένου στο αντικείμενο εργατικού δυναμικού.
- Το οδικό δίκτυο.
- Οι αεροπορικές συνδέσεις με το αεροδρόμιο Πάφου.

Τέλος, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με το ποιες μορφές εναλλακτικού τουρισμού θεωρούν κατάλληλες για την περιοχή τους και τι, κατά τη γνώμη τους, θα μπορούσε να συμβάλει θετικά στην ανάπτυξη του τουρισμού στην επαρχία Πάφου. Μέσα από τις απαντήσεις προκύπτει ότι οι σημαντικότερες μορφές είναι:

- Εκπαιδευτικός Τουρισμός
- Γαστρονομικός Τουρισμός
- Συνεδριακός Τουρισμός

- Πολιτιστικός Τουρισμός
- Αθλητικός Τουρισμός
- Αγροτουρισμός

Σχετικά με το τι θα μπορούσε να συμβάλει θετικά στην περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού, οι ερωτώμενοι προκρίνουν τα ακόλουθα:

- Προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Καλύτερες αεροπορικές συνδέσεις με το αεροδρόμιο Πάφου.
- Τοπική Φιλοξενία.
- Εκπαίδευση Προσωπικού.

4.7 Συμπεράσματα

Λόγω των ευεργετικών του πτυχών, ο τουρισμός ενθαρρύνεται έντονα στην Κύπρο και αναμένεται να συνεχίσει να αναπτύσσεται. Ταυτόχρονα, αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ότι η αυξανόμενη ένταση της τουριστικής δραστηριότητας έχει δυνητικά καταστροφικές επιπτώσεις στη φύση, την κοινωνία και τον πολιτισμό της Κύπρου. Ως εκ τούτου, για να υπάρχουν υπεύθυνες τουριστικές πρακτικές θα πρέπει να διορθωθούν τα λάθη από το παρελθόν και να προληφθούν τα μελλοντικά. Μία τέτοια θεώρηση απαιτεί την υιοθέτηση μιας σαφώς προληπτικής προσέγγισης στις τρέχουσες τουριστικές πολιτικές και στρατηγικές σε όλα τα επίπεδα, προκειμένου ο τουρισμός να βοηθήσει την κοινωνία να σημειώσει πρόοδο προς την αειφορία.

Ως τουριστικός προορισμός, η Πάφος έχει πληγεί σημαντικά από τις συνέπειες της πανδημίας του κορονοϊού. Εκτός από τις πρόσφατες αφίξεις, η πληρότητα των ξενοδοχείων είναι πολύ χαμηλή και τα προβλήματα επιδεινώνονται. Οι αφίξεις από το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν χαμηλές, όπως και αυτές από το Ισραήλ. Πέραν από τον τουρισμό, η περιοχή αντιμετώπιζε επίσης ελλείψεις εργατικού δυναμικού τόσο σε ειδικευμένο όσο και σε ανειδίκευτο. Δεν υπάρχει ανθρώπινο δυναμικό για να εργαστεί στη τουριστική βιομηχανία αυτή τη στιγμή και οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα (Axia, n.d.).

Οι τουριστικές ροές που προσελκύνονται στην Πάφο προέρχονται σε σημαντικό βαθμό από το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γερμανία, καθώς και από χώρες από τις οποίες έχει πτήσεις η Ryanair. Μάλιστα τον Δεκέμβριο του 2021 η πληρότητα των ξενοδοχείων στην Πάφο άγγιζε το 25% και λειτουργούσαν συνολικά 20 από τα 110 ξενοδοχεία. Οι τουριστικοί πράκτορες για το καλοκαίρι του 2022 ζητούν μειώσεις, καθώς αναμένονται να υπάρξουν περισσότερο κρατήσεις της τελευταίας στιγμής. Από το 2021 η περιοχή της Πάφου ξεκίνησε ένα πρόγραμμα με τις γερμανόφωνες περιοχές με την έναρξη των πτήσεων που τόλμησε η Ryanair και υπήρξε άμεση ανταπόκριση, κάτι που είναι ενθαρρυντικό (Αχία, n.d.).

Βάσει των ετήσιων ποσοστών πληρότητας για κάθε περιοχή, η Πάφος τα τελευταία έξι έτη πριν το ξέσπασμα του COVID-19 είχε αυξητική τάση ως προς την πληρότητα στην Κύπρο, συγκρινόμενη με τη Λευκωσία, τη Λάρνακα, και την Αμμόχωστο. Η Πάφος διαθέτει τουρισμό όλο το έτος και προσελκύει τουρίστες και το χειμώνα (Αχία, n.d.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ Δ. ΠΑΦΟΥ

5.1 Εισαγωγή

Η διαπίστωση ότι η τουριστική δραστηριότητα αποτελεί για τον Δήμο Πάφου έναν από τους σημαντικότερους οικονομικούς πυλώνες σε σχέση τόσο με τα απόλυτα μεγέθη, όσο και με τις παραμέτρους που σχετίζονται με τη δυνατότητά της να τροφοδοτεί και άλλες δραστηριότητες δεν αμφισβητείται από κανέναν. Το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν όμως, οι παράμετροι που καθορίζουν τη δυναμική του, την ποιότητα, την πληρότητα, καθώς και την αποδοτικότητά του, παρουσιάζουν σημαντικές ελλείψεις, με αποτέλεσμα η Κύπρος και γενικότερα ο δήμος Πάφου να έχει χάσει σημαντικό έδαφος σε σχέση με τους άμεσους ανταγωνιστές της και να χρειάζεται να λάβει δραστικά μέτρα για την διόρθωση της κατάστασης.

Στο παρόν κεφάλαιο αξιολογούνται και αναλύονται οι προοπτικές της μελλοντικής τουριστικής ανάπτυξης του Δήμου Πάφου. Στην πρώτη ενότητα γίνεται η ανάλυση SWOT της περιοχής μελέτης με βάση την αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης για τον Δήμο Πάφου. Ακολουθεί η καταγραφή των δυνατοτήτων και ευκαιριών που θα πρέπει να αξιοποιηθούν για την περαιτέρω ενδυνάμωση της Πάφου σαν τουριστικού προορισμού. Επίσης, καταγράφονται οι αδυναμίες όσο και οι απειλές που αντιμετωπίζει η Πάφος και οι οποίες θα πρέπει να τύχουν άμεσης προσοχής. Τέλος σκιαγραφούνται προτάσεις μελλοντικής εξέλιξης του τουριστικού τομέα και οι πολιτικές υλοποίησης της προτεινόμενης εξέλιξης.

5.2 Ανάλυση SWOT – Πλεονεκτήματα/Μειονεκτήματα της τουριστικής ανάπτυξης και οι Ευκαιρίες/Απειλές του Δ. Πάφου.

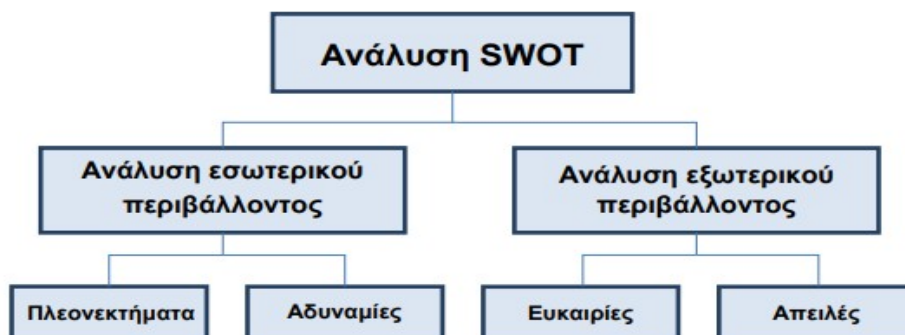
5.2.1 Η Ανάλυση SWOT

Η ανάλυση SWOT αποτελεί μια μέθοδο ποιοτικής αξιολόγησης και ένα συνεκτικό πλαίσιο υποστήριξης της λήψης αποφάσεων, που μπορεί να αφορά έναν θεσμό, μια επιχείρηση, μια γεωγραφική περιοχή, μια δημόσια πολιτική κ.τ.λ. Είναι μια τεχνική

σχεδιασμού των δράσεων ιδιαίτερα διαδεδομένη στο πλαίσιο της Διοίκησης Επιχειρήσεων για περισσότερα από 50 χρόνια.

Στις περιπτώσεις εφαρμογής της ανάλυσης SWOT στον επιχειρησιακό στρατηγικό σχεδιασμό, βασικός στόχος είναι η ολοκληρωμένη διερεύνηση των εσωτερικών πλεονεκτημάτων και αδυναμιών ενός οργανισμού ή μιας επιχείρησης ή μιας περιοχής, σε συνδυασμό με την ολοκληρωμένη διερεύνηση των εξωτερικών ευκαιριών και των απειλών. Πιο συγκεκριμένα (Διάγραμμα 5.1):

- Τα πλεονεκτήματα ή δυνάμεις αναφέρονται στους πόρους ή τις δεξιότητες που μπορούν να αξιοποιηθούν για την αύξηση της αποτελεσματικότητας και την επίτευξη στόχων μιας περιοχής, μιας επιχείρησης κ.λπ.
- Οι αδυναμίες αφορούν σε περιορισμούς ή ελλείψεις, που εμποδίζουν την επίτευξη των στόχων. Στην περίπτωση του σχεδιασμού αναφέρονται σε μειονεκτήματα ή αδυναμίες μιας περιοχής ή ενός τομέα και απορρέουν από τη μελέτη της υπάρχουσας κατάστασης.
- Οι ευκαιρίες σχετίζονται με οποιεσδήποτε ευνοϊκές συνθήκες του εξωγενούς περιβάλλοντος της περιοχής ή της επιχείρησης. Στην περίπτωση του σχεδιασμού, αφορούν παράγοντες ή εξελίξεις λ.χ. πολιτικές, οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές που αν αξιοποιηθούν θα διευκολύνουν την υλοποίηση των επιδιωκόμενων στόχων.
- Τέλος οι απειλές σχετίζονται με οποιαδήποτε ανεπιθύμητη κατάσταση που απορρέει από το εξωγενές περιβάλλον της περιοχής ή επιχείρησης, και είναι δυνητικά ζημιογόνος στη στρατηγική της και στην επιδίωξη των στόχων της. Στη περίπτωση του σχεδιασμού αποτελεί δυνητικά εμπόδιο στην ομαλή πορεία υλοποίησης των στόχων.

Διάγραμμα 5.1: Διάγραμμα S.W.O.T.

Πηγή: 12manage.com (2016)

Με βάση την αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης για την επαρχία Πάφου, ακολουθεί η καταγραφή των δυνατοτήτων και ευκαιριών που θα πρέπει να αξιοποιηθούν για την περαιτέρω ενδυνάμωση της Πάφου ως τουριστικού προορισμού. Επίσης, καταγράφονται οι αδυναμίες όσο και οι απειλές που αντιμετωπίζει η Πάφος και οι οποίες θα πρέπει να τύχουν άμεσης προσοχής.

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ
<ul style="list-style-type: none"> • Ιδιαίτερα γεωφυσικά / μορφολογικά χαρακτηριστικά – Φυσικό περιβάλλον (Εθνικό Δασικό Πάρκο του Ακάμα και περιοχές Natura). • Καλές ολόχρονες καιρικές συνθήκες. • Σύγχρονη κουλτούρα, ποιότητα και νοοτροπία ντόπιων απέναντι στον τουρισμό. Παράδοση στην τουριστική βιομηχανία. • Επάρκεια ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και τουριστικών καταλυμάτων • Έργα αναβάθμισης π.χ αεροδρόμιο, οδικό δίκτυο κλπ.). • Ιστορία και πολιτισμός. Περιοχή με ιδιαίτερο ιστορικό αλλά και πολιτισμικό ενδιαφέρον που καλύπτει ένα ευρύ φάσμα ιστορικών περιόδων. • Πολυδιάστατο τουριστικό προϊόν. Δυνατότητα ανάπτυξης των περισσότερων μορφών τουρισμού και προσφοράς ενός ολοκληρωμένου τουριστικού προϊόντος. • Ασφαλής τουριστικός προορισμός. 	<ul style="list-style-type: none"> • Σχετικά ακριβός τουριστικός προορισμός. Το κόστος είναι υψηλό σε σχέση με την συνολική εμπειρία που αποκομίζει ο τουρίστας. • Υφιστάμενες γενικές υποδομές. Θέματα που αφορούν συντήρηση και αναβάθμιση των υφιστάμενων υποδομών, απουσία / έλλειψη χερσαίων μεταφορών. • Αλλοίωση φυσικού περιβάλλοντος και απώλεια παραδοσιακής ταυτότητας και χαρακτήρα π.χ. λόγω άναρχης δόμησης και μη συμμόρφωσης στις ισχύουσες διατάξεις. • Χαμηλό επίπεδο τουριστικής συνείδησης. • Συρρίκνωση και επίπεδο ποιότητας εργατικού δυναμικού. Θέματα ένταξης, απασχόλησης και εκπαίδευσης αλλοδαπού προσωπικού. • Μη ικανοποιητικές αεροπορικές διασυνδέσεις με χώρες προέλευσης τουριστών. • Αναστολή λειτουργίας μεγάλου αριθμού ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και τουριστικών καταλυμάτων κατά τη χειμερινή περίοδο (Εποχικότητα) • Μη αποτελεσματική παρουσίαση και προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, αρχαιολογικών και θρησκευτικών μνημείων. • Μη αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης από τις ξενοδοχειακές μονάδες.

Πίνακας 5.1: Δυνατότητες – Αδυναμίες Επαρχίας Πάφου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ
<ul style="list-style-type: none"> • Παγκόσμια αύξηση του εξερχόμενου τουρισμού και σύγχρονες τουριστικές τάσεις. • Τεχνολογικές εξελίξεις (π.χ. αξιοποίηση τεχνολογιών για απ' ευθείας πρόσβαση στους καταναλωτές και στόχευση νέων αγορών). • Ευρωπαϊκή χρηματοδότηση • Ανάπτυξη αερογραμμών χαμηλού κόστους (low cost carriers). • Πρόσβαση - Ενδιαφέρον από ξένες αλυσίδες ξενοδοχείων για σχετικές επενδύσεις. • Ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού και τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος. • Περιβάλλον (αξιοποίηση ηλιακής ενέργειας, εύφορο έδαφος κ.ά.) • Νέες αναδυόμενες αγορές 	<ul style="list-style-type: none"> • Μείωση των τουριστικών πακέτων διοργανωτών ταξιδιών για την Πάφο. • Οικονομική συρρίκνωση λόγω της μείωσης των τουριστικών πακέτων και λόγω του ότι δεκάδες ξενοδοχεία και επισιτιστικές μονάδες κλείνουν τη χειμερινή περίοδο. • Συνεχής ανάπτυξη ανταγωνιστικών προορισμών. • Συνεχής αύξηση της τιμής του πετρελαίου. • Περιορισμοί οι οποίοι προκύπτουν από κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. • Ρευστοποίηση κερδών και άμβλυση επενδυτικών πρωτοβουλιών. Στροφή επενδυτών σε άλλες δραστηριότητες. • Έντονη εξάρτηση από την αγορά του Ηνωμένου Βασιλείου. • Απουσία εναλλακτικών μορφών μεταφοράς πέραν από τις αεροπορικές. • Κλιματική αλλαγή

Πίνακας 5.2: Ευκαιρίες– Απειλές Επαρχίας Πάφου
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Δυνατότητες

Ιδιαίτερα γεωφυσικά/μορφολογικά χαρακτηριστικά – Φυσικό περιβάλλον – Καιρικές συνθήκες

Η επαρχία Πάφου διαθέτει ιδιαίτερα γεωφυσικά – μορφολογικά χαρακτηριστικά, τα οποία της επιτρέπουν να μπορεί να συνδυάσει και να ικανοποιήσει διαφορετικές αναζητούμενες εμπειρίες από την πλευρά των τουριστών και των επισκεπτών της περιοχής. Στο τοπίο της επαρχίας παρατηρείται μεγάλη ποικιλία παραλιακών περιοχών, ορεινών περιοχών, δασών, κοιλάδων και ακτών. Ο καλός καιρός και το μεσογειακό κλίμα ενισχύουν την ελκυστικότητα της Πάφου. Το γεγονός ιδίως ότι ακόμη και οι χειμώνες της είναι εξαιρετικά ήπιοι, αλλά και ότι κατά τους θερμούς καλοκαιρινούς μήνες οι θερμοκρασίες μπορεί να είναι αισθητά χαμηλότερες από

άλλες περιοχές και προορισμούς, ενισχύει την ελκυστικότητα της εικόνας της επαρχίας. Αναφέροντας το φυσικό περιβάλλον, η διαδρομή από την Πέτρα του Ρωμιού έως το χωριό Πομός είναι μοναδικής ομορφιάς, όπως επίσης το Εθνικό Δασικό Πάρκο του Ακάμα και οι περιοχές Natura. Η Πάφος διαθέτει πολλά σημεία, τα οποία είναι διασκορπισμένα σε διάφορα επικλινή επίπεδα, δίνοντας τη δυνατότητα στον τουρίστα να απολαύσει την ανεπανάληπτη θέα. Η θάλασσα και ο ήλιος παραμένουν τα δυνατά σημεία της Πάφου, καθώς οι θάλασσές της χαρακτηρίζονται από μαγευτική ομορφιά, μεγάλες και απλωμένες παραλίες. Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να γίνει στον Κόλπο των Κοραλίων, καθώς επίσης και σε αλιευτικά θέρετρα, όπως αυτά στον Άγιο Γεώργιο και το Λατσιό. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η Πάφος έχει 11 παραλίες, οι οποίες κατέχουν την διάκριση της γαλάζιας σημαίας.

Σύγχρονη κουλτούρα, ποιότητα και νοοτροπία ντόπιων απέναντι στον τουρισμό.

Παράδοση στην τουριστική βιομηχανία

Η κουλτούρα, η νοοτροπία και η στάση ζωής των κατοίκων της περιοχής, αποπνέουν στον τουρίστα το ιδιαίτερα σημαντικό αίσθημα της φιλικότητας και της φιλοξενίας. Οι Παφίτες έχουν μακρά ιστορία και εμπειρία στον τομέα του τουρισμού και η ζωή τους είναι συνυφασμένη με την υποδοχή ξένων επισκεπτών στην περιοχή τους. Οι γηγενείς διαθέτουν ένα μοναδικό μίγμα μεσογειακού ταμπεραμέντου, το οποίο τους αποδίδει μια ιδιαίτερη ξεχωριστή ταυτότητα που ενσωματώνεται με επιτυχία στη συνολική εικόνα της επαρχίας. Είναι επίσης σημαντικό να αναφερθεί ότι η ποιότητα των ντόπιων κατοίκων και η κουλτούρα τους απέναντι στους τουρίστες, εκτός από το αίσθημα της φιλικότητας και της φιλοξενίας αποπνέουν και το αίσθημα της ασφάλειας, κάτι ιδιαίτερα σημαντικό για τους Ευρωπαίους τουρίστες.

Επάρκεια ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και τουριστικών καταλυμάτων

Είναι γεγονός ότι κατά τη δεκαετία του 1980, όπου και σημειώθηκε η γενικότερη άνθιση και ανάπτυξη του Κυπριακού τουριστικού προϊόντος, η Πάφος αποκόμισε σημαντικά οφέλη, αναπτύσσοντας έναν σημαντικό αριθμό τουριστικών υποδομών όπως ξενοδοχεία, αλλά και αστικών υποδομών (οδικό δίκτυο, πεζόδρομοι κ.λπ.), και

προωθώντας τη γενικότερη οικονομική και εμπορική ανάκαμψη της περιοχής. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι παρόλο που για την επαρχία Πάφου στην ολότητά της, η επάρκεια των ξενοδοχειακών υποδομών μπορεί να θεωρηθεί σαν ένα δυνατό σημείο, δεν ισχύει το ίδιο για την περιοχή της Πόλης Χρυσοχούς. Η περιοχή φαίνεται να υστερεί σε ξενοδοχειακές υποδομές τόσο σε αριθμό όσο και σε ποικιλία, λαμβάνοντας υπόψη τις προοπτικές ανάπτυξης.

Αναβάθμιση υποδομών - έργα υποδομής / πρόσβασης (π.χ αεροδρόμιο, οδικό δίκτυο κ.λπ.).

Η βούληση των τοπικών αρχών και η θέληση των ιδιωτών για εκσυγχρονισμό και ανανέωση του τουριστικού προϊόντος της Πάφου εκφράζεται μέσα από τα διάφορα προγράμματα που έχουν εκπονήσει οι κατά τόπους δήμοι και κοινότητες της επαρχίας, σε συνεργασία με τις κυβερνητικές αρχές. Ο εξωραϊσμός και η ανάπτυξη του λιμανιού της Κάτω Πάφου, η επικείμενη εκκίνηση του έργου «Αυτοκινητόδρομος Πάφος – Πόλης Χρυσοχούς» και η κατασκευή της μαρίνας Πάφου είναι μόνο τρία παραδείγματα που καταμαρτυρούν ότι η ανάγκη αναβάθμισης και εμπλουτισμού των υφιστάμενων υποδομών έχει εντοπιστεί και η προσπάθεια που ήδη γίνεται είναι έκδηλη σε όλη την επαρχία της Πάφου. Χαρακτηριστικές είναι οι ενέργειες που αφορούν συγκεκριμένα το οδικό δίκτυο όλων των Δήμων της Επαρχίας. Επίσης η αναβάθμιση του αεροδρομίου της Πάφου και η βελτίωση της συχνότητας των πτήσεων θα διευκολύνει την ανάπτυξη του τουρισμού, και ιδιαίτερα των τομέων που σχετίζονται με την ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού, ομαδικού, αλλά και μαζικού τουρισμού.

Ιστορία και πολιτισμός

Το όνομα της Πάφου είναι συνδεδεμένο τόσο με την αρχαία όσο και με τη νεότερη ιστορία, στοιχείο το οποίο αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα δυνατά σημεία της επαρχίας. Η ιδιαίτερα σημαντική ιστορική εικόνα της Πάφου υποστηρίζεται από τα πολυάριθμα αρχαία ευρήματα που φέρνει στο φως κατά καιρούς η αρχαιολογική σκαπάνη. Ο συνδυασμός των αρχαίων ευρημάτων και της μυθολογίας θέτουν γερά θεμέλια στη θέση που διακατέχει η Πάφος ως ένας τουριστικός προορισμός. Οι

μύθοι που σχετίζονται κυρίως με τη Θεά Αφροδίτη χαρακτηρίζουν την Πάφο και ενισχύουν ακόμα περισσότερο τη θέση της στο παγκόσμιο τουριστικό στερέωμα. Ιδίως η Κάτω Πάφος, τα Κούκλια και η Πέτρα του Ρωμιού διαθέτουν αξιοθέατα, τα οποία έχουν χαρακτηριστεί ως παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά και προστατεύονται από την ΟΥΝΕΣΚΟ. Οι εκδρομές και τα αξιοθέατα αποτελούν ακόμη ένα δυνατό σημείο της Πάφου και αυτό οφείλεται στην πληθώρα των ιστορικών μνημείων που διαθέτει (Πέτρα του Ρωμιού, μωσαϊκά, εκκλησίες στα Κούκλια, μοναστήρια) σε συνδυασμό βέβαια με την ποικιλία που συναντάται στο φυσικό περιβάλλον.

Πολυδιάστατο τουριστικό προϊόν

Έχοντας ως βάση τα ιδιαίτερα γεωφυσικά/μορφολογικά χαρακτηριστικά, το φυσικό περιβάλλον, την ιστορία της περιοχής, αλλά και τις υφιστάμενες γενικές και τουριστικές υποδομές, η Πάφος ευνοεί την ανάπτυξη ποικίλων μορφών τουριστικών δραστηριοτήτων. Οι σημαντικότερες από αυτές, όπως καταγράφηκαν τόσο από την παρούσα όσο και από παλαιότερες έρευνες είναι ο Αθλητικός Τουρισμός, ο Πολιτιστικός Τουρισμός, ο Τουρισμός Υγείας, ο Γαστρονομικός Τουρισμός, ο Αγροτουρισμός, αλλά και δραστηριότητες όπως η πεζοπορία, η ορειβασία, η ποδηλασία κ.λπ.

Ασφαλής τουριστικός προορισμός προορισμός

Η Πάφος μπορεί να προσφέρει ασφάλεια στους επισκέπτες της, γεγονός πολύ σημαντικό για την επαρχία, καθώς αποτελεί ένα από τους σημαντικότερους παράγοντες επιλογής τόπου προορισμού των τουριστών.

Αδυναμίες

Κόστος

Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών (CMD Holdings Ltd και Βαρόμετρο), το κόστος ζωής (η ακρίβεια) στην Πάφο παραμένει ένα ισχυρό αδύνατο σημείο. Το υψηλό κόστος αφορά τόσο την απόκτηση υλικών αγαθών καθημερινής ανάγκης όσο και την αγορά υπηρεσιών.

Υφιστάμενες γενικές υποδομές

Στον συγκεκριμένο τομέα παρατηρούνται προβλήματα που αφορούν κυρίως την συντήρηση των δρόμων, των πεζοδρόμων, των ποδηλατοδρόμων και την επάρκεια του φωτισμού. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι παρουσιάζονται σημαντικές αδυναμίες στις χερσαίες μεταφορές, όπου οι επιλογές μετάβασης από τα κεντρικά σημεία της πόλης στην ενδοχώρα αλλά και στα περίχωρα της Πάφου είναι εξαιρετικά περιορισμένες, με αποτέλεσμα οι μοναδικές επιλογές να είναι η ενοικίαση αυτοκινήτου και η μίσθωση ταξί (ιδίως για εκείνους που αποφεύγουν την αριστερή οδήγηση).

Όπως έχουν αναδείξει και άλλες έρευνες στο παρελθόν, οι παραλίες της Πάφου δεν έρχονται πρώτες στις προτιμήσεις των τουριστών, καθώς προτιμούν τις αμμουδιές και τις κατά γενική ομολογία θερμότερες θάλασσες του Πρωταρά, της Λάρνακας και της Λεμεσού. Εντούτοις, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν τρόποι οι παραλίες της Πάφου να γίνουν περισσότερο ελκυστικές, τουλάχιστο όσον αφορά τη χρήση τους και την πρόσβαση σε αυτές.

Επίσης, οι περιορισμένες εναλλακτικές επιλογές διασκέδασης και ψυχαγωγίας, ιδίως κατά τις νυκτερινές ώρες και ειδικότερα σε περιόδους μη αιχμής, αποτελεί σημαντικό πρόβλημα που απασχολεί τους ξενοδόχους και τους διάφορους επαγγελματίες του εμπορικού και επιχειρηματικού στίβου.

Αναφορικά με τις γενικές υποδομές, πολλές φορές παρατηρείται ότι οι προαποφασισμένες δράσεις είτε παραμένουν στη φάση του σχεδιασμού, είτε υλοποιούνται αποσπασματικά ή υλοποιούνται με διαφορετικά κριτήρια και με διαφορετικές προτεραιότητες από τις κατά τόπους αυτοδιοικήσεις. Η αδυναμία αυτή εντείνεται από την έλλειψη συνεργασίας κρατικών φορέων, ιδιωτών και τοπικής αυτοδιοίκησης.

Αλλοίωση φυσικού περιβάλλοντος και απώλεια παραδοσιακής ταυτότητας και χαρακτήρα

Δεδομένου του κατασκευαστικού οργασμού, αλλά και των δραστηριοτήτων εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης νέων υποδομών όχι μόνο στην Πάφο αλλά και στην Κύπρο γενικότερα, ελλοχεύει ο κίνδυνος αλλοίωσης του φυσικού περιβάλλοντος και απώλειας της ιδιαίτερης ταυτότητας της περιοχής. Στην περίπτωση της Πάφου ο κίνδυνος αυτός εντείνεται, καθώς το φυσικό περιβάλλον, το κλίμα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής αποτελούν στην ουσία τα θεμέλια πάνω στα οποία στηρίζεται το τουριστικό της προϊόν. Η ιδιαίτερα σημαντική τουριστική ανάπτυξη των προηγούμενων δεκαετιών, εκτός από την ανάπτυξη των υφιστάμενων τουριστικών υποδομών, οδήγησε και σε ιδιαίτερα αυξημένους ρυθμούς ανάπτυξης στον κατασκευαστικό τομέα. Πολλές φορές η δόμηση ήταν άναρχη, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα τοπογραφικά χαρακτηριστικά και στοιχεία. Τόσο στο αστικό κέντρο όσο και σε διάφορες περιοχές της υπαίθρου σε μικρότερο βαθμό, οι επεκτάσεις των διαφόρων καταστημάτων και εστιατορίων, η αλόγιστη τοποθέτηση διαφημιστικών πινακίδων και η τοποθέτηση ηλιακών θερμοσιφώνων στις ταράτσες των κτιρίων αλλοιώνουν σημαντικά τον ξεχωριστό χαρακτήρα και επηρεάζουν τη γοητεία της περιοχής. Ο παράγοντας της καθαριότητας έχει επίσης πολλές φορές αναδειχθεί ως αρνητικός παράγοντας για την Πάφο, πρόβλημα το οποίο κυρίως αφορά τα εστιατόρια, τα καταστήματα, τους αρχαιολογικούς και δημόσιους χώρους.

Επίπεδο τουριστικής συνείδησης

Παρά το ότι, όπως έχει αναφερθεί στις δυνατότητες, η Πάφος διαθέτει μακρόχρονη παράδοση και κουλτούρα στον τουρισμό, εντούτοις υπάρχουν ενδείξεις σύμφωνα με τις συνεντεύξεις ότι τα δεδομένα άρχισαν να διαφοροποιούνται και να διαφαίνεται ότι το επίπεδο τουριστικής συνείδησης είναι σε χαμηλότερα επίπεδα τα τελευταία χρόνια.

Συρρίκνωση και επίπεδο ποιότητας εργατικού δυναμικού

Η επαρχία Πάφου παρουσιάζει έντονο πρόβλημα έλλειψης ημεδαπού εργατικού δυναμικού. Ιδίως σε ότι αφορά τις λεγόμενες θέσεις «πρώτης γραμμής», όπως για παράδειγμα σερβιτόροι και υπάλληλοι υποδοχής, το πρόβλημα είναι οξύτερο από κάθε άλλη φορά. Οι επαγγελματίες της τουριστικής βιομηχανίας αναγκάζονται, για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού, να εργοδοτούν αλλοδαπούς, οι οποίοι όμως αφενός μπορεί να διαθέτουν αμφιβόλου ποιότητας τουριστική εκπαίδευση (ή πολλές φορές δεν διαθέτουν καθόλου), ενώ από την άλλη δεν είναι σε θέση να προβάλουν την παραδοσιακή, φιλόξενη εικόνα της Πάφου, κάτι όμως που αναμένει να συναντήσει ο τουρίστας. Τη συγκεκριμένη αδυναμία, έρχεται να εντείνει και η έλλειψη επαρκών εκπαιδευτικών προγραμμάτων κατάρτισης και εμπέδωσης τουριστικής παιδείας και αρχών όχι μόνο στους ήδη απασχολούμενους στην τουριστική βιομηχανία, αλλά και σε αυτούς που προσβλέπουν στη δραστηριοποίησή τους σε αυτή στο μέλλον.

Αεροπορικές διασυνδέσεις

Οι υφιστάμενες αεροπορικές διασυνδέσεις στο αεροδρόμιο Πάφου με τις χώρες προέλευσης τουριστών δεν είναι ικανοποιητικές, καθώς επίσης παρατηρείται ανεπάρκεια προγραμματισμένων πτήσεων. Επιπλέον, σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι δεν υπάρχει διασύνδεση με κύριες ευρωπαϊκές χώρες, με επακόλουθο να μην γίνεται πλήρης αξιοποίηση του αεροδρομίου. Επίσης το γεγονός ότι οι ναυλωμένες πτήσεις είναι πολύ περισσότερες από τις προγραμματισμένες ενισχύει το πρόβλημα της εποχικότητας και το αντίστροφο. Το πρόβλημα θα γίνει πιο έντονο, με ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις στον τουρισμό της περιοχής σε περίπτωση που ο εθνικός αερομεταφορέας της Κύπρου, στοχεύοντας στη μείωση του κόστους λειτουργίας του, μειώσει ακόμη περισσότερο τις πτήσεις του από και προς το αεροδρόμιο της Πάφου.

Αναστολή λειτουργίας μεγάλου αριθμού ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και τουριστικών καταλυμάτων κατά τη χειμερινή περίοδο

Λόγω της μειωμένης ζήτησης, τα τελευταία χρόνια, μεγάλος αριθμός μονάδων αναστέλλουν τη λειτουργία τους για περίοδο μέχρι και 6 μηνών (Νοέμβριο – Απρίλιο). Σαν αποτέλεσμα, μεγάλο ποσοστό του ανθρώπινου δυναμικού που εργοδοτείται στην τουριστική βιομηχανία παραμένει άνεργο και το κράτος επωμίζεται το κόστος του απεργιακού επιδόματος που καταβάλλεται.

Παρουσίαση και προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, αρχαιολογικών και θρησκευτικών μνημείων

Στο παρόν στάδιο, η παρουσίαση και προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και των αρχαιολογικών και θρησκευτικών μνημείων παρουσιάζει αδυναμίες, όπως για παράδειγμα μη ικανοποιητική σηματοδότηση, απουσία επεξηγηματικών κειμένων, μη χρήση σύγχρονων τρόπων και τεχνολογιών παρουσίασης χώρων, μουσείων κ.λπ.

Ευκαιρίες

Παγκόσμια αύξηση του εξερχόμενου τουρισμού και σύγχρονες τουριστικές τάσεις

Είναι γεγονός ότι, σε παγκόσμιο επίπεδο, στις αρχές της δεκαετίας που διανύουμε, διάφορα γεγονότα ήρθαν να επισκιάσουν και να θέσουν σε αβεβαιότητα το μέλλον της τουριστικής βιομηχανίας. Εντούτοις, η πραγματικότητα έρχεται να διαψεύσει τις όποιες ανησυχίες και οι διεθνείς στατιστικές παρουσιάζουν αξιοσημείωτες επιδόσεις του τουρισμού παγκοσμίως, με πολλές αναδυόμενες αγορές και προορισμούς. Δεν είναι τυχαίο που ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού προβλέπει μεγαλύτερη άνθιση, οικονομική ανάπτυξη και ανάκτηση του όποιου χαμένου εδάφους.

Εξάλλου, διάφορες έρευνες καταδεικνύουν ότι η αναζήτηση εμπειριών θα αποτελέσει σημαντικότερο παράγοντα επιλογής προορισμού, από ότι οι υπηρεσίες που προσφέρονται σε αυτόν. Η Πάφος διαθέτει όλες εκείνες τις προϋποθέσεις που

την καθιστούν ικανή να ανταποκριθεί στις τάσεις αυτές.

Η διαθεσιμότητα ποικιλίας στις προσφερόμενες εμπειρίες είναι ένας ακόμη παράγοντας, ο οποίος μπορεί να διαφοροποιήσει την Πάφο από άλλους ανταγωνιστικούς προορισμούς, καθώς ευνοείται σημαντικά τόσο από τα ιδιαίτερα γεωφυσικά της χαρακτηριστικά όσο και από την ίδια την υφιστάμενη τουριστική υποδομή.

Τεχνολογία

Η επανάσταση στην πληροφορική έχει βοηθήσει στην ανάπτυξη της απευθείας προώθησης προϊόντων και υπηρεσιών στους καταναλωτές, με αποτέλεσμα να μειώνεται η εξάρτηση που υπήρχε από τους τουριστικούς πράκτορες. Ο κάθε δυνητικός τουρίστας μπορεί να κανονίσει το πλάνο των διακοπών του χωρίς καμία βοήθεια και όπως ο ίδιος το επιθυμεί ακριβώς. Αυτό μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για την Πάφο να προωθήσει τα τουριστικά της προϊόντα απευθείας στους επισκέπτες των διαφόρων ιστοσελίδων.

Ευρωπαϊκή χρηματοδότηση

Τα χρηματοδοτικά κονδύλια και οι ενισχύσεις που προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελούν πάντα ιδιαίτερα σημαντικές ευκαιρίες, οι οποίες θα πρέπει να αξιοποιούνται κατάλληλα για την περαιτέρω ενδυνάμωση της τουριστικής βιομηχανίας.

Ανάπτυξη αερογραμμών χαμηλού κόστους

Οι αερογραμμές χαμηλού κόστους διακινούν ένα πολύ σημαντικό μέρος της τουριστικής κίνησης παγκόσμια. Ο αυξανόμενος αριθμός αερογραμμών που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό δεν πρέπει να αφήνει αμέτοχη την επαρχία Πάφου, καθώς θα πρέπει να εντατικοποιήσει τις ενέργειες εκείνες που στόχο έχουν να προσελκύσουν νέες εταιρείες και να επιτύχουν την αύξηση των πτήσεων και των δρομολογίων των υφιστάμενων.

Ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού και τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού έχει εντοπίσει την τάση ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού και ιδίως αυτών που συνδέονται με την εκπαίδευση, τη διασκέδαση και την ευεξία. Όσον αφορά τον τουρισμό ειδικού ενδιαφέροντος, αυξημένη ζήτηση αναμένεται να παρουσιάσουν στα επόμενα 5 χρόνια οι τομείς ευεξίας και υγείας, οι αθλητικές διακοπές και οι πολιτισμικές / πολιτιστικές διακοπές. Υπάρχει επίσης ένδειξη για αυξημένη ζήτηση σε διακοπές γάμων και σε διακοπές οι οποίες συνδυάζονται με την παρακολούθηση εκπαιδευτικών συνεδρίων.

Νέες αναδυόμενες αγορές

Οι αναδυόμενες αγορές της Ανατολικής Ευρώπης, των Βαλκανίων αλλά και της Βαλτικής (Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία) παρουσίασαν αξιοσημείωτο αριθμό αφίξεων στην Κύπρο, τουλάχιστο για την τελευταία δεκαετία. Οι αγορές αυτές θεωρείται ότι αποτελούν εξαιρετική ευκαιρία για ορθή και αποτελεσματική τοποθέτηση της Κύπρου ως προτιμητέου τουριστικού προορισμού στις εν λόγω αγορές. Αυτό ενισχύεται από το ότι αφενός τα τουριστικά ταξίδια και τα ταξίδια αναψυχής είναι κάτι σχετικά νέο για τους πολίτες αυτών των χωρών, αφετέρου ότι η Κύπρος αλλά και η Πάφος αποτελούν ένα καινούργιο «ανεξερεύνητο» για αυτούς προορισμό, που συνδυάζει το κλίμα και τη θάλασσα με ένα μεγάλο φάσμα διαθέσιμων δραστηριοτήτων.

Απειλές

Οικονομική συρρίκνωση

Η μείωση της ζήτησης του τουριστικού προϊόντος της επαρχίας Πάφου με την παράλληλη μείωση των τουριστικών πακέτων των διοργανωτών αλλά και τα συμφέροντα διοργανωτών, όχι μόνο οδηγούν σε οικονομική συρρίκνωση, αλλά οδηγούν τους διοργανωτές να χειρίζονται την Πάφο σαν καλοκαιρινό προορισμό, επιδεινώνοντας έτσι το πρόβλημα της εποχικότητας.

Συνεχής αύξηση τιμής πετρελαίου

Η αύξηση στην τιμή του πετρελαίου και η τρέχουσα ενεργειακή κρίση έχει ως αποτέλεσμα τόσο την αύξηση των ταξιδιωτικών ναύλων όσο και την αύξηση στο κόστος λειτουργίας των τουριστικών υποδομών (π.χ. ξενοδοχεία), κόστη τα οποία τελικά μετακυλούνται στο συνολικό κόστος του ταξιδιού του τουρίστα.

Περιορισμοί οι οποίοι προκύπτουν από τις κατευθύνσεις πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι περιορισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφορούν κυρίως την απαγόρευση της κεντρικής (κυβερνητικής) οικονομικής επιχορήγησης και ενίσχυσης της τουριστικής βιομηχανίας. Επίσης υπάρχουν και ειδικότεροι περιορισμοί που αφορούν περισσότερο το μικρο-οικονομικό περιβάλλον της βιομηχανίας, όπως για παράδειγμα οι πρόνοιες για θέματα εκπαίδευσης, όπου οι Ευρωπαίοι (αλλοδαποί) πολίτες πρέπει να αντιμετωπίζονται ισότιμα με τους Κύπριους.

Ρευστοποίηση κερδών και άμβλυνση επενδυτικών πρωτοβουλιών

Σύμφωνα με αναλυτές της αγοράς, όσον αφορά την επαρχία Πάφου, εκφράζεται ο φόβος ύφεσης των επενδυτικών πρωτοβουλιών και μείωσης των κεφαλαίων που προορίζονται για τον τουρισμό, ιδίως λόγω της ρευστοποίησης των κερδών από παλαιότερες χρήσης προηγούμενων δεκαετιών. Οι φόβοι αυτοί σχετίζονται επίσης με την αδυναμία της τουριστικής βιομηχανίας να απορροφήσει και να επανεπενδύσει τα καταγεγραμμένα κέρδη, με αποτέλεσμα να διαρρέουν προς άλλους τομείς, όπως για παράδειγμα αυτόν της παροχής υπηρεσιών.

Εξάρτηση από την Αγορά Ηνωμένου Βασιλείου

Εκτός από την προφανή οικονομική εξάρτηση της περιοχής από τη συγκεκριμένη γεωγραφική αγορά, υπάρχει και η απειλή της στασιμότητας και της μη εξέλιξης και προσαρμογής του τουριστικού προϊόντος της Πάφου στα νέα δεδομένα, τις σύγχρονες τάσεις και προοπτικές και τις ανάγκες άλλων αναδυόμενων γεωγραφικών αγορών. Το να θεωρηθεί ότι η συγκεκριμένη αγορά είναι δεδομένη και επαρκής

ενδεχομένως να λειτουργήσει ανασταλτικά σε προσπάθειες προσέγγισης νέων αγορών με ενδεχόμενες καλύτερες και αποδοτικότερες προοπτικές. Εξάλλου ο υψηλός βαθμός εξάρτησης από τη συγκεκριμένη αγορά μπορεί να έχει και άμεσες συνέπειες οικονομικής φύσεως. Μια ενδεχόμενη ύφεση στην οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου ή ενδεχόμενη μείωση της αγοραστικής δυνατότητας των Βρετανών θα επηρεάσει άμεσα την τουριστική δραστηριότητα της Κύπρου.

Απουσία εναλλακτικών μορφών μεταφοράς πέραν από τις αεροπορικές

Ο νησιωτικός χαρακτήρας της Κύπρου περιορίζει σημαντικά τις επιλογές μεταφοράς, κυρίως στις αεροπορικές. Εντούτοις, θα μπορούσε να εξεταστεί η ενδυνάμωση και η ενίσχυση των ακτοπλοϊκών συνδέσεων από τις χώρες προέλευσης των τουριστών.

Μη δραστηριοποίηση αερογραμμών στο αεροδρόμιο Πάφου

Λόγω της σημαντικής απόστασης της Κύπρου από τις δυτικές και βόρειες Ευρωπαϊκές αγορές, μια αύξηση στα κόστη αερομεταφοράς, π.χ. λόγω της αύξησης της τιμής του πετρελαίου, εκτιμάται ότι θα εντείνει αυτό το μειονέκτημα της απόστασης σε σχέση με άλλους ανταγωνιστικούς προορισμούς, όπως η Ισπανία, η Μάλτα και η Ελλάδα. Επίσης, λόγω της σχετικά μικρής απόστασης του αεροδρομίου Πάφου από το αεροδρόμιο Λάρνακας, οι αερογραμμές που έχουν σαν προορισμό την Κύπρο πιθανό να μη θεωρούν συμφέρουσα τη δραστηριοποίησή τους και στα δύο αεροδρόμια, με αποτέλεσμα να επιλέγουν να χρησιμοποιούν μόνο το αεροδρόμιο Λάρνακας, που αποτελεί το κεντρικό αεροδρόμιο της χώρας.

Κλιματική Αλλαγή

Το τουριστικό προϊόν επηρεάζεται από τις κλιματικές συνθήκες, με συνέπεια να θεωρείται ευάλωτο στην κλιματική αλλαγή. Υψηλές θερμοκρασίες και καύσωνες, ακραία καιρικά φαινόμενα και έλλειψη νερού είναι μόνο μερικές από τις επιπτώσεις που θα επηρεάσουν σημαντικά τον κλάδο του τουρισμού (Scott & Lemieux, 2010). Για παράδειγμα, έρευνα της Κεντρικής Τράπεζας της Γερμανίας προβλέπει ανακατανομή των τουριστικών αφίξεων υπέρ χωρών με χαμηλότερες

μέσες εαρινές θερμοκρασίες, όπως οι χώρες της Βαλτικής, της Σκανδιναβίας, σε βάρος των χωρών της ανατολικής Μεσογείου (Deutsche Bank Research, 2008). Επίσης, μελέτη του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού προβλέπει ότι ο τουρισμός στη Μεσόγειο θα επηρεαστεί σημαντικά από την κλιματική αλλαγή (UNWTO, 2008). Οι σημαντικότερες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον κλάδο του τουρισμού είναι εξής:

Άμεσες επιπτώσεις

- Αύξηση της θερμοκρασίας
- Άνοδος της στάθμης της θάλασσας
- Αύξηση ξηρασίας
- Αύξηση του δείκτη θερμικής δυσφορίας των επισκεπτών
- Αύξηση επεισοδίων καύσωνα και συχνότερη εμφάνιση φωτοχημικού νέφους
- Αύξηση ακραίων καιρικών φαινομένων (καταιγίδων, πλημμύρων)
- Αύξηση πυρκαγιών και υποβάθμιση ευαίσθητων οικοσυστημάτων

Έμμεσες επιπτώσεις

- Φθορές παράκτιων τουριστικών υποδομών
- Απαξίωση τουριστικών υποδομών (ενδεικτικά, έλλειψη χιονιού για τα χιονοδρομικά κέντρα)
- Υφαλμύρωση πόσιμου νερού
- Μείωση διαθέσιμων υδατικών αποθεμάτων λόγω μείωσης βροχοπτώσεων

5.3 Πρόταση και Στρατηγικές Μελλοντικής Εξέλιξης Τουριστικού Τομέα στην Επαρχία Πάφου

Τα στοιχεία που αναλύθηκαν στις προηγούμενες ενότητες, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής του Δήμου Πάφου, αλλά και της ευρύτερης περιοχής της Κύπρου, καθώς επίσης και οι απόψεις των ξενοδοχειακών καταλυμάτων μέσω έρευνας ερωτηματολογίου, θα αποτελέσουν βάση για τον σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής. Το σχέδιο αυτό θα βασίζεται στις αρχές της

βιωσιμότητας, με σκοπό τη βελτίωση των επιδόσεων της περιοχής σε περιβαλλοντικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο. Στόχο του σχεδίου αποτελεί η διατήρηση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας και πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής και η επίτευξη μιας ήπιας και βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, αξιοποιήθηκαν ακόμη οι απόψεις των ξενοδοχειακών μονάδων για την οριοθέτηση των προβλημάτων και την αξιοποίηση των προτάσεών τους για τη σκιαγράφηση της μελλοντικής εξέλιξης του τουριστικού τομέα στην Επαρχία Πάφου. Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω παραμέτρους, ακολουθεί ο προσδιορισμός των στόχων και του σκοπού του εν λόγω σχεδιασμού για τη σκιαγράφηση ενός βιώσιμου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης, που θα θέτει βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους και θα αναβαθμίσει την περιοχή, μέσω της ποιοτικής βελτίωσης των υποδομών και των υπηρεσιών. Ένας από τους σημαντικότερους βραχυπρόθεσμους στόχους είναι η άμβλυνση της εποχικότητας και η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Προτεραιότητα αποτελεί επίσης, η βελτίωση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος της περιοχής. Οι προτάσεις και οι υποδείξεις που διατυπώνονται στη συνέχεια αποτελούν κατευθυντήριες γραμμές προς την επίτευξη του παραπάνω στόχου και αφορούν την Επαρχία Πάφου.

Για τη διαμόρφωση της Στρατηγικής Τουρισμού της επαρχίας Πάφου έχουν ληφθεί υπόψη μεταξύ άλλων οι ακόλουθες παράμετροι:

- Η υφιστάμενη κατάσταση του τουριστικού προϊόντος της Πάφου.
- Τα στοιχεία μοναδικότητας και οι βασικές αξίες της περιοχής.
- Οι νέες απαιτήσεις και αντιλήψεις του σύγχρονου τουρίστα και οι διεθνείς τουριστικές τάσεις.
- Οι προοπτικές ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού.
- Ο σεβασμός προς τον πολιτισμό και το περιβάλλον.
- Το όραμα της επαρχίας Πάφου.
- Η Στρατηγική Τουρισμού για την Κύπρο.

Όπως γίνεται αντιληπτό και από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης που προηγήθηκε, η επαρχία Πάφου, εξαιτίας μεταξύ άλλων και των ιδιαίτερων γεωφυσικών της χαρακτηριστικών, είναι σε θέση να προσφέρει ίσως το πληρέστερο τουριστικό προϊόν από οποιαδήποτε άλλη επαρχία του νησιού. Έχοντας υπόψη τα πιο πάνω, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Στρατηγική Τουρισμού για την Κύπρο μπορεί να έχει ένα ευρύ πεδίο εφαρμογής, σε μικρότερη βέβαια κλίμακα, για την επαρχία Πάφου. Για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει να αξιοποιηθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι δυνατότητες της περιοχής για τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος. Το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν, δεν θα πρέπει να αντιμετωπιστεί αποσπασματικά και μονοδιάστατα. Αντιθέτως, η επιτυχία της στρατηγικής έγκειται στην απόδοση ενός πολύμορφου και πολυδιάστατου προϊόντος το οποίο, μεταξύ άλλων, θα συνάδει με την πολιτιστική ιστορία της περιοχής, θα είναι εναρμονισμένο με το περιβάλλον που το «φιλοξενεί» και γενικότερα θα αναδεικνύει και θα αναβαθμίζει την ταυτότητα και την αυθεντικότητα της επαρχίας.

5.3.1 Στοχευόμενες γεωγραφικές αγορές

Με βάση τον Κυπριακό Οργανισμό Τουρισμού και τη σχετική μελέτη που αφορά τη Στρατηγική Τουρισμού 2020-2030 της Κύπρου, οι στοχευόμενες γεωγραφικές αγορές προέλευσης τουριστών για την Πάφο θα πρέπει να είναι οι ακόλουθες:

- Ηνωμένο Βασίλειο
- Γερμανία
- Σκανδιναβικές Χώρες (Σουηδία, Νορβηγία, Φινλανδία, Δανία)
- Ρωσία
- Ελλάδα
- Γαλλία
- Ιρλανδία
- Πολωνία
- Βαλτικές χώρες (Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία)
- Ελβετία

- Ολλανδία
- Βέλγιο / Λουξεμβούργο
- Αυστρία
- Ιταλία
- Τσεχία
- Ουκρανία
- Χώρες πρώην ΕΣΣΔ (CIS)
- Ισραήλ
- Ην. Αραβικά Εμιράτα
- Ρουμανία
- Σαουδική Αραβία
- Ιορδανία

με βάση το γεγονός ότι ο ΚΟΤ δραστηριοποιείται ήδη σε διάφορες γεωγραφικές αγορές με ποικίλους τρόπους, προβάλλοντας τόσο το τουριστικό προϊόν της Κύπρου όσο και των διαφόρων επαρχιών. Η ένταση και ο τρόπος με τον οποίο η Κύπρος, αλλά και η Πάφος ειδικότερα, προβάλλονται στις αγορές αυτές καθορίζονται από τα παρακάτω κριτήρια:

- Αριθμός ταξιδιών για διακοπές
- Αριθμός ταξιδιών στη Μεσόγειο/ θερμά κλίματα
- Κατά κεφαλή εισόδημα
- Μέση διάρκεια παραμονής
- Μέση ημερήσια δαπάνη
- Βαθμός εποχικότητας

5.3.2 Πρόταση και στρατηγικές ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού

Η Κύπρος ανταποκρινόμενη στην διεθνή τάση για διεύρυνση και διαφοροποίηση του τουριστικού της προϊόντος προσφέρει, τα τελευταία χρόνια, ελκυστικά πακέτα και υπηρεσίες σχετικές με εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Οι επιχειρήσεις του τουρισμού, με την υποστήριξη κρατικών και ευρωπαϊκών επενδυτικών κινήτρων, θα

πρέπει να δημιουργήσουν υποδομές και υπηρεσίες σχετικές με εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως τον αθλητικό τουρισμό, τον πολιτιστικό, τον συνεδριακό και τον αγροτουρισμό.

Βασικό πλεονέκτημα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι η δυνατότητά τους να προσελκύουν τουρίστες καθόλη την διάρκεια του χρόνου, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια σταθερή πηγή εσόδων και απασχόλησης. Επίσης, αυτής της μορφής ο τουρισμός φαίνεται να έχει ιδιαίτερη απήχηση σε ευκατάστατους Ευρωπαίους τουρίστες, με υψηλό μορφωτικό επίπεδο.

Τα κίνητρα για επένδυση στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι πολλά. Ειδικότερα:

- η Κύπρος αποτελεί έναν παγκοσμίως αναγνωρίσιμο προορισμό,
- διαθέτει ένα ποικιλόμορφο και όμορφο φυσικό περιβάλλον,
- διαθέτει ιστορικό και πολιτισμικό πλούτο,
- διαθέτει αναπτυγμένη τουριστική υποδομή, η οποία μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά και να υποστηρίξει προϊόντα εναλλακτικών μορφών τουρισμού,
- η ζήτηση για τις νέες αυτές μορφές είναι αυξανόμενη, συνεπώς υπάρχουν προοπτικές ανάπτυξης.

5.3.2.1 Αγροτουρισμός- Τουρισμός Υπαιθρου

Ο αγροτουρισμός θεωρείται ένας από τους ταχέως αναπτυσσόμενους τομείς της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας, με τεράστια οφέλη για τις χώρες που φιλοξενούν τον τουρισμό αυτού του είδους. Είναι μια δραστηριότητα που αναπτύσσεται στον αγροτικό χώρο από αγρότες κατά κύριο επάγγελμα, μόνιμους κατοίκους της περιοχής, που έχουν ως κύριο σκοπό την ενίσχυση του εισοδήματός τους και της τοπικής οικονομίας, με την εκμετάλλευση τουριστικών καταλυμάτων, την τροφοδοσία τους με προϊόντα τοπικής παραγωγής και την ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων που συνδέονται συμπληρωματικά με τον τουρισμό.

Η ειδική μορφή τουρισμού που αναφέρεται στην ύπαιθρο δεν αφορά μόνο τη διαμονή σε ένα παραδοσιακό αγροτουριστικό κατάλυμα ή σε ένα ευρύτερο

περιβάλλον στην ύπαιθρο, αλλά τη γενικότερη εμπειρία που αποκομίζει ο τουρίστας μέσα και από τις αγροτικές δραστηριότητες και τα τοπικά, παραδοσιακά προϊόντα. Ιδιαίτερη θέση κατέχουν στον αγροτουρισμό οι δραστηριότητες που αξιοποιούν τα πολιτιστικά, θρησκευτικά, λαογραφικά, αρχιτεκτονικά, γαστρονομικά στοιχεία της περιοχής. Επισκέψεις και ξεναγήσεις σε παλιά μοναστήρια, εκκλησίες, γεφύρια, οινοποιεία, τυροκομεία, εργαστήρια χειροτεχνίας, συμμετοχή σε πανηγύρια και τοπικές γιορτές, στο μάζεμα της ελιάς, ακόμα και μαθήματα τοπικής κουζίνας, παραμένουν δράσεις οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν καθώς, τόσο τα γεωμορφολογικά όσο και τα λαογραφικά χαρακτηριστικά της Πάφου τις ευνοούν. Επομένως, το προσφερόμενο προϊόν θα πρέπει να είναι δημιουργικά σχεδιασμένο και να συνδυάζει θεματικές δραστηριότητες που να σχετίζονται με το περιβάλλον, τη φύση, την κουλτούρα και την παράδοση της επαρχίας Πάφου.

Ο Τουρισμός Υπαίθρου σε γενικές γραμμές είναι σημαντικός παράγοντας για να μπορέσει να κρατηθεί ο κόσμος στην ύπαιθρο, να τονωθεί η αγροτική ζωή, να ενισχυθεί το εισόδημα, να σταματήσει η αποδυνάμωση των ορεινών περιοχών της Κύπρου κ.ά. Οι δράσεις δε που θα πραγματοποιηθούν, θα πρέπει να μπορούν να διατηρηθούν και να εφαρμόζονται και για τα επόμενα χρόνια, θέτοντας έτσι μια γερή βάση για μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη.

Οι ενέργειες που περιλαμβάνονται στην ανάπτυξη του Αγροτουρισμού-τουρισμού της υπαίθρου προσανατολίζονται στην επίτευξη των ακόλουθων τριών σημαντικών στόχων:

- Ο τουρίστας να γνωρίσει την ύπαιθρο, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα, την καθημερινή ζωή των κατοίκων και τα πολιτιστικά στοιχεία και αυθεντικά χαρακτηριστικά της περιοχής αυτής.
- Ο τουρίστας να έρθει σε επαφή με τη φύση, καθώς και με τις δραστηριότητες της υπαίθρου, στις οποίες μπορεί να συμμετέχει και να ψυχαγωγηθεί μέσω περιήγησης, γνώσης και ανακάλυψης.
- Κινητοποίηση των παραγωγικών, πολιτισμικών και αναπτυξιακών δυνάμεων του τόπου, συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρα περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της αγροτικής περιοχής.

Παρόλο που η συγκεκριμένη ειδική μορφή τουρισμού προτιμάται από τους τουρίστες κυρίως κατά τους μήνες αιχμής (άνοιξη – καλοκαίρι), εντούτοις μπορεί να βρει και πεδία εφαρμογής και κατά τους χειμερινούς ή/και φθινοπωρινούς μήνες, αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα της εποχικότητας, με τον ίδιο τρόπο που συμβάλουν άλλες ειδικές μορφές τουρισμού. Εντούτοις, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι θα αποτελέσει την καταλυτική παρέμβαση που θα μπορέσει να οδηγήσει σε ολόχρονες τουριστικές δραστηριότητες.

Στον Τουρισμό Υπαίθρου είναι σαφές πως αναζητάται η αυθεντικότητα και η μοναδικότητα σε κάθε της μορφή και έκφραση. Στην επαρχία Πάφου υπάρχει η κατάλληλη δυναμική, όπου με την ανάλογη δραστηριοποίηση θα είναι σε θέση να εντοπίζει όλα εκείνα τα στοιχεία μοναδικότητας και αυθεντικότητας τα οποία θα μπορούν να αναβαθμίζονται, να εκσυγχρονίζονται και στη συνέχεια να προβάλλονται στις στοχευόμενες αγορές. Είτε πρόκειται για καταλύματα, είτε για επιχειρήσεις ή για όποιες δραστηριότητες Τουρισμού Υπαίθρου, το στοιχείο το οποίο θα διαφοροποιήσει την επαρχία Πάφου ξεκινά από τη δυνατότητα ενεργοποίησης των εμπλεκόμενων φορέων (κράτος, τοπικές αρχές, ιδιώτες) στην ανεύρεση των μοναδικών και πρωτότυπων χαρακτηριστικών της, τα οποία τελικά θα την διαφοροποιήσουν από ανταγωνιστικές δραστηριότητες.

Διαμονή

Χαρακτηριστικό του τουρίστα που επιλέγει αυτήν την ειδική μορφή τουρισμού είναι η αναζήτηση ξεκούρασης, χαλάρωσης σε ένα ήρεμο περιβάλλον, σε μια προσπάθεια να αποκοπεί προσωρινά από την αστική του καθημερινότητα. Αναζητούν την επαφή με την φύση, προκειμένου να γνωρίσουν τόσο την αγροτική ζωή όσο και τους αγρότες, τους ντόπιους που θα τους μιλήσουν σε ένα διαφορετικό και άγνωστο για πολλούς από αυτούς τρόπο ζωής. Θέλουν να απολαύσουν την αυθεντικότητα της επαρχιακής ζωής, την ανεπιτήδευτη φιλοξενία, το φυσικό τοπίο, την καθαρότητα του περιβάλλοντος και τα παραδοσιακά σπιτικά εδέσματα. Για τη διατήρηση και τον εμπλουτισμό αυτού του αυθεντικού τρόπου ζωής, σημαντικό ρόλο έχουν οι τουριστικές υποδομές δημιουργημένες ειδικά για τον σκοπό αυτό. Τα καταλύματα δεν πρέπει να αποτελούν μεγάλες και απρόσωπες αλλά μικρές

μονάδες, πλήρως εναρμονισμένες με το περιβάλλον και την αρχιτεκτονική του τόπου. Τον ρόλο αυτό μπορούν επίσης να διαδραματίσουν παλιά παραδοσιακά κτίσματα που αναπαλαιώνονται. Μπορούν ακόμα να χρησιμοποιηθούν εγκαταλελειμμένα σπίτια ή οικισμοί, ακόμα και παλιά πέτρινα σχολεία, τα οποία φανερώνουν την ιστορία του τόπου και αξίζει να διατηρηθούν.

Σημαντικό πλεονέκτημα των καταλυμάτων που βρίσκονται στην ύπαιθρο θα πρέπει να αποτελούν και οι πολλές εναλλακτικές επιλογές που θα προσφέρουν στον επισκέπτη για να αξιοποιήσει ευχάριστα και δημιουργικά τον χρόνο του. Τέτοιες εναλλακτικές είναι η πεζοπορία, η ποδηλασία, η παρατήρηση της φύσης και η παρακολούθηση παραδοσιακών επαγγελμάτων (δραστηριοτήτων) ή ακόμη και η ενεργή ανάμιξη του τουρίστα στις δραστηριότητες αυτές. Όλα αυτά μπορούν να αποτελέσουν σημαντικές πρωτοβουλίες διαφοροποίησης, καθώς οι υπηρεσίες των αγροτουριστικών καταλυμάτων δεν πρέπει να περιορίζονται στη διαμονή αλλά στην προσφορά ενός φάσματος υπηρεσιών.

Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν επίσης να αμβλύνουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα καταλύματα που αναφέρονται στον Τουρισμό Υπαιθρου (αγροτουριστικά καταλύματα), όπως για παράδειγμα της μειωμένης πληρότητας, εξαιτίας κυρίως της εποχικότητας του τουρισμού. Επίσης, ακόμη ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο Τουρισμός Υπαιθρου είναι ότι η πλειοψηφία των εργαζομένων στις αγροτουριστικές επιχειρήσεις μικρού μεγέθους και οικογενειακού χαρακτήρα δεν διαθέτουν την αναγκαία εκπαίδευση και επαγγελματική εξειδίκευση στο αντικείμενο του τουρισμού, γεγονός το οποίο επιδρά αρνητικά στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Ένα επιπλέον πρόβλημα είναι η απασχόληση ξένου προσωπικού το οποίο είναι συνήθως προσωρινό, ενώ παράλληλα η αξιοποίηση του ντόπιου εργατικού δυναμικού είναι περιορισμένη. Τα προβλήματα αυτά μπορούν να αντιμετωπιστούν με την αναβάθμιση και τον εκσυγχρονισμό όχι μόνο των καταλυμάτων, αλλά και του συνόλου των υπηρεσιών που τα συνοδεύουν, συμπεριλαμβανομένου και του παράγοντα ανθρώπινου δυναμικού. Μόνο έτσι ο τουρίστας της υπαίθρου θα μπορέσει να βιώσει τη συνολική εμπειρία που επιθυμεί. Σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια αυτή έχει να διαδραματίσει και η Κυπριακή Εταιρεία Αγροτουρισμού, η οποία θα μπορούσε να αξιοποιήσει και να

ενεργοποιήσει και τους υπόλοιπους εμπλεκόμενους φορείς στην θέσπιση Τοπικών Συμφώνων Ποιότητας Αγροτουρισμού. Ένα τέτοιο Σύμφωνο θα μπορούσε να λειτουργήσει δεσμευτικά για όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και οι αποφάσεις του να είναι δεσμευτικές για όλους, με στόχο την υλοποίηση ενός κοινού οράματος για την ποιοτική αναβάθμιση των περιοχών.

Περιβάλλον

Το φυσικό περιβάλλον συνδέεται άμεσα με τον τουρισμό, καθώς η προσέλκυση τουριστικού ρεύματος εξαρτάται μεταξύ άλλων, από τους τοπικούς φυσικούς πόρους (χλωρίδα, πανίδα κ.λπ.). Είναι δεδομένο ότι το φυσικό περιβάλλον θεωρείται καθοριστικός παράγοντας και συγκριτικό πλεονέκτημα για τις περιοχές που επιδιώκουν να αναπτυχθούν τουριστικά, και συγκεκριμένα για την επαρχία Πάφου, αποτελώντας την πρώτη ύλη για τη δημιουργία του τουριστικού προϊόντος, συγκροτώντας τη βάση της τουριστικής ανάπτυξης και καλύπτοντας ένα από τα βασικότερα κίνητρα των επισκεπτών. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το δίκτυο μονοπατιών που διέρχεται από πολλές περιοχές και επιτρέπει στον επισκέπτη να πραγματοποιήσει περιπάτους και να απολαύσει τις ομορφιές της φύσης, όπως επίσης ιδιαίτερο στοιχείο έλξης επισκεπτών αποτελούν οι μέχρι τώρα διαμορφωμένες ποδηλατικές διαδρομές. Σύμφωνα με το Σχέδιο Προβολής του τουρισμού της υπαίθρου του ΚΟΤ, η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Μονοπατιού E4 σε περιοχές που μέχρι σήμερα δεν υπήρχαν μονοπάτια της φύσης, παρέχει τη δυνατότητα στους λάτρεις της πεζοπορίας να διανύουν μεγάλες διαδρομές.

Επιπρόσθετα, η ένταξη περισσότερων από 32 περιοχών στο δίκτυο Natura 2000 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων, της άγριας πανίδας και χλωρίδας, αποδεικνύει την οικολογική αξία των περιοχών της επαρχίας Πάφου. Πόλο έλξης αποτελούν επίσης οι μέχρι τώρα διαμορφωμένες ποδηλατικές διαδρομές, οι οποίες χωρίζονται σε “mountain biking”, “race” και “family”. Ο εμπλουτισμός του υφιστάμενου δικτύου με νέες διαδρομές θα πρέπει να έχει ως κριτήριο, όπως αναφέρεται και στη συνέχεια, την ευκολία στη διακίνηση των ποδηλατών και τη δυνατότητα σύνδεσης με περιοχές ή/και χωριά που να παρουσιάζουν τουριστικό ενδιαφέρον ,πέραν από αυτό της υπαίθρου (π.χ. πολιτιστικό ενδιαφέρον).

Τοπική Κουζίνα

Η Κυπριακή κουζίνα αποτελεί σημαντικό τουριστικό προϊόν ιδίως για την ύπαιθρο και συγκεκριμένα για την επαρχία Πάφου, όπου η γαστρονομία εξακολουθεί να παραμένει αυστηρά παραδοσιακή, αφού χρησιμοποιούνται τοπικά και αγνά προϊόντα για την παρασκευή των εδεσμάτων. Μεταξύ των επιλογών του, ο επισκέπτης θα πρέπει να μπορεί να απολαύσει παραδοσιακές γεύσεις και η ύπαιθρος να είναι σε θέση να ικανοποιήσει απόλυτα την ανάγκη αυτή. Εκτός από τα ιδιαίτερα φημισμένα Κυπριακά προϊόντα του νησιού, όπως χαλούμι, σεφταλιές, λούντζα, ζιβανία, η επαρχία Πάφου είναι γνωστή και για άλλα εδέσματα, τα οποία παρασκευάζονται αποκλειστικά στη συγκεκριμένη περιοχή, όπως τα λουκούμια Γεροσκήπου και η Παφήτικη πίσσα. Το φαγητό το οποίο προσφέρεται πρέπει πάντα να είναι καλής ποιότητας, ικανής ποσότητας και ποικιλίας, φτιαγμένο με τοπικά προϊόντα και παραδοσιακές συνταγές και όχι με προϊόντα που μπορεί κανείς να βρει στην ευρεία κατανάλωση. Για παράδειγμα, στο πρωινό να υπάρχει το φρέσκο ζυμωτό ψωμί και όχι συσκευασμένες φρυγανιές, μυρωδάτο σπιτικό γλυκό και όχι αγορασμένο από το σούπερ μάρκετ. Είναι γεγονός ότι οι περισσότεροι επισκέπτες που γεύονται τα εδέσματα και τα γευστικά προϊόντα της επαρχίας Πάφου, επιθυμούν να αγοράσουν φεύγοντας αυτά που τους αρέσουν, ακόμα και να τα παραγγέλνουν τακτικά και αυτό συμβάλει σημαντικά στην επιτυχία του Τουρισμού Υπαίθρου (και του Αγροτουρισμού).

Ποδηλασία, Πεζοπορία και ειδικές Θεματικές Διαδρομές

Ολόκληρη η Κύπρος αλλά και η επαρχία Πάφου διαθέτουν ειδικά τουριστικά προϊόντα τα οποία αποτελούν πόλους έλξης για τους επισκέπτες. Ο συνδυασμός των χωμάτινων μονοπατιών, των αγροτικών δρόμων και των άλλων γεωφυσικών χαρακτηριστικών μπορούν να δημιουργήσουν το ιδανικό τοπίο για τη διασύνδεση ποδηλατικών διαδρομών, δραστηριοτήτων πεζοπορίας και ειδικών θεματικών διαδρομών. Καθώς λοιπόν οι αγροτικές περιοχές της ενδοχώρας της επαρχίας Πάφου ενδείκνυνται για την ανάπτυξη τέτοιων δραστηριοτήτων, η ενίσχυση της χρηστικής για τον τουρίστα αποτύπωσης του δικτύου κρίνεται επιτακτική. Για

παράδειγμα το έντυπο Ποδηλατικού Τουρισμού που εκδίδει ο ΚΟΤ πρέπει συνεχώς να παραμένει ενημερωμένο με όλες τις νέες διαδρομές και τους βαθμούς δυσκολίας αυτών, αλλά και διαθέσιμο σε όλους τους τουρίστες που ενδιαφέρονται για ποδηλασία. Ο επισκέπτης μπορεί να γνωρίσει από κοντά την φυσική ομορφιά της επαρχίας Πάφου και μέσα από την πραγματοποίηση και δημιουργία πεζοπορικών διαδρομών, οι οποίες θα διέρχονται μέσα από περιοχές πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος και πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Με αυτό τον τρόπο ο επισκέπτης θα μπορεί να απολαμβάνει τη φύση, αλλά ταυτόχρονα να γνωρίζει την ιστορία, τον πολιτισμό και την κουλτούρα της επαρχίας Πάφου.

Πολιτιστικό Απόθεμα

Στο προϊόν του Τουρισμού Υπαίθρου είναι αναγκαίο να ενταχθούν και στοιχεία τοπικού πολιτισμού και παράδοσης, καθώς έτσι επιτρέπεται στον τουρίστα να γνωρίσει την ιστορία των περιοχών, την κουλτούρα των κατοίκων, τα ήθη, τα έθιμα κ.λπ. Τα τελευταία χρόνια, με τη στήριξη του ΚΟΤ, έγινε προσπάθεια ανακατασκευής παραδοσιακών κατοικιών για να ενδυναμωθεί και να διατηρηθεί ο παραδοσιακός χαρακτήρας των χωριών της επαρχίας Πάφου και γενικότερα της Κύπρου, ώστε να υποβοηθηθεί η οικονομική ανάπτυξη των περιοχών μέσω της προώθησης του Τουρισμού Υπαίθρου. Σημαντικό βήμα για την περαιτέρω ενδυνάμωση του πολιτιστικού στοιχείου για την επαρχία Πάφου θα αποτελούσε η ανακήρυξη χωριών σε παραδοσιακά ή διατηρητέα. Με αυτό τον τρόπο τα χωριά αυτά θα αποτελέσουν πόλο έλξης για όλους όσους επιθυμούν να γνωρίσουν και να βιώσουν το παραδοσιακό-πολιτιστικό στοιχείο της επαρχίας.

Οι δραστηριότητες που αξιοποιούν τα πολιτιστικά, θρησκευτικά, λαογραφικά, αρχιτεκτονικά και γαστρονομικά στοιχεία της επαρχίας Πάφου, όπως έχει αναφερθεί και πιο πάνω, κατέχουν ιδιαίτερη θέση στον Τουρισμό Υπαίθρου (και τον Αγροτουρισμό). Με αυτόν τον τρόπο, η αξιοποίηση για τη δυνατότητα επίσκεψης και ξενάγησης σε παλιά μοναστήρια, εκκλησίες, οινοποιεία, τυροκομεία, εργαστήρια χειροτεχνίας, η συμμετοχή σε πανηγύρια και τοπικές γιορτές, στο μάζεμα της ελιάς ή του τρύγου, ακόμα και τα μαθήματα τοπικής κουζίνας, μπορούν να δημιουργήσουν μια ξεχωριστή τοπική ταυτότητα και να αναδείξουν τον Τουρισμό

Υπαίθρου σε μοναδικό προϊόν. Για το σκοπό αυτό μπορούν να αξιοποιηθούν εκτός από τους συμβατικούς τρόπους μεταφοράς των τουριστών (π.χ λεωφορεία) και εναλλακτικοί μέθοδοι, όπως η χρήση Jeep και αυτοκινήτων ειδικά διαμορφωμένων για σαφάρι.

Αγροτουριστικοί προορισμοί της επαρχίας Πάφου

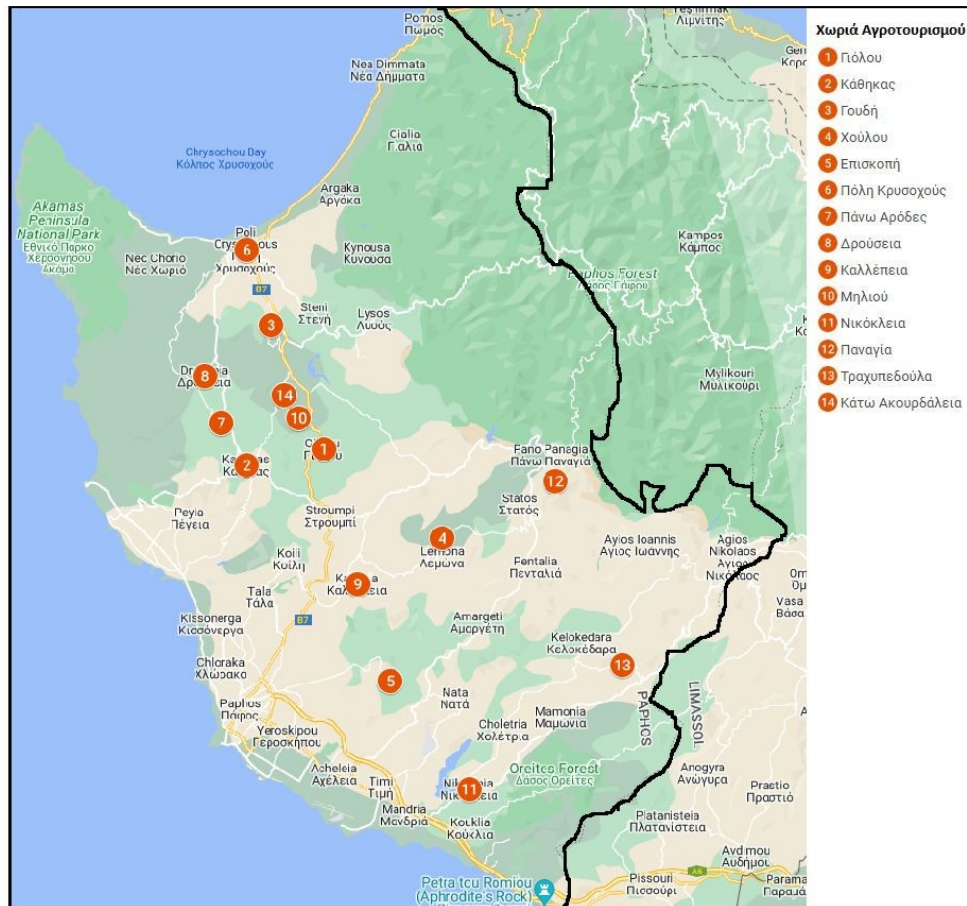
Η στρατηγική που θα πρέπει να ακολουθηθεί για την προβολή των αγροτουριστικών προορισμών της επαρχίας Πάφου θα πρέπει να στοχεύσει αρχικά στην ανάδειξη και αναβάθμισή τους, αλλά και στο «πάντρεμα» της ομορφιάς των παραδοσιακών χωριών/κωμοπόλεων με την ιστορία του τόπου, που από μόνη της αποτελεί πόλο έλξης τουριστών, καθώς συνδέεται τόσο με την αρχαία ελληνική ιστορία και μυθολογία (π.χ. θεά Αφροδίτη, Τάφοι Βασιλέων) όσο και με τη νεότερη (π.χ. κάστρο του λιμανιού).

Στόχος επίσης πρέπει να είναι και η θέσπιση κινήτρων από τους αρμόδιους φορείς στον τοπικό πληθυσμό, έτσι ώστε να αναγνωρίσει τα ωφελήματα που έχει η επαρχία Πάφου ως αγροτουριστικός προορισμός και να υποστηρίξει την ενασχόληση με τον Τουρισμό Υπαίθρου. Μερικοί από τους μεγαλύτερους γεωγραφικά αγροτουριστικούς προορισμούς, που έχουν τη δυνατότητα να συνεισφέρουν σε αυτή την προσπάθεια αναβάθμισης, ανάδειξης και προώθησης παρουσιάζονται πιο κάτω. Η στρατηγική όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, θα πρέπει να επικεντρωθεί και στα επιμέρους χωριά της επαρχίας Πάφου, έτσι ώστε να αναδειχθεί η μοναδικότητα και διαφορετικότητά τους. Για την επίτευξη αυτού του στόχου πρέπει να γίνουν οι κατάλληλες ενέργειες αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού και στη συνέχεια προώθησης και προβολής από τους αρμόδιους φορείς.

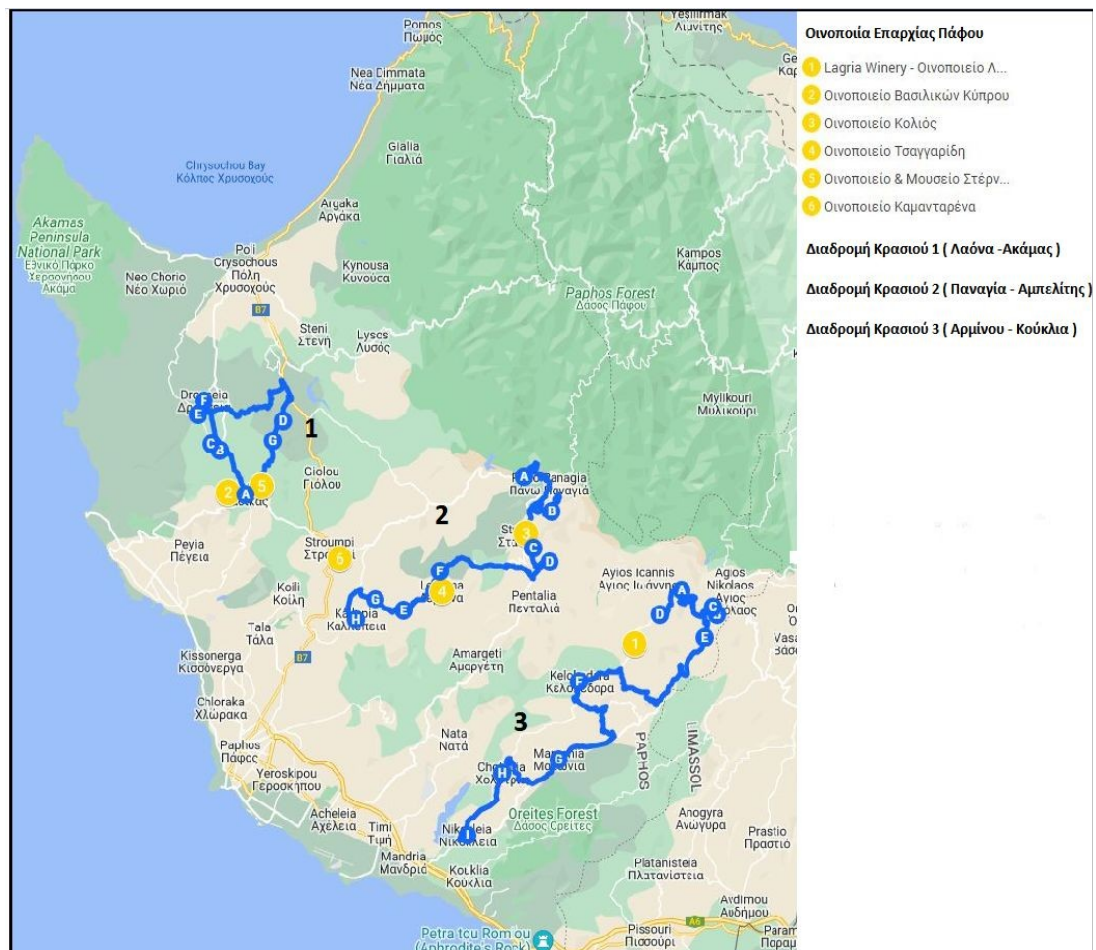
Είναι κατά γενική ομολογία περιοχές και χωριά, με αξιόλογη ποικιλία χαρακτηριστικών στη βλάστηση, την άγρια ζωή, τη γεωλογία, με όμορφες τοποθεσίες και ακρογιαλιές και πλούσια ιστορική και πολιτιστική παράδοση. Οι περιοχές αυτές, με την κατάλληλη αξιοποίηση μπορούν να διαμορφωθούν σε ελκυστικούς προορισμούς. Η ιδιωτική γεωργική γη καλύπτεται κυρίως από αμπέλια. Πολλά χωριά της επαρχίας Πάφου ανήκουν στη γεωγραφική περιφέρεια των αμπελοχωριών και κάποια εντάσσονται ανάμεσα στα είκοσι τέσσερα κρασοχώρια

της Κύπρου. Το τοπίο ολοκληρώνεται με τις ακαλλιέργητες εκτάσεις, οι οποίες είναι καλυμμένες από άγρια βλάστηση και αποτελούν ιδανικούς προορισμούς εξερεύνησης από φυσιολάτρες. Οι κάτοικοι παράλληλα με τ' αμπέλια οινοποιησίμων ποικιλιών, καλλιεργούν και σιτηρά, νομευτικά φυτά, αμυγδαλιές, εσπεριδοειδή, όσπρια, ελιές κ.ά. Στα χωριά, ακόμη και στις μέρες μας, οι γυναίκες κατάφεραν να διασώσουν και τον παραδοσιακό τρόπο παρασκευής του τραχανά και προτιμούν να παρασκευάζουν από μόνες τους το παραδοσιακό τυρί, το χαλούμι, συνηθέστερα από πρόβειο ή κατσικίσιο γάλα. Επιπροσθέτως σε πολλά χωριά παράγονται και ο παραδοσιακός παλουζές και ο σιουτζιούκος.

Στην επαρχία υπάρχουν επίσης κέντρα υφαντικής, από τα σημαντικότερα της Κύπρου, και τα υφαντά που κατασκευάζονται διακρίνονται για την ποικιλία των σχεδίων τους αλλά και για τους πλούσιους και ζωηρούς χρωματισμούς τους. Άλλες παραδοσιακές τέχνες είναι η κατασκευή σχοινιών και η παραγωγή μεταξιού. Σε κάποιες κοινότητες υπάρχουν και βιοτεχνίες, που κατασκευάζουν πήλινα αντικείμενα με τον παλιό παραδοσιακό τρόπο και άλλες που κατασκευάζουν διάφορων ειδών κεριά. Τέλος μέσα από τη στρατηγική αναβάθμισης και προώθησης θα πρέπει να προβληθούν όλα αυτά τα παραδοσιακά στοιχεία που διασώζονται μέχρι σήμερα, ως δείγμα του πολιτισμικού πλούτου της επαρχίας Πάφου, ο οποίος θα αποτελέσει πόλο έλξης για πολλούς τουρίστες. Στη συνέχεια (Χάρτες 5.1 και 5.2) απεικονίζονται οι αγροτουριστικές περιοχές και τα οινοποιεία της περιοχής, μαζί με 3 ειδικές διαδρομές για την εξερεύνηση της οικοποιητικής παράδοσης από τους τουρίστες.

Χάρτης 5.1: Αγροτουριστικές περιοχές και χωριά επαρχίας Πάφου
 Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Χάρτης 5.2: Οινοποιεία επαρχίας Πάφου και διαδρομές εξερεύνησης του κρασιού
 Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη τα σημερινά δεδομένα και τις προοπτικές ανάπτυξης του αγροτουρισμού στην Επαρχία Πάφου οι στρατηγικές ενέργειες που προτείνονται στους τομείς οργάνωσης και διαχείρισης, αναβάθμισης και εμπλουτισμού και προώθησης παρουσιάζονται στον Πίνακα 5.3.

Στόχοι	Στρατηγικές Ενέργειες	Αναμενόμενη επίδραση
Οργάνωση και Διαχείριση Τουρισμού της Υπαίθρου	<ul style="list-style-type: none"> Ανάπτυξη εσωτερικού δικτύου συναρμόδιων φορέων (π.χ. ΚΟΤ, Κοινότητες, Αγροτικά Σωματεία, Σύνδεσμος Ειδικών Ενδιαφερόντων και Πολιτιστικού Τουρισμού, Cyprus Sustainable Tourism Initiative) και θέσπιση διακριτών ρόλων για αποτελεσματικό συντονισμό των απαιτούμενων δράσεων, που στόχο έχουν την οργάνωση και διαχείριση του Τουρισμού Ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στις διάφορες περιοχές μέσω κατάλληλης ομαδοποίησης (ορεινές, ημιορεινές, παραθαλάσσιες, πεδινές) των διαφόρων περιοχών. 	<ul style="list-style-type: none"> Αποτελεσματικότητα συντονισμένων δράσεων και ενεργειών μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών
Αναβάθμιση και εμπλουτισμός Τουρισμού της Υπαίθρου	<ul style="list-style-type: none"> Επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση όσων ασχολούνται με τον Τουρισμό Υπαίθρου. Ενημέρωση για τη ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών στην ύπαιθρο και παροχή στήριξης στους δυνητικούς επενδυτές. Βελτίωση της ποιότητας με την εφαρμογή ποιοτικών κριτηρίων και πιστοποίηση με παράλληλη σύναψη συμφώνων ποιότητας σε τοπικό επίπεδο. Στήριξη και ανάδειξη ήδη υπαρχόντων δραστηριοτήτων της επαρχίας Πάφου, όπως μονοπάτια της φύσης, ποδηλατικές διαδρομές, δραστηριότητες γκολφ, κ.λπ. Σύνδεση του Αγροτουρισμού (Τουρισμού Υπαίθρου) με τις άλλες ειδικές μορφές τουρισμού. 	<ul style="list-style-type: none"> Αύξηση επιπέδου ικανοποίησης επισκεπτών Ποιότητα ως ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και στοιχείο διαφοροποίησης
Πρωώθηση και επικοινωνία Τουρισμού της Υπαίθρου	<ul style="list-style-type: none"> Ενδυνάμωση της συνεργασίας με εξειδικευμένους ταξιδιωτικούς πράκτορες και οργανωτές ταξιδιών με στόχο την συμπερίληψη στα πακέτα τους αγροτουριστικών θέρετρων επαρχίας Πάφου. Πρωώθηση του αγροτουριστικού προϊόντος σε δορυφορικά θεματικά κανάλια με σκοπό την παρουσίαση και προβολή των παραδοσιακών καταλυμάτων και του φυσικού τοπίου. Έκδοση όπου είναι αναγκαίο νέου εξειδικευμένου έντυπου υλικού το οποίο θα περιγράφει τους διάφορους τομείς του τουριστικού προϊόντος της υπαίθρου. Παρουσία του αγροτουριστικού προϊόντος σε διεθνείς εμπορικές εκθέσεις τουρισμού. 	<ul style="list-style-type: none"> Αύξηση επισκεπτών σε αγροτουριστικά καταλύματα Αύξηση εισοδημάτων στις αγροτικές περιοχές

Πίνακας 5.3: Στόχοι-Στρατηγικές Ενέργειες -Αναμενόμενη Επίδραση Επαρχίας Πάφου στον Αγροτουρισμό
 Πηγή: Ιδία επεξεργασία

5.3.2.2 Αθλητικός Τουρισμός

Τα τελευταία χρόνια, ο Αθλητικός Τουρισμός αποτελεί σημαντικό μέρος στη στρατηγική πολλών τουριστικών προορισμών, καθώς με τη σωστή αξιοποίησή του επιφέρει σημαντικά και θετικά αποτελέσματα. Αποτελεί μια επένδυση που μπορεί να επιφέρει άμεσα κέρδη αλλά και μακροχρόνια οφέλη. Σύμφωνα με τη διεθνή τουριστική βιβλιογραφία, ο Αθλητικός Τουρισμός παγκοσμίως αποτελεί έναν από τους ταχέα ανεπτυγμένους τομείς της τουριστικής βιομηχανίας. Το προφίλ των τουριστών που επιλέγουν αυτή την ειδική μορφή τουρισμού είναι επίσης σημαντικό καθώς οι επισκέπτες Αθλητικού Τουρισμού:

- Είναι συνήθως άτομα επαναλαμβανόμενου τουρισμού (εκτός από μερικές εξαιρέσεις).
- Ξοδεύουν περισσότερα.
- Επιφέρουν τις λιγότερο αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Οι επισκέπτες Αθλητικού Τουρισμού συνήθως διαμένουν σε ξενοδοχεία 3 και 4 αστέρων ή διαμερίσματα, με πιθανό το ενδεχόμενο διαμονής αρκετών ατόμων σε κάθε διαμέρισμα. Διάσημοι αθλητές και ομάδες προτιμούν ξενοδοχεία 5 αστέρων, όμως παρόλα αυτά η διαμονή τους προσφέρεται δωρεάν για σκοπούς μάρκετινγκ και διαφήμισης. Επιπλέον, οι επισκέπτες Αθλητικού Τουρισμού είναι πιθανότερο να παραμείνουν στον τουριστικό προορισμό μεγαλύτερη περίοδο. Επίσης, ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της ειδικής αυτής μορφής είναι ότι διαφημίζεται «από στόμα σε στόμα» (οι επισκέπτες αθλητικού τουρισμού ανήκουν σε ομίλους και ομοσπονδίες, με αποτέλεσμα να γίνεται μια εκτενέστερη διαφήμιση του συγκεκριμένου τουριστικού προϊόντος). Παράλληλα, οι ίδιες οι διεθνείς αθλητικές ομάδες προσφέρουν δημοσιότητα, ενώ αποτελούν σημαντική πηγή εσόδων στην περιοχή.

Ο Αθλητικός Τουρισμός καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων οι οποίες περιλαμβάνουν:

- Προετοιμασία/ προπόνηση ομάδων και αθλητών για επερχόμενους αγώνες.
- Συμμετοχή σε αγώνες/τουρνουά/αθλητικές εκδηλώσεις.
- Διακίνηση ατόμων νεαρής ηλικίας (μαθητών/φοιτητών) για σκοπούς αθλητικής ενασχόλησης κυρίως κατά τις σχολικές διακοπές.

- Ψυχαγωγική ενασχόληση με τον αθλητισμό.
- Τη συνοδεία και τους πιστούς οπαδούς των ομάδων.

Η σωστή ανάπτυξη του Αθλητικού Τουρισμού προϋποθέτει την ύπαρξη των κατάλληλων υποδομών, όπως για παράδειγμα του συστήματος μεταφορών, αερομεταφορών, αθλητικών εγκαταστάσεων, κ.λπ. Οι δράσεις δε που θα πραγματοποιηθούν, θα πρέπει να μπορούν να διατηρηθούν και να αξιοποιούνται σε ένα βάθος χρόνου, θέτοντας έτσι μια γερή βάση για μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη. Το ήπιο κλίμα και οι υφιστάμενες εγκαταστάσεις για διεξαγωγή αθλημάτων εσωτερικού ή/και εξωτερικού χώρου αποτελούν σημαντικά δυνατά σημεία της Πάφου με στόχο την προσέλκυση Αθλητικού Τουρισμού. Επίσης, η διαθεσιμότητα εγκεκριμένων προπονητών και εκπαιδευτών, η καλή γνώση της αγγλικής γλώσσας σε συνδυασμό με την ποιότητα των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων αλλά και της γενικότερης υποδομής, αποτελούν μερικούς ακόμη σημαντικούς παράγοντες ανάπτυξης του Αθλητικού Τουρισμού.

Οι αθλητικές υποδομές που διαθέτει η Πάφος προέρχονται από ένα σύνολο κοινοτικών, δημοτικών, αλλά και ιδιωτικών εγκαταστάσεων, που όλες μαζί συνθέτουν τη δυνατότητα ανάπτυξης της ειδικής αυτής μορφής τουρισμού της επαρχίας. Μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις (π.χ. Πανευρωπαϊκοί αγώνες, Διεθνή Τουρνουά) δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας, καθώς επίσης συνεισφέρουν στην πολιτιστική κουλτούρα των ανθρώπων που επισκέπτονται ή διαμένουν στην περιοχή, ενώ παράλληλα συμβάλουν στην περαιτέρω ενδυνάμωση και βελτίωση της εικόνας της επαρχίας Πάφου. Πέραν των πιο πάνω ωφελημάτων που επιφέρει η ανάπτυξη του Αθλητικού Τουρισμού, σημαντική είναι και η ευρεία τηλεοπτική κάλυψη των διεθνών αθλητικών γεγονότων (π.χ ετήσιο Διεθνές Ράλλυ Κύπρου). Η κάλυψη από διαύλους παγκόσμιας εμβέλειας, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την προσέλκυση νέων επισκεπτών στη χώρα διεξαγωγής των συγκεκριμένων αγώνων, αλλά και την ευκαιρία της συνολικής προβολής του τουριστικού προϊόντος της Πάφου.

Μερικά από τα σημαντικότερα αθλητικά γεγονότα που πραγματοποιούνται στην επαρχία Πάφου είναι:

✚ Το Διεθνές Ράλλυ Κύπρου.

Το διεθνές ράλλυ Κύπρου, του οποίου σημαντικός αριθμός διαδρομών διέρχονται από την επαρχία Πάφου. Η διοργάνωση αυτή προσελκύει άτομα από αρκετές χώρες, καθώς πραγματοποιείται σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα και κάτω από την εποπτεία του παγκόσμιου πρωταθλήματος ράλλυ.

✚ Οι Μαραθώνιοι της Πάφου

Ο σημαντικότερος ίσως είναι ο *Μαραθώνιος της Πάφου*. Πραγματοποιείται τον Μάρτιο κάθε χρόνου και προσελκύει αθλητές κυρίως από Ευρώπη, Ισραήλ, Αργεντινή και Κύπρο. Περιλαμβάνει τρεις διαδρομές, των 26, των 13 και των 10 μιλίων. Ο δεύτερος μαραθώνιος ονομάζεται *Cyprus Aphrodite Half Marathon* και η διαδρομή του ακολουθεί την ακτογραμμή της περιοχής. Τέλος, γνωστοί είναι και ο *Akamas Trail Marathon and Half Marathon*, ο οποίος προσελκύει αθλητές κυρίως από το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία, την Ολλανδία, το Βέλγιο και την Ελλάδα, καθώς επίσης και ο *International Cyprus Marathon* αλλά και ο *Cyprus International 4-day Challenge* στην Κάτω Πάφο.

✚ Πολυεθνείς Αγώνες Νέων (Δήμος Γεροσκήπου)

✚ European Bowling Tournament

✚ Μεγάλες κολυμβητικές διοργανώσεις σε ολυμπιακών προδιαγραφών κολυμβητήρια ιδιωτικών φορέων

✚ Διοργανώσεις Beach Volley (π.χ. FIVB Challenger Beach Volley), Beach tennis, Green Bowls κτλ

Η υφιστάμενη αθλητική υποδομή της επαρχίας, σε συνδυασμό με τις ευνοϊκές καιρικές συνθήκες, έχουν καταφέρει στο παρελθόν να προσελκύσουν διάφορες αθλητικές ομάδες και σωματεία για την προετοιμασία τους (π.χ. Βρετανική Ολυμπιακή ομάδα). Παρόλα αυτά, η περαιτέρω ανάδειξη και προώθηση των υφιστάμενων αθλητικών εγκαταστάσεων και υποδομών, καθώς και η αναβάθμιση αυτών που δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής, κρίνεται αναγκαία και είναι σημαντικό να αντιμετωπιστούν

άμεσα. Συστατικό στοιχείο για την επιτυχή ενσωμάτωση του Αθλητικού Τουρισμού στο συνολικό προϊόν της επαρχίας, αποτελεί η ορθολογική διαχείριση των υφιστάμενων υποδομών από τους αρμόδιους φορείς. Οι ανάγκες συντήρησης των εγκαταστάσεων για παράδειγμα, απαιτούν την κεντρική διεύθυνση των απαιτούμενων ενεργειών από ένα όργανο και την εξάλειψη των αλληλεπικαλυπτόμενων αρμοδιοτήτων.

Λαμβάνοντας υπόψη τις πιο πάνω αδυναμίες που παρουσιάζει ο Αθλητικός Τουρισμός της επαρχίας Πάφου, κρίνεται αναγκαία η πραγματοποίηση μελέτης για να διαπιστωθεί η καταλληλότητα των υφιστάμενων αθλητικών υποδομών, με ιδιαίτερη έμφαση στα γήπεδα ποδοσφαίρου (όπου παρουσιάζεται, με σημαντική διαφορά από τα άλλα αθλήματα, το μεγαλύτερο ενδιαφέρον από ομάδες του εξωτερικού). Επίσης από τη μελέτη αυτή θα πρέπει να προκύπτουν οι απαιτούμενες ενέργειες για την αποτελεσματική αναβάθμισή τους. Τέλος, όπου κρίνεται αναγκαίο, θα πρέπει να διενεργηθούν μελέτες βιωσιμότητας για πιθανή ανέγερση νέων αθλητικών κέντρων και υποδομών. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι σχεδιάζεται ιστοσελίδα, όπου θα παρουσιάζονται όλες οι διαθέσιμες αθλητικές υποδομές.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ένα σημαντικό πλεονέκτημα της επαρχίας Πάφου που συνδέεται άμεσα με τον Αθλητικό Τουρισμό είναι η ύπαρξη ικανού αριθμού ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και τουριστικών καταλυμάτων όλων των κατηγοριών, έτοιμων να φιλοξενήσουν αθλητικές ομάδες καθώς επίσης και αθλητές μεμονωμένα. Ο παράγοντας διαμονή αποτελεί σημαντικό κριτήριο επιλογής ενός προορισμού για Αθλητικό Τουρισμό, καθώς η ξεκούραση και η χαλάρωση αποτελούν απαραίτητα συστατικά της περιόδου προετοιμασίας των αθλητών. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η περισσότερη ζήτηση για Αθλητικό Τουρισμό προέρχεται από χώρες της Βόρειας Ευρώπης λόγω των δυσμενών χειμερινών συνθηκών στις χώρες αυτές, το κόστος των αεροπορικών ναύλων και η απουσία απευθείας πτήσεων είναι δύο κύρια προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί η σημαντικότητα του παράγοντα ασφάλειας των αθλητών και έγκυρης αντιμετώπισης περιστατικών που αφορούν θέματα ιατρικής περίθαλψης εντός των αγωνιστικών χώρων. Ειδικότερα στους χώρους όπου πραγματοποιούνται επίσημα αθλητικά γεγονότα θα πρέπει να υπάρχει πάντοτε παρουσία ιατρού και ασθενοφόρου, που να επιλαμβάνονται περιστατικών που χρήζουν άμεσης ιατρικής βοήθειας. Το θέμα της ασφάλειας

των αθλητών θεωρείται μείζον, καθώς αν δεν υπάρξει η δέουσα προσοχή, μπορεί εύκολα να αμαυρωθεί η φήμη του Αθλητικού Τουρισμού της επαρχίας Πάφου.

Ο ΚΟΤ, αναγνωρίζοντας την προοπτική του Αθλητικού Τουρισμού, συμπεριλαμβάνει στο Αναθεωρημένο Στρατηγικό Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης για το 2020-2030 τον Αθλητικό Τουρισμό στις ειδικές μορφές άμεσης προτεραιότητας. Σύμφωνα με τον ΚΟΤ, οι πιο κάτω τομείς του Αθλητικού Τουρισμού αποτελούν προτεραιότητα και για την επαρχία Πάφου:

- Το ποδόσφαιρο
- Η ποδηλασία
- Οι καταδύσεις
- Η κολύμβηση
- Ο Στίβος

Ποδόσφαιρο

Το ποδόσφαιρο όπως είναι γνωστό χαρακτηρίζεται ως ο «βασιλέας» όλων των αθλημάτων, καθώς συγκεντρώνει το περισσότερο ενδιαφέρον από οποιοδήποτε άλλο άθλημα. Η Κύπρος, αλλά και η επαρχία Πάφου, δεν θα μπορούσαν να αποτελέσουν εξαίρεση. Οι καλές κλιματολογικές συνθήκες, σε συνδυασμό με το πλούσιο φυσικό περιβάλλον, αποτελούν πόλο έλξης για σημαντικό αριθμό ομάδων-αθλητών του εξωτερικού που αναζητούν ιδανικούς προορισμούς για τις προπονήσεις και την προετοιμασία τους. Η επαρχία Πάφου διαθέτει αριθμό ποδοσφαιρικών γηπέδων.

Η επαρχία Πάφου έχει φιλοξενήσει με επιτυχία στο παρελθόν αθλητές και ομάδες διεθνούς επιπέδου. Παρόλα αυτά, εμφανίζεται σε κάποιες περιπτώσεις αδύναμη να ανταπεξέλθει στο αυξημένο ενδιαφέρον ομάδων ποδοσφαίρου διεθνές επιπέδου λόγω της υφιστάμενης κατάστασης και διαχείρισης των υποδομών της. Είναι γεγονός ότι η Πάφος θα πρέπει να είναι σε θέση να ανταπεξέλθει στις σύγχρονες προκλήσεις και απαιτήσεις που έχουν ιδίως οι επαγγελματικές ομάδες του συγκεκριμένου αθλήματος. Οι απαιτήσεις αυτές έχουν κυρίως σχέση με την ποιότητα των αθλητικών εγκαταστάσεων που τις «φιλοξενούν» και τις επιμέρους συμπληρωματικές υπηρεσίες που προσφέρονται. Ειδικότερα τα θέματα που άπτονται της ασφάλειας και της υγείας των επισκεπτών έχουν ειδικό βάρος στη διαδικασία

επιλογής του τύπου προετοιμασίας μιας επαγγελματικής ομάδας ποδοσφαίρου. Σημαντικό γεγονός που θα ενισχύσει ακόμη περισσότερο την εγκαθίδρυση της επαρχίας ως ποδοσφαιρικό αθλητικό προορισμό αποτελεί η περαιτέρω αναβάθμιση των υφιστάμενων ποδοσφαιρικών υποδομών.

✚ Ποδηλασία

Η ποδηλασία αποτελεί όλο και περισσότερο, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο, εργαλείο τουριστικής δραστηριότητας και θέλγητρο για όλους όσους επιθυμούν να ανακαλύψουν μια περιοχή, ερχόμενοι παράλληλα σε επαφή με τη φύση. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η επαρχία Πάφου έχει να επιδείξει ότι πιο όμορφο διαθέτει το νησί σε θέματα φυσικής ομορφιάς. Η ποδηλατικές διαδρομές που διαθέτει η επαρχία Πάφου μπορούν να χωριστούν σε mountain biking, racing, family.

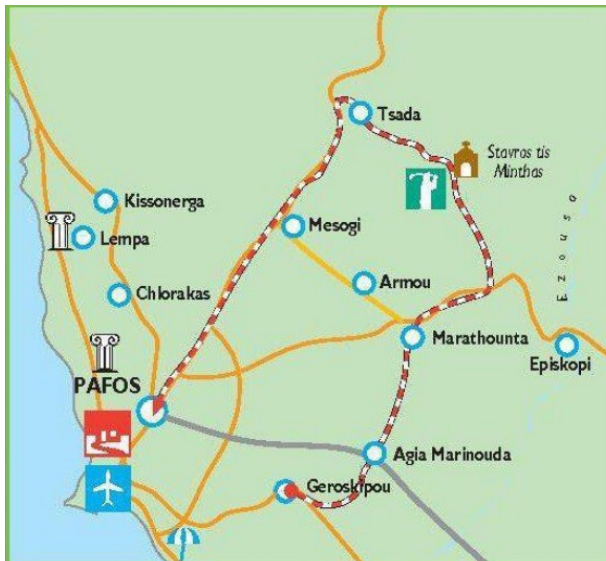
Εκτός όμως από τις ποδηλατικές διαδρομές στη φύση (όπου αναλυτικότερη αναφορά έγινε στη στρατηγική για τον Τουρισμό της Υπαίθρου), το ποδήλατο αποτελεί σε αρκετές χώρες το βασικό μέσο μεταφοράς των πολιτών μέσα στην πόλη, με αποτέλεσμα πολλοί τουρίστες να θεωρούν τη χρήση του απαραίτητη και την ύπαρξη ποδηλατικών διαδρομών δεδομένη. Η έντονη και συνεχώς αυξανόμενη τάση της χρήσης του ποδηλάτου, που καταγράφεται τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη, οφείλεται στην:

- Επιθυμία για βελτίωση της ποιότητας ζωής.
- Αντιμετώπιση σοβαρών κυκλοφοριακών προβλημάτων στις σύγχρονες πόλεις.
- Ευρωπαϊκή πολιτική που προωθεί τη χρήση του ποδηλάτου σε αστικές περιοχές, ως λύση για τη βελτίωση της ποιότητας του αέρα.
- Γενικότερη τάση για τη μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης και γενικότερα για την προστασία του περιβάλλοντος.
- Σταδιακή στροφή του ενδιαφέροντος των ευρωπαίων, κυρίως, πολιτών σε δραστηριότητες που μπορούν να ασκηθούν στην «εκτός πόλης» περιοχή.
- Εξέλιξη της τουριστικής ζήτησης και στην αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων διακοπών.
- Ανάγκη για άσκηση που προκύπτει από τον σύγχρονο τρόπο ζωής.

Επιπρόσθετα, υπάρχουν υφιστάμενες ποδηλατικές διαδρομές στην επαρχία Πάφου και συνδεδεμένες διαδρομές περιοχών της επαρχίας Πάφου με άλλες περιοχές. Οι διαδρομές αυτές είναι:

- Πάφος-Λουτρά της Αφροδίτης (37 χλμ)
- Γεροσκύπου – Πάφος (25 χλμ)
- Λυσός - Κρίτου Τέρρα (24 χλμ)
- Κρίτου Τέρρα - Λουτρά της Αφροδίτης (22 χλμ)
- Λουτρά της Αφροδίτης – Πέγεια (36 χλμ)
- Πέγεια – Τσάδα (28 χλμ)
- Τσάδα - Διεθνές Αεροδρόμιο Πάφου (24 χλμ)

Οι πιο πάνω διαδρομές, αλλά και άλλες μικρότερες που δεν ανήκουν στο κεντρικό ποδηλατικό δίκτυο (παραθαλάσσιες, ημιορεινές και ορεινές), θα πρέπει να αναδειχθούν κατάλληλα τόσο στον εγχώριο αθλητικό πληθυσμό, όσο και σε λάτρεις του αθλητικού αυτού προϊόντος από το εξωτερικό.

Εικόνα 5.1: Ποδηλατική διαδρομή Γεροσκύπου- Πάφος (25 χλμ)

Πηγή: Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού 2020

Εικόνα 5.1: Ποδηλατική διαδρομή Γεροσκύπου- Πάφος (25 χλμ)

Πηγή: Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού 2020

Καταδύσεις

Οι καταδύσεις αποτελούν για τον ΚΟΤ μια ακόμη ειδική μορφή τουρισμού μεγάλης προτεραιότητας. Οι θερμοκρασίες στις θάλασσες της περιοχής κυμαίνονται μεταξύ 16 και 27°C και αυτό έχει ως αποτέλεσμα η περιοχή να θεωρείται ότι διαθέτει μια από τις μεγαλύτερες καταδυτικές περιόδους της Μεσογείου. Επιπλέον, η σημαντικά μειωμένη παρουσία πλακτόν στην περιοχή της Πάφου, που επιτρέπει στους καταδυτές να έχουν μεγάλη ορατότητα στο βυθό, σε συνδυασμό με τις ομορφιές που έχει να επιδείξει ο βυθός της κάνουν την Πάφο ένα ελκυστικό προορισμό για καταδύσεις.

Σύμφωνα με στοιχεία που προερχόμενα από την European Underwater Federation και το Recreational Scuba Training Council (RSTC) για το έτος 2018, εκτιμάται ότι στην Ευρώπη υπάρχουν πάνω από 3,5 εκατομμύρια ενεργοί δύτες εκ των οποίων πάνω από 800.000 κάθε χρόνο πραγματοποιούν τουλάχιστο ένα καταδυτικό ταξίδι προς κάποιον καταδυτικό προορισμό. Κατά μέσο όρο οι δύτες αυτοί σε κάθε τους ταξίδι πραγματοποιούν 10 διανυκτερεύσεις και ξοδεύουν για αυτή τους την ασχολία πάνω από 1,4 δις. ευρώ ετησίως, ενώ θα πρέπει να προστεθούν και επιπλέον 520 εκατομμύρια ευρώ που ξοδεύουν σε άλλα έμμεσα ταξίδια. Τα ποσά αυτά σήμερα αναμένεται να έχουν αυξηθεί ακόμα περισσότερο, καθώς το άθλημα των καταδύσεων αναπτύσσεται συνεχώς. Η επαρχία Πάφου έχει τις δυνατότητες να καρπωθεί τέτοιων ωφελημάτων με την κατάλληλη αναβάθμιση, ανάδειξη και προώθηση του τομέα αυτού.

Η Κύπρος βρίσκεται στον κατάλογο των πιο δημοφιλών καταδυτικών προορισμών της Ευρώπης, με την επαρχία Πάφου να διαθέτει ένα σημαντικό αριθμό οργανωμένων καταδυτικών κέντρων και σχολών με σύγχρονο εξοπλισμό καταδυτικού υλικού. Οι σχολές αυτές δίνουν την δυνατότητα στον ενδιαφερόμενο επισκέπτη να κάνει μαθήματα κατάδυσης ή/και οργανωμένες καταδύσεις στα διαυγέστερα νερά της περιοχής.

Στίβος και κολύμβηση

Εκτός από τα προαναφερόμενα αθλήματα, ο στίβος (συμπεριλαμβανομένου του τριάθλου, πεντάθλου και δεκάθλου), καθώς και η κολύμβηση αποτελούν ιδιαίτερη προτεραιότητα για την επαρχία Πάφου τα τελευταία χρόνια. Τα δύο κολυμβητήρια ολυμπιακών προδιαγραφών

σε ιδανικές τοποθεσίες (βρίσκονται σε πολύ κοντινές αποστάσεις από τα ξενοδοχεία) έχουν τη δυνατότητα να προσελκύσουν ομάδες και αθλητές του εξωτερικού που αναζητούν ιδανικούς προορισμούς για προπονήσεις και αθλητική προετοιμασία.

Τέλος λαμβάνοντάς υπόψη τα παραπάνω δεδομένα και τις προοπτικές ανάπτυξης του Αθλητικού τουρισμού στην Επαρχία Πάφο, οι στρατηγικές ενέργειες που προτείνονται στους τομείς οργάνωσης, διαχείρισης, αναβάθμισης, εμπλουτισμού και προώθησης της μορφής αυτής τουρισμού παρουσιάζονται στον Πίνακα 5.4.

Στόχος	Στρατηγικές Ενέργειες	Αναμενόμενες επιδράσεις για την Επαρχία Πάφου
<p>Οργάνωση και διαχείριση Αθλητικού Τουρισμού</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη δικτύου συνεργαζόμενων φορέων (π.χ ΚΟΤ, Κυπριακός Οργανισμός Αθλητισμού, Δήμοι και Κοινότητες, Αθλητικά Σωματεία Σύλλογοι Γυμναστών) αλλά και φορέων του ιδιωτικού τομέα, ο οποίος αποτελεί κινητήρια δύναμη (π.χ ειδικά γραφεία Αθλητικού Τουρισμού, ξενοδόχοι) και θέσπιση διακριτών ρόλων για αποτελεσματικό συντονισμό των απαιτούμενων δράσεων. • Εκπαίδευση, επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων φορέων (π.χ. τοπικές αρχές, ξενοδοχεία) με στόχο την ένταξη στον Αθλητικό Τουρισμό ενός δικτύου υποστηρικτικών υπηρεσιών προς τους αθλητές και τα σωματεία. • Διερεύνηση δυνατότητας διασύνδεσης με άλλες ειδικές μορφές τουρισμού (π.χ. Τουρισμός Υγείας). Σημαντικό ρόλο προς την κατεύθυνση αυτή θα έχει ο συντονισμός του συνόλου των υποεπιτροπών κάθε ειδικής μορφής τουρισμού. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ελαχιστοποίηση προβλημάτων που δυσχεραίνουν την ανάπτυξη του Αθλητικού Τουρισμού. • Προώθηση καλύτερης εικόνας όσον αφορά την οργάνωση και τον επαγγελματισμό.

Στόχος	Στρατηγικές Ενέργειες	Αναμενόμενες επιδράσεις για την Επαρχία Πάφου
<p>Αναβάθμιση και εμπλουτισμός αθλητικού τουρισμού</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ενδυνάμωση των ήδη δημοφιλών αθλητικών γεγονότων της επαρχίας (π.χ. οι Μαραθώνιοι της Πάφου, FIVB Challenger Beach Volley) καθώς επίσης και των ειδικών διαδρομών του Διεθνούς Ράλλυ Κύπρου που διεξάγονται στην Επαρχία Πάφου. • Οργάνωση και εδραίωση νέων αθλητικών γεγονότων που σχετίζονται τόσο με τους τομείς-αθλήματα μεγάλης προτεραιότητας του ΚΟΤ (π.χ. ποδόσφαιρο, ποδηλασία), όσο και με άλλα αθλήματα. • Προσέλκυση υφιστάμενων δημοφιλών διεθνών αθλητικών γεγονότων/τουρνουά για διεξαγωγή τους στη Πάφο. 	<ul style="list-style-type: none"> • Προσέλκυση περισσότερης τουριστικής κίνησης. Αύξηση των ωφελειών για την επαρχία. • Αύξηση πληρότητας ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και τουριστικών καταλυμάτων.
<p>Πρώθηση και επικοινωνία του Αθλητικού Τουρισμού</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση της στοχευόμενης προβολής στις γεωγραφικές αγορές/ομάδες τουριστών για τις οποίες ο Αθλητικός Τουρισμός αποτελεί κίνητρο επίσκεψης σε έναν τουριστικό προορισμό. • Ανάδειξη των στοιχείων διαφοροποίησης της επαρχίας (π.χ. καιρικές συνθήκες, επίπεδο ξενοδοχειακής και αθλητικής υποδομής) σε σχέση με τους ανταγωνιστικούς προορισμούς. • Προβολή της υποδομής για το άθλημα Green Bowls, η οποία υφίσταται μόνο στην επαρχία Πάφου. • Σύνδεση του Αθλητικού Τουρισμού με την πολιτιστική και πολιτισμική εμπειρία και παράδοση της Πάφου για την 	<ul style="list-style-type: none"> • Εγκαθίδρυση της Πάφου ως ενός προορισμού που παρέχει ποιοτικές υπηρεσίες Αθλητικού Τουρισμού. • Αυξημένη τουριστική κίνηση και περαιτέρω ανάπτυξη του Αθλητικού Τουρισμού. • Αύξηση των οικονομικών ωφελειών για την επαρχία. • Αύξηση πληρότητας ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και τουριστικών καταλυμάτων.

Στόχος	Στρατηγικές Ενέργειες	Αναμενόμενες επιδράσεις για την Επαρχία Πάφου
	αποτελεσματικότερη προώθηση του τουριστικού προϊόντος.	

Πίνακας 5.4: Στόχοι-Στρατηγικές Ενέργειες -Αναμενόμενη Επίδραση Επαρχίας Πάφου στον Αθλητικό Τουρισμό
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

5.3.2.3 Πολιτιστικός Τουρισμός

Ο Πολιτιστικός Τουρισμός θεωρείται ένας από τους ταχέως αναπτυσσόμενους τομείς της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας, με τεράστια οφέλη για τις χώρες που αναπτύσσουν τη μορφή αυτή τουρισμού. Ο Πολιτιστικός Τουρισμός σχετίζεται με τις προσδοκίες των ταξιδιωτών που αφορούν τη μάθηση ενός διαφορετικού τρόπου ζωής και την κατανόηση μιας άλλης κουλτούρας. Συγκαταλέγεται ανάμεσα στις ειδικές μορφές τουρισμού, οι οποίες είναι σχεδιασμένες για συγκεκριμένα τμήματα της τουριστικής αγοράς και θεωρείται προϊόν με υψηλές προοπτικές ανάπτυξης.

Η επαρχία Πάφου αποτελεί έναν αξιόλογο σταθμό για τους τουρίστες με ειδικό ενδιαφέρον για τον πολιτισμό και την κουλτούρα. Διαθέτει μουσεία, πολιτιστικά μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους, εκκλησίες, παραδοσιακά προϊόντα, πολιτιστικές εκδηλώσεις, παραδοσιακή κουζίνα κ.ά., η συνύπαρξη των οποίων της δίνει μια ξεχωριστή ομορφιά. Επιπρόσθετα, στην υφιστάμενη πολιτιστική υποδομή της επαρχίας συμπεριλαμβάνονται θέατρα, αλλά και άλλοι χώροι που φιλοξενούν σύγχρονες πολιτιστικές εκδηλώσεις (καλές τέχνες, μουσική κ.λπ.).

Τα τελευταία χρόνια ο Πολιτιστικός Τουρισμός έχει αναπτυχθεί ραγδαία σε παγκόσμιο επίπεδο και έχει συμβάλει στην αναδιαμόρφωση του προφίλ του σημερινού τουρίστα. Σήμερα, μέχρι και δύο εκατομμύρια τουρίστες τον χρόνο επισκέπτονται τουλάχιστο ένα μουσείο αρχαιολογικού χώρου, καθώς επίσης και συγκεκριμένο αριθμό εκκλησιών και περιοχών πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Η ανάπτυξη του Πολιτιστικού Τουρισμού εκ μέρους παραδοσιακών και αναδυόμενων προορισμών θα εξαρτηθεί από το συνολικό πολιτιστικό προϊόν, το οποίο κάθε προορισμός μπορεί να παρουσιάσει, αλλά και από την επιτυχημένη

προβολή του προϊόντος αυτού στις χώρες που θεωρούνται προορισμοί Πολιτιστικού Τουρισμού.

Με τη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου πολιτιστικού προϊόντος, στο οποίο θα προβάλλονται όλες οι επιμέρους πολιτιστικές δυνατότητες της επαρχίας Πάφου, θα δημιουργηθεί ένα σαφώς ενδυναμωμένο προϊόν, το οποίο θα είναι ικανό να δώσει ώθηση στον Πολιτιστικό Τουρισμό. Συνολικά, η επιτυχία της επαρχίας Πάφου ως πολιτιστικός προορισμός έγκειται στην επισήμανση των πλέον ζωτικών στοιχείων πολιτισμού που διαθέτει και στην επιτυχημένη προβολή τους στις εν δυνάμει αγορές, λαμβάνοντας υπόψη τις προτεραιότητες των τουριστών. Οι επισκέπτες της επαρχίας την επιλέγουν για την παραδοσιακή της κουζίνα, τα παραδοσιακά της προϊόντα, τα μουσεία, τα διάφορα μνημεία της και τους αρχαιολογικούς χώρους και στόχος είναι να εντοπιστούν αυτά τα αξιόλογα στοιχεία πολιτισμού της Πάφου, τα οποία μπορούν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη του Πολιτιστικού Τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή.

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Πολιτιστικού Τουρισμού

Τα κυριότερα πολιτιστικά στοιχεία, όπως φαίνεται και στο Σχήμα 5.1 που διαθέτει η επαρχία Πάφου σχετίζονται με μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, εκκλησίες/μοναστήρια, πολιτιστικά κέντρα/βιβλιοθήκες, θέατρα, πολιτιστικές/θρησκευτικές διαδρομές, μύθους και παραδόσεις, πολιτιστικές εκδηλώσεις. Οι δράσεις που θα πραγματοποιηθούν θα πρέπει να μπορούν να διατηρηθούν σε βάθος χρόνου, θέτοντας έτσι μια γερή βάση για μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη.

Ανάμεσα στις κύριες επιδιώξεις των επισκεπτών Πολιτιστικού Τουρισμού εντάσσονται και οι επισκέψεις σε πολιτιστικά ιδρύματα και η γνωριμία με την πολιτιστική κληρονομιά. Η ευρύτερη περιοχή Πάφου διαθέτει σημαντικό αριθμό πολιτιστικών στοιχείων, τα οποία, με την κατάλληλη παρουσίαση και οργάνωση, μπορούν να βοηθήσουν τον επισκέπτη να αντιληφθεί την ιστορική συνέχεια του πολιτισμού της.

Σχήμα 5.1 Στοιχεία Πολιτιστικού Τουρισμού

Μουσεία

Στην Πάφο, λειτουργεί αριθμός μουσείων τα οποία φιλοξενούν σημαντικά στοιχεία του πολιτισμού και της ιστορίας της επαρχίας. Η εντύπωση την οποία αποκομίζει ο επισκέπτης από τα μουσεία που επισκέπτεται είναι πολύ σημαντική. Το κάθε μουσείο πρέπει να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία συνολικής θετικής εικόνας. Ο τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων πρέπει να αποτελέσει παράγοντα εμπλουτισμού και αναβάθμισης των μουσείων. Προς την επίτευξη του στόχου αυτού μπορεί να βοηθήσει η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, μέσω των οποίων οι επισκέπτες θα μπορούν να γνωρίσουν καλύτερα την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής. Για παράδειγμα, η χρήση διαδραστικών μέσων (Interactive), έχει τόσο εκπαιδευτικό όσο και ψυχαγωγικό χαρακτήρα και θα προσελκύσει, εκτός των άλλων, και εκπαιδευτικό/σχολικό τουρισμό.

Αρχαιολογικοί χώροι

Η περιοχή της Πάφου διαθέτει 164 αξιοθέατα αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, τα οποία είναι διάσπαρτα στις 70 τοπικές αρχές της περιοχής και καλύπτουν όλες τις περιόδους της Κυπριακής ιστορίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Πάφος από μόνη της κατέχει το 1/3 των αρχαιολογικών τοπίων και μουσείων της Κύπρου που είναι ανοικτά στο κοινό.

Η πολύ μεγάλη πολιτιστική κληρονομιά που άφησαν στην πόλη και την περιοχή της Πάφου τα 4000 σχεδόν χρόνια ύπαρξής της, κατέστησαν την Πάφο ουσιαστικά ένα μεγάλο ανοικτό μουσείο. Για αυτό τον λόγο η ΟΥΝΕΣΚΟ (UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) πρόσθεσε ολόκληρη την πόλη της Πάφου στον κατάλογο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της. Επίσης, περιοχές της Πάφου που έχουν αναγνωριστεί και αυτές ως σημεία παγκόσμιας κληρονομιάς UNESCO είναι, εκτός από την Κάτω Πάφο, η Πέτρα του Ρωμιού και τα Κούκλια. Ειδικότερα όσον αφορά τα Κούκλια αναφέρεται πληροφοριακά ότι ο ΚΟΤ προγραμματίζει μελέτη για τη δημιουργία Κέντρου ερμηνείας της Κύπριδας Αφροδίτης. Μέχρι τη δεκαετία το 1960, οι Τάφοι των Βασιλέων αποτελούσαν το μόνο αρχαιολογικό τοπίο που ήταν ανοικτό στο κοινό και σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι αποτελούσαν τοπίο υψηλού ενδιαφέροντος για τα άτομα που κατοικούσαν σε άλλες περιοχές του νησιού. Οι τάφοι αυτοί πιστεύεται ότι αποτελούν νεκροταφείο πλουσίων κατά την Ρωμαϊκή εποχή και χρονολογούνται από τον 4ο αιώνα. Επίσης υπάρχουν οι κατακόμβες της Αγίας Σολομωνής και του Αγ. Λαμπριανού, όπου γίνονταν οι πρώτες θρησκευτικές τελετές από τους Χριστιανούς όταν διώκονταν. Πραγματικός θησαυρός θεωρούνται τα αρχαία ψηφιδωτά που βρέθηκαν μετά από ανασκαφές στα μέσα της δεκαετίας του 1960 στην Οικία του Διονύσου, την Οικία του Αιώνος και την Οικία του Θησέως, και τα οποία διατηρήθηκαν σε πάρα πολύ καλή κατάσταση κάτω από την γη για 16 αιώνες, μέχρι την τυχαία ανακάλυψή τους στα τελευταία χρόνια μετά από πολλών χρόνων ανασκαφές. Στην περιοχή βρίσκονται και τρία αρχαία θέατρα, από τα οποία διατηρούνται μόνο τα δύο, το γνωστότερο από τα οποία είναι το «Αρχαίο Ωδείο» της Πάφου. Πρόκειται για ρωμαϊκό ωδείο, το οποίο χρησιμοποιείται και σήμερα για παραστάσεις. Σώζονται επίσης κοντά στο Αρχαίο Ωδείο μέρος των τειχών της Πάφου, χαλάσματα της Ρωμαϊκής Αγοράς όπως και το Ασκληπιείο. Επίσης πιο σύγχρονα μνημεία είναι το κάστρο «Σαράντα Κολώνες» της εποχής των

Λουζινιανών, που καταστράφηκε κατά τον σεισμό του 1222 μ.Χ., όπως και το σήμα κατατεθέν της Πάφου, το περίφημο κάστρο που βρίσκεται στο λιμανάκι της Πάφου και είχε κτιστεί για την προστασία του λιμανιού από επιδρομείς αρχικά από τους Βυζαντινούς, και έπειτα από τους Λουζινιανούς τον 13ο αιώνα.

Εκτός από τους πιο πάνω αρχαιολογικούς χώρους, τα τελευταία χρόνια έχει ανακαλυφθεί το Αρχαίο Θέατρο της Κάτω Πάφου. Πιο συγκεκριμένα αποκαλύφθηκαν τα θεμέλια της μεγάλης πλατφόρμας με διαστάσεις 2.5X17μ. από την περίοδο του Αυτοκράτορα Αντωνίου, η οποία στηρίζει θολωτή αψίδα που χρονολογείται στα μέσα του δευτέρου αιώνα π.Χ. Στην περιοχή από το λιμάνι της πόλης μέχρι και τους Τάφους των Βασιλέων έχει δημιουργηθεί ένα αρχαιολογικό πάρκο, στο οποίο πρόσβαση έχουν μόνο οι πεζοί, ενώ ακόμα και σήμερα πολλές αποστολές από διάφορα πανεπιστήμια του εξωτερικού καταφθάνουν στην περιοχή για ανασκαφές, μιας και υπάρχουν μεγάλες, ανεξερεύνητες ακόμη, περιοχές.

Θέατρα

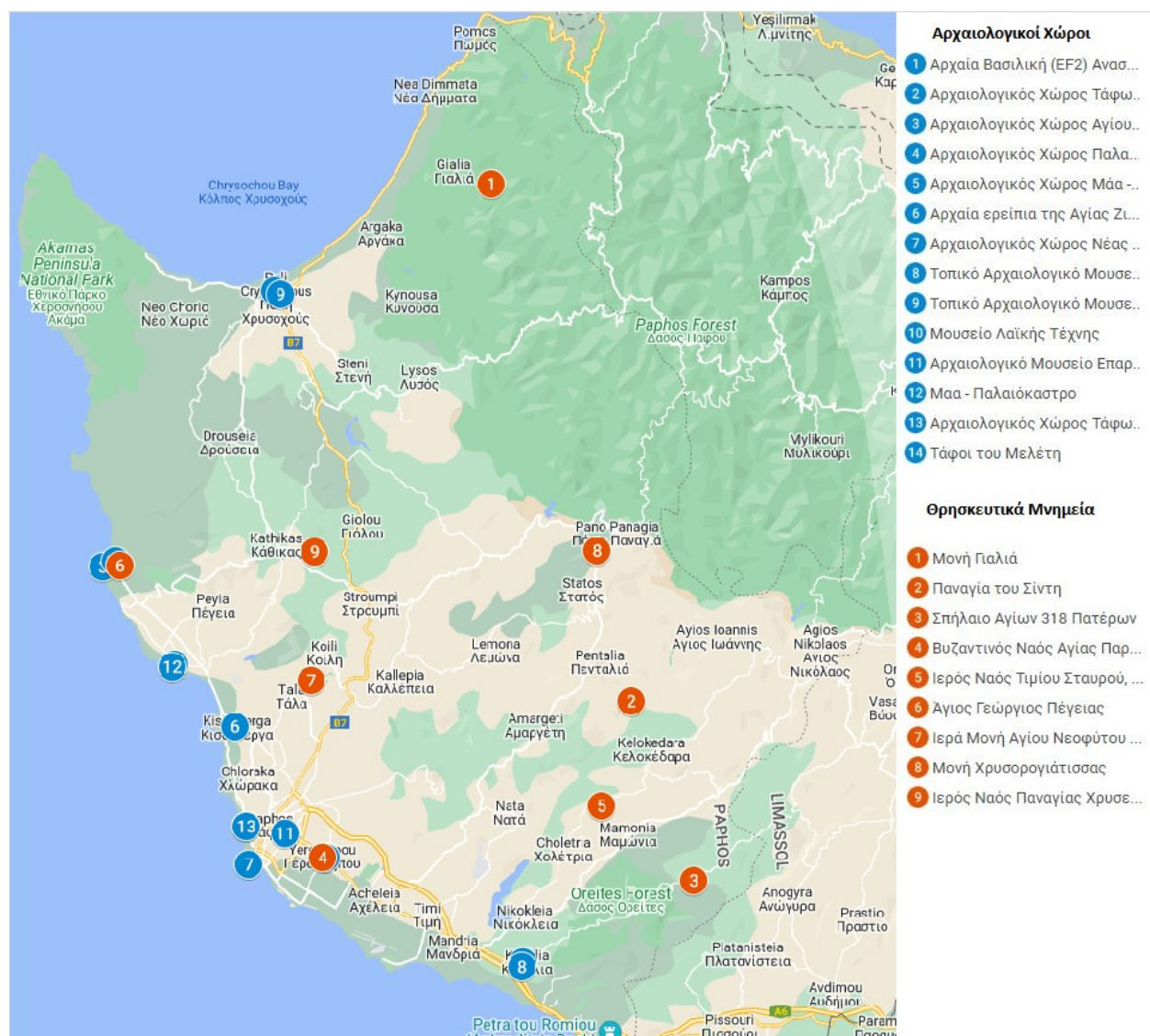
Στην Επαρχία Πάφου δεν υπάρχει ικανοποιητικός αριθμός θεάτρων με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν αρκετές επιλογές για τους θεατρόφιλους. Το γεγονός αυτό αποτελεί μειονέκτημα για την επαρχία. Η πολιτιστική εικόνα της θα μπορούσε να ενδυναμωθεί και να εμπλουτιστεί με τη λειτουργία νέων θεάτρων όλων των ειδών (π.χ εναλλακτικό, κλασσικό) αλλά και διαφορετικής θεματολογίας. Θα μπορούσε δηλαδή να διοργανώνονται θεματικές βραδιές όπου να παρουσιάζονται έργα (π.χ. Άγγλων θεατρικών συγγραφέων) στη γλώσσα που γράφτηκαν. Έτσι, μπορεί να δοθεί η δυνατότητα προσέλκυσης ηθοποιών και άλλων θεατρικών συντελεστών από το εξωτερικό και να προβληθεί η Πάφος ως καλλιτεχνικός προορισμός.

Προβολή πολιτιστικού προϊόντος

Η προβολή πολιτιστικών προορισμών της επαρχίας Πάφου στον Ευρωπαϊκό χώρο βρίσκεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Πιστεύεται ότι οι αφίξεις επισκεπτών θα αυξηθούν σημαντικά με την αποτελεσματική προβολή των πολιτιστικών προορισμών. Επιπλέον, η αναμενόμενη αύξηση στον ανταγωνισμό μεταξύ παραδοσιακών και ανερχόμενων πολιτιστικών προορισμών εντείνει ακόμη περισσότερο την ανάγκη για εντατική προβολή του πολιτιστικού προϊόντος. Η ένταξη

της Κύπρου στη Ευρωπαϊκή Ένωση προσφέρει ένα ευρύ φάσμα ευκαιριών προβολής και προώθησης που μπορούν να αξιοποιηθούν. Μία από αυτές αφορά την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς της επαρχίας Πάφου μέσα από τον θεσμό της Πολιτιστικής πρωτεύουσας, για την οποία η πόλη θα μπορούσε να θέσει και να υποστηρίξει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετική υποψηφιότητα. Επίσης, στόχος πρέπει να είναι και η προβολή της Πάφου ως κέντρο ενός ευρύτερου πολιτιστικού δικτύου και αφετηρία για μετάβαση σε άλλους πολιτιστικούς προορισμούς. Μπορεί δηλαδή, οι τουρίστες να έρχονται στην Πάφο για να δουν τα αρχαία, γνωρίζοντας ότι είναι εύκολη η μετάβασή τους και σε άλλους κοντινούς πολιτιστικούς προορισμούς (π.χ. στις πυραμίδες της Αιγύπτου ή στους Αγίους Τόπους).

Χάρτης 5.3: Αρχαιολογικοί Χώροι και Θρησκευτικά Μνημεία Επαρχίας Πάφου

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Τέλος λαμβάνοντάς υπόψη τα σημερινά δεδομένα και τις προοπτικές ανάπτυξης του Αθλητικού τουρισμού στην Επαρχία Πάφου οι στρατηγικές ενέργειες που προτείνω και θα πρέπει να διεξαχθούν στους τομείς οργάνωσης και διαχείρισης, αναβάθμισης και εμπλουτισμού και προώθησης και επικοινωνίας παρουσιάζονται στον πιο κάτω Πίνακα 5.5.

Στόχοι	Στρατηγικές Ενέργειες	Αναμενόμενη επίδραση για την επαρχία Πάφου
Οργάνωση και Διαχείριση Πολιτιστικού Τουρισμού	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη εσωτερικού δικτύου συνεργαζόμενων φορέων (π.χ. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Τμήμα Αρχαιοτήτων, Δήμοι και Κοινότητες, Εκκλησία, Πολιτιστικοί Σύλλογοι, Ξεναγοί κτλ) και θέσπιση διακριτών ρόλων για αποτελεσματικό συντονισμό των απαιτούμενων δράσεων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Αποτελεσματικότητα α συντονισμένων δράσεων και ενεργειών μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών.
Αναβάθμιση και Εμπλουτισμός Πολιτιστικού Τουρισμού	<ul style="list-style-type: none"> • Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός των χώρων αρχαιολογικού, πολιτιστικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος. • Διατήρηση και αναβάθμιση κτιρίων ειδικού χαρακτήρα και ιστορικής σημασίας μέσω της πιθανής παροχής οικονομικών κινήτρων. • Ανάδειξη των «εκθεμάτων» του αρχαιολογικού πάρκου με τη δημιουργία κατάλληλων υποδομών έτσι ώστε να γίνουν πιο ελκυστικά στο ενδιαφερόμενο κοινό (π.χ φωτισμός, δρομάκια για πεζούς). • Αναβάθμιση εξειδικευμένων χώρων / υποδομών όπου διεξάγονται πολιτιστικές εκδηλώσεις (π.χ. ικανοποιητικά επίπεδα ηχητικής, φωτισμού). • Δημιουργία συμπληρωματικών υποδομών (π.χ. επιπρόσθετοι χώροι στάθμευσης) σε περιοχές πολιτιστικού ενδιαφέροντος. • Παροχή ξεναγήσεων στους αρχαιολογικούς χώρους από εξειδικευμένους επαγγελματίες. • Δημιουργία περιφερειακού πολιτιστικού φεστιβάλ, το οποίο να περιλαμβάνει διάφορες ομάδες οικισμών της επαρχίας. • Δυνατότητα οργανωμένης μεταφοράς των ξένων επισκεπτών στους χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος (πολιτιστικές εκδηλώσεις, θέατρα, μουσεία κ.λπ.). • Αναβάθμιση των υφιστάμενων θεάτρων και αξιολόγηση της ανάγκης για δημιουργία νέων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Αύξηση αριθμού τουριστών στις διάφορες περιοχές πολιτιστικού ενδιαφέροντος. • Αναβίωση Πολιτιστικής κληρονομιάς στην περιοχή. • Αυξημένα επίπεδα ικανοποίησης επισκεπτών. • Ανάδειξη της ποιότητας ως ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και στοιχείο διαφοροποίησης. • Εμπλουτισμός πολιτιστικής εμπειρίας των ντόπιων και ξένων.

Στόχοι	Στρατηγικές Ενέργειες	Αναμενόμενη επίδραση για την επαρχία Πάφου
Αναβάθμιση και Εμπλουτισμός Πολιτιστικού Τουρισμού	<ul style="list-style-type: none"> • Εκσυγχρονισμός των μουσείων με τη χρήση σύγχρονων τεχνολογιών (π.χ. ηλεκτρονική ξενάγηση και ευρετήριο). • Δημιουργία καταστημάτων αναμνηστικών δώρων και βιβλιοπωλείων στα κύρια μουσεία της Πάφου. • Επιμόρφωση του τοπικού πληθυσμού με εκπόνηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για εμπέδωση της πολιτιστικής συνείδησης. • Εμπλουτισμός των πολιτιστικών γεγονότων με τη θέσπιση οργανωμένων θεματικών εκδηλώσεων (π.χ. μήνας θεάτρου, μήνας ποίησης). • Εκσυγχρονισμός πολιτιστικών και θρησκευτικών διαδρομών και δημιουργία νέων. 	
Στόχοι	Στρατηγικές Ενέργειες	Αναμενόμενη επίδραση για την επαρχία Πάφου
Πρώθηση και Επικοινωνία Πολιτιστικού Τουρισμού	<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση της στοχευόμενης προβολής στις γεωγραφικές αγορές/ομάδες τουριστών για τους οποίους ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί κίνητρο ταξιδιού. • Εντατική προβολή των πολιτιστικών στοιχείων σε άλλες πόλεις της Κύπρου και στα σημεία εισόδου του νησιού και ανάπτυξη ειδικών πακέτων διανυκτέρευσης στην Πάφο. • Στοχευμένη προβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην εσωτερική τουριστική αγορά. • Ενδυνάμωση της έντασης της προβολής με την αξιοποίηση σύγχρονων και στοχευμένων τεχνικών προώθησης (π.χ. διαδίκτυο). • Υποβολή υποψηφιοτήτων για πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης. 	<ul style="list-style-type: none"> • Αύξηση εισοδημάτων λόγω προσέλκυσης μεγαλύτερου αριθμού τουριστών. • Ανάδειξη των πολιτιστικών στοιχείων της Πάφου. • Προσέλκυση ξένων επισκεπτών από άλλες πόλεις του νησιού και αύξηση της κατά κεφαλήν δαπάνης.

Πίνακας 5.5: Στόχοι-Στρατηγικές Ενέργειες - Αναμενόμενη Επίδραση Επαρχίας Πάφου στον Πολιτιστικό Τουρισμό
 Πηγή: Ιδία επεξεργασία

5.3.2.4 Συνεδριακός Τουρισμός

Ο Συνεδριακός Τουρισμός είναι άμεσα συνυφασμένος κυρίως με τον ξενοδοχειακό τομέα. Ως γνωστό σε αυτόν τον τομέα απασχολείται μεγάλο μέρος του ενεργού εργατικού δυναμικού της περιοχής, το οποίο συναρτά σε αυτή σε μεγάλο βαθμό την οικονομική του πρόοδο και ευημερία. Έτσι, η ανάπτυξη του Συνεδριακού Τουρισμού (κυρίως με την απόδοση νέων ευκαιριών εργασίας και απασχόλησης) συμβάλει στην τουριστική ανάπτυξη της Επαρχίας, αλλά και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της. Οι δράσεις δε που θα πραγματοποιηθούν, θα πρέπει να έχουν μακροπρόθεσμο ορίζοντα, θέτοντας έτσι γερές βάσεις για μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη.

Υπάρχουν σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης αυτής της ειδικής μορφής τουρισμού στην επαρχία Πάφου, ιδιαίτερα για συνέδρια συνδέσμων, εκπαιδευτικά συνέδρια και συνέδρια κυβερνητικών και άλλων επίσημων οργάνων (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση). Η συνεχής ανάπτυξη των εμπορικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην Πάφο δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την οργάνωση διεθνών συνεδρίων. Σχετικά με συνέδρια συνδέσμων, είναι γνωστό ότι η επαρχία Πάφου φιλοξενεί σε τακτά χρονικά διαστήματα σχετικά μικρά συνέδρια ιατροφαρμακευτικού / επιστημονικού / επαγγελματικού χαρακτήρα. Επομένως, δεδομένης της εμπειρίας τέτοιων συνεδρίων, η Πάφος θα μπορούσε να στοχεύσει στην ενίσχυση της προβολής της σε αυτούς τους τομείς. Η Πάφος, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, θα μπορούσε να προσελκύσει αυτού του είδους τις συναντήσεις, λαμβάνοντας υπόψη τη γειτνίασή της με την Ευρώπη, Μέση Ανατολή και Αφρική, αν και η ευκολία πρόσβασης προς την Πάφο περιορίζεται από τη συχνότητα των απ' ευθείας πτήσεων. Οι δυνατότητες της επαρχίας Πάφου για ανάδειξη αυτού του τομέα είναι μεγάλες, καθώς υπάρχει η προτίμηση για διοργάνωση αυτών των συναντήσεων κυρίως σε παραθαλάσσιες περιοχές, οι οποίες συνδυάζονται πιο εύκολα με ταξίδια κινήτρων.

Είναι γενικά αποδεκτό ότι κατά την επιλογή ενός συνεδριακού προορισμού, οι σύνεδροι αλλά και οι συνοδοί τους λαμβάνουν υπόψη, μεταξύ άλλων και την ποικιλία διαθέσιμων δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια παραμονής τους στον προορισμό. Τέτοιες δραστηριότητες αφορούν κυρίως τον αθλητισμό, την υγεία και ευεξία, το γκολφ κ.λπ. Επιπλέον,

αναγνωρίζοντας τη μεγάλη σημασία που δίνεται από συνέδρους στον εμπλουτισμό της πολιτιστικής εμπειρίας, οι διοργανωτές συνεδρίων λαμβάνουν υπόψη και τις πιθανές πολιτιστικές δραστηριότητες όταν επιλέγουν τον τελικό προορισμό. Συνεπώς, απαιτούνται παράλληλες οργανωμένες προσπάθειες για την ανάδειξη και προβολή του τουριστικού προϊόντος της επαρχίας Πάφου, επιφέροντας έτσι σημαντική αύξηση του τουριστικού ρεύματος που αφορά τη συνεδριακή αγορά. Ως μέρος των ενεργειών για την ανάπτυξη της ειδικής αυτής μορφής τουρισμού θα πρέπει να εντοπιστούν τα κατάλληλα κίνητρα που θα μπορούσαν να δοθούν για φιλοξενία συνεδρίων στην Πάφο. Επιπρόσθετα θα πρέπει να προβληθούν πιθανά στοιχεία που αποτελούν συγκριτικά πλεονεκτήματα για την Πάφο, όπως για παράδειγμα η ύπαρξη εναλλακτικών επιλογών χώρων συνεδρίων και χώρων για παρεμφερείς διοργανώσεις.

Παράγοντες επιτυχίας και απαιτούμενα χαρακτηριστικά Συνεδριακού Τουρισμού

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία αλλά και όπως προκύπτει από διάφορες μελέτες σχετιζόμενες με τον Συνεδριακό Τουρισμό οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή ενός προορισμού για τη διεξαγωγή διεθνών συνεδρίων καθώς επίσης και την επιλογή του συγκεκριμένου συνεδριακού χώρου παρουσιάζονται στον Πίνακα 5.6.

Απαιτούμενα χαρακτηριστικά ενός προορισμού	Απαιτούμενα χαρακτηριστικά ενός συνεδριακού χώρου
Ύπαρξη ώριμης και επαγγελματικής ντόπιας τουριστικής βιομηχανίας	Εξοπλισμός τελευταίας τεχνολογίας
Ευκολία ταξιδιωτικών διευθετήσεων / αεροπορικών συνδέσεων	Εκπαιδευμένο προσωπικό τεχνικής υποστήριξης
Ασφάλεια	Γειτνίαση συνεδριακού χώρου με χώρο διαμονής
Ποιοτικοί χώροι διαμονής	Ύπαρξη μικρότερων δωματίων για ομαδικές συναντήσεις (syndicate rooms)
Λογικό συνολικό κόστος	Καλές τηλεπικοινωνιακές υποδομές
Καλές κλιματολογικές συνθήκες	Ευκολία κρατήσεων συνεδριακών χώρων

Πίνακας 5.6: Απαιτούμενα χαρακτηριστικά ενός συνεδριακού χώρου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Κυπριακή συνεδριακή αγορά

Τα διεθνή συνέδρια που διεξάγονται στο νησί είναι συνήθως μικρής - μεσαίας εμβέλειας, καθώς κάθε συνέδριο που πραγματοποιείται δεν υπερβαίνει τα 500 άτομα. Όπως υποστηρίζεται και από διάφορες σχετικές έρευνες που έχει εκπονήσει ο ΚΟΤ, οι σύνδεσμοι/ομοσπονδίες και οι εταιρείες προτιμούν να διοργανώνουν περισσότερα συνέδρια με μικρότερο αριθμό συνέδρων.

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε για λογαριασμό του ΚΟΤ (Conference and Incentive Tourism Study, RAI Consultants 2018), ορισμένα ενδιαφέροντα στοιχεία για την Κυπριακή αγορά συνεδριακού τουρισμού είναι τα παρακάτω:

- Οι συμμετέχοντες σε εταιρικά συνέδρια στην Κύπρο ξοδεύουν κατά μέσο όρο 80 ευρώ την ημέρα σε σύγκριση με τον τουρίστα αναψυχής, ο οποίος ξοδεύει κατά μέσο όρο 40 ευρώ την ημέρα.
- Ο τουρίστας κινήτρων στην Κύπρο ξοδεύει κατά μέσο όρο 60 ευρώ την ημέρα σε σύγκριση με τον τουρίστα αναψυχής, ο οποίος ξοδεύει κατά μέσο όρο 40 ευρώ την ημέρα.
- Ανάμεσα στις χώρες προέλευσης των συνέδρων ξεχωρίζουν η Ρωσία και η Σαουδική Αραβία με μεγαλύτερη διάρκεια παραμονής στην Κύπρο - μέχρι και 8 ημέρες - σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες οι οποίες έχουν μέσο όρο διαμονής 3-5 ημερών.
- Οι χώρες οι οποίες ξεχωρίζουν για την υψηλότερη ανά συνέδριο δαπάνη είναι η Αυστρία, Ισπανία, Ολλανδία, Γαλλία, Ελβετία και Σαουδική Αραβία, ενώ ακολουθούν η Ρωσία και το Βέλγιο.

Ο Πίνακας 5.7 παρουσιάζει τις υφιστάμενες ξενοδοχειακές υποδομές της Πάφου αλλά και των άλλων Κυπριακών πόλεων, καθώς και τις υποδομές που διαθέτουν για την υποστήριξη του Συνεδριακού Τουρισμού. Η Πάφος βρίσκεται στην πρώτη θέση στην Κύπρο σε ότι αφορά τη διαθεσιμότητα τέτοιων υπηρεσιών και ακολουθεί η Λεμεσός, με επίσης αρκετά μεγάλο μερίδιο αντίστοιχων υπηρεσιών.

	Δωμάτια	Κλίνες	Συνεδριακοί χώροι	Χώροι διδασκαλίας (Τετρ. Μέτρα)	Αμφιθεατρικοί χώροι (Τετρ. Μέτρα)	Χώροι Υποδοχής (Τετρ.Μέτρα)	Προσυνεδριακοί χώροι (Τετρ.Μέτρα)
Λευκωσία	972	1.916	48	2.450	5.220	10.200	3.960
Λεμεσός	3.721	7431	86	4.249	7.443	9.059	6.002
Πάφος	6.539	12.948	102	6.100	9.278	17.370	7.911
Λάρνακα	1.937	3.814	33	1.920	2.870	4.725	3.090
Αγία Νάπα	2.691	5.355	43	2.569	3.588	4.279	2.530
Παραλίμνι/ Πρωταράς	1.551	3.068	25	990	1.650	2.080	1.150
Ορεινά Θέρετρα	422	826	16	530	643	800	180
Σύνολο	15.896	35.358	305	18.808	30.692	48.513	29.823

Πίνακας 5.7: Υφιστάμενες ξενοδοχειακές υποδομές της Κύπρου

Πηγή: CMD Holdings Ltd, 2018

Συνεδριακή αγορά επαρχίας Πάφου

Η αγορά του Συνεδριακού Τουρισμού στην επαρχία Πάφου καλύπτεται κυρίως από τις υποδομές που διαθέτουν τα ξενοδοχεία της επαρχίας. Η ύπαρξη σημαντικού αριθμού ποιοτικών ξενοδοχείων με συνεδριακές υποδομές, σε συνδυασμό με τη δυνατότητα φιλοξενίας επισκεπτών καθόλη την διάρκεια του έτους λόγω των κλιματολογικών συνθηκών, αποτελούν για την επαρχία Πάφου τους σημαντικότερους παράγοντες που συμβάλλουν στην προώθηση και ανάπτυξη της συγκεκριμένης ειδικής μορφής τουρισμού. Στον Πίνακα 5.8 παρουσιάζονται αναλυτικά τα ξενοδοχεία της Πάφου μαζί με τις υφιστάμενες συνεδριακές εγκαταστάσεις κάθε ξενοδοχείου ξεχωριστά. Όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 5.8, η επαρχία Πάφου διαθέτει έναν αξιόλογο αριθμό ξενοδοχείων, με συνεδριακές εγκαταστάσεις ικανές να φιλοξενήσουν επιτυχώς μικρά και μεσαία συνέδρια χωρητικότητας μέχρι 500 συνέδρους. Η τουριστική βιομηχανία και κατ' επέκταση ο Συνεδριακός Τουρισμός της επαρχίας Πάφου θα πρέπει να συνεχίσει να στοχεύει σε συνέδρια αυτού του μεγέθους και όχι μεγαλύτερα. Ο βασικότερος λόγος είναι η αδυναμία της επαρχίας να ανταπεξέλθει σε μεγάλα συνέδρια, κυρίως λόγω εγγενών αδυναμιών υποδομής για φιλοξενία μεγαλύτερων συνεδρίων, με αποτέλεσμα ο κίνδυνος αποτυχίας τους να είναι υπαρκτός. Επίσης, συνέδρια μεγαλύτερου μεγέθους μπορούν να φιλοξενηθούν από πόλεις όπως η Λευκωσία και η Λεμεσός, οι οποίες

έχουν τις απαιτούμενες συνεδριακές υποδομές για διοργανώσεις συνεδρίων μεγαλύτερης κλίμακας. Ένας τέτοιος διαχωρισμός θα συμβάλει στην μη ύπαρξη ανταγωνισμού στον τομέα αυτό μεταξύ των πόλεων του νησιού.

Σημαντικό επίσης είναι να υπάρξει συνεννόηση και σύμπραξη μεταξύ των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και τουριστικών καταλυμάτων της επαρχίας με απώτερο σκοπό την εξειδίκευση της κάθε ξενοδοχειακής μονάδας, επιτυγχάνοντας τη μεταξύ τους διαφοροποίηση. Για παράδειγμα, η κάθε ξενοδοχειακή επιχείρηση και τουριστικό κατάλυμα θα μπορούσε, εκτός από την προσφορά υπηρεσιών φιλοξενίας, να εξειδικευτεί στην παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών (π.χ. συνεδριακές εγκαταστάσεις, υπηρεσίες σίτισης, ψυχαγωγίας). Συνεπώς η συνεργασία ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και τουριστικών καταλυμάτων που εξειδικεύονται στην παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών, θα έχει ως αποτέλεσμα την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών, αναπτύσσοντας, προβάλλοντας και αναδεικνύοντας ακόμα περισσότερο την ειδική αυτή μορφή τουρισμού στην επαρχία Πάφου.

Ξενοδοχεία	Δωμά- τια	Κλίνες	Αριθμός Αιθουσ- ών	Μέγιστη χωρητικότητα				
				Θεατρικές Αίθουσες	Αίθουσες Διδασκαλίας	Reception	U- Shape	Banquet
Anassa (5*)	183	366	3	500	100	800	50	270
Annabelle (5*)	198	376	4	400	200	400	70	300
Azia Beach (5*)	183	366	3	800	560	1500	N/A	750
Elysium Beach Resort (5*)	250	500	5	368	195	450	58	330
Intercontinental Aphrodite Hills Resort (5*)	290	580	7	600	400	900	200	360
Leptos Coral Beach (5*)	421	842	3	25	1000	1400	N/A	620
Paphos Amathus Beach (5*)	272	528	4	425	150	300	60	150
Venus Beach (5*)	180	347	3	400	200	600	N/A	350
Alexander The Great (4*)	202	404	2	240	100	300	80	180
Almyra (4*)	190	380	5	500	250	1000	75	240
Aloe (4*)	272	544	2	180	50	250	40	80
Athena (4*)	421	835	5	303	150	400	60	80
Athena Royal Beach (4*)	168	336	6	480	350	600	100	300
Avanti (4*)	243	486	5	300	180	1000	N/A	650
Avlida (4*)	178	356	2	210	180	240	N/A	170
Horizon (4*)	201	402	3	130	60	130	40	40
Iberostar Ledra Beach (4*)	261	522	4	120	80	150	45	150
Louis Imperial Beach (4*)	242	484	1	650	430	550	80	450
Luca Cypria Laura Beach (4*)	292	584	1	100	180	N/A	N/A	450
Riu Cypria Bay (4*)	191	382	1	1000	240	1000	N/A	600
Riu Cypria Maris Beach (4*)	237	474	3	140	70	100	N/A	200
Thalassa (4*)	58	116	1	50	30	75	N/A	25
The Pioneer Beach(4*)	254	508	3	800	500	1000	N/A	600

Agapinor (3*)	73	139	1	100	83	100	N/A	90
Cyprotel Drousia Heights (3*)	58	110	1	100	60	N/A	N/A	N/A
Kissos (3*)	144	274	1	120	60	200	40	250
Louis Phaethon Beach (3*)	422	802	3	500	200	600	80	500
Mayfair (3*)	50	95	4	100	70	400	36	350
Queen's Bay (3*)	200	380	1	150	80	300	N/A	75
Akteon Tourist Village A'	232	464	3	642	262	800	N/A	450
Akti Beach Tourist Village A'	162	330	1	100	70	70	40	60
Avanti Holiday Village A'	360	720	1	200	120	650	N/A	160
Kefalos Beach Tourist Village A'	245	492	3	120	70	150	35	50
Pafian Park Tourist Village A'	142	284	1	250	125	350	N/A	200

Πίνακας 5.8: Υφιστάμενες συνεδριακές εγκαταστάσεις της Επαρχίας Πάφου,
Πηγή: Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού (2020)

Επιπρόσθετοι σημαντικοί παράγοντες που μπορούν να συμβάλλουν στην ανάδειξη του Συνεδριακού Τουρισμού είναι ο πολιτισμός, η ιστορία και η φιλοξενία της επαρχίας Πάφου. Η σύνδεση των παραγόντων αυτών με τον Συνεδριακό Τουρισμό θα εμπλουτίσει αυτή την ειδική μορφή τουρισμού, αναβαθμίζοντας έτσι και το συνολικό τουριστικό προϊόν της Πάφου. Η σωστή επιλογή αλλά και η συνεχής εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού που σχετίζεται άμεσα με την τουριστική βιομηχανία, και ιδιαίτερα σε θέματα που άπτονται του Συνεδριακού Τουρισμού, κρίνεται αναγκαία καθώς αποτελεί απαραίτητο συστατικό επιτυχίας ενός σύγχρονου και ολοκληρωμένου συνεδριακού προϊόντος. Η πραγματοποίηση εκπαιδευτικών σεμιναρίων σε τακτά χρονικά διαστήματα, όπως και η θέσπιση κριτηρίων για την επιλογή κατάλληλου εργατικού δυναμικού, θα προσθέσουν αξία και θα αναδείξουν ακόμη περισσότερο την ειδική αυτή μορφή τουρισμού της επαρχίας Πάφου.

Η πραγματοποίηση τουρισμού εκθέσεων παρέχει επίσης τη δυνατότητα στην επαρχία Πάφου για περαιτέρω οικονομική άνθιση. Αυτό φαίνεται και από παραδείγματα άλλων πετυχημένων προορισμών εκθεσιακού τουρισμού (π.χ. Ντουμπάϊ), οι οποίοι συγκεντρώνουν σημαντικά οικονομικά οφέλη ετησίως από την εκθεσιακή βιομηχανία. Το γεγονός ότι η επαρχία Πάφου, όπως προέκυψε και από τις συνεντεύξεις, δεν παρουσιάζει την ίδια δυναμική στον εκθεσιακό τουρισμό με τους ανταγωνιστικούς προορισμούς κυρίως λόγω έλλειψης των κατάλληλων υποδομών, δεν της επιτρέπει να αποκομίζει τα ανάλογα οικονομικά ωφέληματα.

Τέλος λαμβάνοντάς υπόψη τα σημερινά δεδομένα και τις προοπτικές ανάπτυξης του Συνεδριακού τουρισμού στην Επαρχία Πάφο οι στρατηγικές ενέργειες που προτείνονται στους τομείς οργάνωσης και διαχείρισης, αναβάθμισης, εμπλουτισμού και προώθησης παρουσιάζονται στον Πίνακα 5.9.

Στόχος	Στρατηγικές Ενέργειες	Αναμενόμενες επιδράσεις για την Επαρχία Πάφου
<p>Οργάνωση και Διαχείριση του Συνεδριακού Τουρισμού</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη εσωτερικού δικτύου συναρμόδιων φορέων (π.χ. ΚΟΤ, Ξενοδόχοι, Διοργανωτές Συνεδρίων) και θέσπιση διακριτών ρόλων για αποτελεσματικό συντονισμό των απαιτούμενων δράσεων. • Δημιουργία μηχανισμών για την αποτελεσματική παροχή έγκυρων πληροφοριών στους διοργανωτές συνεδρίων για συνεδριακούς χώρους, χώρους διαμονής, χώρους επισιτισμού, μεταφορές, δραστηριότητες κ.λπ. 	<ul style="list-style-type: none"> • Αύξηση συνεδρίων που διενεργούνται στη Πάφο και αριθμού επισκεπτών μέσω συντονισμένων προσπαθειών. • Διευκόλυνση διοργανωτών συνεδρίων. • Αποτελεσματικότερη και αποδοτικότερη διαχείριση και αξιοποίηση των υφιστάμενων συνεδριακών εγκαταστάσεων.
<p>Αναβάθμιση και Εμπλουτισμός Συνεδριακού Τουρισμού</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη συνδυασμένων δραστηριοτήτων του Συνεδριακού Τουρισμού με άλλες ειδικές μορφές τουρισμού (π.χ. αθλητικό τουρισμό, τουρισμό ευεξίας). • Αναβάθμιση των εγκαταστάσεων και τεχνολογικής υποδομής των συνεδριακών χώρων για να ικανοποιούν τις ανάγκες των σύγχρονων συνεδρίων. • Αλληλεπίδραση, δικτύωση και δημιουργία συμπράξεων μεταξύ των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και τουριστικών καταλυμάτων για εξειδίκευση σε συμπληρωματικές υπηρεσίες του Συνεδριακού Τουρισμού. • Αξιολόγηση των προοπτικών εκθεσιακού τουρισμού και καθορισμός των απαραίτητων ενεργειών για την ανάπτυξή του. 	<ul style="list-style-type: none"> • Παροχή αναβαθμισμένων υπηρεσιών Συνεδριακού Τουρισμού και διαφοροποίηση από τον ανταγωνισμό. • Εμπλουτισμός συνεδριακού προϊόντος με την ανάπτυξη συνεργειών με άλλες μορφές τουρισμού. • Αυξημένο ενδιαφέρον για την πραγματοποίηση συνεδρίων στην επαρχία Πάφου.
	<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση της στοχευμένης προβολής 	<ul style="list-style-type: none"> • Αποτελεσματικότερη προβολή

Στόχος	Στρατηγικές Ενέργειες	Αναμενόμενες επιδράσεις για την Επαρχία Πάφου
<p>Πρώθηση και επικοινωνία Συνεδριακού Τουρισμού</p>	<p>στις γεωγραφικές αγορές/ομάδες τουριστών για τις οποίες ο Συνεδριακός Τουρισμός αποτελεί κίνητρο επίσκεψης σε έναν τουριστικό προορισμό.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Στοχευμένη προβολή του συνεδριακού προϊόντος της Πάφου για προσέγγιση συνεδρίων μεγάλων εταιρειών/οργανισμών/συνδέσμων που δραστηριοποιούνται στην Κύπρο. • Προβολή του συνεδριακού προϊόντος της Πάφου τόσο σε διοργανωτές συνεδρίων που δραστηριοποιούνται στο νησί, όσο και σε διεθνείς οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό και αναζητούν συνεχώς νέους συνεδριακούς προορισμούς. • Προώθηση της Πάφου ως συνεδριακού προορισμού που εξειδικεύεται και επικεντρώνεται σε συνέδρια μικρού και μεσαίου μεγέθους. • Διατήρηση συστηματικής επαφής και καλών σχέσεων με οργανισμούς/συνδέσμους που έχουν πραγματοποιήσει στο παρελθόν συνέδρια στην επαρχία Πάφου. • Προβολή των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Πάφου (π.χ. ασφάλεια, κλιματολογικές συνθήκες) έναντι ανταγωνιστικών προορισμών. • Ενίσχυση και αξιοποίηση των διαφόρων μορφών σύγχρονης τεχνολογίας (π.χ. e-marketing και διαδίκτυο) ιδίως για την ανάπτυξη κεντρικού συστήματος κρατήσεων. 	<p>Συνεδριακού Τουρισμού.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Προσέλκυση περισσότερων συνεδρίων στη επαρχία Πάφου. • Βελτίωση της πληρότητας των ξενοδοχείων και συμβολή στην επίλυση του προβλήματος της εποχικότητας.

Πίνακας 5.9: Στόχοι-Στρατηγικές Ενέργειες -Αναμενόμενη Επίδραση Επαρχίας Πάφου στον Αθλητικό Τουρισμό
 Πηγή: Ιδία επεξεργασία

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αναμφισβήτητα, ο τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων προς την σωστή κατεύθυνση, και επομένως να βελτιώσει τις οικονομικές επιδόσεις μιας χώρας. Συνεπώς, ο τουρισμός είναι σε θέση να καταστεί η κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας. Ο τουρισμός ήταν πάντα ένας σημαντικός πυλώνας της κυπριακής οικονομικής ανάπτυξης. Η σημασία του κλάδου αναγνωρίζεται ολο ένα και περισσότερο τα τελευταία χρόνια καθώς μπορεί να είναι ο μόνος κλάδος που μπορεί να αντέξει τις κρίσεις που υπάρχουν στο νησί.

Στόχος της παρούσα διπλωματικής εργασίας είναι η **βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της επαρχίας Πάφου**. Η επίτευξη του στόχου επιδιώκεται μέσα από τη διερεύνηση της παρούσας κατάστασης και των προοπτικών που εμφανίζονται σε **μάκρο** και **μίκρο** επίπεδο. Στο πλαίσιο της διπλωματικής αυτής εργασίας έγινε ανάλυση της υπάρχουσας κατάταξης του τουρισμού σε εθνικό και τοπικό επίπεδο με αποτέλεσμα και μέσα από την έρευνά που έγινε στις επιχειρήσεις στην επαρχία Πάφου η παρεμβάσεις που θα πρέπει να γίνουν για την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη τουριστική ανάπτυξη είναι οι νέες εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Έτσι, καταγράφονται νέες τάσεις στον διεθνή τουρισμό, όπως η αναζήτηση προορισμών με ταυτότητα, προορισμών που αποτελούν μοναδικά τουριστικά προϊόντα αξιοποιώντας τα διαφορετικά στοιχεία τους και αναπτύσσοντας εναλλακτικές μορφές τουρισμού, δηλαδή προορισμούς που δεν βασίζονται πλήρως στο μοντέλο που είναι πλέον κορεσμένο «Ήλιος-Θάλασσα» που κυριαρχούν στην περιοχή μελέτης, αλλά προσφέρουν ένα «ζωντανό» τουριστικό προϊόν, πλούσια «εμπειρία» και περιβαλλοντικά υπεύθυνο.

Οι εισηγήσεις που καταγράφονται στην εργασία για την εφαρμογή και την επιτυχία τους απαιτούν τη σύμπραξη και τη συμμετοχή ατόμων και ομάδων ανεξαρτήτων ρόλων (πολιτεία, τοπική αυτοδιοίκηση, ιδιώτες, τοπικός πληθυσμός, επιχειρηματική κοινότητα). Ο διάλογος και η δημόσια διαβούλευση είναι απαραίτητες διαδικασίες για τη χάραξη πολιτικής προς ένα περιβαλλοντικά υπεύθυνο πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής μελέτης. Σημαντική είναι και η αύξηση της ευαισθητοποίησης όλων των εμπλεκόμενων μερών της τοπικής

κοινωνίας και η κατανόηση από αυτά ότι τα ίδια είναι υπεύθυνα απέναντι στις όποιες επιλογές κάνουν για το πρότυπο αξιοποίησης των φυσικών και πολιτιστικών τους πόρων.

Η τοπική κοινωνία της επαρχίας Πάφου οφείλει να συνειδητοποιήσει ότι πρέπει να δώσει έμφαση στην ποιότητα του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος, μέρος της οποίας είναι και το περιβάλλον τόσο το φυσικό όσο και το πολιτιστικό. Η προστασία της ποιότητας του περιβάλλοντος αποτελεί τη βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη και τη διατήρηση της τουριστικής δραστηριότητας, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο βιώσιμης ανάπτυξης της περιοχής .

Ο δρόμος για την ανάπτυξη ενός βιώσιμου μοντέλου για τον τουριστικό τομέα δεν είναι εύκολος και απαιτεί συνεχή προσπάθεια, υπομονή και παρέμβαση σε μακρο και μικρο επίπεδο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Allied Market Research (2017). Beach hotels market. Ανάκτηση από <https://www.alliedmarketresearch.com/beach-hotels-market> (Πρόσβαση 5/11/2021).

Bhatia, A.K. (2001). *International Tourism Management*. New Delhi: Sterling Publishers.

Candela, G. and Figini, P. (2012). *The Economics of Tourism Destinations*. Heidelberg: Springer.

Danchev, S. και Παρατσιώκας, Ν. (2012). *Η Επίδραση του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία*. Αθήνα: Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Μελετών.

Doswell, R. (2002). *Τουρισμός - Ο Ρόλος του Αποτελεσματικού Μάνατζμεντ*. Αθήνα: Κριτική.

Kotler, P. Haider, D. H. & Rein, I. (2002). *Marketing Places: Attracting Investment, Industry and Tourism to Cities, States and Nations*. New York: Free Press.

Leitao, N. C. (2010). Does Trade Help to Explain Tourism Demand? The Case of Portugal. *Theoretical and Applied Economics*, XVII (3), 63–74.

Lock, S. (2021). Revenue per Available Room of the Hotel Industry Worldwide. Statista, 21 June. <https://www.statista.com/statistics/245763/revenue-per-available-room-of-hotels-worldwide-by-region/>, (Πρόσβαση 10/11/2021),

Meng, S. and Siriwardana, S. (2017). *Assessing the Economic Impact of Tourism*. Cham: Palgrave Macmillan.

Middleton, V.T.C., Fyall, A., Morgan, M. and Ranchhod, A. (2017). *Marketing in Travel and Tourism*, Fourth Edition. Oxon: Routledge.

Morgan, N., Pritchard, A. & Pride, R. (2005). *Destination Branding*. 2nd ed., London: Elsevier.

Samuelson, P. και Nordhaus, W. (2000). *Οικονομική*. 16^η Διεθνής Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Smith, S.L.J. (1994). The Tourism Product. *Annals of Tourism Research*, 21(3), 582-595.

Wall, G. and Mathieson, A. (2006). *Tourism: Change, Impacts, and Opportunities*. Harlow: Pearson Education.

Watts, R. and Parks, Z. (2018). *Development of Tourism and Travel Industry*. Waltham Abbey Essex: Ed-Tech Press.

Zhang, J. and Marcussen, C. (2007). Tourist Motivation, Market Segmentation and Marketing Strategies. In Proceedings of the 5th Bi-Annual Symposium of the International Society of Culture, Tourism, and Hospitality Research, Charleston, SC, USA, 4–6 June 2007.

Arramberri, J. (2010). *Modern Mass Tourism, Social Science Series, vol. 14*, Emerald Publishing.

Bramwell, B. (2004). *Mass Tourism, Diversification and Sustainability in Southern Europe's Coastal Regions, Aspects of Tourism*, Channel View Publications, UK.

Bramwell, B. and Sharman, A. (2000). Approaches to sustainable tourism planning and community participation: the case of the Hope Valley. In: Richards, G. & Hall, D. (eds.). *Tourism and Sustainable Community Development*. Routledge, London-New York.

Červinka, M., Švajdová, L. and Tyvka, T. (2014). Thematic tourism vs. mass tourism in the Czech Republic. *Turisticko poslovanje*, 13: 95-107.

Weaver, D. (2004). Mass tourism and Alternative tourism in the Caribbean. In D. Harrison (ed.), *Tourism and the less developed world: issues and case studies*, Wallingford, Hardback Edition: 161-174.

Moreno, A. and Amelung, B. (2009). Climate change and tourist comfort on Europe's beaches in summer: A reassessment. *Coastal Management*, 37(6): 550–568.

Scott, D. (2003). Climate change and tourism and the mountain regions of North America. In Proceedings of the first international conference on climate change and tourism (pp. 9–11). Djerba, Tunisia: World Tourism Organization.

Scott, D., Jones, B. and Konopek, J. (2007). Implications of climate and environmental change for nature-based tourism in the Canadian Rocky Mountains: A case study of Waterton Lakes National Park. *Tourism Management*, 28(2): 570–579.

Arramberri J. (2010). *Modern Mass Tourism, Social Science Series, vol. 14*, Emerald Publishing.

Bramwell, B. and Sharman, A. (2000). Approaches to sustainable tourism planning and community participation: the case of the Hope Valley. In Richards, G. & Hall, D. (eds.), *Tourism and Sustainable Community Development*. Routledge, London-New York.

Moreno, A. and Amelung, B. (2009). Climate change and tourist comfort on Europe's beaches in summer: A reassessment. *Coastal Management*, 37(6): 550–568.

Behrens A., Georgiev A., Carraro, M. (2010). Future Impacts of Climate Change across Europe. Center for European Policy Studies (CEPS) *Working Document* No. 324, Brussels.

Bruggeman A., Hadjinicolaou P., Lange M. A., Zoumidis C., Pashiardis S., Zachariadis T. (2011). *Effect of climate variability and climate change on crop production and water resources in Cyprus*. The Cyprus Institute, Cyprus University of Technology, Cyprus Meteorological Service.

Buhalis, D. (2006). Marketing the cooperative destination of the future, *Tourism Management*, 21, pp. 97-116.

Zachariadis, T. (2012). Climate change in Cyprus: Impacts and adaptation policies, *Cyprus Economic Policy Review*, 6(1), pp. 21-37.

Bramwell, B. (1990). Green tourism in the countryside. *Tourism Management*, 11(4), pp. 358-360.

Long, V. (1991). Nature tourism: environmental stress or environmental salvation? Paper presented at the 3rd World Leisure and Recreation Association International Congress, Sydney, July.

Chena, M.F. & Tung, P.J. (2014). Developing an extended theory of planned behavior model to predict consumers' intention to visit green hotels. *International Journal of Hospitality Management*, 36, pp. 221- 230.

Ελληνική

- Ανδριώτης, Κ. (2005). *Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.
- Βαρβαρέσος, Σ. (2004). *Τουρισμός: Οικονομικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.
- Βαρβούνης Ε. (2012) *Ελληνικός Λαϊκός Πολιτισμός και Τουρισμός*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.
- Βενετσανοπούλου Μ. (2006). *Η Κρατική Συμβολή στον Τουρισμό: Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού: Ιστορική Εξέλιξη-Θεσμικό Πλαίσιο*. Αθήνα: Interbooks.
- Βενετσανοπούλου, Μ.Γ. (2019). *Η Κρατική Συμβολή στον Τουρισμό*. Αθήνα: Εκδόσεις Φαίδιμος.
- Γείτονα Μ. (2015). *Ιατρικός Τουρισμός: Επένδυση στην Υγεία και Οικονομία*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Γιαννόπουλος, Κ., & Διακομιχάλης, Μ. (2012). *Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Διακομιχάλης Μ. (2009). *Ο Θαλάσσιος Τουρισμός και οι Οικονομικές Επιδράσεις του*. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης.
- Διονυσοπούλου, Π. (2012). *Ευρωπαϊκή Τουριστική Πολιτική. Η Δυνατότητα Διαμόρφωσής της στα Πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Έξαρχος, Γ. (2004). *Αγροτουρισμός: Μοχλός για την Ανάπτυξη της Υπαίθρου*, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Θεσσαλονίκη.
- Ηγουμενάκης, Ν. (2014). *Τουρισμός: Βασικές Έννοιες*. Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks.
- Ηγουμενάκης, Ν. (2007). *Τουριστική Οικονομία*. (3^η έκδ.), Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks
- Ηγουμενάκης, Ν., Γ. (2000) *Τουρισμός και Ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks.
- Καλπίδης Χ., (2014). *Γαστρονομικός Τουρισμός: Μία Συνολική Θεώρηση στη Σύνδεση Γαστρονομίας και Τουρισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Captainbook.
- Κομίλης Π. (2007). *Οικοτουρισμός: η Εναλλακτική Προοπτική Αειφόρου Τουριστικής Ανάπτυξης*. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.
- Λαγός, Δ. (2018). *Τουριστική Οικονομική*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

- Πρωτοπαπαδάκης, Ι. (2003). *Τουριστικό Μάρκετινγκ*. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης.
- Τσάρτας, Π. (2015). *Ελληνική Τουριστική Ανάπτυξη. Χαρακτηριστικά, Διερευνήσεις, Προτάσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού (1988), *Κοινωνικές Επιπτώσεις του Τουρισμού στην Κύπρο*, Δεκέμβρης.
- Λύτρας, Π.Ν. (1998). *Κοινωνιολογία του Τουρισμού*, ISBN 139789603900351, Εκδόσεις INTERBOOKS, Αθήνα.
- Μουταφή-Γαλάνη, Β. (2002). Έρευνες για τον τουρισμό στην Ελλάδα & Κύπρο - Μία ανθρωπολογική προσέγγιση, ISBN 139789607860248, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα.

Διαδικτυακοί σύνδεσμοι

- https://www.hersonisos.gr/files/items/3/3509/2._o_rolos_toy_toyrismoy_stin_oikonomia_kai_paragogi_kai_i_anagkaiotita_ton_doryforon_logariasmon_toyrismoy_os_ergaleio_analysis.pdf?rnd=1347523178 (Πρόσβαση 20/11/2021)
- <https://jmce.gr/portal/wp-content/uploads/2017/04/KoumpounisPanagiwtidou-Sygxrones-taseis-eur-kai-pagk-tourismou.pdf> (Πρόσβαση 22/11/2021)
- <http://edulll.ekt.gr/edulll/bitstream/10795/1046/2/1046.pdf> (Πρόσβαση 26/11/2021),
- <https://www.statista.com/statistics/245763/revenue-per-available-room-of-hotels-worldwide-by-region/>, (Πρόσβαση 10/11/2021)
- [http://media.visitcyprus.com/wps/portal/getting_to_cyprus/climate_and_weather/!](http://media.visitcyprus.com/wps/portal/getting_to_cyprus/climate_and_weather/)
- http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassy_stockholm.nsf/ecsw11_gr/ecsw11_gr?OpenDocument (Πρόσβαση 03/12/2021)
- [https://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/E79EAD96D8348196C22587600040CCE0/\\$file/Registered_Unemployed-Sep21-EL-061021.pdf?OpenElement](https://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/E79EAD96D8348196C22587600040CCE0/$file/Registered_Unemployed-Sep21-EL-061021.pdf?OpenElement) (Πρόσβαση 03/12/2021)
- <https://www.visitcyprus.com/index.php/el/discovercyprus/culture-religion> (Πρόσβαση 04/12/2021)

http://www.moa.gov.cy/moa/fd/fd.nsf/fd66_gr/fd66_gr?OpenDocument (Πρόσβαση 05/12/2021)

<https://www.cyprusalive.com/el/main-town/nicosia/sub-cat/thing-to-do> (Πρόσβαση 05/12/2021),

<http://www.mcw.gov.cy/mcw/DA/DA.nsf/All/0DBE85A091BAF129C2257199001ECEFA?OpenDocument> (Πρόσβαση 10/12/2021),

<https://www.pio.gov.cy/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%B8%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF.html?id=17135#flat>(Πρόσβαση 10/12/2021)

<http://www.talos-rtd.com/el/view/project?pid=521>(Πρόσβαση 10/12/2021)

<https://www.unwto.org/fr/affiliate-member-organization/13027> (Πρόσβαση 20/12/2021).

<https://www.cyprushotelassociation.org/> (Πρόσβαση 20/12/2021).

<https://www.tourism.gov.cy/tourism/tourism.nsf/home/home?openform> (Πρόσβαση 21/12/2021).

https://www.tourism.gov.cy/tourism/tourism.nsf/planning_el/planning_el?OpenDocument (Πρόσβαση 21/12/2021).

<https://www.cystat.gov.cy/el/SubthemeStatistics?s=51> (Πρόσβαση 21/12/2021).

<https://pafos.org.cy/pafos-history/> (Πρόσβαση 28/12/2021),

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%80%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%AF%CE%B1_%CE%A0%CE%AC%CF%86%CE%BF%CF%85 (Πρόσβαση 28/12/2021),

<https://www.visitcyprus.com/index.php/el/accommodation-search> (Πρόσβαση 29/12/2021),

<https://www.cystat.gov.cy/el/SubthemeStatistics?s=51> (Πρόσβαση 30/12/2021),

https://www.tourism.gov.cy/tourism/tourism.nsf/statisticstable_el/statisticstable_el?OpenFor (Πρόσβαση 01/01/2022),

http://www.moa.gov.cy/moa/fd/fd.nsf/fd56_gr/fd56_gr (Πρόσβαση 01/01/2022).

<https://eservices.dls.moi.gov.cy/#/national/geoportalmapviewer> (Πρόσβαση 01/01/2022).

Προς Ένα Βιώσιμο Πρότυπο Ανάπτυξης του Τουριστικού Τομέα της Επαρχίας Πάφου

[http://www.moi.gov.cy/moi/tph/tph.nsf/All/FE112376DBDE34ACC22588020033F74A/\\$file/%CE%95%CE%B3%CE%BA%CF%81%CE%B9%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%20%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%20\(2021\).pdf?OpenElement](http://www.moi.gov.cy/moi/tph/tph.nsf/All/FE112376DBDE34ACC22588020033F74A/$file/%CE%95%CE%B3%CE%BA%CF%81%CE%B9%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%20%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%20(2021).pdf?OpenElement) (Πρόσβαση 05/01/2022).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Ερωτηματολόγιο που απεστάλη στις ξενοδοχειακές μονάδες της περιοχής Πάφου

Ερωτηματολόγιο		
Πληροφορίες ξενοδοχειακής επιχείρησης		
Όνομα Ξενοδοχειακής Μονάδας:		
Θέση (ταχυδρομική διεύθυνση-περιοχή):		
Μέγεθος μονάδας (αριθμός δωματίων):		
Έτος κατασκευής μονάδας:		
Χαρακτηριστικά ξενοδοχειακής υποδομής		
Σε ποια κατηγορία κατατάσσεται η ξενοδοχειακή μονάδα;		
Ποιες είναι οι 3 κυριότερες εθνικότητες πελατών του ξενοδοχείου σας;		
Ακολουθεί η μονάδα σας ένα σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης;	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Αν ναι, παρακαλώ σημειώστε ποιο από τα παρακάτω συστήματα χρησιμοποιείτε.	EU Ecolabel	
	Green Key	
	Iso 14001	
	EMAS	
	GreenHotels	
	Άλλο-Παρακαλώ περιγράψτε.	
Υπάρχουν προβλήματα που αντιμετωπίζετε κατά την εφαρμογή του Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης;	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Αν ναι, παρακαλώ σημειώστε τα τρία πιό σημαντικά από αυτά.		
Ποια τα κίνητρά σας για την εφαρμογή του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης;	Οικονομικά (π.χ. μείωση κόστους λειτουργίας επιχείρησης, μάρκετινγκ)	
	Περιβαλλοντικά (π.χ. μείωση περιβαλλοντικού αποτυπώματος επιχείρησης)	
	Κοινωνικό αντίκτυπο (π.χ. συλλογική ευθύνη, ορθολογική	

	αξιοποίηση τοπικών πόρων)	
	Άλλο – Παρακαλώ περιγράψτε.	
Ποια κατά τη γνώμη σας είναι τα πιο σημαντικά προβλήματα του τομέα του τουρισμού στην Επαρχία της Πάφου;		
Είστε ικανοποιημένος/η από το παρόν τουριστικό πρότυπο (μαζικό μοντέλο ανάπτυξης τουρισμού) της επαρχίας Πάφου;	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Είστε θετικός/ή στην προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Επαρχία Πάφου;	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Αν ναι, ποιές μορφές εναλλακτικού τουρισμού θα θεωρούσατε σημαντικές για τη διεύρυνση του τουριστικού προϊόντος της Επαρχίας Πάφου: Παρακαλώ σημειώστε:	Αγροτουρισμός	
	Οινοτουρισμός	
	Γαστρονομικός τουρισμός	
	Πολιτιστικός τουρισμός	
	Συνεδριακός τουρισμός	
	Οικοτουρισμός	
Ποιά είναι τα τρία πιο σημαντικά ζητήματα που αξιολογείτε ότι θα συμβάλλουν θετικά στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της Επαρχίας Πάφου;		